

8767

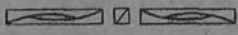
НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ
І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Адрес Редакції:
Львів, ул. Зибликевича 30.

З М І С Т:

о. Юліян Дзерович: Справа зміни календара . . .	205
о. Александер Стефанович . . .	210
о. Юліян Дзерович: Матеріяли до історії мучеництва нашої Церкви в часі всесвітньої війни . . .	226
о. Юліян Дзерович: Одна й та сама справа -- а дві мірки . . .	244
о. Юліян Дзерович: Цінний янічарський документ „Православний“ — „правовірний“ . . .	248
о. М. Бремшайд: Чотири спасенні місця тут на землі . . .	251
о. Юліян Дзерович: Проповідь в день св. Велико-мученика Георгія . . .	254
Вивезене Росіянами українське духовенство . . .	256
Всячина . . .	262
	265

ЛЬВІВ 1916.

З друкарні „ДІЛА“ Львів, Ринок ч. 10.

НИВА

**Виходить з початком кожного місяця в об'ємі
чотирох до п'ятих аркушів друку.**

ПРЕДПЛАТА ВІНОСИТЬ:

Річно 10 К. Піврічно 5 К. Поодиноке число коштує 1 кор.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

Львів, ул. Зибликевича, ч. 30.

котрій вкупі з Римлянами мешкають. Для тої розности календару многії Руснаци ту з Угорської Землі жадних свят не заховують, ані коли святкуєт Римская Церков, бо мовлять, що тогды неповинны, ані коли Грецькая, бо їх тогды силують панове робити, і так дуже непорадне жіот і подобно прото Бог барзій гніваючи ся не престанет картати розними способами тих людей. Ліпше би теде учинили, жеби виповнили желаніє Благочинішого в хрестіанех і Незвитажного Цесаря Леопольда, вираженное в побожном декреті дня 23. Августа року 1792 в Відні виданім на фавор духовних Унітов і жеби ся воньформували давному Праву того королевства, котрим правом приказуєт ся всім вобш, аби прийняли і заховали календар Григоріянський".

Мимо сего тоді до зміни календару на Угорщині не прийшло.

Пробу завести григоріянський календар підняв еще мучачівський єпископ Стефан Панкович (1867—1874). Він вибраний під впливом угорського правительства стрітив задля своїх мадирофільських симпатій в цілій єпархії велику неприхильність, хоч старав ся не одно добро для неї учинити. Найперше ж стягнув на себе ненависть духовенства і народа за намір заведеня григоріянського календаря. Річ се певно дуже важна, що би ми, яко сини одної матери св. Церкви, обходили всі разом одні свята, але спосіб, в який взяв ся до сего діла нелюблений Владика, не був ані на часі, ані відповідний.

Нині справа зі зміною календару піде на угорській Україні богато легше, як се бачимо з сего факту, що коли єпископ Новак дозволив собі знести кирилицю, се задля воєнного часу не викликало ніякого протесту в угорській Україні, вже і без того заляканий та застрашений.

О. Александер Стефанович.

*)

V. Кривди українського народа і церкви в минішну хвилю. Відповідь віковим ворогам.

(Конець.)

Отсе мартирольогія, яку український народ вриз зі своєю церквою переносив від многих віків на своїй землі. Є

*) В. П. Чатачів „Наша“ передрашаю, що перша часть моєї статі, поміщена в попереднім числі, свігить такими білзнами, що по усуненю цілого вступу врає з титулом навіть не знають, о що властиво в моїй статі ходить. Я не надієв ся чогось подібного іменню у вступі, бож наводив з значній части дословні річи, котрі були передше в польській пресі подані і широко обговорені. Задлятого відіє ся я в зажаленем до ц. к. міністерства справедливости, а коли осягну який успіх, подам пропущені місця додатково в наших писемі. Впрочім коли діндемо ся нормального часу, поговоримо широко і свобідно о наших воіпнях кривдах.

се zarazом велика трагедія, що два споріднені сильні народи, котрі в історії людскости і всесвітньої культури могли були так много створити, котрі могли стати провідниками і опорою цілого славянського світа, та могутчо впливати на історичний хід всесвітніх подій, — висилувались через довгих шість віків на завзяту братоубийчу борбу між собою, через се не сповнили свого посланництва для людскости, стали позорищем світа, а в кінці ізнеможені упали і зійшли з ови́ду світа. Дуже прикий в тій трагедії і сей образ, що в згаданій борбі йшли в першій ряді проти себе дві Христові церкви різного обряду, котрі замість по завіту свого Учителя нести в народи любов і благословене, піднесли кличі крайньої ненависти і безпощадного взаємного поборювання братів через братів! На жаль, ся трагедія між обома народами і Христовими церквами не скінчила ся і до нині. І се, що ми в Галичині тепер на поли національним і церковним переживали, що піднімає ся на наших очах в Холмі і Волині, — се лиш відгомон і продовжене того, що у нас від многих віків вело ся. І надаремні були голоси деяких тямучих польських істориків і літератів з послідного віку, що боліючи над упадком свого народа старались опам'ятувати своїх краян. Ті голоси минули безслідно, а за те гомонить нині по всій сусідній суспільности й дальше безтямний клич в заводи з московським ревом: *niema Rusi Ukrainy* — нет України і нельзя їй бити!

По такім історичнім освітленю не мав би я властиво о нинішніх подіях що говорити. З поданого образу минувшини кожний зрозумів: відки йдуть теперішні події, яких зазнаємо, і яка їх властива ціль. Після того злишне також спорити багато з різнородними виводами або й нападами сусідньої сторони, котра старає ся ними упозорувати свої традиційні заборчі змагання на наших землях, — бож на сліпий фанатизм і вроджене упереджене не має аргументів. Я хочу кинути пояснення лиш на деякі сторінки, котрі перед одною і другою публікою, мимо різних становищ, не повинні затемнюватись, а повинні ставитись завсе ясно і отверто.

І так голосить нині польська сторона перед світом, щоби оправдати своє поведене в Холмщині, що та земля є польська. А позаяк се з дійсним станом не годить ся, то й творить фікцію, що та земля була по татарським опустошенню сколонізована Поляками, котрі однак опісля зрушились. Отже нинішнє польщенє країни мало би бути лиш приверненем того, що було їх питоме. Але така версія не має найменшої основи. Татарські напади руйнували передовсім східні части Руси України; на подальшій же Холмі відбивались вони менше і не винищували так дуже людности. Впрочім чи се можливе, щоби польська людність, наколи би там справді в більшій числі найшла ся, була зрущена? В польських

літописях читаємо, що від першого забору українських земель основувались в них латинські єпископства і монастирі, навіть в таких сторонах, де не було ще латинників — очевидно для ведення латинського прозелітизму. Дальше знаємо (як показав я передше), з якою завзятістю виступали іменно холмські лат. єпископи проти грецького обряду і унії. І чи ж можливо, щоби вони, всесильні і маючи до розпорядимости всякі влади і средства, дозволили на се, щоби їх вірні рушилися і переходили на грецький обряд? Чи можна допустити, щоби пануюча польська людність покидала свою латинську церкву, в котрій користала зі всіх горожанських прав і привилеїв, та переходила в поневолене українство і грецький обряд, де була зі всего визута? Се немислиме! Коли отже велика більшість холмського населення остала до нині українська, то мусить ся признати, що се автохтонний український нарід, що з поконвіку замешкував сей край. Що більше, треба сказати, що польська людність сеї землі походить хіба лиш в малій частині з корінної Польщі, а далеко більша її часть вийшла таки з місцевого українського населення, котре передше, через некорисні відносини своєї церкви і нації, а пізнійше під впливом сусідньої Польщі винародовлювало ся. Та вже як небудь там польська людність витворилась, нині стоїть діло так, що більшість холмського населення уживає української мови і почуває ся окремою, українською нацією. Се факт, котрий посвідчають і самі польські статистики, тай ствердили на місци многі наші люди, що в тім краю перебували. Великою хвибою для сеї української галузи є лиш те, що при звійній московській системі, котра нищила безглядно всякі прояви індивідуального українського життя, нема там в масах ясноозначеної національної ідеї, тай мало місцевих чинників, спосібних до організаційної роботи. За те посідала там польська меншість завсїгди місцеві елементи, котрі польську справу безнастанно культивували: польсько латинський клир, двори і ріжну другу інтелігенцію. Так стало ся, що по усуненю російського правительства і уступленю зайшого чиновництва лишив ся нагий український люд. Се й використала польська сторона, щоби безпроволочно розвести в цілій країні свою плянову національно організаційну роботу. В тій ціли взяли зараз в свої руки громадські управи і стали заводити всюди для української людности польський язык і польські школи, та ширити свої газети і книжки. Важну поміч віддали їм в тій праці також наші влади, котрі обняли управу краю, своїми шкільними і адміністраційними органами. Супроти того стояла незорганізована українська людність в Холмськїм безпомічна; а відірвані наклики її, як і домагання української репрезентації в Відни, щоби вволено також потребам української людности, остали досі на жаль без найменшого ус-

піха. Нова управа краю мала очі і уха лиш для Польщі, — для нас не було нічого...

В тісний звязи з сею всепольською роботою в краю пішло рішуче становище цілої Польщі, що не смів ся відрихувати 150.000 давних українських уніятів, котрі в р. 1905 прилучились до лат. обряду, від польсько латинського костела. Вони стали вже — так голошено — добром і власносно польського обряду і народа, а українській унії засі до них! Се становище мотивують тим: що по насильнім поваленню унії через російське правительство польські священники піддержували тих людей в католицькій вірі, уділяли їм потайки св. Тайни і утримали при кат. церкві, отже мають повне право задержати їх при лат. обряді; уніяти не робили в тім часі для утиснених нічого і тому не мають підстави відбрати їх для унії. Справа важна, над котрою треба близше застановитись. Отже відповім тут, що повисший суд є дуже поверховний і односторонний. І се легко показати. Коли сей нарід так кріпко боронив своєї католицької віри проти царського насильства і удержав ся в ній, то була се передовсім заслуга давного уніятського духовенства: таких діяльних єпископів, як Методій Терлецький, Яков Суша, Рилло і др., дальше ОО. Василіян і душпастирського клиру, — заслуга тим більша, коли зважить ся, які тяжкі перепони переносили вони в своїх трудах для церковної унії з сторони латинських єрархів. (Короткий образок тих відносин подав я передше). Сю апостольську працю продовжало і дальше уніятське духовенство аж до недавна, коли його насильно з сего краю прогнано. Так було се безперечно ділом давного уніятського клиру, що холмський нарід став справді твердиною католицизму і переніс для віри найбільші удари. Правда, що по усуненню уніятських священників піддержував їх місцевий лат. клир на духу, але се була лиш додаткова поміч, придана до попередньої майже тристолітної праці уніятів. І чиж мала би та довга 300-літна праця тепер відкинутись, а заважити лиш принагідна поміч латинників з послідних десятих літ?!

Нам закидаєсь, що наше галицьке духовенство не робило по урядовім знесенню унії в Холмі нічого, щоби тамошних вірних підтримати. Скажу, що робило, скільки могло. Львівський митрополит жалів широко над ними, приймав часто їх відпоручників і вставляв ся у св. Отця о ввєднанє у російського правительства яких полєкш для тих мучеників. Також відомо мені, що наші священники з пограничних галицьких повітів служили радо холмським вірним в релігійних потребах, уділяли св. Тайн і покріпляли їх на духу. Колиж не чинили сего в ширших розмірах, то діялось се тому, що холмські польські священники справляли їх більше до лат. духовних в Галичині. А що наш клир не йшов туди сам на взір тайних місіонарів — як се нам в польській пресі закидуєсь — то причина була найперше та, що по знесенню унії

в Холмі зістав вступ в границі Росії спеціально для уніятських священників дуже строго заборонений, і ся дивовижна заборона триває з цілою безглядністю аж досі. Але царські укази були би нас ще не спинили в сповненню обов'язку, — серед нас находилось чи мало посвятних людей, котрі на такі річі не зважали би. Однак заходило те — скажім собі отверто правду — що там найшлись би були народові соперники, котрі були би про них донесли до уряду і спричинили заборону їх в тюрму або в Сибір. Історія нового відродження українського народа дає різні приклади подібних прислуг. Се най буде оправданем для нас.

Але як небудь, задержане 150.000 українського народа при латинським обряді є противне законам церкви. Се певно, що згадані люди по заведеню там схизми лишили ся в душі при своїй давній греко католицькій церкві, а приймає св. Тайн в лат. обряді було визване лиш koniecznoscію і не означало обрядової зміни. Також зголошене їх в уряді р. 1905, що хочать належати до лат. обряда, не дало сему актови церковної правосильности. Вони учинили се лиш тому, бо унія не була в Росії призволенна; тай Апостольський престол не зарядив зміни їх обряду, а за сим оставали вони правно і дальше уніятами. Сеж буває нераз, що люди, лишені своєї церкви, приймають довгі роки св. Тайни в другім обряді, а однак не перестають належати до свого. Замітне і те, що сей народ заховав і досі давню любов і привязане до свого обряда і рад би горячо — мимо противних польських зусиль — вернути до него. Се ствердили многі наші люди, котрі в різних сторонах Холмщини бували. Те саме посвідчають й донесення наших військових куратів (о чім я повисше говорив), що людність Холмщини з одушевленем і з слезами радости горнула ся на їх богослуження і українські проповіді. Так отже по закону і чувству належить холмська людність до нашого св. обряду. І справді треба чудуватись, що державні і церковні верховні власти остали на сі чувства нашого холмського народа твердосердні і не сповнили досі горячого його бажання, — хоч внесено до них вже давно з компетентної сторони таке представлене. Не перечу, що якась частка давних уніятів, іменно з молодшого покоління, відстала може від свого обряда — о се старали ся вже і наші сусіди тай їх клир, котрий в своїй власній області не так дуже ревнує, але в роботі на kresach є незрівняний. Однак се певно, що великий загальний народ удержав в своїй душі давню дорогу традицію свого рідного богослуження і рад би цілим серцем до него повернути.

Але не тільки з огляду на церковний закон і незатерті чувства народа уважаємо привернене унії в холмській землі справедливим; воно є конечно також з огляду на загальний інтерес католицької церкви.

Найперше вкажу, що в Холмі є крім давних вірних уні-

ятів нерівно більше таких, що під насилою російського правительства опинились таки в православній церкві. Але і у них задержалося живе чувство для недавньої унії; і вони горнулися дуже радо на гр. кат. богослуження наших військових куратів. Подібно бачилося і на Волині. Так діло аж просить ся, щоби вислано в ті землі наших священиків, поставлено єпископа і віддано їм давні уніятські церкви. Розуміє ся, коли би привертано там унію, то мусіли би до неї вийти передовсім ті, котрі при католицькій церкві витревали, хоч і хвилево прилучилися до лат. обряду, — вони творили би головний пень, коло которого збиралисьби вже другі, що від церкви поневолі відступили. Ми певні, що такий акт приніс би найкращі успіхи: унія обняла би скоро й всю опрославлену людність в Холмі, вислане туди наше галицьке духовенство припало би людности своїм образом і суспільною працею до вподоби, а за сим перенеслась би також бистро в сусідну Волинь. Ось довідуємо ся, що в сторонах міста Бродів зголошують ся тепер заняті волинські села до наших галицьких священиків і приступають до унії. Що більше, реактивоване унії в Холмським і справедливе повернене їй 150.000. душ, що прилучилися часово до лат. обряду, відділало би дуже корисно і на прочі українські землі, та зробило би їм церковну унію симпатичною. А се мало би своє значіння! Можна сподіватись, що по війні прийде в Росії скоро до значних реформ, а між ними і до релігійної свободи. Православна церква не має нині симпатії, не то в українських землях через чуже, поліційно виховане і мало образоване духовенство, але і у свідоміших верствах російських. Я мав нагоду пізнати одного дуже поважного мужа з висшого російського духовенства, котрий висказав ся отверто, що висший російський клир дуже невдоволений зі стану православної церкви і з управи св. синоду, з безглядної залежности від правительства, з низкої просвіти парохіяльного духовенства і др. та змагаєсь від довшого часу о привернене патріархату і унормоване своїх правних відносин в державі. Йиший знов муж, Галичанин, оповідав мені, що чув в Петербурзі від одного високого достойника слова: „що хотіли би ми, щоби мали таке духовенство, як ваше галицьке!“ На те відповів наш краян: „таж воно лежить в ваших руках, виховати собі такий клир“. На се задумав ся російський достойник і покивав прикро головою, начеб хотів сказати: російське правительство не раде такому духовенству! Коли отже російська єрархія і суспільність так невдоволена зі стану своєї церкви, то щож говорити о українським народі! Я чув від визначних закордонних Українців слова: коли би нам було свобідно, ми перейшли би зараз в вашу унію. Для того не яло ся маловажити нині грецького обряду і народів, що до него належать, чи в сусідних землях східної Європи чи і в Орієнті. Для самої

католицької церкви зовсім однаково, чи 150.000 холмських уніятів лишить ся при латинстві, чи верне до первісного обряду. Вони були невзрушимі в своїй вірі, коли належали до грец. обряду і такими остали би в ній й на дальше. Але не однаково було би воно для загального інтересу католицької церкви — з огляду на схід. Коли би їх не повернено власному обрядови, то виринули би звідси різні некорисні наслідки. Найперше не доставало би тут сильної опори до дальшого поширення унії і в самім Холмі і на сусідній Волині і Білій Руси. Відтак викликало би воно справедливе розжаленє у всіх уніятів за кривду, яку спричинено тут їх обрядови. А вкінці визвало би сильне негодованє по всій Україні, а то й на дальшій сході проти латинської католицької церкви з закидами: що католицька церковь не дає щирої опіки і охорони для грецького обряду, що різні її декрети для охорони грецького обряду стоять лиш на папери, а в дійсности цілком не виконують ся, — що католицькій церкві не ходить о зєдиненє всіх християн, а радше о златинщенє всіх народів, що вона попирає лиш інтереси римо католицьких народів, а понехує другі обряди, хоч би уніятські. А холмський факт стояв би тут поважним аргументом! Розуміє ся, о евентуальнім поширеню унії на дальші українські області не було би вже бесіди. І православна Україна, добиваючись при можливих реформах в Росії різних свобод і автономій, не рефлектувала би тоді зовсім на унію, а стреміла би хиба до створеня у себе автокифальної православної церкви. І над сею стороною повинна би римська курія поважно застановити ся.

Кожний об'єктивний чоловік мусить притакнути, що коли холмський народ задержав свою питому мову і почутє питомої народности, та заховав горячу любов для свого давного обряду, то в воно ділом божим і справедливим, щоби повернено йому первісний обряд. Однак сему ділу противлять ся завзято наші сусіди, а маючи всюди своїх речників і опікунів порушають все, щоби до того не допустити. Причина в тім, що задержуючи 150.000 душ при лат. обряді сподівають ся при помочи польсько латинського обряду з часом їх всіх спольшити. З огляду на те не похочуть також, щоби і для осталих холмських православних повертано унію, хоч давні уніятські церкви так і просять ся, щоби їх відчинено і віддано уніятам. Вони репетують навіть, що се *katolickie kościoły* і повинні бути на польські костели обернені! Все те діє ся тому, щоби унія не скріпила і в теперішних православних національного почутя, а за ними щоби не обхопила своїм духом і тамтих. Так радше най буде вже схизма, як мала би бути українська унія! Що тут відграє ролю лиш егоїстичний польський інтерес, а не добро католицької церкви, є очевидне. На превеликий жаль, і міродайні політичні круги дають ся через них опановувати,

тай Рим позволяє їм заєдно в справах нашого обряду односторонньо інформувати ся — на шкоду католицької церкви на сході. Через се є наша зовсім слушна справа в Холмськїм і Волині спинена і не поступає ні трохи вперед. Що дальше буде, побачимо.

Дальше хочу ще дещо сказати про „нещасну подібність“ нашого обряду з російським, з чого мало би по польській думці виходити, що ратунком проти тої небезпеки може бути в Холмщині і у нас тільки заміна давного обряду на латинський. Се пісонька не нова. Вона переводила ся на Руси-Україні від першого вступлення Польщі туди, коли ще Москви як би не було, і продовжалась завзято й по заключеню церковної унії. Які наслідки вийшли з відси, знаємо аж надто добре: як раз запановане Москви і схизми! На жаль, мнї тяжких досвідів в історії не щезла ся теорія й досі. Многі поважні польські мужі задивляють ся й нині на річ так, начеб католицька церква могла поступати на Україні лиш в латинськїм обряді. І в сїм дусі працює ся з цілою горячковістю як в Холмщині так в Галичині.

І щож на се сказати? Відповім, що се крайне нерозуміне великанського значіння старинного славянського богослуженя в житю українського народу і других Славян, щоби брати ся те діло вивертати. Нашу славянську літургію одержали ми майже перед тисячу роками від учеників славянських Апостолів. Вона була рідна нашому народови вже при першій своїй появі на нашій землі; а відтак приноровлювана ще більше до його властивостей, сплелась із українським народом як найтіснійше і стала ся головною основою всего духового і суспільного життя: релігії і всіх його почувань, науки і культури, та всяких родинних і горажанських потреб. З своїм богослуженем народ так зжив ся, що воно стало просто невіддільне від него. І не дивно! Зрозумілий язык в літургії, понятна кожда молитва і пісня, високий їх полет відповідаючий так дуже поезії народа, пориваюча краса мельодий, богата і жива символіка обрядів, безпосередна і громадна участь народа у всіх відправах, — все те вриває ся в душах загалу від дитинячих літ так глибоко, що воно не дасть ся нічим затерти або заступити. Наше богослуженє не те, що латинський обряд, котрий своїм незрозумілим латинським языком є для нас мертвий і чужий, в котрім вони не беруть безпосередної участі, а сходять хиба на німих статистів. Так пусті і надаремні мрії і заходи, щоби можна відняти великому народови рідне і дороге тисячелітнє достоянє, а накинути йому, ні з сего ні з того, що инше, а до того мертве! А се, що удалось по довгих віках перевести якусь українську частку в лат. обряд, не значить нічого. Миж знаємо, якими репресіями і способами воно йшло, тай бачимо, як сей неприродний утвір при леда зміненых відносинах скоро розпадає ся. Історія Литви, Білоруси і всеї

України із послідного століття показує се наглядно. — Я позволив би собі навпаки сказати сусіднім грабарям славянського богослуження що інше: що се була велика шкода для всієї Славянщини і для цілої католицької церкви, що славянське богослуження, діло св. Кирила і Методія, упало колись під напором давньої Германії в первісній своїй вітчизні, в Моравії і Панонії, що під тим напором не удержало ся воно в Чехії і Польщі, куди зразу увійшло, і що як раз для ослаблення славянського світа введено туди латинську церков. Не було би того провалу між славянськими народами, тих усобиць і ненависти, що виринули відтак між ними ізза церковних, а за сим й культурних різниць. А що до інтересів цілої церкви, то певно, що по опанованню Орієнту через Могомедан була би славянська церков станула скоро на чолі східного обряду, а за сим були би й відносини в латинській церкві укладались трохи инакше, тай візантійські схизми не мали би тоді сили і місця. Так отже з різних причин треба жаліти, що в славянським світі пішло воно инакше. Але що стало ся, пропало і вже не відстане. Та вже як небудь воно склало ся, треба уважати крайно невідповідним, щоби піднимамо ще тепер борбу проти славянському обряду. Як вказано висше, він стоїть надто сильно в народі, щоби можна його зрушити; всяке же посягання на него поглибить хиба ще більше провал між обома народами, а в додатку нанесе незміриму шкоду справі католицької церкви. Тому час би стямитись і не викликувати на сім тлі нових роздорів, але радше старатись вирівнувати давні злидні.

Що славянське богослуження переняла від нас також Москва і має в головних формах подібну церковну відправу се зовсім не рація, щоби ми або другі славянські народи мали вирікатись свого добра. А ось Поляки боролись давно з німецькими Ritter-ами і другими народами лат. церкви, а прецінь не покидали через те свого обряду. Подібні конфлікти заходили й між многими другими народами, що належали до якоїсь церкви, тай нікому не приходило на думку змінити по сій причині свого обряду або церкви. І чому ж мали би се чинити славянські народи (Українці, Болгари, Сербі і др.), прийшовши в роспрю з Москвою або другими, тим більше, що ми були першими властителями сего добра, і лишень від нас переймили його опісля Москалі. Се таке дивовижне, що справді чудуватись належить, що подібна мрія могла в загалі у когось виринути!

Зрештою для успокоєня деяких кругів можемо сказати, що мимо спільности обряду заходять між уніятською і російською відправою многі вже зверхні відміни, витворені у нас під впливом унії і питомої вдачі українського народа, а в схизмі знов під впливом російського елементу, так що різниця між обома впадає за першою хвилиною в очи. Ось саме устроєння храмів (відчинені царські врата, бічні престо-

ли), український виговір в богослуженю і весь спосіб відправи, відмінні мельодії, різні додаткові молебни і народні пісні, уживані лиш в унії, і проч. А вже й не говорити про дух, який пробиваєсь в нашій церкві і духовенстві, а котрий якраз противний схизмі. Найлучше показалось се в часі російського наїзду, що і російські салдати і наш народ зауважали відразу різницю між одним і другим. Остаючи тоді в краю, чув я не раз замітки салдатів, що заходили до наших церков. „Відправа ніби подібна до нашої — мовили вони — а всеж не така; царські врата відчинені, народ клякає, инакше співають, додають інші молебни і др.; у нас батюшка проповідає заєдно лиш про царя і царат, та в одно наказує їх слухать, так що вже надійшло, — а уніїти навчають в церкві про праведне християнське житє, що мило їх слухагь, — тай народ, хоч заєдно не наказуваний, любить щиро свого цїсаря; у нас про батюшку ніхто не питає, а уніїта слухає тут ціле село чи місто; тай наші війскові старшини инакше з ними поводять ся“. Так спостерігали вже прості салдати, що у нас инший лад в церкві і инший дух в клирі. Подібно зрозумів добре і наш галицький народ різницю між унією і схизмою. Ми маємо зі всіх сторін краю цікаві вісти, як наш нарід — з виїмкою малих збаламучених русофільських гуртків — противив ся з цілою рішучістю введеню православного богослуженя; а колиж в якім місци накинено насильно або підступно російського батюшку, як весь той час непоказував ся до церков і мимо заборон звертав ся потайки до своїх духовних. Так отже нема обави, щоби задля обрядової подібности могла загрожувати нам схизма. Що більше, в посліднім наїзді показала наша уніятська церков в очах самих наїздників тільки висшости над православем і здобула у них тільки поважання і симпатії, що стало явним, що коли би мала змогу пійти в області Росії, то приймалась би там скоро між православними. Так отже не є наша унія „*bołaczka na ciele kościoła katolickiego*“, як верве львівський Kurjer, але посідає значну животну силу і могла би як раз сповнити своє добре посланництво, коли би була в належний спосіб піддержувана, а не безнастанно спинювана і доптана, як се досі діяло ся.

Те саме можна сказати про значінє церковної унії також у відношеню до цілого Орієнту. Від многих віків ведуть там західні європейські держави усиленно пропаганду за поширенєм лат. обряду і призначають на сю ціль величезні квоти, а однак всі ті заходи принесли — лиш дуже малі успіхи. Причина в тім, що лат. обряд є тамошнім народам чужий, противний їх природі, а звязуваний часто з чужими політичними інтересами, навіть ненависний. Се зрозуміли вже многі орієнталісти і підносять що раз частійше гадку, щоби залишити на сході ширене латинства, а старатись приєднати східну церков через повне пошанованє її прав на всіх схід-

них областях. Так, час би вже, щоби і на українських землях і на цілім сході устала латинізаційна робота, ведена лиш для партикулярних інтересів деяких народців, а шкідна для справи загальної католицької церкви, і щоби прийняв ся між головними обрядами принцип: *unus est deus*, — себто: кождий на своїм ґрунті господарем! Се була би найпевніша запорука для зєдиненя церкви.

Але закидують нам наші противники, що в часі російського наїзду показали ся деякі галицькі священники і села непевними. Се правда, і над тим ми самі найбільше боліємо. Однак відповімо, що ті прикрі обяви не пішли з подібности обряду, але з зовсім інших причин. Ось бачимо на наших очах, що православні Болгари йдуть разом з католицькою Австрією проти Росії і Сербії, хоч злучені з сими не лиш обрядом, але й спільною церквою і вірою, а за те поступають католицькі держави (Франція, Італія, Бельгія) разом з Росією. В нашій же Галичині виділи ми за наїзду, що національно освідомлений український народ постоював незвичайно кріпко при австрійській державі. Я оставав в той час в краю і бачив, що тут діяло ся. Зараз по вибуху війни стали тисячі наших молодців горнути ся добровільно до січових Стрільців, щоби йти проти Москви. Сей рух був би напевно обяв весь край і бувби довів до великих розмірів, коли би не наглий наїзд неприятеля і не дивовижні в'язнення повітових українських організаторів, котрі тому рухови проводили — і то в'язнення з сторони таки наших. Рівночасно виявляв нарід велике привязанє до особи свого цісаря і горяче бажанє, щоби наші війська побідили. І що не робив він для сеї справи! В гуцульських і сусідних підгірських повітах зорганізували мужики з власного почину по всіх селах тайні звідчі кружки, котрі подавали нашим командантам — чи вони находились в краю чи на Угорщині — бистрі вісти про всі позиції російських відділів, та причинялись часто до добрих успіхів наших війск. І що було неможливе для військових шпігунів, се чинили прості, з бесагами вандруючі Гуцули або Гуцулки, несучи за заскірком своїх постолів або ременів рапорти — з нараженєм свого життя. І кілька то наших мужиків впало тоді в ріжних сторонах жертвами сего патріотизму! З своїми симпатіями для цісаря мужики зовсім не крили ся. Тим то російські салдати, котрі в одно кляли царя і царят, та виспівували про них всякі згрідливі пісні, не могли надивуватись, що наш нарід так любить свого цісаря. Подібно не могли сего поняти російські коменданти, висловляючись часто: ми прийшли вас висвободжати, а ви нам противні і доносите на нас своїм війскам! Такеж привязанє обявляв нарід також для своєї окремішної народности і унійтської церкви; а вже геройським було поведенє тих українських священників, що в краю остали. Сі діла заслугують на тим більше признанє, що Москалі лишали в повнім

спокою Поляків і лат. обряд, а звертались з цілою завзятістю як раз проти „Мазепинців“ і унії. І які переслідування переносили тоді всі наші люди: священики, світські інтелігенти і свідомі селяни! Із мести ограблювали їх зі всего, палили хати і цілі села, а многих забирали і вивозили в далеку Сибір. Се було мучеництво, якого ніякий другий нарід не зазнав! Але все те замовчуєсь перед світом, а видвигаєсь безнастанно лиш частні вчинки відступників. Та коли наш український і унійський нарід займав в сім часі так рішуче становище, то щож бачило ся у деяких сусідних народів латинського обряду? Відносини Чехів звісні. Також знаємо, які симпатії виявляли наші сусіди в часі інвазії для противників, як сердечно братались з ними на бенкетах, та як не криють ся своїми почуттями й тепер, тривожучись отверто побідами наших військ і можливим відірванем їх земель від Росії. Так отже не обряди, а другі причини впливають на становища народів.

Колиж були у нас прояви русофільства, церковного і народного, то я позволю собі вказати на їх причини. Найперше констатую, що коли по прилученню Галичини до Австрії признано нашому народови деякі полекші, не було в Австрії другого народу, котрий з таким пієтизмом був преданий династії і державі, як галицько український нарід. Но щож сподіяно з тим народом? Давня вражда сусідів проти нашого обряду не уставала й далше, а се дратувало і зражувало многих до католицької церкви. Відтак введено їх затіями перед 50 роками в українській східній Галичині польські порядки, начеб в корінній Польщі: польський урядовий язик в урядах і школах, та віддано нас під неограничену і безглядну власть вікових противників. Такі тверді відносини викликали у деяких наших людей розпуку і безнадійність у власний розвій, та дали Москві почву до ширеня серед невдоволених своєї пропаганди. І ось головна причина проявів схизми і русофільства! Сю небезпеку зрозуміла сама наша суспільність, взяла ся поборювати ту язву і була перед 20 роками вже близькою до її знищення. Но що стало ся? Наші сусіди піддержали сю упадаючу фракцію, щоби при її помочи паралізувати поступ української нації. Так Потоцький заключив з нею р. 1908 формальний пакт і впровадив її в поважнім числі в галицький сойм. Вслід за тим попирали її всі адміністративні органи при виборах до рад повітових і т. д., а дідичі надавали парохії з правила русофільським священикам. Мені звісно з автентичного жерела, що ще в червні р. 1914, отже перед самим вибухом війни з Росією, дав п. Коритовський старостам у виду сподіваних нових соймових виборів порученє, щоби поступали дуже зглядно з русофілами. Сим способом піддержали русофільську фракцію, а коли ту акцію попирала ще й Москва своїми обильними пособіями, то й не дивно, що прокинуло ся

тут те з'їле. І питаю, хто винен сему лиху? І ви смієте тикати нам за се зрадою держави і церкви? Ми чисті, бо за все бороли ся з сею язвою. Але ви були хресними родителями русофільства і ви повинні за се відповідати перед державою і світом! Ми скажемо з цілою рішучістю: най тільки австрійське правительство переведе у нас по правді засаду *iustitia fundamentum regnorum*, най возьме воно в будучности краєве кермо сильно в свої руки і зробить український нарід господарем на своїй землі (у східній Галичині), най також Рим займе рішуче становище супроти веденої у нас латинізації і виступить справді в обороні нашого обряду,— а тоді не буде тут певно й сліду ні русофільства ні схизми. Але чи стане ся воно так?

Вкінці позволю собі сказати ще пару слів про бажане наших сусідів: щоби ми ввели новий календар в церкві, латинську азбуку, і через те зірвали з востоком. Сі бажання вже давні, а ціль їх добре нам звісна. Нашим сусідам було би дуже пожадане, щоби український нарід витворював в своїй середині як найчисленніші кордони, ділив ся на різні частки, і дав ся відтак легше поглотити. Ось на наших очах переводить ся такий процес в Холмщині, за сим пішла би черга на Галичину і т. д. *Divide et impera*! З окрема що до зміни нашого обряду і календаря скажу, що такі заходи роблено вже за часів давньої Польщі; однак наші єрархи постоювали з всею рішучістю за цілостю свого обряду, розуміючи, що лиш при повнім захованю его зможе наша унія сповнити своє посланництво у народів сходу. Гадку зміни календаря піддано також австрійському правительству зараз по прилученю Галичини; однак тому домаганю опер ся р. 1773 львівський єпископ Лев Шептицький, підносячи, що йому годі переводити таке діло без згоди иньших католиків грецького обряду, та що ся зміна могла би перешкаджати до зєднання східних народів з Римом. Сю ідею давних наших єрархів поділяв Апостольський Престол, а різні папи видали декрети, котрі заборонювали які небудь самовільні зміни в нашім обряді. Я наведу лиш декрет папи Венедикта XIV. „*Demandatum coelitus*“ з р. 1743, котрий в § 3 каже: *De ritibus igitur et moribus Ecclesiae graecae illud imprimis generatim statuendum decrevimus, nemini licuisse aut licere, quovis titulo aut colore et quacunque auctoritate aut dignitate, etiamsi Patriarchali aut Episcopali praefulgeat, quidquam innovare aut aliquid introducere, quod integram exactamque eorundem observantium imminuat, omnesque in posterum et singulos Ecclesiae graecae ritus et mores a Patribus traditos omnino servare mandamus.* (О обрядах і звичаях грецької церкви в загалі постановляємо передовсім те, що ніколи не було і не є позволено, під яким небудь титулом або позором і якою небудь повагою, навіть п а т р і я р ш о ю або є п и с к о п с ь к о ю, що небудь нового творити або вводити, що могло би їх нена-

рушиму цілість вменшувати, і наказуємо, щоби на будуче всі і поодинокі обряди і звичаї грецької церкви, передані від отців, були в цілости доховувані). З сего декрету виходить ясно, що ні патріарх ні єпископ не має права вводити які небудь обрядові зміни, і що се може учинити лиш синод за апробатою Папи.

Постоюючи за цілостю нашого обряду, ми не були би противні деяким меншим змінам, котрі показались би на часі. Але се повинно походити наперед з загального почуття такої потреби в духовенстві і народі, а відтак переводитись законною дорогою (через провінціональний синод і Рим). Можна би отже в своїм часі застановитись і над новим календарем в церкві і над деякими частинами устава, але се може стати ся лиш нами самими, у відповідну пору, по зрілій розвазі, в порозуміню з иншими католиками гр. обряду в Австрії, а в кінці по ухвалі синоду і по подтвердженю Риму. Тоді і нарід смотрив би инакше на довершену зміну, тай закордонні наші братя не уважали би сего замахом на наш грецький обряд і не зражувались би сим до католицизма. Но коли в таку справу входять ноторично чужі руки і деякі побічні інтереси, коли піднімає ся її як раз на перекір волі загалу духовенства і народа, та переводить ся з понеханєм папських декретів самовільно в неприсутности других архиєреїв і без ухвали синоду і без апробати св. Отця, то весь український нарід — в Галичині, в Америці і за російським кордоном — бачить в тім ділі, хочби довершеним *auctoritate patriarchali aut episcopali*, порушене і зломане загарантованих прав своєї церкви. Не досить, по такім однім факті затривожений нарід о цілість і права всего свого обряду. І справедливо каже Ставропігія в своїм протесті: „Нинішний акт звернений проти календаря греко-католицької церкви; завтра инший акт иншого єпископа може звернути ся проти славянської літургії або проти звязаної з нею кирилиці; позавтра проти женитьби священиків чи взагалі проти обряду. Коли такі акти, початі самовільно і нелегально, мали би остояти ся, тоді мусілаби упасти унія“... Подібно мовить наше духовенство в своїм представленю: „Тим самим способом не було би воно виключене, щоби і весь обряд не був в будучности поступено змінений і знищений“. А до того додамо ще отверто, що на вибір єпископів для українського народа впливають всякі чужі чинники, а не має в тім ніякого голосу лиш наше духовенство і український народ! Отже все є можливе... По нинішнім акті, що dokonує ся перед нами, звертає ся тому весь український нарід до найвисшої магістратури св. католицької церкви з громадним запитом: чи папські декрети в справі гр. кат. обряду мають ще свою правосильність, чи можна їх кождому після вподоби вивертати? А загал духовенства і інтелігенції питає здивований: в якій цілі дратує

ся в сій тяжкій часі в так жорстокий спосіб чувства українського народу — зі шкодою для католицької церкви і австрійської держави?!

А що до азбуки, яких то приятелів ми не маємо всюди! Там гноблять урадово наш український язык і його правопис, бо се спиняє „возсоединенню всего російського народа“, а тут називають наші „браця“ те саме орудом Москви і раді би накинути нам конечно свою ліберію! І де є тут правда? Але тенденція одних і других надто ясна, — від давнаж ведуть вони з собою горячі торги о нашу Україну, і не о наше добро їм ходить, а о власну наживу. Однак нарід не лишить того, з чим він вже від тисячу років тісно зжив ся, а то тим більше, що в сій справі не має ніхто права рішати, тільки сам нарід. Отже шкода, браця, вашого труду і заходу!

Дивно мені тільки, що наші браця, заходячись так дуже коло нашого добра, не добачують благодатий, яких могли би нам справді з власної руки уділити, ось як знесене патронату. Всі розуміємо, яка аномалія в нинішнім часі сей патронат. Дідич дає лиш шесту часть при конкуренційних обовязках, належить до противної народности і обряда, і він має право наставляти для української громади пароха! Яка іде звідси деморалізація на духовенство, як спиняєсь тим праця його для церкви і народа, знаємо всі. Але про се мовчить ся. Тут йде вже засада: „Що твоє, то моє; а що моє, тобі засі!“).

Я взяв ся до написання сеї статі з причини затій, довершуваних на холмській Україні, і численних рекримінацій, які в оправдане тих затій впали на нас в польській пресі. Подаючи короткий образок справдішної мартирольогії нашої церкви і народа, показав я наглядно, що нинішня затія є лиш дальшим продовженем того, що на нашій Україні вже від 700 років переводилось. За сим підніс я, що після законів церковних і по всій справедливості повинна бути в Холмщині привернена унія і повинні віддатись тамошньому українському народови належні права; а не сповнене того буде весь український нарід і вся східна церков уважати в своїй історії вопіючою кривдою для себе. Дальше опроверг я закиди людей, котрі косячи у нас не одно лихо і граючи самі супроти держави дволичну ролю, силують ся чернити нас в міродайних сферах. А вкінці зазначив: що най пра-

*) До моєї статі, поміщеній в попереднім числі „Ниви“, стор. 155 до 158, де представлені нинішні відносини українського і польського клиру в Галичині, подаю отсі числа що до поступу обох обрядів від р. 1864 (1866) до р. 1914 в дієцезії станиславсько-львівській і перемиській, а то: під зглядом душпастирських посад (парохій, експозитур і сист. сотрудиств), душпастирських сил (парохів, адміністраторів і сотрудиств) і числа вірних.

вительство віддасть нам на нашій землі повну справедливість і най Рим перестане глядіти на наші діла через противні нам шкла та возьме ся по цілій ширости за оборону і під-

Диецезія	Парохій	Експозиц.	Сист. сотр.	Разом	Душпаст.	Число вірних
Гр. к. львівська і Стан. р. 1863.	1174		118	1292	1275	1,447.193
Гр. кат. львівська р. 1914	754	7	53	814	872	1,335.977
Гр. кат. станислав. р. 1914.	432	18	55	505	538	1,022.000
Лат. львівська р. 1866	216	7	33	276	366	538.963
Лат. львівська р. 1914.	257	117	13	387	559	1,054.767
Гр. кат. перем. р. 1868.	684	22	49	755	751	819.610
Гр. кат. перем. р. 1914.	687	25	51	764	804	1,252.492
Лат. перемиска р. 1866.	275	2	94	371	412	680.389
Лат. перемиска р. 1914.	290	32	200	523	501	1,239.402

Із сеї табелі показує ся, що в станіславівсько львівській диецезії (котрі для ліпшого прирівнянн з латинською беру разом) прибуло в тім часі: душпастирських посад гр. кат. 27 (1.3%), а латинських 111 (40%), — душпастирських сил гр. кат. 135 (10%), а латинських 193 (51%), — гр. кат. вірних 62%, а латинських 95%. В перемиській диецезії прибуло гр. кат. душпастирських посад 8 (1%), а латинських 152 (40%), — душпастирських сил гр. кат. 53 (7%), а латинських 89 (21%), — гр. кат. вірних 52%, а латинських 82%. Не рівно більший буде прибуток нових лат. костелів і богослужебних каплиць, як завдаток до творення по всім сторонам краю дальших лат. парохій і експозитур; однак дотичних урядових чисел із послідних десятків літ не міг я нігде віднайти (се будемо мусіли власними силами учинити). Не входять тутки також лат. монастирі, котрі доставляють для потреб лат. церкви многих непарохіальних священників, численні новокреовані і монахиями обсажені закоронки і школи і под. І коли бувший намісник д-р Бобжинський приписував собі велику заслугу для поширенн лат. костела в Галичині, то ся заслуга йому вповні належить ся. — Ще додаю, що маю основу твердити, що подане число гр. кат. вірних є надто прибільшене, і що фактично виходить воно значне менше. З моїми увагами над нашим станом здержую ся на тепер; однак числа говорять вже самі за себе. По скінченню війни будемо мусіли дуже поважно застановити ся: на чім ми стоїмо і куди йдемо.

несене нашого обряду, а тоді не стане тут ні сліду чужого зерна. Що воно так є, відчуваємо ми всі дуже добре, тай розуміють се й ті круги, що мали змогу пізнати ближше наші відносини. Але чи стане ся воно так? Що до мене, я не покладаю надії на ніякі чужі помочи, бож „кожда рука собі крива“, але вірю твердо у власну животну силу великого народа. Який небудь вийде результат з сеї війни, по ній мусить настати ера горожанських свобод для народів, а тоді буде український нарід доходити вже елементарною силою на всіх своїх областях природних прав. А сей час вже не-далекій! Я побоююсь більше, що справа кат. церкви готова пійти на сході не добре. Такий папа Климентій VIII. і деякі другі, що вповні розуміли вагу українського народа і його церковної унії та щиро їх попирали, були лиш метеорами на горизонті церкви. По за ними не було часу на наші діла або недоцінювано їх, і через се допущено нашу зєдинену церков до тої пресумної долі, якої вона зазнала. На жаль, сі відносини тривають на осталих уніятських областях (в Галичині і Холмщині) і по нинішній день. Очевидно таким трактованем не приведуєсь народів! Прикро мені се казати, але історичної правди годі закрити, — і не сей служить чесній справі, що дані хиби лестними словами затаює, але той, що їх в добрім наміренню отверто виявляє. „Іміяй уши слішати, да слішишь“,

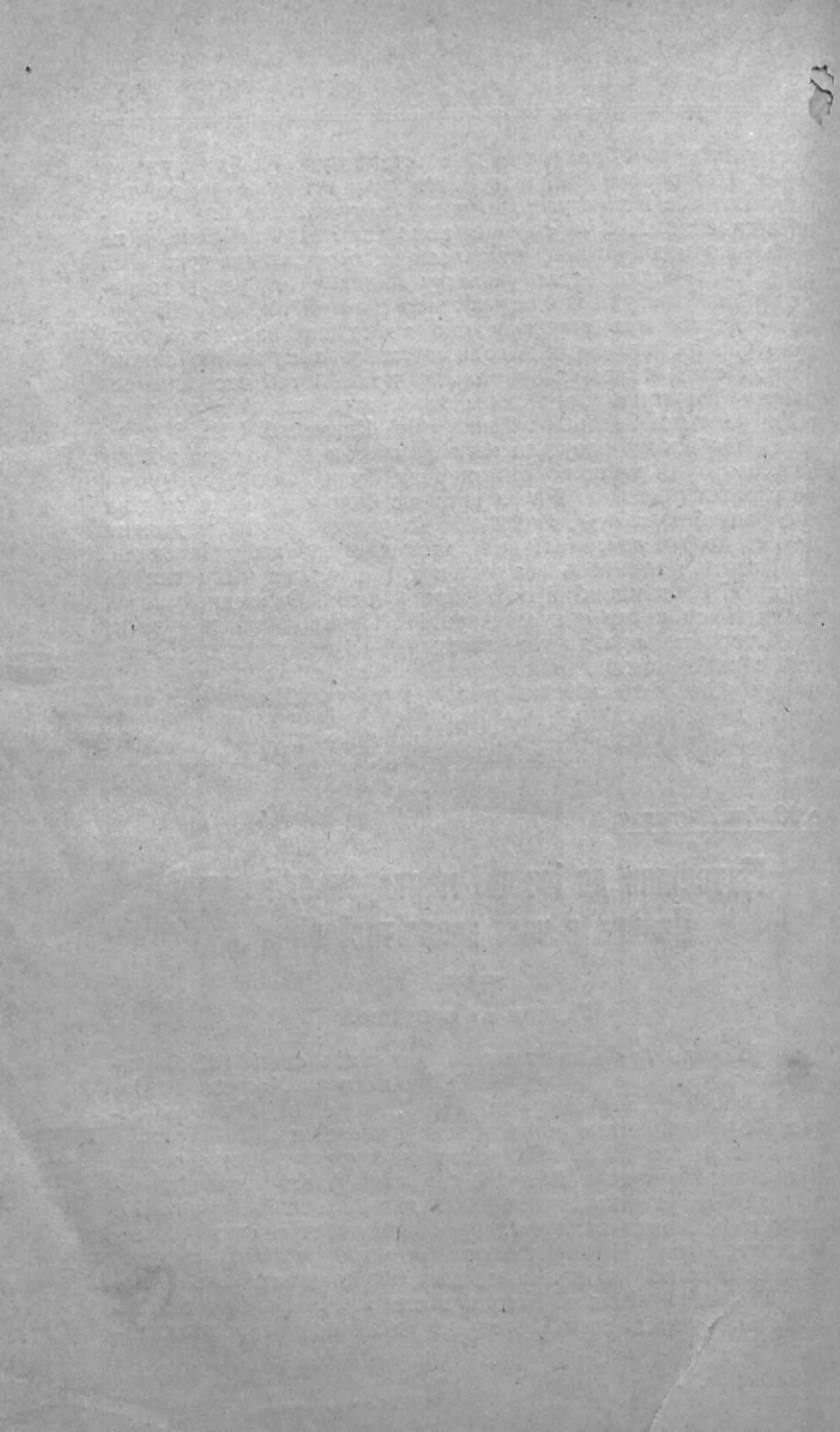
о. Юліян Дзерович.

Матеріяли до історії мартирології нашої Церкви в часі всесвітної війни.

Гадини за пазухою.

На жаль треба зазначити, що в самім святім Юрі вгрівались гадини за пазухою. Се були дяки: Хоптяк і Василь Скокун та син сего послідного, академик, який рівночасно був мундантом консисторської канцелярії. Той трилисток став опісля на службу російської охрани і доносив все російським властям найбільше видумані, фантастичні відомости на мешканців святоюрської гори, в наслідок чого 19. лютого 1915 наступили численні арештованя. Вони то запевно донесли охрані о тих зборах громадян у Митрополита, хоч, як скавано, на них найменших ворожих затій не було.

Російські військові власти, входячи до Львова, хотіли мати запоручений спокій, тому зажадали по чотирох заклад-

Н И В А

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 4.

Львів, цвітень 1916.

Рік XII.

о. Юліян Дзерович.

Справа зміни календаря

Історичний огляд.

Календарська справа стала тепер справою актуальною, справою незвичайної ваги, яка вспіла зворушити нашу суспільність мимо сего, що попри війну — нема здасться тем, яка би тепер могла нас займати!... Годить ся тому сій справі присвятити пару стрічок, хоч справа ся — через розпорядок станиславівського єпископа вже немов би пересуджена і усунена з дискусії.

Зробимо тому лише маленький огляд історії обох календарів юліянського і григоріанського, а опісля спімнем про дотеперішні змагання завести сей послідний календар в нашій обряді.

1. Юліянський календар.

Юліянський календар має свою назву від Юлія Цезаря. Римляни до Цезаря не мали правильного літочислення. Щоби раз вже завести якусь точнішу хронологію, Цезар в р. 46 п. Хрис. поручив александрійському астрономови Созигенови зладити поправлений календар. Созиген прийняв для скороченої рахуби, що астрономічний або сонічний рік є рівний 365 дням і 6 годинам, а сей 46 рік взяв він за основу нового літочислення. Щоби однак не зачинати року в ріжних порах дня, приймив він таку норму, що три роки числить ся по 365 днів, а четвертий по 366 днів, т. є. від перших трох років віднімаєть ся по 6 годин, і ті 18 годин прикладаєть ся 4-ому рокови так, що в 4 роках є 1461 днів, се є точно тільки, кільки мають сонічні (астрономічні) чотири

роки. Роки по 365 днів названі простими, а рік по 366 днів названий переступним. Та поєдинча рахуба часу називає ся Юліянський календар, названий у нас також старим стилем.

Юліянське літочислене було заведене в Римі в 44 році перед різдвом Христовим, 4-тий рік т. є. 41 пер. р. Х. був переступним, опісля 37, 33 і. т. д.; послідний переступний рік до початку християнського літочислення був 1-ший, коли родив ся Христос, опісля був першим переступним роком по Христі 4-тий, другий 8-мий і т. д. взагалі кожний рік літочислення християнського, якого число ділить ся через 4, є після юліянського календаря переступним. Того року, коли Юлій Цезар переробив календар, припало зрівнане дня і ночі (aequinoctium) на 21 марця.

Однак величина сонічного року принята для юліянського календаря не є точна, бо сонічний рік обнимає 365 днів, 5 годин, 48 минут, 47.8 секунд, а не рівно 365 днів і 6 годин. Отже юліянський календар є більший від сонічного о 11 минут 12.2 секунд. Для того в юліянським календарі одні і ті самі пори року не все припадають на то саме число, і кожний новий рік календаря юліянського зачинаєть ся пізнійше від сонічного. Ріжниця межі 128 літами юл. кал. а сонічним виносить 11 минут 12.2 секунд $\times$ 128 літ = 23 годин, 54 минут, 1.6 сек. т. є. мало що не одну цілу добу. Для того по 128 літах зачинаєть ся юліянський або горожанський рік о одну добу пізнійше як сонішний, так, що одна доба нового сонічного року буде причислена до минувших літ. І для того по 128 літах по введеню календаря Юлія Цезара, весняне зрівнане дня і ночі було вже не 21. марта а 20. марта.

Сю ріжницю межі юліянським а астрономічним літочисленем вже зауважено на першім Нікейським соборі в 325 році. Позаяк від часу введеня юліянського календаря в 325 році по Христі вже минув 369 рік то в той час весняне зрівнане дня і ночі було вже не 21. марта, як за Юлія Цезара, а 18. марта, т. є. мало що не 3 дни скорше. На Нікейським соборі постановлено отже викинути ті три дни, що би зрівнане дня і ночі привести знов на 21. марта. Але сей собор не приписав, що зробити на будуче, коли знов по 128 літах буде пересуватись в зад астрономічний рік о один, по 237 роках о два дні, по 334 роках о три дні і т. д. Для того з часом дійшло до сего, що в році 1582 ріжниця межі астрономічним а горожанським літочисленем дійшла до 10 днів, позаяк від часу Нікейського собора минуло 1257 літ, в який весняне зрівнане приближило ся до початку року на 10 день і було вже 11. марта.

2. Григоріанський календар.

Щоби привести весняне зрівнане дня і ночі знов на 21. марта то Папа Григорій XIII. приказав знов від 1582,

року відкинути 10 днів, і на другий день 4-го жовтня вже числити 15. жовтня; а щоби на будуче усунути то вічне пересуване весняного зрівняння дня і ночі постановив: відкидати від кожних 400 літ юліянського календаря три злишні дні, позаяк 400 літ юліянського календаря більші є від сонічного календаря о 3 дні, 2 год. 41 минут і 20 секунд і длятого в 400 роках числити простими три роки, які після юліянського календаря повинні бути переступними, і уважати переступним лише той один, якого число ділиться через 4 по відкиненню двох зер. Таке числене називається григоріянським календарем або новим стилем.

До того загального правила тепер кілька застосовань для ліпшого пояснення. В р. 1582 була різниця межі юліян. і григор. календарем, як було сказано, 10 днів. Рік 1600 після григ. календаря був переступним, а то тому, бо коли після юліянського календаря відтяти дві нулі то зістанеться число 16, яке є подільне через 4; но вже рік 1700, який після юліянського календаря є переступний, в григор. був простий, позаяк число 17 не є подільне через 4 (хоч має два зера з задку). Длятого різниця межі григор. а юліян. календарем збільшилась о один день. В році 1800 вона ще збільшилась, позаяк і в році 1800 в григ. календ. був рік простий, а в юліян. переступний. То само було і в році 1900, який ми ще памятаєм і тепер та різниця виносить 13 днів і так буде до року 2100, коли знов збільшиться о один дальший день.

Позаяк протягом 400 літ григ. кал. буває 97 переступних років то величина 400 літ того календаря рівнається: $365 \times 400 + 97 = 146.697$ днів; отже величина одного григор. року = 365 днів, 5 годин, 49 минут, 12 секунд. Та величина є більша від сонічного року о 24 секунди, бо як ми вище сказали, сонічний рік має 365 днів, 5 годин, 48 минут і 47.8 секунд. З того видно, що і григоріянський календар не є ще зовсім точний, але та різниця є дуже мала, бо аж в 3300 літах буде вона велика на 1 день, і той день буде мусів бути випущений з рахуби.

Григоріянський календар був введений межі католиками Європи зараз по оголошенню приказу Папи, в протестантських же сторонах Німеччини, Швейцарії, Данії, Голляндії в р. 1700, в Англії р. 1752, в Швеції 1753. Лише схизматичкий схід тримається до нині старого літочислення, головню — мабуть — длятого, що автором уліпшеного літочислення є Папа Римський.

3. Григоріянський календар у нас.

Латинський Архієпископ Львівський приказав в навечере Різдва Христового дня 24. грудня 1583 львівським Українцям прийняти новий григоріянський календар. Українці ще

тоді були православні, а до того в давній польській Річипосполитій тяжко Поляками на кождім кроці кривджені, тому очевидно львівські міщани з обуренем відкинули сю напасть. Бо і на напасть се виходило. Не лише, що лат. біскуп мішав ся не до своєї справи, не до свого стада, але і спосіб переведення був... козацький. Отсе біскуп Суліковський наказав львівські церкви: св. Георгія, Успенія Пресв. Богор., св. Онуфрія, Богоявлення, Благовіщення і св. Ніколая замкнути і запечатати і так через 3 тижні тримав їх запечатані, що богослуження не могли відправляти ся. Православний єпископ львівський Гедео н Балабан вніс для того жалобу до короля Стефана Баторія, який листом виданим в Гродні р. 1584, дня 21. січня рішив, що „люде греческого закону до поправки календара нового без призовлення старшого патріярхи свого квалом примушани бити не мають. Для чого хочемо міти і приказуємо вам, абисте їм свят їх обходити і святити не забороняли, перекази і перенагабання ані грабежов за тое ані деспектов не чинили, постерегаючи того, аби покой і згода меже розними в віре і набоженстві захован бил. Кдидж єсмо єднако повинни всіх подданих наших правом, згодою змоцненими заховати і под обороною покою от нас Господара поприсягненсю. Чого як в всіх справах так і в том никди ничим нарушити не хочемо“.

З приказу короля Стефана Баторія прийшло до угоди межи єпископом Балабаном і Арцибіскупом Суліковським: „Вперед так собі обі сторони варують, іж нікдги і жаднії прешкоди напотом так в обходженю свят, во уживаню набоженства, церемоній і звоненя ані в жадних звірностях, в пожитках бити не маєт, до згоди патріярхов греческого закону з отцем папіжом римским. Але вовсем набоженстві і церемоній своїх обидві сторони уживати мають ведлуг стародавнього звичаю, што за моце собі держати обіцавши, для віри і певности тую інтерцизу руками своїми так сторони як і єдначи подписавши печатьми припечатовали“.

На берестейськїм соборі, коли прийшло до злуки нашої Церкви з Римом в р. 1595, була також бесіда о тім, щоби ми прийняли новий календар. Однак головна пружина тої злуки Іпатій Потій там заявив ся головно против того, видячи в тім великі трудности, як се бачимо з його листу висланого до Риму.

Синод Замойський в р. 1720 приписав точно: кільки і які свята торжественні зістали признані і свята, яких ми нині вже як церковні лише святкуємо, прим. Георгія, св. Ілїї.

В р. 1773 львівський Митрополит Лев Шептицький дав письмом з дня 20. грудня графови Пергенови, повномочнику ц. к. Апостольського Величества і губернаторови Галичини вияснення шо до нашого церковного календара і греко католицького обряду, зазначаючи, що змінити ка-

лендар було би річию непожаданою, що і Римський Престол і польське правительство оставило його Українцям, та що йому трудно би було в тих предметах робити які будь зміни без згоди других католиків грецького обряду, а наконєць, що та зміна могла би перешкаджати східним до навернення з Римською Церквою.

В р. 1781 зажадала губернія письмом дат. 21. грудня від єпископа львівського Петра Белянського висказання гадки своєї що до зменшення свят, щоби вірні могли маєтки помножувати, і щоби тим запобігти розлінивленю народа. Однак правительство само кладе вагу на се, щоби се так зробити, щоби не сбурити і не згіршити народ. Василіянин Модест Гриневецький дав в меморіалі з датою 13. цвітня 1783 таку відповідь, що се нововведене не можна ділати без згоди всіх українських єпископів.

В р. 1784, р. 1788 і р. 1792 зажадала губернія знов зменшення числа свят, так однак, щоби знесені свята перенести на неділі; однак при тім треба уважати, щоби були заховані ті свята, які вірних найбільше будують. І справді єп. Белянський видав 11. січня 1788 куренду, а опісля другу в р. 1792 р. [В якійто послідній переніс свята св. Георгія, св. Іллі і Усіхновене Глави на слід. неділі.

В р. 1812 видала Митр. Консисторія куренду під днем 25. марта, в якій по мисли розпорядження губерніального з 24. марта застерігаєть ся против поголоски, немовби то вийшов надворний приказ знести календар і обряд та що ся поголоска, наумисно ворогами Австрії розсївана, є неузасаднена.

В р. 1818 виходить виразний губерніальний приказ з датою 8. вересня, в якім наказує циркулярним урядам, щоби не допускати до не пошанованя греко католицьких свят.

Після рішення ц. к. Міністерства Справедливости з дня 5. падолиста 1850 заказано гр. кат. призивати в їх свята до суду.

Пастирським посланем з дня 15. лютого 1916 станиславський єпископ Григорій Хомишин завів для своєї дієцезії календар григоріанський.

4. Григоріанський календар на угорській Україні.

Гадка заведеня нового календаря не є там новою. І так в р. 1798 вийшов в Тернаві на Словаччині катехизм для ужитку угорських Українців, в якім про сю справу дословно написано:

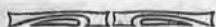
„Если би заведено для Угрорусів принятіє нового календаря, то большая бы была межи нами Христіанская любовь і, не било би таких невчасов, якіі всюди мають юніі.

котрії вкупі з Римлянами мешкають. Для тої розности календару многії Руснаци ту з Угорської Землі жадних свят не заховують, ані коли святкуєт Римская Церков, бо мовлять, що тогды неповинны, ані коли Греская, бо їх тогды силуют янове робити, і так дуже непорадне жіють і подобно прото Бог барзій гніваючи ся не престанет каргати розними способами тих людей. Ліпше би теди учинили, жеби виповнили желаніє Благовірнійшого в хрестіанех і Незвитажного Цесаря Леопольда, вираженное в побожном декреті дня 23. Августа року 1792 в Відни виданім на фавор духовних Унітов і жеби ся воньформували давному Праву того королевства, котрим правом приказуєтся всім вобш, аби прийняли і заховали календар Григоріянський“.

Мимо сего тоді до зміни календара на Угорщині не прийшло.

Пробу завести григоріянський календар підняв еще мучачівський єпископ Стефан Панкович (1867—1874). Він вибраний під впливом угорського правительства стрітив задля своїх мадярофільських симпатій в цілій єпархії велику неприхильність, хоч старав ся не одно добро для неї учинити. Найперше-ж стягнув на себе ненависть духовенства і народа за намір заведеня григоріянського календаря. Річ се певно дуже важна, щоби ми, яко сини одної матери св. Церкви, обходили всі разом одні свята, але спосіб, в який взяв ся до сего діла нелюблений Владика, не був ані на часі, ані відповідний.

Нині справа зі зміною календара піде на угорській Україні богато лекше, як се бачимо з сего факту, що коли єпископ Новак позволив собі знести кирилицю, се задля воєнного часу не викликало ніякого протесту в угорській Україні, вже і без того заляканій та застрашеній.

О. Александер Стефанович.

*)

V. Кривди українського народа і церкви в нинішну хвилю. Відповідь віковим ворогам.

(Конець.)

Отсе мартирольогія, яку український народ враз зі своєю церквою переносив від многих віків на своїй землі. Є

се заразом велика трагедія, що два споріднені сильні народи, котрі в історії людскости і всесвітньої культури могли були так много створити, котрі могли стати провідниками і опорою цілого славянського світа, та могутчо впливати на історичний хід всесвітніх подій, — висилиувались через довгих шість віків на завзяту братоубийчу борбу між собою. через се не сповнили свого посланництва для людскости, стали позорищем світа, а в кінці ізнеможені упали і зійшли з овиду світа. Дуже прикий в тій трагедії і сей образ, що в згаданій борбі йшли в першій ряді проти себе дві Христові церкви різного обряду, котрі замість по завіту свого Учителя нести в народи любов і благословенє, піднесли кличів крайньої ненависти і безпощадного взаємного поборюваня братів через братів! На жаль, ся трагедія між обома народами і Христовими церквами не скінчила ся і до нині. І се, що ми в Галичині тепер на поли національним і церковним переживали, що піднімає ся на наших очах в Холмі і Волині, — се лиш відгомон і продовженє того, що у нас від многих віків вело ся. І надаремні були голоси деяких тямучих польських істориків і літератів з послідного віку, що боліючи над упадком свого народа старались опам'ятувати своїх краян. Ті голоси минули безслідно, а за те гомонить нині по всій сусідній суспільности й дальше безтямний клич в заводи з московським ревом: *pięta Rusi Ukrainy* —

По таких історичних освітленях не мав би я властиво о нинішніх подіях що говорити. З поданого образу минувшини кождий зрозуміє: відки йдуть теперішні події, яких зазнаємо, і яка їх властива ціль. Після того злишне також спорити багато з різнородними виводами або й нападами сусідньої сторони, котра старає ся ними упозорувати свої традиційні заборчі змагання на наших землях, — бож на спільний фанатизм і вроджене упередженє не має аргументів. Я хочу кинути поясненя лиш на деякі сторінки, котрі перед одною і другою публікою, мимо різних становищ, не повинні затемнюватись, а повинні ставитись завсе ясно і отверто.

І так голосить нині польська сторона перед світом, щоби оправдати своє поведенє в Холмщині, що та земля є польська. А позаяк се з дійсним станом не годить ся, то й творить фікцію, що та земля була по татарським опустошенню скольонізована Поляками, котрі однак опісля зрушились.

Але така версія не має найменшої основи. Татарські напади руйнували передовсім східні части Руси України; на подальшій же Холмі відбивались вони менше і не винищували так дуже людности. Впрочім чи се можливе, щоби польська людність, наколи би там справді в більшій числі найшла ся, була зрущена? В польських

літописях читаємо, що від першого забору українських земель основувались в них латинські єпископства і монастирі, навіть в таких сторонах, де не було ще латинників — очевидно для ведення латинського прозелітизму. Дальше знаємо (як показав я передше), з якою завзятістю виступали іменно холмські лат. єпископи проти грецького обряду і унії. І чи ж можливо, щоби вони, всесильні і маючи до розпорядимости всякі власті і средства, дозволили на се, щоби їх вірні рушилися і переходили на грецький обряд? Чи можна допустити, щоби пануюча польська людність покидала свою латинську церков, в котрій користала зі всіх горожанських прав і привилеїв, та переходила в поневолене українство і грецький обряд, де була зі всего визута? Се немислиме! Коли отже велика більшість холмського населення остала до нині українська, то мусить ся признати, що се автохтонний український нарід, що з поконвіку замешкував сей край. Що більше, треба сказати, що польська людність сеї землі походить хиба лиш в малій частині з корінної Польщі, а далеко більша її часть вийшла таки з місцевого українського населення, котре передше через некорисні відносини своєї церкви і нації, а пізнійше під впливом сусідної Польщі винародовлювало ся. Та вже як небудь там польська людність витворилась, нині стоїть діло так, що більшість холмського населення уживає української мови і почуває ся окремою, українською нацією. Се факт, котрий посвідчають і самі польські статистики, тай ствердили на місци многі наші люди, що в тім краю перебували. Великою хибою для сеї української галузи є лиш те, що при звійній московській системі, котра нищила безглядно всякі прояви індивідуального українського житя, нема там в масах ясноозначеної національної ідеї, тай мало місцевих чинників, спосібних до організаційної роботи. За те посідала там польська меншість завсїгди місцеві елементи, котрі польську справу безнастанно культивували: польсько латинський клир, двори і ріжну другу інтелігенцію. Так стало ся, що по усуненю російського правительства і уступленю зайшого чиновництва лишив ся нагий український люд. Се й використала польська сторона, щоби безпроволочно розвести в цілій країні свою плянову національно організаційну роботу. В тій ціли взяли зараз в свої руки громадські управи і стали заводити всюди для української людности польський язик і польські школи, та ширити свої газети і книжки. Важну поміч віддали їм в тій праці також наші власті, котрі обняли управу краю, своїми шкільними і адміністраційними органами. Супроти того стояла незорганізована українська людність в Холмськїм безпомічна; а відірвані наклики її, як і домаганя української репрезентації в Відни, щоби вволено також потребам української людности, остали досі на жаль без найменшого ус-

піха. Нова управа краю мала очі і уха лиш для Польщі, — для нас не було нічого...

В тісній звязи з сею всепольською роботою в краю пішло рішуче становище цілої Польщі, що не сміє ся відривати 150.000 давних українських уніятів, котрі в р. 1905 прилучились до лат. обряду, від польсько латинського костела. Вони стали вже — так голошено — добром і власностю польського обряду і народа, а українській унії засі до них! Се становище мотивують тим: що по насильнім поваленню унії через російське правительство польські священники піддержували тих людей в католицькій вірі, уділяли їм потайки св. Тайни і утримали при кат. церкві, отже мають повне право задержати їх при лат. обряді; уніяти не робили в тім часі для утиснених нічого і тому не мають підстави відбирати їх для унії. Справа важна, над котрою треба близше застановитись. Отже відповім тут, що повисший суд є дуже поверховний і односторонний. І се легко показати. Коли сей нарід так кріпко боронив своєї католицької віри проти царського насильства і удержав ся в ній, то була се передовсім заслуга давного уніятського духовенства: таких діяльних єпископів, як Методій Терлецький, Яков Суша, Рилло і др., дальше ОО. Василіян і душпастирського клиру, — заслуга тим більша, коли зважить ся, які тяжкі перепони переносили вони в своїх трудах для церковної унії з сторони латинських єрархів. (Короткий образок тих відносин подав я передше). Сю апостольську працю продовжало і дальше уніятське духовенство аж до недавна, коли його насильно з сего краю прогнано. Так було се безперечно ділом давного уніятського клиру, що холмський нарід став справді твердиною католицизму і переніс для віри найбільші удари. Правда, що по усуненню уніятських священників піддержував їх місцевий лат. клир на духу, але се була лиш додаткова поміч, придана до попередньої майже тристалітної праці уніятів. І чиж мала би та довга 300-літня праця тепер відкинутись, а заважити лиш принагідна поміч латинників з послідних десятих літ?!

Нам закидаєсь, що наше галицьке духовенство не робило по урядов'м знесенню унії в Холмі нічого, щоби тамошніх вірних підтримати. Скажу, що робило, скільки могло. Львівський митрополит жалів щиро над ними, приймав часті їх відпоручників і вставляв ся у св. Отця о виеднанє у російського правительства яких полехш для тих мучеників. Також відомо мені, що наші священники з пограничних галицьких повітів служили радо холмським вірним в релігійних потребах, уділяли св. Тайн і покріпляли їх на духу. Колиж не чинили сего в ширших розмірах, то діялось се тому, що холмські польські священники справляли їх більше до лат. духовних в Галичині. А що наш клир не йшов туди сам на взір тайних місіонарів — як се нам в польській пресі закидуєсь — то причина була найперше та, що по знесенню унії

в Холмі зістав вступ в границі Росії спеціально для уніятських священників дуже строго заборонений, і ся дивовижна заборона триває з цілою безглядністю аж досі. Але царські укази були би нас ще не спинили в сповненню обов'язку, — серед нас находилось чи мало посвятних людей, котрі на такі річі не зважали би. Однак заходило те — скажім собі отверто правду — що там найшлись би були народові соперники, котрі були би про них донесли до уряду і спричинили запроторене їх в тюрму або в Сибір. Історія нового відродження українського народа дає різні приклади подібних прислуг. Се най буде оправданем для нас.

Але як небудь, задержане 150.000 українського народа при латинськїм обрядї є противне законам церкви. Се певно, що згадані люди по заведеню там схизми лишили ся в душі при своїй давній греко католицькій церкві, а приймає св. Тайн в лат. обрядї було визване лиш конечностию і не означало обрядової зміни. Також зголошене їх в урядї р. 1905, що хотять належати до лат. обряду, не дало сему актови церковної правосильности. Вони учинили се лиш тому, бо унія не була в Росії призволенна; тай Апостольський престол не зарядив зміни їх обряду, а за сим оставали вони правно і дальше уніятами. Сеж буває нераз, що люди, лишені своєї церкви, приймають довгі роки св. Тайни в другім обрядї, а однак не перестають належати до свого. Замітне і те, що сей народ заховав і досі давню любов і привязане до свого обряду і рад би горячо — мимо противних польських зусиль — вернути до него. Се ствердили многі наші люди, котрі в різних сторонах Холмщини бували. Те саме посвідчають й донесеня наших військових куратів (о чім я повисше говорив), що людність Холмщини з одушевленем і з слезами радости горнула ся на їх богослуженя і українські проповіді. Так отже по закону і чувству належить холмська людність до нашого св. обряду. І справді треба чудуватись, що державні і церковні верховні власти остали на сї чувства нашого холмського народа тверд-сердні і не сповнили досі горячого його бажання, — хоч внесено до них вже давно з компетентної сторони таке представленє. Не перечу, що якась частка давних уніятів, іменно з молодшого покоління, відстала може від свого обряду — о се старали ся вже і наші сусіди тай їх клир, котрий в своїй власній области не так дуже ревнує, але в роботі на *kresach* є незрівняний. Однак се певно, що великий загаль народ удержав в своїй душі давню дорогу традицію свого рідного богослуженя і рад би цілим серцем до него повернути.

Але не тільки з огляду на церковний закон і незатерті чувства народа уважаємо привернене унії в холмській землі справедливим; воно є конечно також з огляду на загальний інтерес католицької церкви.

Найперше вкажу, що в Холмі є крім давних вірних уні-

ятів нерівно більше таких, що під насилою російського правительства опинились таки в православній церкві. Але і у них задержалося живе чувство для недавньої унії; і вони горнулися дуже радо на гр. кат. богослуження наших військових куратів. Подібно бачилося і на Волині. Так діло аж просить ся, щоби вислано в ті землі наших священників, поставлено єпископа і віддано їм давні уніятські церкви. Розуміє ся, коли би привертано там унію, то мусіли би до неї вийти передовсім ті, котрі при католицькій церкві витревали, хоч і хвилево прилучилися до лат. обряда, — вони творили би головний пеня, коло которого збиралисьби вже другі, що від церкви поневолі відступили. Ми певні, що такий акт приніс би найкращі успіхи: унія обняла би скоро й всю опрославлену людність в Холмі, вислане туди наше галицьке духовенство припало би людности своїм образованием і суспільною працею до влодобу, а за сим перенеслась би також бистро в сусідню Волинь. Ось довідуємо ся, що в сторонах міста Бродів зголошують ся тепер заняті волинські села до наших галицьких священників і приступають до унії. Що більше, реактивоване унії в Холмським і справедливе повернене їй 150.000. душ, що прилучилися часово до лат. обряда, відділало би дуже корисно і на прочі українські землі, та зробило би їм церковну унію симпатичною. А се мало би своє значінє! Можна сподіватись, що по війні прийде в Росії скоро до значних реформ, а між ними і до релігійної свободи. Православна церква не має нині симпатії, не то в українських землях через чуже, поліційно виховане і мало образоване духовенство, але і у свідоміших верствах російських. Я мав нагоду пізнати одного дуже поважного мужа з висшого російського духовенства, котрий висказав ся отверто, що висший російський клир дуже невдоволений зі стану православної церкви і з управи св. синоду, з безглядної залежности від правительства, з низкої просвіти парохіяльного духовенства і др. та змагаєсь від довшого часу о приверненє патріархату і унормованє своїх правних відносин в державі. Ииший знов муж, Галичанин, оповідав мені, що чув в Петербурзі від одного високого достойника слова: „що хотіли би ми, щоби мали таке духовенство, як ваше галицьке!“ На те відповів наш крайан: „таж воно лежить в ваших руках, виховати собі такий клир“. На се задумав ся російський достойник і покивав прикро головою, начеб хотів сказати: російське правительство не раде такому духовенству! Коли отже російська єрархія і суспільність так невдоволена зі стану своєї церкви, то щож говорити о українським народі! Я чув від визначних закордонних Українців слова: коли би нам було свобідно, ми перейшли би зараз в вашу унію. Для того не яло ся маловажити нині грецького обряда і народів, що до него належать, чи в сусідних землях східної Європи чи і в Орієнті. Для самої

католицької церкви зовсім однаково, чи 150.000 холмських уніятів лишить ся при латинстві, чи верне до первісного обряду. Вони були незрушимою в своїй вірі, коли належали до грецького обряду і такими остали би в ній й на далі. Але не однаково було би воно для загального інтересу католицької церкви — з огляду на схід. Коли би їх не повернено власному обряду, то виринули би звідси різні некорисні наслідки. Найперше не доставало би тут сильної опори до дальшого поширення унії і в самім Холмі і на сусідній Волині і Білій Русі. Відтак викликало би воно справедливе розжалення у всіх уніятів за кривду, яку спричинено тут їх обрядови. А вкінці визвало би сильне негодоване по всій Україні, а то й на дальшій сході проти латинської католицької церкви з закидами: що католицька церква не дає ширшої опіки і охорони для грецького обряду, що різні її декрети для охорони грецького обряду стоять лиш на папері, а в дійсності цілком не виконують ся, — що католицькій церкві не ходить о єдинення всіх христیان, а радше о златинищення всіх народів, що вона попирає лиш інтереси римських католицьких народів, а понехує другі обряди, хоч би уніятські. А холмський факт стояв би тут поважним аргументом! Розуміє ся, о евентуальнім поширенню унії на дальші українські області не було би вже бесіди. І православна Україна, добиваючись при можливих реформах в Росії різних свобод і автономій, не рефlekтувала би тоді зовсім на унію, а стреміла би хіба до створення у себе автокифальної православної церкви. І над сею стороною повинна би римська курія поважно застановити ся.

Кожний обективний чоловік мусить притакнути, що коли холмський народ задержав свою питому мову і почуте питомої народности, та заховав горячу любов для свого давнього обряду, то є воно ділом божим і справедливим, щоби повернено йому первісний обряд. Однак сему ділу противлять ся завзято наші сусіди, а маючи всюди своїх речників і опікунів порушають все, щоби до того не допустити. Причина в тім, що задержуючи 150.000 душ при латинському обряді сподівають ся при помочи польсько латинського обряду з часом їх всіх спольшити. З огляду на те не похочуть також, щоби і для осталих холмських православних привертано унію, хоч давні уніятські церкви так і просять ся, щоби їх відчинено і віддано уніятам. Вони репетують навіть, що *ce kat lickie kościoły* і повинні бути на польські костели обернені!

грає ролю не добро католицької церкви, є очевидне. На превеликий жаль, і мірдайнні політичні круги дають ся через них опановувати,

тай Рим позволяє їм заєдно в справах нашого обряду односторонньо інформувати ся — на шкоду католицької церкви на сході. Через се є наша зовсім слушна справа в Холмським і Волини спинена і не поступає ні трохи вперед. Що дальше буде, побачимо.

Дальше хочу ще дещо сказати про „нешасну подібність“ нашого обряду з російським, з чого мало би по польській думці виходити, що ратунком проти тої небезпеки може бути в Холмщині і у нас тільки заміна давного обряду на латинський. Се пісенька не нова. Вона переводила ся на Руси-Україні від першого вступлення Польщі туди, коли ще Москви як би не було, і продовжалась завзято й по заключеню церковної унії. Які наслідки вийшли з відси, знаємо аж надто добре: як раз запановане Москви і схизми! На жаль, мимо тяжких досвідів в історії не щезла ся теорія й досі. Многі поважні польські мужі задивляють ся й нині на річ так, начеб католицька церква могла поступати на Україні лиш в латинським обряді. І в сім дусі працює ся з цілою горячковістю як в Холмщині так в Галичині.

І щож на се сказати? Відповім, що се крайне нерозуміне великанського значіння старинного славянського богослуження в житю українського народа і других Славян, щоби брати ся те діло вивертати. Нашу славянську літургію одержали ми майже перед тисячу роками від учеників славянських Апостолів. Вона була рідна нашому народови вже при першій своїй появі на нашій землі; а відтак приноровлювана ще більше до його властивостей, сплелась з українським народом як найтіснійше і стала ся головною основою всего духового і суспільного житя: релігії і всіх його почувань, науки і культури, та всяких родинних і горажанських потреб. З своїм богослуженєм народ так зжив ся, що воно стало просто невіддільне від него. І не дивно! Зрозумілий язик в літургії, понятна кожда молитва і пісня, високий їх полет відповідаючий так дуже поезії народа, пориваюча краса мельодий, богата і жива символіка обрядів, безпосередна і громадна участь народа у всіх відправах, — все те врыває ся в душах загалу від дитинячих літ так глибоко, що воно не дасть ся нічим затерти або заступити. Наше богослуженє не те, що латинський обряд, котрий своїм незрозумілим латинським язиком є для нас мертвий і чужий, в котрім вони не беруть безпосередної участі, а сходять хиба на німих статистів. Так пусті і надаремні мрії і заходи, щоби можна відняти великому народови рідне і дороге тисячелітне достоянє, а накинути йому, ні з сего ні з того, щось инше, а до того мертве! А се, що удалось по довгих віках перевести якусь українську частку в лат. обряд, не значить нічого. Миж знаємо, якими репресіями і способами воно йшло, тай бачимо, як сей неприродний утвір при леда змінених відносинах скоро розпадає ся. Історія Литви, Білоруси і всієї

України із послідного столїтя показує се наглядно. — Я по зволив би собі навпаки сказати

що инше: що се була велика шкода для всеї Славянщини і для цілої католицької церкви, що славянське богослуженє, дїло св. Кирила і Методя, упало колись під напором давної Германії в первісній своїй вітчині, в Моравії і Панонії, що під тим напором не удержало ся воно в Чехії і Польщі, куди зразу увійшло, і що як раз для ослаблення славянського світа введено туди латинську церков. Не було би того провалу між славянськими народами, тих уособиць і ненависти, що виринули відтак між ними ізза церковних, а за сим й культурних ріжниць. А що до інтересів цілої церкви, то певно, що по опанованю Орієнту через Могомедан була би славянська церков станула скоро на чолі східного обряду, а за сим були би й відносини в латинській церкві укладались трохи инакше, тай візантійські схизми не мали би тоді сили і місця. Так отже з ріжних причин треба жаліти, що в славянськїм світі пішло воно инакше. Але що стало ся, пропало і вже не відстане. Та вже як небудь воно склало ся, треба уважати крайно невідповідним, щоби піднимамо ще тепер борбу проти славянському обряду. Як вказано висше, він стоїть надто сильно в народі, щоби можна його зрушити; всяке же посяганє на него поглибить хиба ще більше провал між обома народами, а в додатку нанесе незміриму шкоду справі католицької церкви. Тому час би стямитись і не викликувати на сїм тлі нових роздорів, але радше старатись вирівнувати давні злидні.

Що славянське богослуженє переняла від нас також Москва і має в головних формах подібну церковну відправу се зовсім не рація, щоби ми або другі славянські народи мали вирікатись свого добра. А ось Поляки боролись давно з німецькими Ritter-ами і другими народами лат. церкви, а прецінь не покидали через те свого обряду. Подібні конфлікти заходили й між многими другими народами, що належали до якоїсь церкви, тай нікому не приходило на думку змінити по сій причині свого обряду або церкви. І чомуж мали би се чинити славянські народи (Українці, Болгари, Серби і др.), прийшовши в розпрю з Москвою або другими, тим більше, що ми були першими властителями сего добра, і лишень від нас переймили його опісля Москалі. Се таке дивовижне, що справді чудуватись належить, що подібна мрія могла в загалі у когось виринути!

Зрештою для заспокоєня деяких кругів можемо сказати, що мимо спільности обряду заходять між уніятською і російською відправою многі вже зверхні відміни, втворені у нас під впливом унії і питомої вдачі українського народа, а в схизмі знов під впливом російського елементу, так що ріжниця між обома впадає за першою хвилиєю в очи. Ось саме устроєне храмів (відчинені царські врата, бічні престо-

ли), український виговір в богослуженню і весь спосіб відправи, відмінні мельодії, різні додаткові молебни і народні пісні, уживані лиш в унії, і проч. А вже й не говорити про дух, який пробиваєсь в нашій церкві і духовенстві, а котрий якраз противний схизмі. Найлучше показалось се в часі російського наїзду, що і російські салдати і наш народ зауважали відразу різницю між одним і другим. Остаючи тоді в краю, чув я не раз замітки салдатів, що заходили до наших церков. „Відправа ніби подібна до нашої — мовили вони — а всеж не така; царські врата відчинені, народ клякає, инакше співають, додають інші молебни і др.; у нас батюшка проповідає заєдно лиш про царя і царат, та в одно наказує їх слухать, так що вже надоїло, — а уніїти назчають в церкві про праведне християнське житє, що мило їх слухать, — тай народ, хоч заєдно не наказуваний, любить щиро свого цїсаря; у нас про батюшку ніхто не питає, а уніїта слухає тут цїле село чи місто; тай наші війскові старшини инакше з ними поводять ся“. Так спостерігали вже прості салдати, що у нас инший лад в церкві і инший дух в клирі. Подібно зрозумів добре і наш галицький народ різницю між унією і схизмою. Ми маємо зі всіх сторін краю цікаві вісти, як наш нарід — з виїмкою малих збаламучених русофільських гуртків — противив ся з цілою рішучістю введенню православного богослуження; а колиж в якім місци накинено насильно або підступно російського батюшку, як весь той час непоказував ся до церков і мимо заборон звертав ся потайки до своїх духовних. Так отже нема обави, щоби задля обрядової подібности могла загрожувати нам схизма. Що більше, в посліднім наїзді показала наша унійська церков в очах самих наїздників тільки висшости над православєм і здобула у них тільки поважання і симпатії, що стало явним, що коли би мала змогу пійти в області Росії, то приймалась би там скоро між православними. Так отже наша унія

посідав значну животну силу і могла би як раз сповнити своє добре посланництво, коли би була в належний спосіб піддержувана, а не безнастанно спинювана і доптана, як се досі діяло ся.

Те саме можна сказати про значіне церковної унії також у відношенню до цілого Орієнту. Від многих віків ведуть там західні європейські держави усильну пропаганду за поширенєм лат. обряда і призначають на сю ціль величезні квоти, а однак всі ті заходи принесли — лиш дуже малі успіхи. Причина в тім, що лат. обряд є тамошним народам чужий, противний їх природі, а звязуваний часто з чужими політичними інтересами, навіть ненависний. Се зрозуміли вже многі орієнталісти і підносять що раз частійше гадку, щоби залишити на сході ширене латинства, а старатись приєднати східну церков через повне пошанованє її прав на всіх схід-

них областях. Так, час би вже, щоби і на українських землях і на цілім сході устала латинізаційна робота, ведена лиш для партикулярних інтересів деяких народів, а шкідна для справи загальної католицької церкви, і щоби прийняв ся між головними обрядами принцип: *suum cuique*, — себто: кождий на своїм ґрунті господарем! Се була би найпевніша запорука для зєдиненя церкви.

Але закидують нам наші противники, що в часі російського наїзду показали ся деякі галицькі священики і се ла непевними. Се правда, і над тим ми самі найбільше боліємо. Однак відповімо, що ті прикрі обяви не пішли з подібности обряду, але з зовсім інших причин. Ось бачимо на наших очах, що православні Болгари йдуть разом з католицькою Австрією проти Росії і Сербії, хоч злучені з сими не лиш обрядом, але й спільною церквою і вірою, а за те поступають католицькі держави (Франція, Італія, Бельгія) разом з Росією. В нашій же Галичині виділи ми за наїзду, що національно освідомлений український народ постоював незвичайно кріпко при австрійській державі. Я оставав в той час в краю і бачив, що тут діяло ся. Зараз по вибуху війни стали тисячі наших молодців горнути ся добровільно до сїчових Стрільців, щоби йти проти Москви. Сей рух був би напевно обняв весь край і був би довів до великих розмірів, коли би не наглий наїзд неприятеля і не дивовижні вязнення повітових українських організаторів, котрі тому рухови проводили — і то вязнення з сторони таки наших. Рівночасно виявляв нарід велике привязанє до особи свого цїсаря і горяче бажанє, щоби наші війська побідили. І що не робив він для сеї справи! В гуцульських і сусідних підгірських повітах зорганізували мужики з власного почину по всіх селах тайні звідчі кружки, котрі подавали нашим командантам — чи вони находились в краю чи на Угорщині — бистрі вісти про всі позиції російських відділів, та причинялись часто до добрих успіхів наших війск. І що було неможливе для військових шпігунів, се чинили прості, з бесагами вандруючі Гуцули або Гуцулки, несучи за заскірком своїх постолів або ременів рапорти — з нараженєм свого життя. І кілько то наших мужиків впало тоді в ріжних сторонах жертвами сего патріотизму! З своїми симпатіями для цїсаря мужики зовсім не крили ся. Тим то російські салдати, котрі в одно кляли царя і царят, та виспівували про них всякі згїрдливі пісні, не могли надивуватись, що наш нарід так любить свого цїсаря. Подібно не могли сего поняти російські коменданти, висловляючись часто: ми прийшли вас висвободжати, а ви нам противні і доносите на нас своїм війскам! Такеж привязанє обявляв нарід також для своєї окремішної народности і уніятської церкви; а вже геройським було поведенє тих українських священиків, що в краю остали. Сї діла заслугують на тим більше признанє, що Москалі лишали в повнім

спокою Поляків і лат. обряд, а звертались з цілою завзя-
тостію як раз проти „Мазепинців“ і унії. І які переслідова-
ня переносили годі всі наші люди: священики, світські інте-
лігенти і свідомі селяни! Із мести ограблювали їх
зі всего, палили хати і цілі села, а многих забирали і виво-
зили в далеку Сибір. Се було мучеництво, якого ніякий дру-
гий нарід не зазнав! Але все те замовчуєсь перед світом, а
видвигаєсь безнастанно лиш частні вчинки відступників.

Колиж були у нас прояви русофільства, церковного і
народного, то я позволю собі вказати на їх причини. Най-
перше констатую, що коли по прилученю Галичини до Ав-
стрії признано нашому народови деякі полекші, не було в
Австрії другого народа, котрий з таким пієтизмом був пре-
даний династії і державі, як галицько український нарід. Но
щож сподіяно з тим народом?

Гадку зміни календаря піддано також австрійському правительству зараз по прилученю Галичини; однак тому домаганю опер ся р. 1773 львівський єпископ Лев Шептицький, підносячи, що йому годі переводити таке діло без згоди інших католиків грецького обряду, та що ся зміна могла би перешкаджати до зеднання східних народів з Римом. Сю ідею давних наших єрархів поділяв Апостольський Престол, а різні папи видали декрети, котрі заборонювали які небудь самовільні зміни в нашім обряді. Я наведу лиш декрет папи Венедикта XIV. „Demandatum coelitus“ з р. 1743, котрий в § 3 каже: *De ritibus igitur et moribus Ecclesiae graecae illud imprimis generatim statuendum decrevimus, nemini licuisse aut licere, quovis titulo aut colore et quacunque auctoritate aut dignitate, etiamsi Patriarchali aut Episcopali praefulgeat, quidquam innovare aut aliquid introducere, quod integram exactamque eorundem observantium imminuat, omnesque in posterum et singulos Ecclesiae graecae ritus et mores a Patribus traditos omnino servare mandamus.* (О обрядах і звичаях грецької церкви в загалі постановляємо передовсім те, що ніколи не було і не є позволено, під яким небудь титулом або позором і якою небудь повагою, навіть па тр і я р ш о ю або е п и с к о п с ь к о ю, що небудь нового творити або вводити, що могло би їх нена-

рушиму цілість вменшувати, і наказуємо, щоби на будуче всі і поодинокі обряди і звичаї грецької церкви, передані від отців, були в цілості доховувані). З сего декрету виходить ясно, що ні патріарх ні єпископ не має права вводити які небудь обрядові зміни, і що се може учинити лиш синод за апробатою Папи.

Постоюючи за цілостю нашого обряду, ми не були би противні деяким меншим змінам, котрі показались би на часі. Але се повинно походити наперед з загального почуття такої потреби в духовенстві і народі, а відтак переводитись законною дорогою (через провінціональний синод і Рим). Можна би отже в своїм часі застановитись і над новим календарем в церкві і над деякими частинами устава, але се може стати ся лиш нами самими, у відповідну пору, по зрілій розвазі, в порозуміню з иншими католиками гр. обряду в Австрії, а в кінці по ухвалі синоду і по потвердженю Риму. Тоді і нарід смотрів би инакше на довершену зміну, тай закордонні наші братя не уважали би сего замахом на наш грецький обряд і не зражувались би сим до католициства.

А загал духовенства і інтелігенції питає здивований: в якій ціли дратує.

ся в сім тяжкій часі в так жорстокий спосіб чувства українського народу — зі шкодою для католицької церкви і австрійської держави?!

А що до азбуки, яких то приятелів ми не маємо всюди! Там гноблять урадово наш український язик і його правопис, бо се спиняє „возсоединенню всего російського народа“, а тут називають наші „браця“ те саме орудом Москви і раді би накинути нам конечно свою ліберію! І де є тут правда? Але тенденція одних і других надто ясна, — від давнаж ведуть вони з собою горячі торги о нашу Україну, і не о наше добро їм ходить, а о власну наживу. Однак нарід не лишить того, з чим він вже від тисячу років тісно зжив ся, а то тим більше, що в сій справі не має ніхто права рішати, тільки сам нарід. Отже шкода, браця, вашого труду і заходу!

Дальше опроверг
я закиди людей, котрі коячи у нас не одно лихо і граючи
самі супроти держави дволичну ролю, силують ся чернити
нас в міродайних сферах. А вкінци зазначив: що най пра-

*) До моєї статі, поміщеній в попереднім числі „Ниви“, стор. 155 до 158, де представлені нинішні відносини українського і польського клиру в Галичині, подаю отсі числа що до поступу обох обрядів від р. 1864 (1866) до р. 1914 в дієцезії станиславівсько-львівській і перемиській, а то: під зглядом душпастирських посад (парохій, експозитур і сист. сотрудицтва), душпастирських сил (парохів, адміністраторів і сотрудицків) і числа вірних.

вительство віддасть нам на нашій землі повну справедливість і най в Римі перестануть глядіти на наші діла через противні нам шкла та возьмуться по цілій щирости за оборону і під-

Диецезія	Парохії	Експози.	Сист. сотр.	Разом	Душпаст.	Число вірних
Гр. к. львівська і Стан. р. 1863.	1174		118	1292	1275	1,447.193
Гр. кат. львівська р. 1914	754	7	53	814	872	1,335.977
Гр. кат. станислав. р. 1914.	432	18	55	505	538	1,022.000
Лат. львівська р. 1866	216	7	33	276	366	538.963
Лат. львівська р. 1914.	257	117	13	387	559	1,054.767
Гр. кат. перем. р. 1868.	684	22	49	755	751	819.610
Гр. кат. перем. р. 1914.	687	25	51	764	804	1,252.492
Лат. перемиска р. 1866.	275	2	94	371	412	680.389
Лат. перемиска р. 1914.	290	32	200	523	501	1,239.402

Із сеї табелі показує ся, що в станиславівсько львівській диецезії (котрі для ліпшого прирівнянн з латинською беру разом) прибуло в тім часі: душпастирських посад гр. кат. 27 (1.3%), а латинських 111 (40%), — душпастирських сил гр. кат. 135 (10%), а латинських 193 (51%), — гр. кат. вірних 62%, а латинських 95%. В перемиській диецезії прибуло гр. кат. душпастирських посад 8 (1%), а латинських 152 (40%), — душпастирських сил гр. кат. 53 (7%), а латинських 89 (21%), — гр. кат. вірних 52%, а латинських 82%. Не рівно більший буде прибуток нових лат. костелів і богослужебних каплиць, як завдаток до творення по всім сторонам краю дальших лат. парохій і експозитур; однак дотичних урядових чисел із послідних десятків літ не міг я нігде віднайти (се будемо мусіли власними силами учинити). Не входять тутки також лат. монастирі, котрі доставляють для потреб лат. церкви многих непарохіяльних священників, численні новокреовані і монахиями обсажені заборонки і школи і под. І коли бувший намісник д-р Бобжинський приписував собі велику заслугу для поширення лат. костела в Галичині, то ся заслуга йому вповні належить ся. — Ще додаю, що маю основу твердити, що подане число гр. кат. вірних є надто прибільшене, і що фактично виходить воно значне менше. З моїми увагами над нашим станом здержую ся на тепер; однак числа говорять вже самі за себе. По скінченню війни будемо мусіли дуже поважно застановити ся: на чім ми стоїмо і куди йдемо.

несене нашого обряду, а тоді не стане тут ні сліду чужого зерна. Що воно так є, відчуваємо ми всі дуже добре, тай розуміють се й ті круги, що мали змогу пізнати ближше наші відносини. Але чи стане ся воно так? Що до мене, я не покладаю надії на ніякі чужі помочи, бож „кожда рука собі крива“, але вірю твердо у власну животну силу великого народа. Який небудь вийде результат з сеї війни, по ній мусить настати ера горожанських свобод для народів, а тоді буде український нарід доходити вже елементарною силою на всіх своїх областях природних прав. А сей час вже недалекий! Я побоююсь більше, що справа кат. церкви готова пійти на сході не добре. Такий папа Климентій VIII. і деякі другі, що вповні розуміли вагу українського народа і його церковної унії та щиро їх попирали, були лиш метеорами на горизонті церкви. По за ними не було часу на наші діла або недоцінювано їх, і через се допущено нашу зєдинену церков до тої пресумної долі, якої вона зазнала. На жаль, сі відносини тривають на осталих уніятських областях (в Галичині і Холмщині) і по нинішний день. Очевидно таким трактованєм не приєднуєсь народів! Прикро мені се казати, але історичної правди годі закрити, — і не сей служить чесній справі, що дані хиби лестними словами затаює, але той, що їх в добрім наміреню отверто виявляє. „Іміяй уши слішати, да слішить“,

о. Юліян Дзерович.

Матеріяли до історії мартирольогії нашої Церкви в часі всесвітної війни.

Гадини за пазухою.

На жаль треба зазначити, що в самім святім Юрі вгрівались гадини за пазухою. Се були дяки: Хоптяк і Василь Скокун та син сего послідного, академик, який рівночасно був мундантом консисторської канцелярії. Тей трилисток став опісля на службу російської охрани і доносив все російським властям найбільше видумані, фантастичні відомости на мешканців святоюрської гори, в наслідок чого 19 лютого 1915 наступили численні арештованя. Вони то запевно донесли охрані о тих зборах громадян у Митрополита, хоч, як скавано, на них найменших ворожих затій не було.

Російські військові власти, входячи до Львова, хотіли мати запоручений спокій, тому зажадали по чотирох заклад-

ників від Українців, Поляків, Жидів і Москвофілів. Від Українців за закладника жертвувзв себе також і їх Ексц Митр., однак полк. гр. Шереметев не прийняв сеї великодушної постанови і закладниками від Українців стали: о. Др. О. Боцян, Др Ст. Федак, Павло Войнаровський і дир. Микола Заячківський. Вони мали ручити за спокій і порядок в місті своїми головами.

3 го вересня війшли російські війська до Львова.

На улиці міста появились різні оголошення в російській і польській мові а між іншими отсі три поклики: один „Русскому Народу“, другий: „Народы Австро Венгрии!“ а третій: „Polacy!“ Ось що обіцували сі відозви на терпеливім папері:

4) Русскому Народу!

„Братья! Творится судъ Божій! Терпѣливо, съ христіанскимъ смиреніемъ, въ теченіе вѣковъ томился Русскій народъ подъ чужоземнымъ игомъ, но ни лестью, ни гоненіемъ нельзя было сломить въ немъ чаяній свободы.

Какъ бурный потокъ рветъ камни, чтобы слиться съ моремъ, такъ нѣтъ силы, которая остановила-бы Русскій народъ въ его порывѣ къ объединенію.

Да не будетъ больше подъяремной Руси. Достояніе Владиміра Святого, земля Ярослава Осмомысла, князей Данила и Романа, сбросивъ иго, да водрузитъ стягъ единой, великой, нераздѣльной Росіи.

Да свершится Промисель Божій, благословившій дѣло великихъ собирателей земли Русской.

Да поможетъ Господь Царственному своему Помазаннику Императору Николаю Александровичу Всея Россіи завершить дѣло Великаго Князя Ивана Калиты.

А ты многострадальная братская Русь, встань на стрѣтеніе русской рати.

Освобождаемые русскіе братья!

Всѣмъ вамъ найдетъся мѣсто на лонѣ Матери Россіи. Не обижая мирныхъ людей, какой бы они не были народности, не полагая своего счастья въ притѣсненіе иноземцовъ, какъ это дѣлали шваби (?!), обратите мечъ свой на врага а сердца свои къ Богу съ молитвой за Россію за Русскаго Царя.

Верховний Главнокомандующій

Генералъ-адъютантъ Николай.

„Творится братья судъ Божій“ скажемо і ми, справді приходить час кари Божої за людські сльози, за нагайки, каторгу, тюрму, Сибір, за кайдани, якими сковано братний український народ, за муки і знущанне над уніятами Підліся і Холму. Шумна ся фраза, якою підлещував ся Микола Ми-

колаєвич до Галичан, тепер ділає як обосічний меч. Справді „творить ся суд Божий!“..... З Москалів і москвофілів маска здерта, війська російські соромно прогнані, Евлогій і батюшки скомпромітовані, зрадники віри і народа покарані!

Не має у відозві найменшого натяку про збережене нашої питомої культури, не має в ній ласкавого слова і для нашої національної віри, а писана вона в духу ідеології галицьких москвофілів. Та пригляньмось еще, як инакше відзивається Микола Миколаєвич до інших „Народовъ Австро-Венгрії“ а як еще инакше до „Braci Polaków“. А ось і відозва до перших:

5) Народы Австро-Венгрии !

Вѣнское правительство объявило Россіи войну за то, что Россія, вѣрная своимъ историческимъ завѣтамъ, не могла оставить беззащитной Сербіи и допустить ея порабоженія.

Народы Австро Венгрии !

Вступая во главѣ російскаго войска въ предѣлы Австро-Венгрии, Именемъ Великаго Русскаго Царя, объявляю вамъ, что Россія, не разъ проливавшая свою кровь за освобожденіе народовъ отъ иноземного ига, ничего иного не ищетъ кромѣ возстановленія права и справедливости. Вамъ, народы Австро Венгрии, она также несетъ теперь свободу и осуществленіе вашихъ народныхъ вождедѣній.

Австро-Венгерское правительство вѣками сѣяло между вами раздоры и вражду, ибо только на вашей розни зиждлась его власть надъ вами.

Россія, напротивъ, стремится только къ одному, чтобы каждый изъ васъ могъ развиваться и благоденствовать, храня драгоценное достояніе отцовъ — **языкъ и вѣру** и, объединенный съ родными братьями, жить въ мирѣ и согласіи съ сосѣдами, *уважая ихъ самобытность.*

Увѣренный, что вы будете всѣми силами содѣйствовать достиженію этой цѣли, призываю васъ встрѣчать Русскія войска, какъ вѣрныхъ друзей и борцовъ за ваши лучшіе идеали

Верховный Главнокомандующій

Генераль Адъютантъ Николай.

Августъ 1914. гора.

Читаєш огсі приманчиві слова, тільки що по словахъ: „Россія напротивъ стремится къ тому“... так і хочеть ся їх парафразувати і докінчити словами Тараса: „А за те, *як-би ви з нами подружились*, богато-б дечому навчились. У нас же й світа як на те: одна Сибір неісходима! А тюрм? а люду? — що й лічить: од Молдована аж до Фінна, на всѣх

язиках все мовчить: бо благоденствує!".... А відтак хочеться кликнути: „Руки проч! по закону Апостола ви любите брата? Суєслови, лицеміри Господом прокляті! Ви любите на пратові *шкуру* а не душу, тай лупите по закону“....

Для доповнення образу обітниць, які сипались немов з рога Пандори приводимо тут ще одну відозву, яка хоч сміялась з історії, живих фактів, можна сказати, ще найбільший ефект викликала, а се відозва до Поляків. Ось вона!

6. Polacy!

Wybiła godzina, w której urzeczewisnąć się mają ojcowi dziadów Waszych nadzieje.

Półtora wieku temu żywe ciało Polski zostało rozszarpane na strzępy (a niewinna Roscja найбільший „стшемп“ — взяла — прим. автора), lecz dusza Polski nie zginęła. Polska żyła nadzieją, że czas zmartwychwstania nadejdzie, że przyjdzie chwila braterskiej pojednania z Wielką Rosją.

Wojska rosyjskie nieśą Wam bogostawioną wieść zgody.

Niech znikną granice, dzielące Polski naród. Niech się złączy on i stworzy całość pod berłem CESARZA Rosyjskiego.

Pod berłem tem odrodzi się Polska wolna w zachowaniu swej wiary, języka ojczystego i samorządu.

Jednego tylko o zekuje od Was Rosja: równego poszanowania praw ludów, z którymi połączyła Was historia. (т. є того жадає Росція, чого сама ніколи не уміла і не хотіла пошанувати — прим. авт.).

Z otwartem sercem, z wyciągniętą dłonią bratnią wychodzi na Wasze spotkanie Rosja. Ona wierzy, iż nie pokrył się rdzą miecz, którym pod Grunwaldem pokonano wroga.

Od brzegów Oceanu Spokojnego aż do morza Północnego ciągną zastępy rosyjskie.

Jutrznia nowego życia świta nad Wami. Niech Krzyża znak święty przewodzi Wam, jako symbol cierpienia i odrodzenia narodów:

Naczelný Dowódca Armii

Gener. ł-Adjutant MIKOŁAJ.

1. 14. Sierpnia 1914. roku.

Сю відозву розкидувано масово у Львові в часі вступлення російських військ до міста. Дня 15. вересня російські власти казали оголосити її на передовім місци в деньниках. І польська преса справді наввипередки зачала бити поклін перед своїм відвічним ворогом, прийшло розв'язане „wschodnio galicyjskich legionów“, „wymiana mózgów“, зміна орієнтації....

Перше вивезенє Митрополита.

4-ого вересня рано зістав Львів потрясений страшною вісттю: Митрополита вивезли сеї ночі автомобілем в незвіднім напрямі. Вість ся разила всіх мов громом! Так скоро настають вже на наше жите, на нашу Церков: „убю пастиря і розбіжуть ся вівці“... Пропали ми, пропали! Люди передаючи сю вість, плакали, ридали. Показалось однак, що се вивезене було лише „на ошибку“, се була похибка, бо Митрополит вернув ся з Бібрки, з квартири генерала Брусілова вже сейчас слідуєчого дня, відвезений назад з почесністю генералом Бергером, полковником Плонским і якимсь протоєреєм. Росія зрегабілізувалася(?), поправилась (?), наші серця знов ожили, сльози осушились, ми всі зраділи, довідавшись, що Архієрей вернув.

* * *

Богослуженє в Успенській Церкві.

Дня 6. вересня припадала неділя. Парох Успенської Церкви о. Вас. Давидяк запросив їх Ексцеленцію до своєї церкви на торжественний молебен з причини щасливого заховання Львова від бомбардованя. Отсю вечірню і проповідь*), яку Ексцеленція там держали, описує очевидць о. Николай Герасимович, парох Лешнева, слідуєчими словами:

„Коли я прийшов, вечірня вже правилась і в захристії я застав Високопреосвященного. Сидів опершись рукою на кріслі, глибоко задуманий. Лице було так серйозне, що навіть усмішка, якою мене поздоровив, не вспіла глибокої поваги і серйозности розігнати. Не зближаючись до Високопреосвященного я пішов за вітар і тільки на окреме прошенє о. пароха, я станув до Молебня. Церков була битком наповнена. Братство з синьо-жовтими стяжками через плечі стояло біля престола Мат. Божої, а між народом можна було бачити трохи російських салдатів і кількох офіцерів. Аж пізнійше дізнав ся я, що прийшли вони в товаристві звісного Колдри і Бендасюка, мусіли бути отже вислані з „охрані“. В молебни брали участь два-три священики мені незнакомі; як я опісля довідав ся, випущені Москалями з вязниці у Львові. Високопреосвященний говорив від вітара Матери Божої і я стояв сейчас біля Ексцеленції. Подаю отсе начерк їх проповіді, вірний хід гадок, а розстріленими буквами подаю вірні, пигомі їм звороти і сю проповідь, так нешасну в своїх наслідках, я тямлю дуже добре, так що о. ректор Др Ос. Боцян признав, коли я її в цілі оборони Високо-

*) Проповідь ся мала спричинити (!) вивезенє їх Ексцеленції, як о тім опісля пасала „Прикарпатская Русь“, і тому годить ся о ній ширше розписатись.

преосвященного в січні 1915. року списав, що се спосіб проповідання нашого Архієрея. Певні впливові особи — яких імена тут з відомих причин навести не можу — мали нею оборонити Їх Ексселенцію від тюрми в Курську, та видно перерахувались зі своїми силами чи силою: „власти тьми“. В разі потреби обіцяв ся я її заприсягнути. Ось ся:

7) Проповідь Митрополита.

„Зійшли ся ми, мої Возлюбленні, нині, щоби зложити подяку Всевишньому Господу Богу за чудесну, що так скажу, охорону нашого престольного міста Львова від можливого знищення або і заглади. Бо велике нещастє грозило нам. Досить поглянути на ті околиці, куда перелетіла страшна воєнна буря, щоби пізнати, яке нещастє оминуло нас за ласкою Господа нашого Ісуса Христа і через молитви і покров Пресв. Богородиці, в котрої храмі ми отсе молимося. Довкола нас страшне знищенє, цілі села зруйновані, деякі зникли з лиця землі. Хати попалені, майно понищенє, тисячі родин зруйнованих. Многі родини порозбігались в пополосі, родичі не знають, де діти ділись, народ в розпуці покинув рідну стріху, утікаючи. Многих не стало межи нами.

Тому велику вдячність винні ми Богу, що ми зістали охоронені серед того страшного пожарища. А вдячність сю покажемо побожним і чесним житєм і молитвою. Мусимо чувати і горячо молитись, бо не знаємо ні часу ні години, коли нас Бог покличе і в часі мира має кождий християнин обовязок так жити, щоби був все готовий умерти. О скількож більше в часі війни. Смерть грозить нам з всіх усядів. З одної сторони меч і куля і страшне орудє знищення, а з другої сторони тяжкі слабости і зарази, які є невідлучними товаришами всяких воєн. Ми єще не знаємо і не перечуємо, які нещастя можуть ждати на нас. Тому взиваю вас, Мої Возл., моліть ся горячо до Бога. Моліть ся за ваші родини, за св. Церков. Моліть ся за ті міліони, які з оружем в руці стоять против себе, стоять перед лицем смерти. Многі з них страять житє. Неодні умруть нерозкаяні, в тяжкім грісі, умирають в ненависти. За всіх прошу вас моліть ся і за тих, що борять ся чи по тій, чи по тамтій стороні, бо всі ми, Мої Возл., через Христа єсьмо братами і потребуємо милосердя Божого. Користаймо з нагоди, коли тепер за божим допустом упали кордони, щоби ми могли себе ближше пізнати, а може будемо могли і дати дещо одні другим. Вони прим. нам свою релігійність, побожність, а і ми могли би їм дещо доброго дати. Однак мусимо себе пізнати, хоч в многім є ми подібні до себе. У них відправа така сама, як у нас, вони називають себе „православні“ і ми „православні“. Наше православіє є церковне, їх православіє державне, що так скажу: „казьонне“, т. є вони опирають своє пра-

вославе на силі державній, ми черпаємо ту силу в єдності з св. католицькою Церквою, через котру спливає ласка Божжа і в котрій є правдиве жерело спасеня. Се ми можемо їм дати, а я зі своєї сторони, говорю се і перед декотрими з них, є готов до всяких жертв, і коли схотять, найдуть в мені в кождім часі відданого пастиря, навіть з посвяченням власного житя.

Ви-ж Мої Возл., пам'ятайте, що ви є дітьми сеї св. Церкви, єсьте злучені з нею і черпаете з неї своє щасте, бо вона є жерелом всяких ласк. Її держить ся, хочай би ви мали для неї і много посвятити, а навіть власне жите. Моліть ся о се і відносьте ся до всіх з любов'ю! Останьте вірні своїм ідеалам, а коли так будете молитись, то вскорі настане так нами всіма пожаданий, а для світа конечний мир! Амінь".

Зазначую з притиском—пише о. Герасимович—що вражінє з проповіді було наскрізь тільки духове, без ніяких політичних закрасок, або розуміння чогось нескazanого межи стрічками. Вислови „православе державне“, „казьонне“ висказане все лише ради пояснення, розрізнення православя нашого від православя російського.

Понизше в своїм місці подамо проповідь схизматицького єпископа Евлогія в Преображенській церкві і тільки тоді ясно виявить ся різниця між словами нашого Архієрея і архієрея інтруза. Слова: „державне“ „казьонне“ православє, які були „каменем преткновєнія“ збліднуть, зникнуть зовсім супротив задорних, провокуючих, гордих слів Евлогія. Хибаж се православє, якого головою після „Духовнаго Регламента Петра Великаго“ є цар і духовне міністерство „Святїйший Синодъ“ не є тим самим казьонне, не є державне? хибаж у нас в Австрії образить ся хто за се, коли католицьку релігію назве хто „державною“— „Staatsreligion“? Але як хто хоче собі приключки найти, то вже нагоду до сего собі найде.

* * *

Інтернованє Митрополита.

Москалі однак самі зауважали, що за мало єще „уликівъ“ (се є причин) для вивезеня Митрополита. Може удасть ся найти в палаті, в регістратурі, в канцелярії щось такого, що дало би їм бодай яку таку підставу до вивезеня. І тому в суботу 12. вересня около 7. год. вечером заряджено строгу ревізію в св. Юрі, яка тревала до ночі. У Екзц. забрали доволі різних паперів, а консисторську канцелярію і регістратуру опечатали і поставили караул.

13. вересня була неділя. Сеї неділі правив Митрополит торжественну Службу Божу в наміреню Святїйшого Отця,

якого вступлене на Петрів Престол в Римі, у гарній проповіді по Службі Божій оголосив. Межи Службою Божою а проповідію Митрополит довший час лежав перед царськими воротами хрестом і мимо того, що храм св. Юра був повніський, підчас сеї молитви Архієрея панувала незвичайна тишина і спокій. Знать вшанувала паства горячу молитву свого Архіпастиря, у тяжку годину і навіть притлумленим віддыхом не хотіла Йому в молитві перешкаджати. На Службі Божій і підчас проповіді сіділи в клирошанських стаях високі російські офіцери, які пильно приглядались і прислухувались всему. Очевидно однак, що так богослуженє і проповідь, як і сама особа нашого Архієрея зробила на них корисне вражінє, бо коли Митрополит виходив з церкви, вони підійшовши до Архієрея, цілували Його святительський перстень.

14. і 15. вересня рано шукали в регістратурі дальше. Особливо шукали за одним актом з сигнатурою: „Acta congregationis de propaganda fide“. Позаяк теперішній, не давно наставший регістрант о. Іван Мартиниш не міг сего акту найти, спроваджено до сего давнішого регістратора о. Володимира Семкова, пароха Миклашева під Львовом. Сему удалось акт найти і повторилась латинська пословиця: „parturiunt montes, nascitur... ridiculus mus“. Тим страшним (!) актом було донесенє римської курії, що на місце пок. кардинала Сімсоніого зівстав префектом конгрегації „de propaganda fide“ кардинал Ледоховський.

Найденє такого (!) акту не було Москалям на руку. Вони воліли-б були, щоби сей акт був де затратив ся, бо тоді були-б могли упозорувати увязненє Митрополита за „схованє тайних документів“. І справді надійшов у вівторок 15. вересня більший відділ війська, який обставив всі виходи палати, а на поверсі під кожними дверми станув салдат зі штиком і офіцир заявив, що Ексцеленція суть інтерновані. Жандармські, які переводили ревізію, не були вдоволені з прибуття сеї „почестної“ сторожі, бо як раз тоді той страшний (!) акт пропаганди найшов ся, отже і той позір інтернованя упадав.

О. офіціал Андр. Білецький, якому не позволено видітись з Митрополитом, сейчас кинув ся на всі сторони, до різних впливових осіб, щоби з їх Ексцеленції зняли арешт. І так передовсім був у обох архієреїв: латинського Йосифа Більчевського і вірменського Йосифа Теодоровича, щоби ті поробили заходи у губернатора гр. Шереметева о увільненє їх Ексцеленції. Оба архієпископи прийняли о. офіціала дуже чемно, виразили свій жаль з причини інтернованя, але признали себе безсильними що небудь у рос. властий зробити. На них самих шкіра терпла, чи за день два з ними сего самого не зроблять.

А вже безличною брехнею є се, що вкладав в уста

чужих Архієреїв „Голосъ Народу“ в своїм першій обновленій числі, що не мов би вони відказались інгерувати тому, бо Митрополит передтим не вставляв ся за „russkimi“ (москвофільськими) священиками, коли їх Австрія арештувала, а жиди їх по улицях били і на них плювали. Брехнею се безличною, бо вже можна собі думати що хотіти о лат. єпископах, але тільки злорадної злоби їм підсувати, кілько їм сею анегдотою „Голосъ Народу“ приписав — то вже як і на „Голосъ Народу“ переборщено. Правда! охота докучити нашому Митрополиті так засліпила розум редакторів, що вони мимохіть страшно понизили тих, яких хотіли вивисшити.

О. офіціал в справі увільнення Ексцеленції був еще і у суперіора ОО. Єзуїтів, кс. Сопуха, який через знаомство з графом Тишкевичем хотів старатись о увільненнє, але гр. Тишкевича не було дома; ходив о. Мітрат також до радника прок. скарбу Скровачевського, що через свою сестру гоффрейліну гр. Бенкендорф мав мати впливи на рос. дворі, але то все надарно. 19. вересня около 10. години рано приїхав губернатор гр. Шереметев і заявив Ексцеленції, що будуть вивизені до Росії. На приготуваннє в дорогу дав він дві години часу. Ексцеленція попросили, щоби могли взяти зі собою трох людей а то о. ректора Боцяна як сповідника, брата Василянина Гродзкого і одного зі слуг. Губернатор на се згодив ся і дійсно о пів до 1. в полудне рушив сей сумний похід автомобілем в дорогу.

О. офіціал хотів тепер бодай в хвилю вивезення бачитись з Митрополитом, однак офіцір, який сторожив палату, показав рукою під шию, се значило, що його чекалаби за се кара смерти. О. офіціал став тому в куті коло сходів і коли Ексцеленція сходили еще на долину, щоби помолитись перед Найсвят. Тайнами і набрати сили до далекої дороги, переходячи попри о. офіціала передав Митрополит велику коверту з грішми а на ній написані отсі памятни слова:

О. офіціалови Білецькому зіставляю мої гроші 5750 к. — і сертифікат на 28 437 к. — і 115 франків. Не позволено мені з ніким видіти ся — вивозять мене в гллуб Росії. Прощу о опіку над домом і садибою. — Всіх Отців і Братію сердечно пращаю — перепращаю всіх котрих я може скривдив, або згіршив. Моліть ся за мене. Най Вам всім Бог благословить.

Пращайте.

Сь нами Богъ!

Львів 18. IX. 1914.

Андрей,
митрополит.

В культурних державах є прийнято, що навіть проступникови засудженому на смерть дозволяють бачитись перед казною з рідною, попращатись з нею і зробити завіщане зі своїм майном. Митрополиті, найвисшому достойникови Церкви, горожанинови чужої держави, чоловікови під кожним зглядом визначному, не було однак дано тільки полекші, кільки даєть ся убийникам, а отсих пару слів, списаних на коверті, се все завіщане, прощане, надія на ліпше: „Съ нами Богъ!“ Історична ся коверта, сей історичний документ нашої мартирології, хоронить ся в скарбниці митрополічій в св. Юрі.

Відомість про вивезенє Митрополита розійшла ся летом блискавиці і многі священники і вірні прийшли єще під св. Юр, щоби попращати ся з Архієреєм. Многим блєстїли слези в очах, многі голосно плакали. Митрополит благословив рукою вірну свою паству і небавом сумний сей образник з очий.

Арештованє і вивезенє Їх Ексцелєнції описав точно і подрїбно співучасник вивезеня брат Гродзький Ч. С. В. В. і його опис був вже поміщений в першому числі „Ниви“.

Обвиняючий акт Митрополита.

Якаж була вина Митрополита, за яку так тяжко покарано його? В прокуратора вже по засуді, по вивезеню забавив ся „присяжный повѣренный Дръ Маріянъ Теофиловичъ Глушкевичъ“ син покійного священника з Малнова перемиської дієцєзії, який дістав при генерал губернаторі „пост чиновніка для особих парученій“ і тим самим *ius gladii* над „мазепинцями і мазепінством“. Він то помістив в двох числах „Прикарпатской Руси“ ч. 1419. і 1420 з 2. жовтня 1914. обвинительний акт п. з.

8) Митрополить Шептицькій и русское дѣло

і за такий обвиняючий акт свою статю Глушкевич уважає, бо сам так на початку тої статі пише: „6. сєнтябра бывшій галицькій уніятській митрополить графъ Андрей Шептицькій по розпоряженію русскихъ властей вывезєнъ изъ Львова въ глубъ Россіи. Мѣра рѣшительная и въ тоже время вполне справедливая (!?), вызванная всей преступной дѣятельностью гр. Шептицкаго, носившаго какъ бы въ насмѣшку древнее, историческое званіе митрополита галицкаго и кїевскаго.

Для того, чтобы мѣра, принятая по отношенію къ бывшему галицкому духовному сановнику (*1 в Россіи і митрополит сановник!*) стала вповнѣ ясна и понятна, мы считаемъ долгомъ, хотя бы вкратцѣ (?), насколько позволить газетная статья изложить всю столь вредную для русской

церкви, русской народности, русского государства (! отже після Глушкевича мав Митрополит в Австрії працювати для русского государства — вже за то москвофіли в тім його виручували) и, значить для русского дѣла вообще, дѣятельность гр. Шептицького.

Думаю, що не від речі буде познакомитись в тім обвиняючим актом і подальше, щоби пізнати, що в Росії називається проступком та які нас всіх благодати чекали, коли б судьба нас була покарала і ми злялись в одно „руское море“. Обвиняючі стрічки се будуть лише одним великим славословем Нашого Митрополита мимо їх ворожої тенденції, мимо очевидних неправд і брїхонь, яких там повно. Ми зі своєї сторони відмінним друком в скобках лише дамо декількі примітки для виясненя. Отже Глушкевич так снує свою повість дальше :

Въ 1882. году австрійское правительство, конечно не безъ благословенія Рима, рѣшило пойти на послѣдній рѣшительный приступъ противъ галицко-русской, хотя и уніятской, но всетаки русской церкви. Нелзя вѣдь забывать, что галицко-русскій народъ совращенный со своей родной, православной вѣры въ унію многовѣковыми усиліями польской шляхты и іезуитовъ сохранилъ въ своей душѣ прежнюю преданность православной вѣрѣ. Вѣдь разница заключалась въ сущности только въ томъ, что уніятская церковь сохранивъ полностью весь православный обрядъ и славянскія богослужебныя книги, признала главенство папы и католическій догматъ о происхожденіи св. Духа отъ Отца и Сына (filioque). Фактически народная масса, не входя въ догматическія тонкости считала себя по прежнему православной. Такимъ образомъ давнишня польско-іезуитская идея — оторвать Галицкую Русь сперва въ религіозномъ а потомъ и въ національномъ отношеніяхъ отъ остальной православной Руси все еще была далека отъ осуществленія. Поэтому врагамъ рускаго дѣла нужно было принять болѣе рѣшительныя мѣры для скорѣйшаго окатоличенія и значить, денационализацію Прикарпатской Руси и даже всей Малороссіи. (Як бачимо вічне засліпленє уважати 35 міліоновий народ з його окремішною мовою, культурою, за польсько-єзуїтську інтригу!)

Съ этой цѣлью австрійское центральное и польское областное правительство рѣшило въ 1882. г. всѣ русскіе монастыри чина св. Василія Великаго передать въ руки іезуитовъ для окончательнаго преобразования ихъ въ духъ католическаго фанатизма) Ми бачимо, що від сеї хвилі якраз починається розцвіт зовсім підупавшого нашого одинокого монашого чина) и для изгнанія изъ уніятскаго богослуженія всего, что въ немъ осталось чисто православнаго.

Въ это время графъ Андрей Шептицький, блестящій драгунскій офицеръ, неожиданно почувствовалъ сильное влеченіе къ монашеской жизни. Потомокъ когда то русскаго дворян-

скаго рода, окончательно ополяченаго уже нѣсколько вѣковъ назадъ (!!... Митрополит *Лев Шептицький* управляв дієцезією 1748—1779 року а до 1882 року то все один „вѣкъ“ а не „нѣсколько“) самъ ряный полякъ, не знавшій ни слова то-русски, такъ же загадочно неожиданно полюбилъ русскій народъ, русскій языкъ и его галицкое нарѣчіе (!?), и поступилъ скромнымъ монахомъ въ василіянскій монастирь въ Добромилѣ. Офицеръ превратилъ ся вдругъ въ монаха, полякъ въ русскаго... (То що рос. чиновництво і військовість аж кишить від різних Ренненкампфів, Адлерсбергів, Фредеріксіх — то все в порядку — а тут дивним їм видається ся, коли потомок українського рода, який дав чотирох руських владик, перейшов до віри своїх предків і став: „руським“. Ідеальність мотивів тяжко такому узнати. хто сам ними не дуководив ся в своїх убежденіях...)

Прошло нѣсколько лѣтъ и гр. Шептицький былъ назначенъ уніятскимъ епископомъ въ Станиславовѣ и немного спустя, по смерти митроп. Куиловскаго, — митрополитомъ галицкой Руси Его аристократическое происхождение, его огромное вліяніе въ рѣшаючихъ кругахъ, блестящія манеры и умніе говорить всѣмъ сладкія слова привлекли къ нему симпатію чуть ли не всего галицко русскаго луховенства, ошибочно видѣвшаго въ немъ смѣлаго и сильнаго защитника восточнаго обряда галицкой уніятской церкви.

Но вотъ въ слѣдъ за словами пошли дѣла, не оставившія ни въ комъ сомнѣнія относительно стремленій изворотливаго іезуита. Съ свойственной этой кастѣ рѣшительностью, не останавливаясь ни передъ какими средствами онъ сталъ назначать и укрѣплять какъ среди подчиненнаго ему духовенства такъ и въ народныхъ массахъ мазепинскій сепаратизмъ. (Знов стара пісня — любов до свого рідного слова се сепаратизм, мазепинство, а погане ренегатство, зрада свого народа се — після Глушкевича — патріотизм). Епископами онъ назначалъ рьяныхъ приверженцевъ украинскаго сепаратизма, злѣйшихъ враговъ всего русскаго. (Треба було назначити москвофіла, був би нарід скорше підготовив до схизми, як послідні події виказали). Управленіе уніятскими духовными семинаріями онъ ввѣрилъ тѣмъ же мазепинцямъ, отрекшимся отъ русскаго имени. Кандидатовъ духовнаго званія не скрывшихъ своего русскаго происхожденія перестали принимать въ духовні семинарії а поступившихъ начали исключать оттуда. Дошло до того, что въ львовской уніятской духовной семинарії изъ общаго числа 216 воспитанниковъ осталось только 11 человекъ не желавшихъ приклонити ся передъ „украинской идеей“ но и тѣ многіе подвергались, съ вѣдома и одобренія Шептицкаго, бойкоту, побоямъ и всякаго рода издѣвательствамъ со стороны товарищей украинцовъ. Молодыхъ русскихъ людей, для которыхъ мечтой жизни было сдѣлать ся священниками и рабо-

тять для просвѣщенія и економическаго блага народа, Шептицкій исключилъ изъ духовной семинаріи послѣ того, какъ они прошли черезъ четири курса, нарочно для того, чтобы вычеркнуть изъ ихъ жизни нѣсколько лытъ. *(Не входячи в зовсім фалшиве представлене мнимих „гоненій и мученій русскихъ“ в духовн. семинаріях, не реагуючи на такі підзаори і наклепи, які нашому Архієреєви підсуває Глушкевич, що тойже наумисно приймав „русскихъ“ лише на се, аби їх на четвертім році невинно прогнати, „чтобы вычеркнуть изъ ихъ жизни нѣсколько лытъ“, скажемо, що 30 священників із москвофілів принявших тепер православие а з 50 утікших до Росії з того перерідженого Талергофом, Терезином числа москвофілів аж надто добре свідчать, яка небезпека крилась і в виховуваню і в тих 11 невинних „русскихъ“.)*

Одновременно съ такой чисткой въ рядахъ русскаго духовенства и русскихъ семинаристовъ б. митрополитъ Шептицкій сталъ вводити разныя новшества въ уніятское богослуженіе, дабы приблизити его къ латинскому, какъ то супликаціи, монстранціи, wystawienia, молебны къ Іисусову Сердцу, майскіе молебствія, *(вже були давно перед Шептицьким і як раз російський суспільности і салдатам подобались)*, шаплержи, godzinki *(яких у нас зовсім нема)* причемъ первыми поваторами явились тѣже реформованные на іезуитскій манеръ монахи-василіяне, у которыхъ ненависть къ русскому православному обряду доходила до бѣшенства (... і тому своїми маленькими підручниками утрені, вечерні, акафистників його між народом популяризували). Руссофільскій характеръ носила и издательская дѣятельность василіянскихъ монастырей. Приведенные до сихъ поръ примѣры дѣятельности Шептицкаго явились только первымъ этапомъ для осуществленія его болѣе широко обдуманнаго плана: совратить въ унію а потомъ въ католичество и наконецъ спольщити всю Малую и Бѣлую Русь.

Для болѣе успѣшнаго достиженія этой цѣли б. уніятскій митрополитъ съ одной стороны притворился восторженнымъ поклонникомъ возвышенной идеи объединенія всѣхъ церквей и сталъ принимать самое дѣятельное участіе въ организаціи и трудахъ Кирило-Методіевскихъ зѣздовъ въ Велеградѣ. На этихъ съѣздахъ блистая своей образованностью, знаніемъ русскаго языка и догматовъ православной церкви, онъ всячески старался привлечь живыя симпатіи русскихъ теологовъ. Съ другой стороны Шептицкій изслѣдовалъ почву въ самой Россіи вперва онъ послалъ туда своего повѣреннаго монаха василіянина ксендза Ломницкаго и затѣмъ уже сталъ ѣздити самъ.

Ввиду того, что истинная цѣль посѣщеній Шептицкіихъ Россіи должна была оставать ся скрытой, также какъ и его дѣятельность тамъ, поѣздки его были окружены тайной, онъ ѣздилъ въ Россію инкогнито, съ подложнымъ пашпор-

томъ подъ видомъ представителя какой-либо торгової фирми.

Рѣзко отличается дѣятельность гр. Шептицкаго въ Россіи, когда онъ бывалъ тамъ офіціально, — отъ той, которую онъ проявлялъ при посѣщеніяхъ Россіи инкогнито.

Однажды многихъ поразило сообщеніе газеты „Часть“, органа краковской польской шляхты, ставленникомъ которой являлся на галицко-русскомъ митрополичьемъ престолѣ ея братъ по духу и крови — польскій графъ Шептицкій.

Въ названной газетѣ сообщалось, что львовскій митрополитъ, поставившій собѣ задачей жизни заботу о своей паствѣ, обратился къ русскимъ правительственнымъ кругамъ съ ходатайствомъ о разрѣшеніи скупать землю въ Бѣлоруссіи и поселять на ней галицко-русскихъ крестьянъ. Благодаря знакомству съ высокопоставленными лицами ему удалось получить разрѣшеніе приобрѣтати землю въ Минской губерніи. Графу Шептицкому удалось своему ходатайству придать видъ особенной заботливости съ его стороны не только о матеріальномъ благѣ галицко-русскихъ крестьянъ; онъ доказывалъ, что переселеніе болѣе просвѣщенныхъ и въ національномъ отношеніи болѣе сознательныхъ галицко-русскихъ крестьянъ въ области, населенныя ополяченными римо-католиками бѣлоруссами, принесетъ пользу русскому дѣлу и будетъ способствовать переходу бѣлоруссовъ изъ католицизма въ унію и тѣмъ самымъ возвращать ихъ русской національности.

Въ дѣйствительности цѣль гр. Шептицкаго была обратити въ унію не ополяченныхъ римо-католиковъ бѣлоруссовъ а именно православныхъ мало-велико- и бѣлоруссовъ. Для этого Шептицкій заблаговременно позаботился приготовить въ Львовѣ, Инсбрукѣ и другихъ мѣстностяхъ агитаторовъ, набранныхъ какъ изъ числа мѣстныхъ украинофиловъ такъ и изъ числа русскихъ неудачниковъ, выгнанныхъ изъ Россіи пропагандистовъ и даже у головныхъ преступниковъ. Всѣ они, получивъ здѣсь въ Львовѣ поверхностное духовное образованіе и, главное, пройдя курсъ религіозно политической пропаганды, должны были вмѣстѣ съ крестьянами переселенцами отправити въ Россію для распространенія среди русскаго населенія религіознаго и политическаго сепаратизма т. е. унії и мазепинства.

(Що до тих „неудачників“ і „аферистов“ „уголовнихъ преступників“, які мав гр. Шептицький посилати в Росію в цїлі пропаганди католицизму, то зле стріляє „Гаспадин“ Глушкевич, бо як раз цїла маса батюшків, як Клубок, Мурин, Яцишин, Дудись, Курилас, Сї҃сло, Ілечко, Цимбала, які заляли нашу Галичину се наші уродженці: або тумани остатні, які не могли тут рішучо низшої гімназії скінчити задля слабихъ способностей, або такі, які мусїли звідси спастись бігствомъ в Росію, де Евлогій їх викроплював на рвенигелїв православя).

Теперь вспомнимъ о томъ, что дѣлалъ гр. Шептицкій въ Россіи, когда являлся туда подъ чужимъ именемъ на пр-въ качествъ агента велосипедной фирмы.

(Що митрополит Шептицький ніколи явно в Росії не був се річ більше як певна, бо туди не то митрополита уніятського не пускають, але звичайний собі священик в невинній ціли (на купелі, на лиман, до родини, на виставку) поїхати не сміє. Що до потайних відвідин Росії, то хіба буде се лише видумка Глушкевича, бо така значна і в око впадаюча личність, як Митрополита, хіба тяжко, щоби сховалась перед зорким оком поліції і охрани в Росії, де чоловік складаєть ся з тіла, душі і пашпорту. А впрочім вільно було Гудимам, Цимбалам, Сандовичам, Бобриньским ширити у нас цареславіє в межах чужої держави, чому ж Росія мала боятись так дуже католицизму? Чому ж мала бути для неї инша міра, а для Австрії инша?)

Не стѣсняясь ничѣмъ, увѣренный въ томъ, что ему удалось обмануть дѣятельность русскихъ властей, онъ шель навѣрняка, проникая всюду, куда ему было нужно. Законъ, правила общественной жизни, для него не существовали.

Была только цѣль: пропагандой унії нанести ударъ православію, раздѣлить русское общество, русскій народъ на два враждующихъ стана, отравленныхъ сильнѣйшей изъ страстей: религіозной. Въ тонко разсчитанную игру вовлекались имъ и русскій идеалистъ, мечтающій о примиреніи всего человѣчества, конечно прежде всего въ области религіозной; и какойнибудь батюшка изъ числа, нерѣдкихъ въ то время, смутьяновъ, желающій отомстить будто бы обидѣвшимъ его властямъ; и озлобленный на весь русскій міръ революціонеръ; и оскорбленный въ своихъ чувствахъ ханжа; и самый обыкновенный аферистъ. Таинственность, вѣрнѣе подпольность этой организации придавала какойто особый отпечатокъ именамъ ея членовъ.

Ксендзы Верцинскій въ Москвѣ, Дейбнеръ въ Петроградѣ, Траге въ Львовѣ. Но и Буковина не была оставлена Шептицкимъ безъ вниманія; и туда онъ сумѣлъ проникнуть, совративъ въ католичество нѣсколькихъ липованъ, (православныхъ сектантовъ, переселившихся туда изъ Россіи), которымъ онъ обѣщалъ создать церковную іерархію подъ главенствомъ папы.

Найдя себѣ поддержку какъ со стороны австрійскаго правительства такъ и со стороны поляковъ, видя сравнительно немалый успѣхъ своей дѣятельности, Шептицкій сталъ мечтать о томъ, чтобы сдѣлаться патріархомъ всѣхъ уніатовъ. Мысль эту ему нашептывали круги, мечтавшіе разбить Россію, и присоединить къ будущей, Великой Габсбургской монархіи всю Южную и Западную Русь, воскресить и освободить отъ „московскаго ига Украину“.

Привлекая къ унії возможно большее число привер-

женцевъ, Шептицькій одночасно задумавъ порвать еще одну сильную связь уніатской церкви съ православною: а именно изъять славянскія богослужебныя книги. Разсчетъ былъ весьма простимъ: сколько ни убѣждали галицкіе мазепинцы, галицко-русскіе крестьянскіе массы въ культурной и національной самостоятельности мало русскаго племени, всѣ доводы ихъ разбивались о священныя книги, общія во всѣхъ русскихъ земляхъ. Поэтому-то и нужно было измѣнить языкъ церковныхъ книгъ. Гр. Шептицькій началъ съ молитвенниковъ, которые приказалъ впредь издавать на галицко-русскомъ простонародномъ нарѣчій, испещренномъ полонизмами. Затѣмъ появилось къ сожалѣнію в Россіи (въ Кіевѣ), гдѣ на это не было обрящено должнаго вниманія, св. евангеліе въ переложеній на какой-то по истинѣ чудовищный, будто бы „украинскій“ жаргонъ. Наконецъ, послѣ этихъ подготовительныхъ работъ, гр. Шептицькій созвалъ совѣщаніе изъ своихъ единомышленниковъ-священниковъ, рѣшившихъ славянскій языкъ богослужебныхъ книгъ уніатской церкви, замѣнить „украинскимъ“ языкомъ.

(Що до викидування церковно-славянської мови з богослужебних книг, то хіба можна сказати Дру Глушкевичу слова: „ври, да меру знай“... се вже така зловна і брехлива видумка, що навіть не личить ся більше говорити о ній).

Военныя событія застигли гр. Шептицькаго въ самому разгарѣ его вышеизложенной дѣятельности. До чого непоколебимы были его надежда на разгромъ Россіи, доказывають, въ числѣ многихъ другихъ, хотя бы слѣдующіе факты. Наканунѣ открытія военныхъ дѣйствій онъ издалъ воззваніе къ своей паствѣ, въ которомъ въ весьма неизысканныхъ выраженіяхъ говорилъ о „московскомъ царѣ“, готовящемся наложить кайданы рабства на галицко-русскій народъ, его вѣру, его духовную и матеріальную культуру. Узкія рамки настоящей статьи не позволяютъ намъ привести это воззваніе въ полномъ видѣ, но это будетъ сдѣлано въ отдѣльной статьѣ въ одномъ изъ ближайшихъ номеровъ нашей газеты.

(Та однак „отдѣльная статья“ не появилась мимо заповідження. Здаєть ся тому, що весь смітник, який можна було призбирати з брехні, наклепів, клевет і підзорів, вже висипав Глушкевич в статі, яку обговорюємо; а може... може відозвалась вже і в Кайнах совість, коли осягнули свою ціль і архієрея мученика вивезено, а може, що здаєть ся найправдоподібніше, поступки російського правительства з нашою вірою, церквою, мовою, народом зовсім оправдали побоювання Митрополита, що справді „московській царь готовить наложить кайданы рабства на галицко-русскій народъ, его вѣру, его духовную и матеріальную культуру“ то й не було чого вже се „пророче“ послане розбирати, хіба його в цілій основі потвердити.)

Другой фактъ ярко характеризуєть не только поступки, но внутреннія качества Шептицкаго.

Тысячи галицко-руськихъ крестьянъ и интеллигентовъ всѣхъ сословій, въ томъ числѣ выше 600 священниковъ, заподозрѣваемыхъ въ сочувствіи русскому дѣлу, были арештованы австрійскими властями тотчасъ по объявленію мобилизаціи. Всѣхъ ихъ отвозили и отводили въ тюрьмы, при чемъ уличная озвѣрѣвшая толпа жестоко ихъ избивала. На улицахъ Львова евреи били по лицу русскихъ священниковъ, плевали имъ въ лицо, бросали въ закованныхъ цѣпами камни. Нѣкоторые, какимъ то чудомъ избѣжавшіе такой же участи русскіе священники, тюремные врачи (поляки), видѣвшіе въ тюрьмахъ нашихъ узниковъ въ крови и ранахъ, наконецъ даже польское высшее духовенство обратились къ б. митрополиту Шептицкому съ просьбой прекратить подобныя ужасныя сцены, унижающія достоинство духовенства вообще. Шептицкій хладнокровно и рѣзко отказалъ, добавивъ, что русское дѣло въ Галиціи окончательно погибло и что оставшихся ни свободѣ русскихъ священниковъ можетъ спасти только скорѣйшее отреченіе отъ русскаго имени и переходъ къ „украинцамъ“.

(Се також низка клевета на нашого Арієрея, бо сам зі свого власного досвіду) знаю, що Митрополит мимо страшно неприхильного становища, яке заняли супротив нашого цілого духовенства власти так військові як світські, головно задля наклепів газет і наших ворогів, їздив до намісника Коритовського і корпскоманданта Кольошварого, щоби в справі арештовань інгерувати. Митрополит з сих аудієнцій узяв се, що вийшов як найострійший наказ вязнів напастувати, на них плювати і їх бити, і той наказ зістав плякатами оголошений. Крім того обіцявали оба достойники священників ночію і в замкнених возах перевозити і лише в случаю доказаної вини інтернувати, а в прочих случаях лише конфініювати (т. є оселяти з примусом певного осідку) подалеки военного терену, або і зовсім пускати. Отже еще раз треба констатувати, що се лише була низка клевета на архієрея, а по війні і самі москвофільські священники як прим. декан Томович, і інші скажуть, що в їх справі Митрополит робив).*

Черезъ недѣлю послѣ занятія г. Львова русскими войсками, гр. Шептицкий былъ арестованъ и увезенъ въ глубь

*) Я також був на донос Жидів у Львові заарештований за се лиш, що питав ся на улиці Інвалідів, „де лежить улича Пелтевна“. Мене зрєвідували два жандарми від стіп до голови і заявили, що я арештований і мушу удати ся на поліцію. Я однак заявив, що пішки за ціну свого житя не піду і мені спровадили фіякра. Жидівська товпа бігла за повозкою аж до самої поліції і біла лісками по буді. Супроводжений двома жандармами на остро я по переслуханю був увільнений, і комісар поліції еще перепросив за неприємности, які я мав, через ложний донос.

Россіи. Причиною его ареста была, однако, не его, крайне вредная Россіи дѣятельность, предшествовавшая паденію Львова, а фактъ, что онъ не счелъ нужнымъ, хотя бы въ видахъ простого приличія, нѣсколько унять ся умѣрити свою неслыханную вражду и ненависть къ вѣрѣ побѣдоносныхъ русскихъ войскъ.

Въ ближайшій празникъ послѣ перехода Львова въ русскія руки, гр. Шептицькій произнесъ въ св. Георгіевскомъ соборѣ проповѣдь, въ которой сказавъ буквально слѣдующее: „Кордонъ палъ, мы объединились съ нашими братьями, (читай „Украинцами!“). У нихъ та же вѣра, что у насъ, и тотъ же обрядъ. Они называютъ себя православными, и мы православные. Но ихъ православіе — государственное, синодальное, казенное, наше же лучше и выше ибо мы католики, признающіе главенство папы. Нашъ долгъ — дать имъ все наше лучшее, нашъ долгъ бороться за нашу вѣру до послѣдней капли крови“.

Ета проповѣдь, являющаяся на дѣлѣ самой обыкновенной провокаціей русскаго релігійознаго чувства и была причиною ареста влѣйшаго врага и гонителя галицко-русскаго духовенства.

Хитрая игра Шептицькаго съ іезуитско-ловкимъ расчетомъ окружить себя ореоломъ мученичества, потерпѣла, въ мѣстѣ со всей его разрушительной работой, полную неудачу. Онъ увезенъ не оставивъ по себѣ сожалѣнія и вызвавъ своимъ отъѣздомъ не сочувствіе въ рускомъ народѣ а глубокій вздохъ облегченія.

М. Глушкевичъ.

* * *

І вже другий рік томить су вязень Андрей в Курску подалеки від свого стада, хоч дієцезія Його в більшій часті а престольний, митрополичий город Його давно увільнені вже від відвічних ворогів нашої Церкви і нашого народу. Знать еще потрібні Його терпіня і Його хрест, який так бодро і терпеливо зносить для окуплення еще більшої ласки з Всевишнього, щоби світло правдивої віри понеслось дальше на схід, на холми Києва та над ревучі кручі Дніпра-Славутиці.

(Далі буде).

О. Юліян Дзерович.

Одна й та сама справа -- а дві мірки.

В справі Волинї і Холмщини пару слів.

Передовсім кілька фактів. Сконстатовані вони польськими газетами і з них виписані:

1. „*Gazeta wieczorna*: Nr. 2728.: „*Apetyt na zachodnie kresy Galicyi.*“ Piszą nam z Wiednia: Niedzielną „*Neue Freie Presse*“ zamieściła wiadomość, że deputacya gminy Bielska wyczyła gen. C. Illardowi memoriał, żądający przyłączenia Bielskiej, Oświęcimia i Żywca, tudzież przestrzeni aż do ujścia Soły — do Ślązka.

Z powodu tej akcji nastąpiło pewne занепокоєння в сферах polskich. Prowincjonalni politycy z Bielska powinni się czem innem zajmować, niż анектовaniem czysto polskich terytoriów. Spodziewać się należy, że kierujący politycy niemieccy wyjaśnią politykom bielskim, że akcyя ich jest nie na czasie i nie przyczyni się do przyspieszenia likwidacyi sporów polsko-niemieckich, do której Polacy szczerze dążą w ogólnopolskim interesie.

Отже панове: „занепокоєні“, і ми неспокій сей ваш розуміємо, ми його розуміємо і з цілою душою бажаємо, щоб ніхто не смів наставати на „анектованіє чистопольських тerytoriów“...

2. „*Gazeta wieczorna*“ to саме число: „*List z Warszawy*“: Inspektorat warszawski szkolny wypowiada się niedwuznacznie w tym kierunku, że szkoły prywatne utrzymywane przez Zbór ewangelicko-augsburski są szkołami niemieckimi z niemieckim językiem wykładowym. Protestanci zaś warszawscy byli i są z krwi i kości Polakami, więc innego języka wykładowego, prócz polskiego, w swoich szkołach prywatnych mieć nie mogą i nie chcą. W Polsce ewangelik a Niemiec, to nie to samo, czego świadectwem cała nasza przeszłość.

Z tego powodu utyskiwania polskich ewangelików na tego rodzaju zarządzenia spotykają się z żywym oddźwiękiem i panuje przekonanie, że również kroki uczynione w tej sprawie u władz niemieckich, nie będą bezowocne.

Панове! болять? боли was germanizacyя dzieci polskich przez przynależność do ewangelickiej religii? Co? I ми ваш біль розуміємо, ми ваш жаль розуміємо, і бажаємо щиро, щоби ваші „starania u władz niemieckich“ nie były bezowocne...

„*Kurjer lwowski*“ z 22. listop. 1915. Wydział oświecenia, będący organem komitetu obywatelskiego m. Warszawy powziął na posiedzeniu 29. paźdz. następujące uchwały, które w formie memoriału przedstawił prezydent m. Warszawy generał gubernatorowi Warszawy Beselerowi:

W sprawie języka wykładowego dla wyznawców religii mojżeszowej oświadczamy, że wielu wyznawców tej religii ma poczucie narodowe polskie, a cała masa żydowska zżyła się z polską kulturą, która jest jej najbliższą. A więc podniesienie jej przez szkoły na wyższy stopień kultury będzie najskuteczniejsze przez naukę w języku polskim. Wprowadzenie języka niemieckiego jako wykładowego nie może leżeć i nie leży w interesie tej ludności. Jasną bowiem jest rzeczą, że dla odłamu ludności żydowskiej, mieszkającej na ziemi polskiej wśród Polaków, rzeczą najwyższej wagi i pierwszorzędnego interesu jest przyswoić sobie gruntownie język polski“.

Отже о Жидів вам ходить панове, жидів, з которых wielu ma poczucie narodowe polskie, которых podniesienie na wyższy stopień kultury najskuteczniejsze przez naukę w języku polskim... Отже ми вам бажаємо, аби не лише „wielu“, але щоб всі сory і сини Ізраїля до одного mieli poczucie narodowe polskie! Як дуже та втрата Жидів Поляків заболіла, видимо з сего, що генерал Безелер аж мусів виткнути їм брак рівноваги і нетактовність і відповів їм так: Do Jasnie Wielmożnego ks. Lub mirskiego, burmistrza miasta Warszawy: „Po rozpatrzeniu memoriału komitetu obywatelskiego w sprawie szkolnictwa, wręconego mi przez księcia Pana dnia 17. listop. widzę się zmuszonym odmówić nań odpowiedzi ze względu na ton, jakiego użyto, który zupełnie ignoruje stanowisko komitetu obywatelskiego wobec mocarstwa okupacyjnego“...

„Gazeta wieczorna“: Nr. 2728. В статі „Naród a kościół“ читаємо: Dzisiejsza w jna okazała, że nie są tylko frazesem słowa o nierozdzielności Polski i Kościoła, że wspólna niewola i niedola, uczyniła je przez półtora wieku cierpień wiążącą je stulę czemś, co wrasta w ciało i duszę, co staje się niemi samemi i treścią wspólnego życia

Zrozumiał to niedawno największy pisarz współczesnej Polski, którego ręka w młodości targała tę stulę zuchwale, a w wieku dojrzałym wypisała dziwnie prawdziwe słowa: „katolicyzm i Polska są czemś jednym. Rozrąb ją, a będziesz mieć pod siekierą krew“...

І так отже бажаєте собі панове, щоб ніхто не смів рубувати ваш костел від вашої нації, вашу віру від вашого народу. І ми вам сего з душі щиро бажаємо, щоб всі Поляки як один муж скрились під крила katolickiego kościoła, і були treścią wspólnego życia.

* * *

А тепер спитайте нас, чому ми вас так добре розуміємо? чому ваші ті побоювання так знаменито розуміємо? Бо

ми протягом віків се все перетерпіли на власній шкірі. Експерименти, яких побоюєтесь, ми вже перетерпіли на живім тілі нашого народного організму; з нами історія те саме вже виробляє повних шість соток літ. Ви о них дуже добре знаєте, дарма, що їх іронією о „krywdach ruskich“ збиваєте, і ніколи вас наш біль, хоч який дошкульний, пекучий, страшний не заболів.

Ось спали тепер кайдани неволі з холмської і волинської України. Колись ті землі — перед півтора соток роками належали до Польщі. Мимо того, що там унію не дуже то так і пешено і голублено, утрималась вона як національна релігія нашого українського народу аж до розділу Польщі. Зносячи страшні катованя, нелюдські переслідуваня, які напоминають часи Нерона і Джінгісхана, бідний наш народ свою кров проливав за свою віру, за свій обряд а не переступив на латинство, поки на силу, против своєї волі від Москаля не зістав „переписаний“ на православну схизматичку віру. Кажемо: „переписаний“, бо в дійсности він в душі остав ся вірний своїй „уніятській“ вірі. Се оказалось найкрасше тоді, коли цар по неудалій японській війні 1905. року видав толеранційний едикт. Бажаючи вернути під крила святійшого Отця, український наш народ, приймає чужий йому обряд латинський. Захове тим самим свою віру, але підпадає денаціоналізації, о яку так заходять ся Поляки. Щож природнійшого булоб, колиб тепер, коли союзні держави освободили наших краян зпід страшного ярма і наші землі будуть під скиптром Австрії чи Німеччини (лише борони нас Боже — Польщі), бо ті уміють шанувати свободу віри і совісти, була дана спромога вернути бувшим уніятм, нині римо-католикам, назад до свого прадідного обряду і віри? Се таке ясне як сонце і не потребує дальшої аргументації. Очевидно, що тут мусів би сей перехід відбутися без терору, без насильства, бо ми навіть до сего прямо неспосібні.

І щож дієть ся? Вже на сам проєкт обурюєть ся польська преса і називав се „nowym gwałtem na sumieniu ludu polskiego“...

Що більше! „Gazeta lubelska“ з 27. лютого с. р. доносить, що підчас великого посту прийдуть польські монахи з Галичини і відбудуть реколекції в чисто українських, православних доси парохіях (як в Гуті крешівській, Потоку Кумові, Свирю, Грубешові, Уханю, Дубенку, Городлі, Томашові, Скербешові, Щебрешині, Замостю, Грабівці, Тишівцях, Лашеві, Дубі і інших). Отже допустім навіть з боєм серця, що бувші уніяти, принявші вже обряд латинський, для нашої церкви пропали — вони вже і римокатолики і Поляки, але яким правом посягаєть ся тепер на нашу автохтонну корінну українську людність, і дорогою костела заганяєть ся їх у польський національний табір?

Ба що більше! Ми такі ліберальні, свободолюбні, що в „Шляхах“ застановляємось над тим, чи годить ся нам на Волині і Холмщині уніятську пропаганду вести (гл.: статтю Ростислава Заклинського: „Одна проблема“), бо мовляв — тим „обуримо православних Українців проти себе і своєї справи — національного визволення, і не можемо відзискати тої прихильності, про яку тепер нераз згадують дописувачі з окупованих українських земель“. — Борім ся і тут вродже-ним нам методом між собою, що нам ширити на Україні, чи католицтво чи православє а „*duobus litigantibus tertius gaudet*“...

Ми тою війною так обезсилені, такі винищені, що ми-мо найширїйших наших бажань і замірів не маємо тепер навіть подостатком сил для пропаганди нашої віри. Легко то сказати, але нам в самій Галичині брак до 500 священ-ків, бо москвофіли або виарештувані або повтікали, а наше духовенство здєсятковане Москалем і томигь ся у Сибіри, а велике число пожерла нам то смерть то війна. Найбільше однак лихо для нас се брак нашого Архієрея, отже тим самим брак і ініціативи, брак фондів, брак пляну роботи а головню брак попєртя у впливових чинників для сеї переваж-ної справи. Таку кривду — забрати Митрополита нам під таку хвилю — міг зробити лише такий відвічний ворог У-країни, як наш північний сусїд. Коли не мають бути „руски-ми“ і „православними“ — „пускай латїнцат са — велїкое

дело!" Його се не болять ні свербить. „Шкуру“ в нас любили Москалі а... не „душу“. Нема шкіри, нехай і душа пропадає.

Є однак в Бозі надія, що по війні ми давні наші спори релігійно-радикальні забудем і всіми силами возмемось до відбудови нашого релігійно національного життя і наш ворог, який використовує нашу трагічну ситуацію, наше обезсилене тепер військо, відійде від нашого народу з порожніми руками.

Щоби лише Всевишній призволив дістатись новонабутим землям під скиптр Австрії

Се не новина, а факт сконстатований таким авторитетом, як бл. пам. Пій IX. Ось на доказ моїх слів дещо з біографії польського генія поета Адама Міцкевича: „Dnia 25. marca 1848. r. miała „starszyzna polska“ audyencyę u papieża Piusa IX. Na st. rszyznę złożyła się deputacya, w której skład wchodzili członkowie różnych stronni ctw na emigracyi.

Pius IX. zabrał głos po przemowieniach innych członków deputacyi i wyraził przekonanie, że Polska pokutuje za ciężkie grzechy, z których wyliczył trzy główne: rozwydy, ucisk ludu, ciemiężenie Unitów. Spodziewał się dla Polski miłosierdzia Bożego, gdy wróci do czystej wiary, czystych obyczajów i synowskiego posłuszeństwa Kościołowi. Dodał w końcu: „Takiej tylko Polsce i takim tylko Polakom błogosławię!“ Wtedy Mickiewicz zaw łął: „Na taką Polskę i taką wierność przysięgamy wszyscy“. (Józef Kallenbach: Adam Mickiewicz T. II. str. 355).

О. Юліян Дзерович.

Цінний янічарський документ.

Є се фактом давно доказаним, що найгіршими ворогами даного народу є звичайно його вирідні, безхарактерні сини, які перейшли у ворожий, чужий табір і там, щоби приподобатись новим панам, щоби всякий сумнів що до своєї „благодяльності“ усунути, найбільше на свій нарід клеветчуть, найсміливіше його ідеали допчуть, найгірше стараються йому пошкодити. Доказом того: колишні турецькі янічари, рекрутовані з давних Українців, Сербів та Болгар, які більш доскулювали своїм землякам, ніж самі Турки.

Часи турецьких набігів минули та не звелось янічарське плем'я, тільки що вони не називають ся тепер орієн-

тальними турецькими іменами а Земялковськими, Черкавськими, Сроковськими і т. д. „їх же число легіон“, які, як каже Тарас „гірш Ляха маму розпинають“ ..

То само зазнали ми тепер підчас московського наїзду на нашу землю. Не такий то страшний був для нас гр. Шереметєв, гр. Бобрінської, Половцев, Роде, Єйхе, Скаллон і як там вони всі ті чиновники і генерали звались, а страшніші, сто раз небезпечніші були для нас Дудикевич, Глушкевич, Сохоцький, Сьокало, Яворський, Кушпета і всі інші т. зв. „тоже-малоросси“. Коли Росія нам своїми „паліцейськими, жандармськими, воєнними, адміністративними мерами“ доскулювала, то головню се з вини наших янічарів, які цькували на нас, які доносили на нас.

Пізнав же ся добре на них сам генерал-губернатор гр. Георгій Александрович Бобринской, коли на торжественній авдієнції, яку уділив всім представителям москвофільських обществ дня 22. вересня, дав їм таку научку: „Прошу васъ помнитъ только одно, что это великое дѣло (возсозданія Червоной Руси) должно вестись не только съ любовью и энергіей, но поспешенно, съ терпѣніемъ, разумомъ и Государственнымъ смысломъ; никакой ломки производитъ не слѣдуетъ, остерегаться въполнѣ естественнаго чувства мести и главное не допускать даже и мысли о религіозной распрѣ“. Та хоч губернатор тричі опісля з Вл. Дудикевичем „разцеловался“ і Дудикевич з емпазою кликнув, що „этотъ поцѣлуй принимаетъ какъ братскій поцѣлуй своей родинѣ“, то, на мою думку, не можна більше болючо дати по пальцях янічарству, як такою пересторогою.

Та се не помогло, бо хто прим. запопадливійше, ревнїйше заходив ся коло доширення православя, як не такі наші два „ананаси атци“ Йосиф Яворський з Кривого і Йоан Насальський з Полюхова? Евлогій робив лише там, де найшов підготований терен, устелену дорогу таки нашими людьми.

І ось удалось мені найти цінний янічарський документ, „сделать ценную, историческую, интересную находку“, яка докаже правду висше сказаних слів. Місце „находки“ се: „Гр. кат. парохіяльний урядъ второй, городской церкви Преображенія Господнього у Львові“. Предмет „находки“: „Шематизм всего клира греко-каголицкої Архієпархії львівської на рік 1914“.

Здавало-б ся нічого надзвичайного! Адже Шематизм найдеть ся в кождім парохіяльнім уряді, а до того єще з так недавного року. Так ні! Сей шематизм через свої гльосси, через свої дописки на краях став ся цінним документом нашої мартирології, а zarazом доказом нікчемного янічарства. Є там точні дані, хто арестований австр. властями, хто „бежал“, а хто „возвратил ся“. Є в деяких деканатах священни-

ки покласифіковані на „руських“, „мазеповь“, „Українцевь“, „неопредѣленихь“, „рутеновь“. З окрема є зазначені, хто після авторів дописок сих був „донощикомь“.

Що се не була лише ось така собі невинна забавка котрогось з соборян святопреображенського храма, а незвичайно шкідливе для католицької церкви бюро, пізнати з сего, що не всі деканати є покласифіковані, тільки ті, де найбільше увихав ся Євлогій і ловив рибу в мутній воді, яку йому наумисно заколотили згадані наші два ренегати: Яворський і Насальський а то: деканати Буський, глинянський, городецький, журавенський, лопатинський, любінецький, перемисьлянський, струмілово-каменецький, унівський, янівський і ярнівський.

Ще лучшим доказом, що сї гльосси служили яко підклад доносництва, свідчать ось які дві нотатки при о. М. Сивенькім з Дернава: „мазепинець, смотри докладъ стор. 3“ і при о. М. Цегельськім з Каменки „мазепи, смотри докладъ 5“. Отже ясно як сонце, що ОО. соборяни з краківської улиці робили „доклади“, се є рапорти, доноси, звіти... кому? — не тяжко відгадати.

Щоби заспокоїти цікавість ОО. Собратів, як хто зіставскласифікований, наведу все по порядку:

Русские: ну... sit eis terra levis..

Українцями: І. Жегаллович, Ів. Бордун, Евг. Чубатий, Ст. Питлик.

Рутенами: Ник. Левицький, Людв. Савицький.

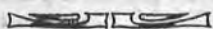
Неопреділений: П. Процик.

Мазепами: +Т.Білевич, І. Андрущишин, І. Березинський, Н. Білевич, В. Чорний, М. Дзерович, Ів. Дорош, Й. Шанковський, П. Бачинський, А. Стоцький, А. Коритко, Ст. Височанський, А. Ганас, Я. Краснопера, В. Паньків, В. Терещук, +Іл.Гучковський, +С. Левицький, Ів. Фединський, М. Цар, Л. Січинський, Ів. Божейко, Т. Дзьоба, І. Головкевич, Й. Логинський, +Й.Лох, Т. Березовський, +Р.Березовський, А. Любінецький, С. Борачок, П. Чмола, І. Каранович, О. Чубатий, В. Степанина, Н. Данилюк, А. Гвоздецький, Д.Шуль, Н.Кравців, +П.Гаранюк, В.Мандзик, Е.Хрущевський, М. Сивенький, М.Романишин, М. Цегельський, К. Бардин, П. Гарух, Ів. Глодзинський, Л. Костюк, Ст. Петрушевич, І. Степанів, Г. Панчишин, Т. Сахно, З. Маркевич, Ів. Бачинський, Я. Кекиш, І. Королук, Е. Радзикевич, І. Михайлів, Г. Рибчак, П. Жолевич, Л. Целевич, І. Адам. Разом: 62 небезпечних для Росії „мазепінцеф“ на 12 деканатів!..

Крім того з того числа чотирох отців зазначені як донощики. Се є: ОО. П. Б. С. В. Я. К, Л. К.

Найшлись в тій канцелярії і найновіші шематизми станиславівський і перемиський та вже без гльосс. Видно не

було часу робити докладів, бо вже зближались союзні армії, так скоро, що ОО. соборяни забули в поспіху забрати сей цінний документ з собою, а лишили нам його на сумну пам'ять тажких, сумних, страшних днів!...

„Православний“ — „правовірний“.

Чи греко-католики можуть на даліше з спокійною совістю задержати в богослуженнях дотеперішню свою церковно-офіціальну назву: „православні християни“, а на означенє своєї віри термін: „православна віра“? Ось таке формальне питанє старатись-му тут в коротці пояснити, та на нього відтак відповісти.

Релігійне жите правдивого християнина-католика виявляє ся його внутрішньою вірою і зверхнім культом. На означенє правдивої внутрішньої віри виробив ся в грецькій церковній термінології вираз: правовіре, а на означенє зверхнього богопрославлення вираз: православіє.

Що так воно є, ось кілька примірів:

В Акафисті до св. о. Николая читаємо: „Радуйся світлоє праовірія проповіданіє“ (Ікос II.), тай: „Радуйся твердоє православія укріпленіє“.

Св. Тарасія, царгор. архієпископа, який щасливо покінчив борбу з образоборцями, славить наша церква в кондації так: „Православними ученьми церков осіял єси, Христову честную Ікону почитати і поклонятися тій всіх научив, обличил єси образоборних безбожное ученіє“ і т. д.

Першу неділю вел. посту тому присвячено в нас памяти „православія“, бо „в нюже празднуєм честних Ікон возставленіє“.

Многих Святителів величає наша церква словами: „православія наставниче і благочестія учителю“ і т. д.

На вечірні св. Володимира Вел. читаємо: „і іспитуя, посилаше ко царському граду, увідіти православленную віру“ — виявляючу ся красним, валичавим зверхнім обрядом.

А на утреннім каноні читаємо знов: „Отчее нечестіє отгнал єси... і правовірную віру воздвигл єси...“; або на другім містци: „Єдин, якоже второе солнце в земли ростій возсія, зиму

безбожія премінил еси, преславне, і на воздух
преложил еси правовірія...”

Св. Теодота, єпископа киринийського, славить церков-
так: „Море зловірія обличил еси, і ідолскаго
безбожія лєсть вірою правовірітя уязвил еси”.

І т. д., і т. д.

Але вже і на підставі висше наведених цитатів бачимо,
що наші церковні писателі послуговували ся сими двома вира-
зами „правовіріє” і „православіє”.

Признати однак також мусить ся, що не все і не всюди
однаково узгляднювано в богослужєбних книгах сї два ви-
раженя; нераз ужито там слова „православіє” і в значіню
„правовіріє”. І тим то треба вяснити ту обставину, що в на-
ших богосл. книгах слово „православіє”, „православний” так
часто приходить. Була се певного рода неточність вислову;
однак ся недокладність у вислові в тих давнїйших часах не
викликувала в нікого ніякого баламутства, ані згіршеня.

Згодом однак стало цілком інакше. Особливо від часу,
від коли східні христіяни, відорвавшись від західної церкви,
почали назву „православні христіяни” протиставати назві
„христіяни-католики”, від коли по схизматичкїй сторонї по-
чато форсувати сю назву і в церковнім богослужєню і поза
ним, та від коли ся назва дійсно утерла ся і між самими
схизматиками і в цілїм світї яко назва власна схизматичкїй
церкви, від тоді всі христіяни-католики, передовсім же греко-
католики повинні і мусять бути з тою назвою чи з тим ви-
разом обережні, і то в тім напрямі, щоби тому слову „пра-
вославний” не надавати більшого значіня, ні більшого змі-
сту понад той, який воно в дійстности має. Не йде тут отже
о якусь беззглядну борбу пр ти сего виразу, яко такого, як
би дехто мильно гадав. Сеж термін і красний і влучний, тай
конечний, але лише на означене одної половини нашого ре-
лігійного житя. і то половини другої з ряду, іменно, на-
шого зверхнього богопрославлення. А коли і ми греко-като-
лики хочемо бути католиками не лише самі в собі, але щоби
й світ нас за католиків узнавав, то ніяк не можемо днесь
згодитись на те полишенє в наших церковних богослужєнях
сеї неточної назви, і то не лише задля сеї її односторонно-
сти і неясности, але най — паче задля того національно-релі-
гійного баламутства та згіршеня, яке викликає ся назва в на-
шим греко-катол. богослужєню не лише у посторонніх като-
ликів, — але і у нашого власного народу. І не допоможуть
тут дійсно ніякі вясненя, щоби се баламутство чи згірше-
нє усунути, бо, мовляв на хлопський розум, видко що ми
тим є, коли нас св. Церква так називає, отже нема ріжниць
між схизмою а нами, коли наша віра православна і їх пра-
вославна, коли ми і вони „христіяни православні”. А за ба-
ламутством релігійним іде баламутство національне, а навіть

політичне, яке днесь стільки нашого народу пхнуло в таку страшну нужду.

Тому час, обставини, konieczність, взагалі добро нашої Церкви і народа вимагає того, щоби замість сеї неясної неточної, односторонньої, баламутної та згіршаючої днесь назви прийняли ми в наших церковних богослуженнях назву ясну і повну, а то: „віра католицька“, „християни православні“; а православні тому, бо і се само одно слово містить в собі повноту понятя християнина-католика.

Змагання в напрямі повисшої зміни були в нас уже і давнійше, особливо на посліднім провінц. Львівським Соборі; та вони з найріжнородніших причин все розбивались. Тепер однак ті причини по найбільшій часті уступили, а якіб еще були, то повинні уступити, як темнота ночі перед світлом дня. Тому як-раз тепер пора найкрасша, прийняти загально в нашім церковнім богослуженю таку назву, яка відповідає дійстности, а яка нікого б ані не баламутила ані не згіршала; крайня вже пора назватись і в церкві тим, чим ми дійсно єсмо. Час найвисший порозуміти, що не ми для назви, яка вчора могла ще бути індіферентна, але днесь шкідлива, а назва для нас. А шкідливою є ся назва для нас не лише в відношеню нашім до російського схизматицького православ'я, але булаб вона шкідливою і в нашій евентуальній місіїній праці около приєднання до єдиного стада Христового і найблизшого Сходу, бо чиж не відопхали би ми тоді від себе багато-багато наших братів, наколиб вони в нас побачили ту саму церкву — домовину, що і в цілій Росії?!

Коли отже є ріжниця між схизмою і нами, а є вона в дійстности, так нехай її всяк бачить сейчас, нехай вона буде для кожного сейчас очевидна, а не скриваймо її під плащиком назви „православна віра“, „православні християни“!

Спаситель сказав виразно: „Колиж твоє праве око гіршить тебе, вирви його, та відкинь від себе; лучше бо для тебе, щоби погиб оден з твоїх членів, ніж мало би бути кинене всьо твоє тіло в геєнну огненну“.

Дійстно, лучше відкинути від себе назву згіршаючу, ніж щоби враз з тою назвою весь наш народ мав загинути в пропасти московській і схизматицькій!

Правовірний.

О. М. Брежшайд.

Чотири спасенні місця тут на землі.

(Проповідь).

„Господи, добре нам тут бути“.
Мат. 17. 4.

Як ми колись скінчимо щасливо нашу туземну мандрівку і увійдемо у вічну небесну щасливість, тоді пізнаємо, що не задорого купили ми ті небесні радощі, тоді, захоплені величию і блаженством неба, закричимо: „Господи, добре нам тут бути“. Так, лише в небі є для нас всіх добре під кожним зглядом і буде добре на цілу вічність. Та вже й тут на землі, на сій долині сліз, є деякі товариства, місця і відносини, про котрі можемо також сказати по правді: „Добре тут бути!“ При Божій помочі застановім ся над сим коротко.

1. „Добре тут бути“, можуть сказати католики про свою католицьку Церкву. Так, се велике для нас щастє, мої дорогі, що ми дітьми тої Церкви. Ми належимо до Церкви, що стоїть під особлившою опікою Бога, про котру сказав наш Божественний Спаситель: „Я буду з вами по всі дні до кінця світа“, котру Господь так чудесно серед всіх найтяжших переслідувань удержав і скріпив. Ми належимо до Церкви, котру Господь наділив даром непомильності так, що ми можемо їй напевно себе повірити, без страху впровадження в блуд. Бо Божественний Спаситель сказав до неї: „Я упрошу Отця і дасть вам іншого потішителя, щоби позістав з вами по віки, духа правди, котрого світ не знає. (Ів. 14, 16...) А що Спаситель обіцяє, се й додержує.

Ми належимо вкінці до Церкви, в котрій при добрій волі можемо напевно спасти свої душі. Бо у всіх відносинах і трудностях душевного життя спішить нам вона з помочию і ласкою. Коли ми слабі, вона скріплює нас св. Тайнами і Найсв. Жертвою своїх престолів; знаходять нас покуси, вона веде нас до борби з ними і каже нам уповати на Бога; навістять нас хрести і терпіння, вона веде нас до хреста Спасителя і жадає від нас, щоби ми наше терпінє получили з гіркими страстями Божественного Спасителя і жертвували їх небесному Отцю; згрішили ми, вона намовляє нас до прийняття Тайни покаяння і єднає нас через ту Тайну знов з Богом; наближаємось вкінці до краю нашого життя, вона в тій поважній годині приступає до нашої смертної постелі і уділяє нам в послідне свої св. Тайни. Так, коли лиш поважно хочемо, то нам зовсім не трудно досягнути в Церкві

нашого спасення. Велике се для того наше щастє бути дітьми тої Церкви. Але ми повинні також старати ся, щоби цілковито до неї належати, не лише зверхно, але й внутрішню, нашим серцем і нашою любовю.

2. „Добре тут бути“. Так можемо сказами також про кождий католицький дім Божий. Бо тут маємо кивот, в котрім Божественний Спаситель перебуває безустанно з любови до нас так, що ми кожного дня можемо Його відвиджувати і Йому предкладати наші просьби. Ми маємо тут вітвар, на котрім Ісус Христос щоденно за нас жертвуєть ся і хоче нам дати заслуги і ласки своєї кровавої жертви на хресті. Тут маємо Господню трапезу, при котрій можемо через приняте тіла і крови Ісуса Христа в св. Причастію поживити і покріпити нашу душу. Тут маємо проповідницю, з котрої голосить ся нам слово Боже, що є рівнож для нас спасенною душевною поживою, бо „чоловік жиє не лише самим хлібом, але й кождим словом, що виходить з уст Бога“ (Мат. 4, 4). Тут маємо вкінці сповідальницю, де ми, грішні люди, достаємо відпущення наших гріхів і де лічимо наші душевні рани. Так отже в домі Божім достаємо дуже багато ласк. Для того повинні ми Його любити і Його часто та радо відвідувати.

3. „Добре тут бути“. Так можемо також сказати про кожду чесну християнську родину. Справді, така родина є благословенним і спасенним місцем для людей. Бо чиж се не щастє, неоцінене щастє для дітей, коли вони виростають в такім домі? Тут де вони виховують ся під проводом чесних родичів, під доглядом і опікою доброго батька і вірної матери, кладе ся основу до їх будучих чеснот, до їх будучого щастя, до їх вічної щасливости в небі. А самі родичі, чи не переживають в такім домі, чистих і благородних радощів через свої добрі діти, котрі для них тут на землі їх втіхою, їх гордостію? Повторяю: чесна, християнська родина се місце благословення і спасення, місце радощів і земського щастя, місце, в котрім особливим способом має Господь Бог своє уподобанє, місце, в котрім перебувають безустанно ангели Божі. Для того мусите ви, християнські родичі, старати ся за всяку ціну, щоби ваше домашнє огнище зробити справді таким місцем благословення; ви не можете ані собі ані своїм дітям зробити кращої прислуги.

4. „Добре тут бути“. Так можемо вкінці сказати також про добрий монастир. Бо в добрім монастири ми охоронені від так многих небезпек світа, серед котрих на жаль так многі душі поносять велику шкоду. В добрім монастири стрічаєть ся часто нагода вправляти ся в чеснотах і стреміти до досконалости. В добрім монастири вкінці, коли тільки з щирою охотою сповняємо свої обовязки,

знаходимо також щастя і вдоволене. Правда, не обійдеться й тут також часом без хреста, треба й тут нераз себе поборо-
ти, але Господь Бог дає тим, що мають добру волю, бо-
гаті ласки і вони в силі перенести те все для спасення своїх
душ. Св. Альфонс, що дожив пізнього віку і яко монах, мі-
сіонар та єпископ пізнав дуже добре світ і людей, повто-
рював в своїй старості дуже часто: „В добре уладженім
монастирі я знаходив найщасливіших людей“. Для того не
повинні родичі уперто відтягати від того святого покликання
ті свої діти, про котрі знають напевно, що Бог покликав їх
до монашого звання; вони повинні радше тішити ся, що мо-
жуть цілковито посвятити Богу свою дитину. Правда, щоби
їх випробувати, повинні якийсь час їх вздержувати, але по-
стійно і засадничо відтягати їх від вступлення до монастиря,
се вже не обійдеться ся для них без тяжкого гріха.

Та кінчім. Чи ми живемо на світі чи в монастирі, ста-
раймо ся всі на становищах, котрі вказав нам Господь Бог,
вірні і совісно сповняти наші обовязки, щоби через те ді-
стати ся там, де вже на цілу вічність будемо могли сказати:
„Добре тут бути“. Амінь.

О. Юліян Дзерович.

Проповідь в день св. Великомученика Георгія.*)

О привязанню до своєї віри і обряду.

Наша історія оповідає про князя Дмитра Байду Вишне-
вецького, що він враз з Волохами воював против Турків.
Та Волохи його погано зрадили і він дістав ся в турецьку
неволю. Турецький султан маючи такого знатного пана
в своїх руках, спершу ласкою, добром хотів його притяг-
нути на свою сторону:

„Ой ти, Байдо, та славнесенький,
Будь ми лицар та вірнесенький!
Візьми в мене царівночку,
Будеш паном на всю Вкраїночку!“

Та Вишневецький не хотів султанської дочки, яка була
турецької віри і тепер султанська ласка обернулась в неми-
лість, в жорстокість. Він казав Байду за ребро на гаку
повісити.

*) З циклю патріотичних проповідей, які автор наміряє видати
окремою книжкою.

Як султан з тим Байдою Вишневецьким робив, так само і світ сей ділає з нами. І він має дві дороги, два способи, якими хотів би нас від Христа, Його закона, Його науки відвести. Перша дорога се дорога багатства, слави, почесний, підхлібств, якими хоче для себе позискати — а відвести від Христа. Ми всі тут присутні є по вірі нашій католиками а по обряду нашому: обряду греко-славянського. Се наша дорога спадщина по наших славних предках і так віри як і обряду нашого ми повинні всіми силами триматись, бо через віру нашу ми Бога пізнали і полюбили; в обряді нашім ми зістали введені у велику сімю Христову і в тім обряді ми зістали виховані і пристосовані до життя. Тому ніякі обітничі посад, аванзів, ласк, достатків не повинні нас від сеї віри святої та святого обряду відвести, відтягнути.

Але сей світ лукавий має еще другий спосіб, яким впливає на наші хиткі серця, неугрунтовану добру віру, а спосіб сей є рівнож вельми небезпечний: се злидні, пригоди, нещастя, якими він нас від Бога відвертає.

Події послідних літ, послідних днів показують аж надто ясно, що в нашім народі не багато Байдів-Вишневецьких, які за віру свою і свій обряд дались Туркови на гак припняти, а за то много поганих Янічарів, які за ласку панську ставали найгіршими ворогами нашої віри і нашого обряду. Ісус Христос каже: „Ісїдїте ко мнѣ, ѿ хлѣбѣ ко кѣсѣ“. (Ів. 15. 4). Наколи ви від мене не відступите і я від вас не відійду, коли ви будете зі мною, то і я буду з вами. Однак, як то кажуть: „слова улїтають а приміри за собою потягають“... так і тут: слова Христові, хоч які святі, гарні, взнесли та хоч ми любимо їх і хотїли б їх слухати, однак вони улїтають швидко з нашої памяти, тому то церков свята дає нам в житях святих угодників Божих приміри до наслідування. Бо моги святі Угодники Божі якесь діло зробити, хоч були так само людьми, як ми, то і ми се зможемо зробити.

Ось і нинїшний наш святий великомученик Георгій, він вкаже нам, як проти того подвійного ворога Христа і нашого нам бороти-сь би треба, як то треба уміти за свою віру постояти а коли треба — то і жите віддати.

I.

Першим ворогом, який нам хоче нашу св. віру видерти се багатства, почеси, увеселеня, які світ нам подає. Рідко коли там є дійсна, правдива побожність, де все чоловікови щастє постійно сприяє. Так як ріки розливають ся з берегів і роблять великі шкоди полям, городам і засївам, коли суть переповнені водою, так само легко відступають від запозидий Божих ті люди, яким постійно добре ведеть ся, яких щастє переливаєть ся через край. Вже саме народне прислівє потверджує сей факт кажучи: „Добре дуріти, як є

з чим". Та нехай тут яснійше за мене святе Письмо говорить. Примір, який тут з життя св. Апостола Павла наведу, вкаже нам, що чоловік в багатстві або в погоні за багатством легко може зблудити і найгіршого беззаконня допустить, а коли найде покуса мамони, то найвисше добро продасть, душу затратить, аби лише сталося після його бажання.

Одного разу затримався св. Павло в місті Филиппах в Македонії. „Коли ми“, оповідає він сам, „прийшли на місце молитви, вийшла нам на зустріч одна служаша, яка мала злого духа і своїм віщованем приносила своїм панам великі користи“ (Діяній 16. 16) Апостол змилосердився над дівчиною і вигнав злого духа, який її був опутав. Але службодавець дівчини дуже розлютився і передовсім обрав Павла за лайкою, повів його перед уряд і обвинював його так сильно, що невинний Апостол зістав втручений у вязницю і оббитий різгами. — Чому? Яка невдяка! Чиж святий Павло зробив що злого? Дівчині рішучо нічого, але її панови — так, бо він вже не міг більше тягнути зисків з ворожбитства дівчини, з якої злий дух вийшов. Він хотів, щоби злий дух дальше мучив дівчину, а він дальше з того зиски тягнув.

Подібного поступовання ми були свідками в останніх часах. Люди тягнули нечесні зиски з річий найдорожших. Продавали свою віру католицьку, своє найвисше добро за миску сочевиці, за трохи подарованої солонини або муки, за юдиний гріш, за обіцянку розділення панського або єгомосцевого поля, а тих, що їх від найгіршої зради — бо зради віри своєї, виречення ся Христа відводили, своїх священиків — вони так, як колись св. Павла за увільнене від злого духа — перед суди уїздних начальників і губернаторів водили, щоби лише могли дальше зі свого злого духа, за свою зраду віри дальше зиски тягнути. До всього злого бачимо приводить та любов мамони, любов гроша.

Видимо однак, як Бог тих зрадників віри покарав. Коротке їх було панованє, коротка радість та знущанє над їх вірою, що їх, викормила, виховала, недовга радість з сего, що своїм священикам доскулили і з села прогнали. Нині сей їх душпастир або вже сидить на своїм давнім місці або невдовзі по мирі поверне з далеких степів сибірських, оточений світлом, авреолею мученика за святу справу, за справу Христа — а зрадник, зрадником! котюзі по заслугі! нині певно не один з них прогнаний власною дурнотою зі свого села, як біженець кається, нарікає, але як каже влучно наш поет: „Єсть каяння, та воротя не має!“ Бідні люди, жаль мені їх, але годі, — самі тому винні, коли найбільшим добром, вірою своєю міняли, купчили, торгували.

Будьмо-ж на будуче більше осторожні, більше обережні. Запам'ятаймо собі добре, що „Богъ порбаєтъ не выкаєтъ“, Богъ з себе насмішки не дає робити. Може вже не

будемо в такій небезпеці, щоби віру затратити, але небезпека обряд змінити є на дальше, і то з тих самих причин пристрасти до земської мамони: якоїсь обіцяної посади, аванзу, якихсь виглядів, або хочби для багатшої женячки, для жіночої примхи... Я є переконаний, що хто обряд змінє то лише з сих низких мотивів се робити може, бо инакшої причини годі найти. Адже і в нашім обряді кождий має забезпечене своє спасене вічне, а обряд наш сам в собі такий гарний, такий чудовий, що займає безперечно перше місце перед всіми обрядами католицької Церкви. Отже нічого иншого, як лиш вигляди на мамону такого очайдуху до сеї зради рідної Церкви привести може!...

Пригляньмось постійности переконань св. Юрія під тим зглядом, а жите його научить нас, як ми своєї віри боронити і ніякими ані грозьбами ані просьбами не повинні дати ся від неї відвести. Римський цісар Діоклеціян не міг стерпіти, що його улюблений полководець Юрій був Християнином і тому рішив ся він не жалувати ані труду, ані гроший, щоби його наклонити до зміни своєї віри, свого обряду. Він казав до него: „Покинь лиш свою віру, свій обряд, а дамо тобі посаду, аванзи, становище, почести. І що-ж Юрій на се? Памятаючи на се, що Соломон, славний жидівський король, котрого можна було уважати за найбагатшого і найрозумнішого, мимо того кликав: „Света сьета и ксаческал сьета“ (Екл. 1. 2), він спротивив ся цісареві і не дав ся відвести від своєї віри. „Але-ж розваж святий Юріє, що ти молодий, що ти маєш перед собою кар'єру, — шкода тебе, коли знидїєш, аби згинеш!“ „Света сьетъ“. — „Уважай Юріє! Ми навіть не жадаємо, аби ти сам ходив до урядів, до магістратів переписувати себе і свою віру, ми самі всьо зробимо, змінимо твою метрику; ти лиш нам продай свою душу“. — Ні! „Света сьетъ“. Затримай собі почести і обітницї для тих, що тобі служать, а я служу Христу і вірним йому останусь аж до смерти, бо:

„Хто свою віру, хто край свій покине,
Най без роду на чужині згине,
Згасне його око, душа почорніє,
Замре його голос, а серце зотліє“...

(Метлинський: „Думи і пісні“).

II.

Другий спосіб, яким відводить світ людей від Господа Бога се переслідування, убожество, оскорблення, слабости та инші горя сего світа, через що неменше людей пропадає як першим способом, о яким ми вже говорили. Тому кождий чоловік повинен просити у Бога враз з премудрим Соломоном середущої дороги: „богатства и нищеты не даждь мѣ“

(Прчт: 30. 8); богатства ні, щоби я не згордів, нищети ні, щоби я не упав духом.

Годі описати, як щедро і добре обходив ся Господь Бог з Ізраїльтянами, коли вони жили в єгипетській неволі! Він покликав Мойсея їм на провідника, охороняв їх від десяти язв, призволив їм забрати у Єгиптян багату добич, провадив їх то стовпом огнистим то облачним, отворив їм дорогу через море, так що вони сухою ногою перейшли, між тим коли Єгиптяни всі потопились. Скажіть же дорогі мої, чи-ж се все не є очевидні докази Божої ласки? А мимо того — хто повірить сему — ті самі Ізраїльтяни, коли лиш трохи в пустині Син їди не стало, почали нарікати і роптати против Бога і так маловажили собі благодати Божі, що бажали собі радше в Єгипті умерти, як сей малий недостаток зносити.

Так дієть ся і з многими христіянами. Поки шпихлїрта комора повні, поки є спокій з сусідами, ведуть вони примірне христїянське жите; але коли лише трохи щасте притїмьє ся, коли лише слабости та інші пригоди настануть, о тоді аж недобрі, чорні духи мають легкий приступ до такого чоловіка. Тоді брошури, часописи, що безчестять Бога, підривають віру, поганяють священиків, мають відбут, промови мають послух. Тоді, після них, Бог їм ворог, священики всьому винні, віра перешкодою до щастя, а вони... ті чорні очайдухи се одинокі приятелі, одинокі добродії людскости, дарма — що скоро приходить розчарованє, заведені надії, несповнені бажання, а в серци жалє, пустка, почутє стиду і гріха против Бога.

Коли одного дня Господь Бог сидів на престолі Своєї слави і Ангели приходили, щоби Богу служити, замішав ся між ними і злий дух (Іов 1. 6 і сл.). До него сказав Господь: „Звідки ти приходиш?“ Він відповів: „Я був на землі, та придивляв ся людям, як вони живуть“. „А що робить слуга мій Іов, якому нема рівного на землі, бо він і Бога боїть ся і від злого здержуєть ся“. А сатана відповів: „А чи-ж то даром він робить? Таже ти Боже умножив його майно, поблагословив його добрими дітьми. Щож дивного, що він і слухняний і побожний і добрий? Але призволь лише, щоби я заподїяв йому шкоду в його маєтку, його полях, городах, дітях, а побачиш, як він стане нарікати на тебе“.

Мої Дорогі! Пекольний ворог однак розчарував ся! Бо Іов при всіх своїх терпінях і терпінях своєї рідні ані одним лихим словом не відозвав ся о Господі Бозі. А що-ж би було, як би так сатана нині дістав подібний привіл від Господа Бога, щоби міг так якого христїянина після своєї вподоби помучити? Кілько би то було наріканя, кілько хули на Господа Бога! Іов в терпінях кликав: „Богъ давъ, Богъ взявъ“ (Іов: 1. 21), а многі христїяни, (а може і ти) кликали-б: Бог дав а чорт взяв!...

Що ж зробити отже? В злиднях і нещастю не падати духом а бодро глядіти в будучність. Межи всіми видженнями, які св. Еванг. Іван в своїй книзі откровення описує, було і се, що він побачив велику товпу народа, яка побачила звіря подібне до тигра, якого ноги були немов у медведя а паща немов у льва. З переляку і боязни впала ся юрба на коліна, поклонилась звіряти і кликала: „Кто можетъ ратекати зъ нимъ?“ А хтож були ці перелякані? Се були ті „ніжє не написана сѣть имена къ книгахъ животныхъ агнца“. Бачите, мої дорогі, коли ви сейчас духом падете, і коли лиш злий дух вам засідки ставляє або зло з більшою силою і блеском виступає, а ви вже тремтячи падаєте на коліна і кажете: „Хто може спротивитись сему звірови? Хто підійметь ся сеї борби? Хто може в такім убожестві жити?“ — тоді, кажу я вам, що ваші імена не написані суть в книгах житя вічного. На питанє, як треба зносити злидні сего світа, — а тих злиднів підчас війни повно — відповідаю вам з св. Іваном: „Здѣ есть терпініє ѡ вѣра скатыхъ“, чим хоче сказати, що журби сегосвітні треба зносити по приміру святих, які відзначали ся вірою і терпеливістю.

Ігумен Стефан мав сильну пропасницю. Що ж він робив? Чи нарікав против Бога? О ні! Чим більше його болі мучили, тим частійше повторяв він слова: „Я на се заслужив! Я на се заслужив!“ — Пустельник Павло був довголітною хворобою прикований до ложа. Що він робить? Чи нарікає в слабости против Бога? О ні! всім хорим, які до него приходили, помазанєм оливою привертає здоровле, лише для себе не хоче сего середника ужити, щоби тим самим не позбавити себе заслуги терпіння.

Але чогож мені шукати за чужими примірами? Гляньмо нині передовсім на св. Георгія! Коли Діоклеціян побачив, що ні підхлібством ні обітницями нічого не вдіє, розлютившись дав він приказ, відобрати всі військові почести св. Георгієви і мучити його найбільше вишуканими муками. І дійсно муки св. Георгія були одні з найбільших, які історія мучеників записує. Його вкинено в темну в'язницю, положено на груди тяжкий камінь, казано йому взувати розпалені желізні черевики, всаджено в бочку повну нечистого вапна, волочено в колесі наїженім острыми цвяхам, так розранено а опісля відтято йому голову. Але всі ті муки не відвели його від Бога, бо після свідоцтв його учасників, Божий голос з неба потішав його постійно сими словами: „Не бій ся слуго Божий, лише витревай мужно; бо многі задля тебе навернуть ся“. І що сей небесний голос йому обіцяв, то сповнилось; бо при виді його мук і постійности сейчас признались як христіяни два найвищі полководці Анатолій і Прополей; призналась також до християнства прилюдно цариця Александра, жена мучителя Діоклеціана; признались і інші многі, які враз з св. Георгієм osiąгнули

мученичий вінець. Та к! так то треба боротись, так то треба уміти постояти за свою віру і ні нагайками ні тюрмою, ні силкою не дати ся від неї відвести.

Наслідуймож, мої дорогі, примір св. Георгія в борбах життя нашого. Його досвідчали і огнем і водою, золотом і желізом, щастем і нещастем і він видержав сю пробу. Постановім собі нині твердо, ба — запрягнім собі: свою віру, свій обряд полюбити цілим серцем, цілою душею і радше смерть перетерпіти, ніж би мали стати або межі ворогами віри або змінити обряд для земських цілій і користий. Жиймо і умираймо як християни католики прив'язані сильно, кріпко, нерозлучно з нашою Церквою, нашим греко-славянським обрядом. Амінь.

Вивезене Росіянами українське духовенство*) :

1. Їх Ексцеленція Митрополит Андрей гр. Шептицький, Курск.
2. Всч. о. Аликсевич Станислав, парох Батятич (Жовква) — Томск.
3. Всв. о. д-р Боцян Йосиф, ректор семинара у Львові — Єнісейська губ., Єнісейський уїзд, гор. Минусинск, ул. Новоприсутственная ч. 38., городская аптика.
4. Всч. о. Брунець Олександ, парох Хлівчан (Рава) — губ. Костромська, уїзд Макарієвський, с. Тимошино, поліційна управа воєнно плінних.
5. Всч. о. Бачинський Іван, завідатель Сновича (Золочів) — Астрахан.
6. Всч. о. Боберський Омелян, парох Николаєва, губ. Єнісейська, волость Петровська, с. Бильское.
7. Всч. о. Ганкевич Михайло, парох з Порогів (Богородчани) — Омск.
8. Всв. о. д-р Горникевич Мирон, сотрудник Архієп. зі Львова — Єнісейська губ. Єнісейський уїзд, город Минусинск, вул. Новоприсутственная, ч. 38.
9. Всв. о. Гордієвський Іван, крилошанин з Станиславова — Симбірск, вул. Мартиновая, 64.
10. Всч. о. Гура Дам'ян, свящ. з Жовківщини — Томск, (католицький костел).
11. Впр. о. Громницький Володимир, парох Тернополя — Перм, вул. Петропавловська.

*) В поазбучнім порядку.

12. Всч. о. Готра, Васи́ліянин — Київ, Кузьмечная, 61.
13. Всч. о. Дольницький Омельян, парох з Баворова (Тернопіль).
14. Всч. о. Дяків Григорій, парох Жеребок королівських.
15. Впр. о. Дякон Григорій, декан в Махнівцях.
16. Всч. о. Гоцький Василь з Колоденця (Жовква) — Томск.
17. Всч. о. Збудовський Роман — губерн. Вятска Урожум.
18. Всч. о. Зінкевич Михайло, завідатель Стоянова.
19. Всч. о. Кливак Ілія, з пов. заліщицького, — Симбірск. (катол. костел).
20. Всч. о. Лисинецький Володимир, парох з Гвоздя (Надвірна) — Иркутск, лат. костел.
21. Впр. о. Ломницький Єремія, ректор семинара в Станиславові — Симбірск, вул. Мартинова 64.
22. Всч. о. Любинецький Алекс., парох Новошин.
23. Всч. о. Любинецький Йосиф, парох Дубовець (Калуш) — Симбірск, Смолинська 14.
24. Всч. о. Матвієйко Василь, парох Кудиновець (Зборів) — губ. і уїзд Єнісейський, волость Кежемская, с. Аксеново.
25. Всч. о. Носковський Володимир, Сороки (Бучач) — Симбірск, вул. Мартиновa 64.
26. Всч. о. Процишин Лев Лука, Васи́ліянин — Томск.
27. Всч. о. Паньчишин Григорій, парох з Гологір — Астрахан, вул. Католическа, римська церков.
28. Всч. о. Постригач Михайло, сотрудник з Золочева — Київ.
29. Всч. о. Плашовецький Володимир, парох Ляцкого — Троицк, губ. Оренбурська, вул. Оренбурська 12.
30. Всч. о. Паславський, Васи́ліянин, — Київ, Кузьмечная 61.
31. Всч. о. Ратич Іван з Лісник (Бережани) — Троицк, вул. Оренбурська (польський комітет).
32. Всч. о. Рицар Никола, парох Богутина коло Зборова — губ. Єнісейська, п. Кежемское, с. Пановское.
33. Всч. о. Рудакевич Петро, парох Славної.
34. Всч. о. Савицький Людвик, парох Щурович (Броди) — губ. Томска, волость Парабельська, с. Парабель.
35. Всч. о. Сапрун Стефан, парох Стенятина (Сокаль) — Вятка, вул. всесвятская, дім Зенковича.

36. Всч. о. Склепкович Дмитро, парох Поморян, губ. Томска, Наримський край, Коргасок, п. Нарим.
37. Всч. о. Скобельський Теофіль, парох Горуцка (Дрогобич) — Сибірск, вул. Мартиновая, 64.
38. Всв. о. д-р Соболев Іван, сотрудник Архік. зі Львова — Єнісейська губ., Минусинськ, вул. Новоприсутственная, ч. 38. (городська аптика).
39. Впр. о. Сосенко Антін, декан в Олієві.
40. Всч. о. Терещук Василь, парох Полтви — Київ, Московська, 46.
41. Всч. о. Тимкевич Євген, завідатель Кудобинець, губ. і уїзд Єнісейський, волость Кежемська, с. Аксеново.
42. Всч. о. Фединський Іван, парох Любіня великого і ц. к. полевий курат — Перм, ул. Большая Ямская, 28. (католицький костел)
43. Всч. о. Хамчук Григорій, сотрудник Зборова.
44. Впр. о. Цегельський Михайло, декан з Камінки струм. — Київ, Большая Подвальная, 36.
45. Впр. о. Чайківський Т., катехит гімназ. з Яворова — Полтава, городська поліція.
46. Всч. о. Щепанюк Никола, сотрудник Архік. зі Львова.
47. Всв. о. шамбелян др Юрик Стефан, декан Золочева.
48. Всв. о. д-р Яремко Дмитро, віцеректор семинара у Львові, — Орел.
49. Всв. о. шамбелян Яцковський Михайло, канцлер гр. кат. констисторії у Львові — Орел, Садовая рим. кат. церков.

Богослови :

50. Алиськевич Йосиф, богослов Ч.С.В.В. — Томск, ул. Єфремівська, 4.
51. Квіт Василь, богослов з Поморян (Золочів) — Київ, костел св. Николая.
52. Леонтович Іван, богослов, Тенитиска (Рава).
53. Литвин Арсеній, богослов Ч.С.В.В. — Томск, ул. Єфремівська, 4.
54. Матіїв Кость, богослов Ч.С.В.В. — Томск, ул. Єфремівська, 4.
55. Питель Іван, богослов Ч.С.В.В. — Томск, ул. Єфремівська, 4.
56. Пушкарський Павло, богослов Ч.С.В.В. — Томск, ул. Єфремівська, 4.
57. Теодорович Павло, богослов Ч.С.В.В. — Томск, ум. Єфремівська, 4.
58. Фрейшин Никола, укінчений богослов — Перм, ул. Петропавловська.

Капелян Їх Ексцеленції Митрополита :

59. Брат Гродський Йосиф, монах Ч.С.В.В. — Губ. і уїзд Єнісейський, п. Богучанское, с. Иркнїсев.

ВСЯЧИНА.

„Самоубийство Європи“. „Osservatore Romano“ оголошує лист Папи до генерального вікарія, кардинала кс. Помпілі. Папа жалується, що всі його заходи в цілі привернення мира, не мають пожаданого успіху, однак по мимо того він не тратить надії. „Не можна — каже — здержатись від дальшого підношення протестів проти тої війни, яка видається нам самоубийством Європи. Не вільно по думці Папи залишити ані нагоди до того, ані середника, який вів би до бажаного мира. Таким середником, за яким перед Папою промовило кілька побожних пань, середником на часі, бо в дні Великого Посту, можуть бути спільні молитви і діла любови ближнього в цілїм католицьким світі на інтенцію мира. До них вимовними словами взиває Папа всіх вірних католицької церкви.

Польонїзаційні заходи у Холщинї. Як доносить „Ziemia lubelska“ з 27. лютого с. р. приїдуть під час великого посту польські монахи із Галичини і відбудуть реколекції в отсих парохіях: деканат білгорайський: Білгорай, Горецько, Гута крешівська Юзефів-Ординатський, Крешів, Лукова, Потік Ординатський, Пуша Сільська, Тарногород; холмський деканат: Холм, Кумів, Рейовець, Савин, Свирє, Миліїв; грубешівський деканат: Грубешів, Уханє, Габовець, Дубенка, Городло, Ощів, Трещани; томашівський деканат: Томашів, Городок, Тишівці, Набрїг, Лащів, Дуб, Комарів; замостенський деканат: Замостє, Фрампіль, Горай, Крєснобрїд, Лабунє, Мокрелипе Скербешів, Старе Замостє, Шебрешин. — Усі парохії, в яких мають відбути ся реколекції, мають значне, а подекуди навіть переважаюче число української людности (н. пр. Гута Крешівська, Потік Ординатський, Кумів, Савин, Свирє, Грубешів, Уханє, Дубенка, Городло, Томашів, Скербешів, Шебрешин, Замостє), а деякі чисто українські (н. пр. Грабовець, Тишівці, Лащів, Дуб і т. д.)

Де є нинї Почаївська Ікона? Первісно мала бути вивезена з Почаєва в глибину Росії. Намір, видко, з релігійно-політичних мотивів залишено. З російських часописий довідуємось, що почаївська ікона є в Києві, де перед нею духовенство устроює часті молебни.

Уніятські пляни в Варшаві. Під тим заголовком містить „Кієвлянинъ“ з 21. лютого телеграму з Петербурга

такого змісту: По інформаціям „Gazet-i Polskoї у Варшаві домагають ся повновласники уніятів Рудницький і Глинський переміни православної Успенської церкви в уніятську. У звязи з тим „Новое Время“ предвиджує, що „ми, вигнавши Німців, стрінемо знов в Західній Русі уніятські гнізда, що счели в 30 роках минувого столітя“.

Знесене кирилиці. Читаємо у „Pester Lloyd“ з 11. с. м.: Акція прашівського єпископа, д-ра Стефана Новака, заступити всюди кирилицю латинкою, приймає чимраз ширші розміри. Як доносить „Magyar Kur.“, появляється від тепер тижневник „Неділя“, видаваний міністерством хліборобства, уже не кирилицею, а латинкою. Так само остатня оповістка покликання міністерства оборони краюї була оголошена в околицях, замешкалих Українцями, латинськими буквами і малярською фонетикою.

Папа для мешканців Сербії й Чорногори. „Reichspost“ довідується, що Папа жертвував за посередництвом віденської нунціятури 10.000 К. для населеня земель давних королівств Сербії й Чорногори занятих австро-угорськими й болгарськими війсками.

Варшавські греко-католики. З давньої василіянської церкви в Варшаві православним — як доносять польські часописи — прийдець ся невдовзі вже уступити. О зворот її для себе старають ся варшавські греко-католики, котрих „Dziennik Poznański“ називає — відповідно своїм бажанням — „Поляки греко-католицького віроісповідання“. В Варшаві має їх бути понад 500. Як до них могли відносити ся правдиві Поляки, на се вказувалиб недавні протести польської преси проти обновлення унії на відібраних в Росії землях. Колиж тепер в польських часописах читаємо, що старання їх о відзискане церкви в Варшаві мають увінчати ся успіхом, то треба се звязувати хіба з прихильністю окупаційних властей, з якою ті віднесли ся до тих старань, про що в тихже часописах рівночасно пишеть ся. Управа міста Варшави позоволила вже 10. м. м. замешкати в церковнім домі гр. кат. священникови, Гавриїлови Фурманови, котрий був при церкві ще перед відібранем її уніятам.

З „Народної Торговлі“ одержуємо відомість, що ціни за церковні і столові свічки можуть кожної вхилі піти в гору, а також заходить небезпека, що фабрики зі згляду на великий брак сирівця заперестануть цілком виробляти сей товар. — Вже час замовляти на свята, бо фабрики висилають замовлені свічки доперва по 4. тижнях, если нема перешкоди в перевозі. — Услівя в оголошеню.

На адресу Товариства св. Ап. Павла. З кругів духовенства пишуть нам: Приспане через російський наїзд українське жите будить ся тепер різко і починає плисти правильним ходом. Всі майже наші ствітські товариства працюють вже знов, як перед наїздом — одно тільки наше Товариство

св. Ап. Павла не дає про себе нічого знати. А воно тепер дуже конечно потрібно, щоби Товариство св. Павла, відповідно до ваги хвилі, розвинуло якнайенергічнішу діяльність. Скількиж наших церковних справ, і то дуже пекучих, жде своєї розвязки! Хтож инший возьметь ся до цього? Впр. Отці Виділові, не зволікайте, відновіть жите в Товаристві, скличте загальні збори і з відсвіженими силами беріть ся до праці, бо передовсім для нас „время люте“.

Церковні хори. Пані Глинська, жена о. Я. Глинського в Добрянах коло Стрия і пані Пеленська, жена А. Пеленського в Лисятичах, виучили мішані квартетові хори, котрі співають в неділі і свята Служби Божі. Кількамісячна праця тих пань видала гарний успіх, народ горнесь на Богослуженє, одушевлений співом, коли передтим чув тільки хриплий, фалшивий голос одного дяка. Скільки то у нас знайшлось би високомузикальних священичих жінок і дочок, спосібних до такої вдячної праці! Для того *vivant sequentes*!

Як се назвати! До бюро староства в С. входить заорудкою о. Г. і зачинає говорити „уржендовим ензикем“. На те відзиваєсь дістар Жид: „Говоріть отче по українськи, не встидайтесь! Ту ц. к. уряд і ми обов'язані розуміти і вміти другу краєву мову в слові і в письмі“. Колиж навчимо ся шанувати самих себе?

Характеристика російського духовенства. В своїх інтересних „Записках з часу війни“, печатаних на днях в фейлетонах „Діла“, ось так характеризує п. Остап Макарушка російське духовенство:

„...Сліду праці російського духовенства над народом не було видно.

Про своїх духовних все висказувались салдати з мало-важанєм, видячи наглядну різницю між нашим образованим уніятським священиком і простакуватим, грубим, темним російським — батюшкою-паницею, який косу заплітає й прядивом зв'язує.

— Дивний у вас батюшка — сказав ад'ютант Сапунова на нашого отця сотрудника, безженний, без бороди і вусів, з коротким волосєм, він певно й горівки не пє! От у нас батюшки! — додав сміючись.

В домі одного нашого священика було кількох офіцерів з батюшкою; священик просить офіцерів до покою, а батюшка остав в сінях. Тоді священик каже: „А деж батюшка?“ „Батюшка? — відповідають здивовані офіцери. — Наш батюшка до кухні!

А молодий австрійський кадет, що йому лучилось бути один день в російськїм полоні, оповідав нам таке: „Виходжу по сніданю з поміж російських офіцерів до сіний і виджу сидить там російський батюшка. Я йому кажу добрийдень й подаю на привитанє руку, тай не спостеріг ся, як він мене

ненадійно в руку поцілував. З сорому і незвичайности я цілий почервонів а батюшка.. здивувався, чого я змішався“.

Про пянство, нахабність здирства і простацьке жите сільських батюшок говорили нам так много салдати, що того, впрочім мало інтересного матеріялу, можна було на-збирати на цілу книжку.

І таким то неосвіченим та простацьким духовенством хотіли ущасливити Росіяни наш народ.

Лучались між салдатами й раскольники, що за пазухою святе письмо носили і радо в диспути вдавались. Бували се звичайно грамотні люди, більше просвічені, що не хотіли ніяких духовних і, треба се їм в похвалу сказати, гладшого поведеня, ніж істинні „православні“.

Що до заведеня релігійних диспут, то у Москалів є се ще мабуть загальним звичаєм. Недостача свободи слова на області політичній і суспільній, спонукує людського духа до спекуляцій на релігійній області: офіцери, лікарі, піоніри, ветеринарі вдавались в горячі релігійні спори з моїм тестем, що мені бувало пригадує середновічні диспути в Західній Європі!

При тих довідувався я, що багато російської військової і світської інтелігенції побирали в молодости своє образо-ване в духовних школах і що не один молодець спосібився властиво на священика, а що йно опісля переходив до світських занять. Звідси то й є мабуть тільки знавців богословя, між цивільними та військовими людьми у Росіян“.

На Маєві Богослуженя. Яко знаменита поміч для від-прави Маєвих Богослужень може служити книжка о. сов. *Юліяна Дзєровича*: „За всіх молиши ся Благая“, 31 наук на місяць май. Ціна брошурованого примірника 4 кор., а оправленого 5 кор. З пересилкою поштовою о 30 сот. більше. Згадані проповіді можна дістати або у о. Автора: Львів, ул. Содова 1., або в Книгарни ім. Шевченка.

Німецька граматика української мови. Накладом ві-денсько липської фірми Гартлебена вийшла німецька грама-тика української мови, якої повний заголовок такий: „*Praktische Grammatik der ukrainischen Sprache für den Selbstunterricht. Mit zahlreichen Übungen, Lesestücken mit phonetischer Aussprachebezeichnung, einer ukrainischen Chrestomathie samt Wörterbuch von Dr. Wassyl Simowycz. Wien und Leipzig*“. Ст. I—VIII+220. Ціна оправленого примірника 2 К 20 с.

НАРОДНА ТОРГОВЛЯ

:: У ЛЬВОВІ ::

— повідомляє, що —

ЦЕРКОВНІ СВІЧКИ НА ПРЕСТОЛ І ДО ПАВУКІВ

мають на складі всі склепи Народ-
ної Торговлі, а вже від 50 кг. кож-
дої сорти висилає впрост з фабри-
ки відділ

„ПОСЕРЕДНИЧЕНЄ”

ЛЬВІВ, РИНОК Ч. 36.

Нині ціна в „ПОСЕРЕДНИЧЕНЮ” без з’обовяза-
ня на підвижку:

Свічки I-а К. 7*20. Свічки воскові К. 8 за 1 кг.

.. У ФАБРИЦІ. ..

Належитість при замовленнях.

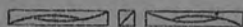
НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ
І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Адрес Редакції:
Львів, ул. Зибликевича 30.

З М І С Т:

Зміна календаря	269
о. Юліян Дзерович: Матеріали до історії мартирології нашої Церкви в часі всесвітньої війни	279
о. Н. Хмільовський: Розважане кількох історичних подій з нашого релігійно-культурного життя	287
о. Ол. Стефанович. До характеристики єпископа Чеховича	293
о. Микола Їжак: Проповідь виголошена дня 23. мая 1916 до Укр. Січ. Війска в селі Соснові пов. Підгаєцького	296
о. Д-р Андрій Ішак: Перед панахидою за полеглих Укр. Січ. Стрільців	297
о. Юліян Дзерович: Проповідь на Вознесені Господа Нашого Іс. Христа	301
о. А. Галандюк: Зіслане св. Духа	307
о. А. П.: Допись з Порохницького деканату	311
О. Р.: Віблїографія	314
Всячина	316

ЛЬВІВ 1916.

З друкарні „ДІЛА“ Львів, Ринок ч. 10.

НИВА

Виходить з початком кожного місяця в об'ємі
чотирох до п'ятих аркушів друку.

ПРЕДПЛАТА ВІНОСИТЬ:

Річно 10 К. Піврічно 5 К. Поодинокі числа коштують 1 кор.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

Львів, ул. Зибликевича, ч. 30.

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 5.

Львів, май 1916.

Рік XII.

Зміна календаря.

В справі зміни календаря появились доси два пастирські листи Преосвященого Григорія, один з 15. лютого 1916 під заг.: „О післанництві українського народа в католицькій Церкві“ і другий з 10. цвітня 1916 під заг.: „О подвигах за добрі і святі справи“. Після появи сих листів помістив С. Томашівський в „Ділі“ (чч 120—123) статю: „Реформа календаря і церкви. Слово до прихильників і противників григоріанського числення часу“.

З огляду на вагу питання подаємо в скороченю зміст всіх трех публікацій, лишаючи оголошене меморіалів Ставропілійського Інститута і Товариства св. Ап. Павла на пізніше.

I. Пастирський лист о післанництві українського народа в католицькій Церкві.

Український нарід дістав від Бога післанництво висказане і опріділене устами Папи Урбана VIII. Від сповнення сего післанництва мав бути зависимий цілий розвій культурний та могутна сила нашого народа. Нарід занедбав те післанництво. І се занедбане сталось причиною всіх наших неповіднень та гіркої нашої судьби. Се нещасте спровадило на нас всі інші нещастя, воно є причиною і сих тяжких допустів в послідних часах.

Христос домагаєсь від нас задоситьучинення. Підім за Його покликком і возьмім ся до сповнення нашого святого післанництва. Щоби ми були до сего спосібні, злучім ся якнайтіснійше з католицькою Церквою.

Сих наших почувань католицьких, сего нашого постановлення і готовости до сповнення призначеного нам післанництва, ми повинні дати докази вже тепер і зазначити се наше становиско ясно і отверто певними знаменами і на зверх. До сего зміряє отсей лист і злучені з ним розпорядження. Вони тепер пекучі і конечні; їх домагаєсь сам Христос.

Нас оклеветано зрадниками Монарха і держави. Се сталося тому, що ми в наших Богослуженнях молимося замало за Папу. Ось в екстени великій ані згадки про Папу. Таке само в многих інших молитвах, тропарах і кондаках. Про світського пануючого згадуєсь частійше. Таке наше поступованє є водою на млин російської схизми і російського цареслава. О чім свідчить таке наше поступованє? О нічим іншій, як тільки о приспанію почувань католицьких в наших душах. Бо хто перенятий щирим чувством зглядом Церкви католицької, хто бере звязь свою з Папою з душі і серця, того мусів би вразити сей недостаток в наших Богослуженнях. Се приспанє отже наших почувань католицьких єсть причиною нашої дотеперішної і то не безпробинної нездарности і байдужности.

Як се могло статись, щоби в наших книгах церковних знайшов місце сей недостаток? Се має основу і причину: також в духовній сонливости нашій і предків наших, що принявши унію не очистили церковних книг із всіх опущень і додатків схизматичьких. Коли ми отже в наших церковних Богослуженнях менше молимося за Папу, чим за владу світську, то тим самим не тільки даємо свідок оспалости наших чувств католицьких, але також хотай непрямо і несвідомо, терпимо і зносимо се, що має знамя схизми і російського цареслава. А чи не єсть се також і на руку ворогам Церкви католицької і держави, а то тим більше, що в тих місцях, де споминаєсь пануючого світського, а не наводить ся його імені, приходиться слово „цар“, которого уживаєсь у нас в бесіді звичайно на означенє російського царя? Чи не може виходити на се, немовби ми молились за царя російського, а не за нашого Імператора?..

Звернім увагу на празнованє памяти перших шести вселенських Соборів. Чи се дасть ся погодити з почуваннями католицької віри? Або слово „православний“. Цілий світ розуміє під тим словом східних схизматиків. Як се отже погодити, що ми в наших Богослуженнях називаємо себе „православними“?

Але чи на тім кінець? Я — пише дальше Преосвященный Григорій — порушу ще одну справу, котра ще більше шкоди нам принесла як що до католицької віри, так і що до нашого державного та народного становиска. Маю тут на думці календар Юліянський, котрий уходить звичайно за календар російський. Всі свята і церковні торжества

ства обходимо після сего календаря разом з російськими схизматиками. Сего я зовсім не можу собі пояснити, яким чином сей календар може нас вязати. Всі се відчуваємо, всі признають, що сей календар не має основи астрономічної, що для нас шкідливий, а однак до нині ми не відважились ані одним кроком наперед поступити.

Що календар Юліянський минув ся вже зі справедливим часом, се давно узнали, — на сором нам греко католикам — протестанти, котрі хочая не суть католиками, однак єще у 18. столітю прийняли Григоріянський календар не наразившись через се ані на латинізацію ані на винародовлене. В останніх часах навіть схизматики Болгари, а що більше навіть Турки постановили прийняти новий календар Григоріянський. Обстоюване проте далше з нашої сторони при давнім календарі Юліянським і то серед нинішніх подій і обставин і то супроти нахабности російської схизми було би провинною непростимою. Сей упір наш не дав би ся нічим оправдати, хиба нашою короткозорістю, через яку недоцінюємо найбільшої небезпеки і найсильніших впливів зі сторони російської схизми.

Великі, а по правді говорячи, найбільші є шкоди, які виходять для нас з придержуваня ся давнього календаря. Щоби се добре оцінити, спитаймо себе найперше, чи заховане давнього календаря відповідає бажанням Церкви Христової та нашої віри католицької? Чи се єсть після бажання Церкви католицької, щоби ми найбільші таїнства св. віри обходили не разом з цілим католицьким світом, а з ісповідниками схизматичького засліплення? Чи се заспокоює бажання віри католицької та чувств католицьких, наколи ми обходячи наші свята не молимо ся спільно з всіми побожними дітьми Матері Церкви католицької, але з тими, що відлучили ся і виповіли послух Христу і Їго Церкві?

Чи ми не кидаємо підозріння на наш католицизм, коли празник св. Духа обходимо не з католиками, але з тими, що своїм ложновірством вивертають догму о св. Тройці? Або коли празник Непорочного Зачатя Діви Марії обходимо після календаря тих, що в богохульний спосіб з него собі глузують?

Чи такий спосіб поступованя з нашої сторони є навіть для некатоліків і для невірних будуючим? А для самих католиків чи ми не є предметом здивованя і згіршеня? Чи ми не спонукуємо найвисших чинників Церкви католицької, щоби вони з сеї причини нас трактували з застереженнями і нам яко непевним недовіряли?

Спитаймо себе далше, кілько то наших вірних з сеї причини є виставлених на всякого рода небезпеку утрати віри католицької? Звернім увагу на ті паломництва неодних наших вірних до місцевостий схизматичьких: до Сучави і до

Хрещатика на Буковині. Що більше, пригадаймо собі ті сумної пам'яті походи паломничі збаламучених ворожими агітаціями наших селян до Почаєва в Росії? Чи се булоби можливе, еслиби ми були обходили свої свята не разом з схизматиками, але з католиками?

А кілька то гріхів поповняє ся по містах і місточках та різних фабриках і варстатах через се, що наші вірні є змушені працювати у свої свята і то навіть найбільші празники, бо інакше утратять заробок і удержанє житя?

Треба вглянути в душі таких людей, щоби зрозуміти, яка кривда їм дієсь через се, що обряд їх змушує їх до святкування своїх свят після календара старого. Такі душі з початку суть прибиті, все в суперечности і в утисненю совісти, а відтак холодніють зглядом свого обряду і церкви, або що більше, щоби не бути в борбі з совістю, покидають зовсім свій обряд, а інші позбувають ся навіть віри.

А якої кривди і шкоди дізнає через се наше становиско в державі? Чи ми самі не даєм притоки, щоби ми в найвисших компетентних сферах державних були записані під знаком запитаня: хто ми є? Бо если ми не маємо нічого спільного з державою російською, то чому тримаємось календара російського? Чи се не відбилось на нас страшними і переражаючими наслідками в часі подій сеї світової війни. Не могучи ширше о сїм розводитись, я лишень запитаюсь, чи такі потрясаючі трагедії булиби мали у нас місце, або в такій мірі, еслиби ми були раз зірвали всякі мости впливам і агітаціям російським в нашім народі? А одним з таких мостів і то найсильнішим, є якраз обходжене свят і торжеств церковних після календара російського.

Но на тім терпить не тільки наше становиско в Церкві католицькій і державі, але також і народне, бо у нас самих з браку рішучого зазначеня і на зверх нашого становиסקа католицького неодно питанє в справах народних не є порішене.

Бо певна є річ, що почування народні, любов до свого народа і всі справи народні впливають і отримують сталу норму і форму з засад віри. Де отже в народі нема наглядної і утвердженої форми що до почувань віри, там мусить бути замішанє і під зглядом житя і бутя сего народа.

Еслиб у нас католицизм був і на зверх рішучий і в сталу форму скристалізований, тогди булиби у нас і всі справи національні унормовані і в одно могутнє русло спрямовані. Тогди також ми самим природним чувством відчулиби, що все, що небезпечне для віри, небезпечне і для народу, а тим самим майже відрухово ми вже давно булиби відкинули календар російський яко заваду і небезпеку не тільки що до католицизму, але також що до народности.

Що давний календар дійсно приносить шкоду і під

зглядом народним, над сим не треба довго розводитись. Чейже ті паломництва збаламучених селян до Почаєва мали на цілі не тільки відступництво наших вірних від католицької віри, але також і відступництво від своєї народности, не споминаючи вже о загіях протидержавних. Рівнож і сі паломництва на Буковині до схизматичьких церквей виставляють наших вірних на небезпеку утрати не тільки віри, але і народности, бо з волоскою (румунською) вірою, приймають і волоську народність. А сі кличі російських агентів по вічах, часописях і улетних письмах, що віра в Росії, то віра наших батьків, або по їхньому: „наших отцов“, чи отже сі кличі зміряли тільки до збаламученя нашого народу що до почувань католицьких, а не також і народних?! А ті бурси і інституції і взагалі ціла організація партії руссофільської, чи вони були ворожі тільки для Церкви католицької, а не також і для розвою культурного народу українського, як се наглядно висвітлили нинішні події воєнні? А тепер по тім всім ще раз питаюсь, чи те все булоби мало такий вплив і таку силу, єслиби ми були вже давнійше через відкинене давнього календаря зовсім підтяли погубний вплив сих струй ворожих?

Рівнож се відчужене від свого обряду і церкви тих слуг і робітників по містах, фабриках і варстатах, як о тім висше сказано, чи воно не потягає за собою також відчуження і від своєї народности? А яка сему причина? Бо календар, якого ми придержуємось в житю церковнім, не позволяє їм святкувати навіть найбільших свят після свого обряду.

Ясна проте річ і ніхто сего заперечити не може, що придержуване ся в нашім обряді давнього календаря, котрий є також знаменною ціхою російської держави і російської схизми, заподіває нам під кожним зглядом найбільшу шкоду і кривду. Найвисший проте час завернути з хиткої людської дипломатії та всяких безосновних розумовань і мрій. Поповнилиби ми найбільший злочин на собі самих і на найсвятійших та найвисших справах, єслиби ми тільки з точки хиткої дипломатії та безосновних мрій з жаром обстоювали за давнім календаром, а рівнодушно кинули на поталу найвисші наші добра. Се рівнялоби ся самоубійству на собі сповненім.

Найвисший проте час зірвати з всякого рода схизматичькими затіями, а зближитись нам рішучо і в наглядний спосіб до тої Церкви, що єсть Матерію і Учителькою всіх християн. Бо лиш через сего рода зближене будемо в силі сповнити місію поручену нашому народови пророчими словами Великого Папи.

З всіх дотепер наведених причин я постановляю введене в тутешній дієцезії Григоріяньського календаря так що до движимих як і недвжимих свят і торжеств в нашім цер-

ковнім численю часу вже в с'м біжучім році, а то з днем торжества Благовіщення Пречистої Діви Марії.

Б'сьм пересвідчений, що кожний добромислячий прийме з радістю се розпоряджене, а хіба тільки поставить питанє: чомуби се не запровадити в цілій провінції галицькій т. є. і в тамтих дієцезіях. На се відповідаю, що се належить до Єпископів тамтих дієцезій. Понеже однак так одна як і друга дієцезія не має у себе тепер своїх Єпископів, бо як відомо, Ексцеленція Митрополит єсть перешкоджений в управі Архієпархією Львівською з причини вивезеня єго ворожими військами до Росії, а престол знов єпископський в Перемишлі єсть осиротілий через смерть Єпископа, тому не може бути введений там новий календар.

Справді велика шкода, що введене в жите календара Григоріянського в цілій провінції не може нараз наступити. Се бувби епохальний пролом в житю нашого народа і многоби ми зискали на повазі і значіню. Боліти проте треба дуже, що нема Ексцеленції Високопреосвященного Митрополита в краю, як також, що в Перемишлі престол єпископський осиротілий. Може однак сї розторядження бодай в одній дієцезії галицької провінції заважувть і причинять ся хоть в части до поліпшеня судьби цілого нашого народа.

Постановляючи введене нового календара в тутейшій дієцезії, я предвиджую певну трудність в зносінах житєвих вірних тутешньої дієцезії з вірними других дієцезій того самого обряду. Відносить ся се передовсім до вірних в парохіях на пограничу дієцезій, а відтак до родин та учеників, з котрих одні можуть бути в тій дієцезії а другі в иншій дієцезії. Признаю, що будуть трудности, однак то сугь справи дрібні і відносячі ся до поодиноких місцевостей і осіб і тому не сміють уступити перед ними справи загального значіння і далекосяглої ваги. Впрочім я думаю, що сї трудности не будуть довго трезати, бо если нарід наш має культурно двигнутись, то новий календар мусить бути впроваджений в цілій провінції галицькій.

А чи введене Григоріянського календара — запримітить де хто — не зробить ще більшу різницю між нами а нашими бідними братами закордонними Українцями Поділля, Волини і наддніпрянської України, та чи не спричинить се трудностий у взаємних зносінах? На се моя відповідь: введене нового календара зовсім не перешкаджає в зносінах національних та житєвих з прочими Українцями. А додаю ще: пійдемо з відкритим шоломом в ім'я католицизму і святої справи і тим скорше і певнійше їх здобудемо для правдивої віри!

Щоби піднести у нас прославлене Найсв. Евхаристії та цілий культ евхаристійний, постановляю, щоби в тутешній єпархії празник Найсв. Евхаристії був обходжений при-

людно як празник торжественний і то в девятий четвер по Пасці... Вкінці рішаю, щоби свято св. Йосафата було обходжене торжественно в дни 12. падолиста, а празник св. Димитрія 1. падолиста.

Предвиджуючи, що знайдуться люди руководжені невіжеством і короткозоростію, або навіть злою волею, які не могут річею правді спротивити ся, будуть однак старали ся загальні та голословні заміти підносити, тому хочу і сему запобігти і всякі можливі сего рода сумніви пояснити і на заміти відповісти.

І так, знайдуться одні, котрі скажуть, що через сї розпорядження схизматики зразять ся і буде труднїйше їх навести; если проте хочемо навести схизматиків, то не тільки не повинні ми їх зражувати, але овшїм до них зближати ся. — Сей заміт однак, відповідаю, то вже не нинїшня пісня. Її чути було все головнo на устах наших русофілів та ворогів наших, які хотїли нас успати і ворогам видати на поталу. Через се зближуванє ми зовсїм не позискали схизматиків. Навпаки ми їх утвердили в схизмі, бо вони набрали пересвідченя, що наша і їхня віра, то все одно. Се показалося наглядно підчас наїзду ворожих війск до нашого краю. Вони трактували наших вірних під зглядом віри яко своїх, бо мовляли: „все равно“. А якби ми були постарались вже передше зазначити свій католицизм і на зверх, еслиби ми були обходили свята враз з католицькою Церквою, тогди Москалі булиби зобачили ріжницю між нами і ними, булиби не мали такої смїлости до наших церков, а кромі сего булиби спонукані застановити ся над ріжницею і блудом своєї схизматицької віри. А кілько доси наших вірних через сего рода зближуванє дало ся збаламутити і в правдивій вірі захитати, не хочу над сим розводитись.

Сего рода заміт, то хитрий підступ, бо змїряє до цілковитої утрати віри правдивої. Навертанє ніколи не може відбуватись коштом католицької віри. Що иншого заховати людяність і такт зглядом схизматиків чи інновіріців, не зражувати їх там, де не треба і не випадає, а що иншого не зазначувати правдивої віри там, де сего домагає ся право Боже і совість. Де ходить о зазначене правдивої віри, там не можна руководитись якимись людськими зглядами чи вирозумїлостію, там не можна уступити ані на волос, хотяйби уступка мала бути тільки позірнa. Досить вже тих уступок! Досить тих „вирозумїлих зглядів“! Досить тих крутих способів наvertsаня! Бо інакше і схизматиків не навернемо і самі пропадемо. Через се „зближуванє“ наше до схизматиків дійдем хиба до того, що навернемо вправді, однак не схизматиків до католицизму, але нас самих до схизми...

Але ми в нашім обряді — скажуть другі — маємо еще много инших справ спільних з схизматиками, а навіть цілий

обряд в єстєвних справах єсть нам спільний з схизматиками! Чи маємо отже також і се викинути? Ні! Лишень такі річи, котрі суть через схизматиків пофалшовані, або котрі суть впрост рязячі і небезпечні для ври католицької, як також і сі, що суть знаменною прикметою схизми. Якраз проти них суть вимірені сі нинішні розпорядження.

Що до прочих справ, які суть єстєвнї обрядови нашому, ми маємо їх затримати, бо наш обряд в своїм єстві є католицький, бо зістав витворений єще перед тим, нїм схизма настала. Що до прочих справ неєстєвних, але питомих нашому обрядови, ми маємо також затримати, хибаби декотрі з них через збіг обставин стали небезпекою для віри. Тогди, о скілько се вимагає небезпека віри, ми також є обовязані, або сему в инший спосіб запобігти, або навіть лишити на боці.

А чому з таким поспіхом, — замітять инші, — сі постанови впроваджують ся і чому не чекати аж війна скінчить ся? Чейже такі справи потребують розваги і застановлення? На се я відповідаю також питанням: а чи сі справи суть нинішні? Чи вони не від сотох лїт домагають ся свого полагодження? Чи не від довшого часу вони суть на порядку дневнім? Лишень наша нерадивість, лишень наша короткозорість та брак чуйности католицької суть причиною, що сі справи доси не порішені і що на них стоїть знак запитання. Ми все рішаєм ся, коли вже за пізно.

Якраз нинішні події воєнні аж надто висвітлили пекучість і конєчність тих розпоряджень. Кому в сих послїдних часах не отворили очий страшні наслідки нашої нерадивости, сей вже останє слїпим на сі справи і по всі часи. Якраз гук гармаг, котрий наповняє цілу дієцезію, якраз ті завзяті та страшні бої, які розгорїлись почавши від Бесарабії вздовж Прута, Дністра і Стрипи, якраз ті хмари ворожого війська, які грозять впасти кровавою тучею на наш край, принаглили мене до написаня сего Посланїя і до виданя сих розпоряджень.

Тепер рішає ся судьба нашого народу. Як на вступі сего Посланїя я зазначив, Христос вправді справедливо нас ударив і навістив допустом, як на се ми заслужили, однак не хоче нашої погуби і вичікує лишень знаку і заяви з нашої сторони, котра булаби доказом нашого отверезеня, опам'ятаня і задатком сплаченя довгу нашого перед справедливою Божою затыгненого. Длятого я що можу і о скілько від мене зависить кладу сі нинішні розпорядження на вагу судьби нашої, яко відповідь на домаганя Христові, яко знак задоситьучиненя на будучність. Чей вони щось заважуть і перехилиять вагу на нашу сторону.

Ось се причина, чому якраз підчас війни видаю сі зарядження. Нехай вони будуть немов офензивою духовною

проти всіх нещасть, які нам грозять. Нехай вони причинять ся бодай трохи до досягнення помочи з неба до побіди над військами ворожими, та до досягнення щасливого мира. Досить вже тої дефензиви з нашої сторони, досить вже того „благородного“ отягання, застановлення і розваги. Раз рішиться нам наперед, а чим скорше се ми учиним, тим лучше.

Не виджу проте причини, чомуби треба чекати аж до часу по війні. Хиба чекати до того часу, коли повернуть цілі ряди русофілів, які тепер перебувають по за межами краю. Хиба чекаги на се, щоби сі русофіли получивши ся в тими, що остали в краю, змогли своїми затіями справу параліжувати і дальше свою роботу підпольну вести. Не думаймо, що їх сила на завсїгди зломана. Ні! Вони тільки причаїлись, щоби при даній нагоді свою злочинну діяльність на ново розпочати. Невиключене є також, що по війні русофільські струї знайдуть знов своїх протекторів, котрі навіть на шкоду інтересам державним будуть їх підтримувати, щоби нас ослабити. Тому то якраз тепер на часі впровадити сі постанови в жите, щоби забезпечитись на всяку можливість.

Ми рівнож не маємо цілковитої певности, чи наша судьба в будучности погіршиться ся, чи поліпшиться ся. Ми не знаємо, яке буде становisko нашого народа під зглядом національним, чи політичним. Єсли судьба наша поліпшиться ся, тогди сі зарядження тим більше вийдуть на наше добро, єслиж не дай Боже, нам прийде дальше злидні терпіги, тогди якраз сі розпорядження будуть для нас безпекою і заборолом проти лютих ворогів.

Заміт знов, немовби сі розпорядження були порішені з поспіхом і без основного застановлення, не має стійности тому, бо вже передше сказано, що справи, до котрих сі розпорядження відносять ся, вже від давна суть на порядку деннім і давали нагоду до роздумування. Крім сего я поспитав о гадку в справі тих розпоряджень тутешу Капітулу, яка на засіданю дня 14. лютого сего року однодушно за ними заявила. Сі справи почавши вже від 25. грудня тамтого року були майже що тижня на засіданнях консисторських обговорювані. Я засягав в тім згляді гадки поважних осіб з поміж духовенства і свіцкої інтелігенції. Від всіх я отримав потакуючу відповідь. Я навіть в своїм часі письменно повідомив Ординаріят Львівський і Перемиський і подав зміст намірених постанов і просив о рівночасне і рівномірне їх введенє у всіх трох дієцезіях. Високопреподобні Отці управителі тимчасові, так одної як і другої дієцезії, не тільки їм не спротивились, але овшім похвально о них виразились. Що до введеня однак таких заряджень в тамтих дієцезіях, то річ очевидна, що сі Високопреподобні

Отці яко тимчасові управителі тих дієцезій, не є до сего компетентні.

Вкінці я сам розважував в совісти підчас молитви сі справи і прийшов до пересвідчення, що я спроневіривби ся мому єпископському урядови і відвічальности перед Богом за добро повіреного мені стада, єслиби я сі розпорядження понехав. Так отже і сей закид нестійний.

Добре, добре, — скажуть єще инші, — однак при тім спротивлять ся з боку правного і скажуть, що сего рода розпорядження постановляють ся на Синоді провінціо-нальнім.

На се така моя відповідь: єсли ходить о впроваджене в жите постанов обовязуючих рівномірно і рівночасно всі дієцезії даної провінції, тогди такі розпорядження мулять бути порішені на Синоді провінціо-нальнім. Єсли однак ходить о розпорядження для одної дієцезії і то в справах на-глих і пекучих, тогди може і повинен Єпископ їх запрова-дити, але лишень для своєї дієцезії.

Крім сего знана єсть річ, які то трудности треба по-бороти, нім такий Синод може відбутись, кілько то праці треба вложити, щоби всьо до Синоду приготувати і тому так рідко такі Синоди відбувають ся. Синод Замоїський від-був ся 1720 року і треба було чекати иж 171 лїт, нім від-був ся Синод Львівський 1891 року. Домагатись отже, щоби чекати з поріше-єм сих справ аж до Синоду провінціо-нального, то виходить на се, щоби їх зовсім понехати. Знаймо однак, що тогди Христос і нас понехає.

Сего рода розпорядження поодинокого Єпископа для своєї дієцезії зовсім не уймають повазі Синоду провінціо-нального. Бо на такім Синоді рішають ся справи не тільки нові, але дуже часто і то звичайно справи, які були в житю в поодиноких дієцезіях. Тогді сі справи поодиноких дієце-зій на Синоді порішені набирають сили обовязуючої для всіх дієцезій цілої провінції. Розпорядження отже і звичаї в поодиноких дієцезіях суть немов підготованем до Синоду провінціо-нального.

Так отже всякі можливі і неможливі сумніви і заміти суть нестійні і не можуть сих постанов стримати.

Єслиб однак знайшли ся, — чого не можу припустити — такі вірні, що з нагоди сих розпоряджень захиталиби ся у вірі католицькій, то тогди вони самі себе осудилиби. Вони далиби доказ, що вони доси були лишень позірними като-ликами. Якраз сі розпорядження виявилиби, що їм дорозша схизма, чим віра католицька. Тогди най відпадають, най не колотять нам води, най ся чистить добра справа. Через се якраз, що вони були між нами, хотяй не з нами, якраз че-рез їх хитрі та фарисейські поступки, яких допускались між нами, ми всі мусимо терпіти. Най вийдуть проте від нас, тогди покаже ся, хто апостата від віри католицької, хто

зрадником народу, монархи і держави. Най відпадають гилляки сухі і зігнилі на спалене призначені, а най росте здорове дерево спосібне на будівлю Церкви католицької і нашого народа.

Можливе в кінці, що сі мої постанови стрінуть ся з ріжними толками, неприємностями і гнівами. На се я коротко заявляю, що я не боюсь гніву людського, я боюсь лишень гніву Божого.

* * *

(Далі буде).

о. Юліян Дзерович.

Матеріяли до історії мартирології нашої Церкви в часі всесвітньої війни.

Російський систем redivivus.

Вивожене єпископів з їх дієцезій се давно практикований систем російського правительства. І так цар Николай приказав в р. 1840 „добровільно“ приїхати холмському єпископови Филипови Шумборському до Петербурга, щоби приглянув ся „великоліпним восточним обрядам“, а щоби єпископ не міг від сеї милої подорожі викрутитись ані браком гроша ані хоробою, прислав йому і гроші на дорогу і лікаря, а в додатку і полковника жандармерії до асисти. Побут в Петербурзі тревав кілька місяців, підчас яких находили єпископа Шумборського ріжні то духовні то світські достойники і старались то обітницями, то намовами то погрозами склонити єпископа до переходу на схизму враз з цілою дієцезією, а навіть в домі схизматицького митрополита Філарета устроєно богословську диспуту, в якій змагались ректор духовної академії в Петербурзі з уніятю о. Шиманським, що товаришив єп. Шумборському в його подорожі до Петербурга. Схизматицький собесідник не міг однак, супротив учених виводів о. Шиманського остоятись, і на многі виводи не знав иначе відповісти, як словами: „я етого не читал!“, за що від свого митрополита дістав істинно русское благодареніє: „Пашол вон!“

Шумборського тримано від липня до лютого в Петербурзі, і аж під обітницями позаводити ріжні обрядові зміни в духу православної церкви випущено його на волю.

Еще менше церемонились Москалі з другим наслідником Шумборського, єпископом-номінатом Калинським. Дня 23. вересня 1866, в ночі зістав він арештований і до Вятки вивезений. В дорозі еще, коли через Люблин переїздив, жертвував йому губернатор свободу, поворот до дієцезії і гроші (10.000 рублів), коли себе і дієцезію правительству запродасть. Покусу ту єпископ відіпхнув з погордою. Привезений на місце заслання застав він там еп. лат. Красінського, і в місяць по вивезеню дня 19. жовтня нагло помер — мабуть отроєний. З ним зійшов послідний оборонець Унії в холмській дієцезії.

І знов тепер повторилась історія як перед літами, як тепер Мар. Теофілович Глушкевич вибілював страшний акт самоволі російського правительства в своїй прокураторській статі в „Прикарпатской Руси“, так і тоді в кілька день по вивезеню владики Калинського рос. правительство напечатало в 241. ч „Варшавского Дневника“ статю повну інвектив на вивезеного. Читаємо там: Вивезене владики було лише спізненою карою за нелегальний опір против правительства, за введенє „новшевств“ в церковні обряди і т. д. „... т. є. точ в точ ті самі провини, які Глушкевич понавиписував нашому Архієреєви Андрееви, а в яких ані зерна правди не було, а розходилося лише о се, щоби усунути пастиря від пастви і тим скорше згладити унію.

Вивезене генерального Вікарія о. Івана Гордієвського з Станиславова.

Що вивезене архіпастирей уважали Москалі за найлучше і найперше средство до побореня унії, бачимо з їх поступованя з генеральним Вікарієм Станиславівської дієцезії о. Іваном Гордієвським. Преосвященный Д-р Григорій Хомишин виїжджаючи до Відня з уступаючими ц. к. австрійськими властями, полишив заряд дієцезії станиславівської в руках о. Мітрата Івана Гордієвського, чоловіка енергічного, оборотного, рухливого, який з рішучістю і гідністю боронив Церкви і пастви перед нахабністю лютого і неперемінного наїздника.

І ось в короткості зібрані всі шикани і переслідування, яких довелось зазнати станиславівському духовенству в загалі, а о. Іванови Гордієвському з окрема. Записки ті завдячую Всв. о. Д-ру Івану Фіголеви, ц. к. проф. релігії української гімназії, очевидцєви сих подій. За уділене мені їх висказую о. авторови в імени доброї а важної нашої справи мою сердечну подяку.

Станиславів заняли Москалі 3. вересня 1914 р. Першу Сл. Божу відправив православний батюшка Марчевський, якого дідो був грек.-кат. священиком в Галичині. Було се в неділю 13. вересня 1914 р. Названий батюшка впав вечером 12. вересня до церкви, заглядав по всім усядам (до закритті, до книг, оглядав вітварі і т. д.), спровадив ся насильно до о. Мітрата Гордієвського на мешканє і заявив, що завтра мусить відправити Сл. Божу о 8. год. в Катедрі. В мешканю о. Мітрата виводив ся дуже нечемно. Домагав ся всього, розказував гейби в себе в дома, не питаючи про ніщо о. господаря. Говорив на різні теми, а при згадці про різниці між католицизмом а православєм висмівав цинічно папів римських, унію, так зване „облатиненіє нашого обряду“ хотай як показало ся виявив в тих справах грубе історичне і догматичне невіжество. Точно о 8. год. розпочав співати в неділю в Катедрі Сл. Божу. Говорив аж дві проповіді і то по українськи. Одну по Євангелию, а другу — коли то взагалі можна назвати проповідію — на кінці.

Перша була досить можлива, хоть не бракувало і таких висказів: „ми прийшли вас освободжати, злучити з великою Росією, вирвати з рук мазепинства, привернути до віри ваших предків і т. д.“

Друга — коли вже більша часть людей вийшла з церкви, а деякі єще говорили молитви — була чисто агітаційна за православєм і царославєм. Не обійшлоь притім без підбурюваня против жидів, з котрими треба зробити лад в чорносотенний спосіб.

На шастє російська військова коменда таки тої самої днини наказала згаданому батюшці опустити Станиславів і йти дальше за військом. Після сего цілий місяць був повний спокій і батюшки правили свої Богослуженя для салдатів та своєї старшини в греко православній каплиці в закладі харнім „на Діброві“.

В жовтні прийшли до Станиславова цивільні власти, „славна російська адміністрація“. Начальником уїзду став п. Гавинський, правдивий тип російського чиновника. На день 26. жовтня 1914 р. повідомив він письмом (через поліціянта) уряд парохіяльний, що 27. жовтня о 11 год. рано мають у него всі місцеві священики явити ся в дуже важній справі.

Тяжко було розвідати, що то за важна справа. Тимто і не мож було відповідно призадумати ся, яке зглядом сеї справи заняти становище. Ходили лише глухі вісти, що ходити головнo о се, щоби при Богослуженях не поминати нашого цісаря Франц Йосифа I., тільки російського царя Николая II.

Відповідно до сеї чутки місцеві священники зійшлися в канцелярії о. Мітрата Гордієвського о 10 год. рано і тут ухвалили, що якби о те ходило, зложити через о. Мітрата заяву, що священство, коли вже не дозволять згадувати Франц Йосифа, то не буде при Богослуженню поминати нікого з пануючих, та ніколи не може згодити ся, щоби поминати російського царя. По сім рішенню всі в числі 19. удали ся до начальника уїзду. В уїзді застали вже і римо-католицьких священників і місцевого вірменського пароха. Перші були покликані наші священники. Начальник уїзда прийняв їх холодно, з папіроскою в руках. При повитанню зробив дуже урядову міну, а потім відійшов на хвилику до своєї канцелярії і приніс звідам два письма від Тернопільського губернатора п. Чарторийського (бо Станиславів зачислили до Тернопільської губернії). Прочитав оба письма скоро та з російським „праізношенієм“. Присутні не зрозуміли спершу вповні о що ходить; зачали самі читати і показало ся, що в першім письмі домагав ся Тернопільський Губернатор, аби не правити ніяких молебнів за побіду нашої (австрійської) армії над ворогом, а приказував правити торжественні Богослуження в т. зв. царські або двірські дні (а в Росії в кождім місяці є їх по три) і в такі дні поминати відповідну особу з царської родини „во всеуслишаніє“ — а в другім наказував поминати в цілім Богослуженню, а передовсім в Єктеніях цїсаря Франц Йосифа І. Від себе додає п. Гавінський, що „Гаспада“ поминати муть розуміє ся царя Николая ІІ.

На се забрав слово о. Мітрат Гордієвський і зложив ухваленою перед годиною заяву цілого духовенства, та покликав ся на дотеперішну згоду військових властей, які від духовенства щось подібного не домагали ся. Та п. Гавінський страшним криком перервав йому бесіду і сказав: „що Ви хочете в „пренія“ зі мною входить, забудьте на всякі військові власти — я для вас тепер власть! і не раджу вам в чім небудь іти против мене. Я вам се подаю до відома, домагаю ся, щоби се було підписано і виконано. А маю я своїх агентів, які наглядати муть, чи духовенство сему мому приказу повинує ся.“ Зачали ся довші переговори — забирали слово різні священники, а вкінці п. Гавінський зажадав, щоби присутні підписали (і прийняли до відома то, чого губернатор тернопільський домагає ся). Се і стало ся, але всі зазначили, що на додаток „поминання царя Николая ІІ.“ ніхто не годить ся. В два тижні потім явили ся у п. Гавінського аж два наші „ніби“ католицькі священники о. С. і о. І. з околиці Станиславівської (які тепер втікли до Росії а один вже перейшов на православє) і заявили п. Гавінському, що вони чули, що вийшов наказ поминати при Богослуженнях російського царя. Вони

хочуть се сповняти, та на перепоні сьому є о. Мітрат, який не подав сего розпорядку до відома всіх дієцезальних священників.

На сей поганий донос п. Гавінський покликав сейчас до себе о. Мітрата. Приняв його дуже нечемно, з криком та грозьбою: „підете там де псами їздять“, не просив навіть сідати, трактував пер „Ви Гордієвський“ та наказав під загрозою вивезення на Сибір з'обов'язати підчинене духовенство про своє домагане поминання царя Николая. Налаївши доволі, навіть не даючи о. Мітратови прийти до слова і не попрощавшись, полишив о. Мітрата самого в канцелярії, а сам вийшов до другої комнати.

По такій авдиєнції о. Мітрат зажадав від управи Уїзда, щоби вона звертала ся все в всяких справах до Еписк. Консистерії тільки письменно — лично вже більш він в уїзді являти ся не буде, а справу поминання царя Николая при Богослуженнях з нашого становища належно умотивовану відослав до Львова — до Генерал Губернатора — Графа Бобринського.

В тій справі аж до повороту наших війск не прийшла ніяка відповідь.

Тимчасом російські війска щораз то більшою масою переходили через Станиславів. В падолисті загостили так звані „крестіки“ і осіли в Станиславові зі своїм штабом. Мали кількох своїх батюшків, які вже не хотіли тиснути ся з своїм війском в каплиці „на Діброві“, а побачивши обширну катедру, задумали взяти її в своє посіданє.

І діпняли свого. Шеф штабу, якийсь старенький генерал, покликав в суботу 21. падолиста 1914 р. о. Мітрата до себе і зразу просьбою, а потім грозьбою, почав домагати ся відступлення катедри. О. Мітрат протестував, але се на нічо не здало ся. Таки зараз слідуєчої днини 22. падолиста 1914 р. (в неділю) православний батюшка прийшов до церкви і правив свою Службу. Поява православного священника при престолі, та zarazом примусове опущенє катедри через наших священників, зробили на вірних, які се бачили, дуже пригнобляюче вражінє. Понесли ся плачі і риданя, а zarazом і щира молитва, щоб нас Господь охоронив як найскорше від таких „освободителів“, які викидали нас в неправий спосіб з церкви. Тої днини одні священники ходили на Гірку, другі на Кнігинин на Службу, а вірні ходили по під церкву і як блудні вівці відшукували священників, щоби могли вислухати Сл. Божу.

А треба се піднести, що пізнійше, коли лише появил ся православний батюшка в церкві, наші вірні остентаційно виходили з церкви. Сей стан, де ми були в комірнім в нашій церкві, тревав вже — з малою перервою в лютім — коли на 12 день завітали наші війска — аж до червня 1915 р.

Досвіта тай пізними вечерами сходили ся ми на Богослуженя: і Різдво і Великдень в своїй та не нашій церкві, уряджували два Божі гроби, зносили всякі прикrostи та дотинки від всякого рода батюшків, які домагали ся від церкви всього (світла, вина, кадила, знарядів церковних, обслуги) розуміє ся за дармо. Найбільше дало ся нам в знаки се, що батюшки все забирали для себе найвідповіднійший час до відправи Богослуженя, а ми мусіли правити перед, або по них, за рано, або за пізно, пр. Страсти в В. Четвер о год. 2. з полудня (час петроградський зн. наша 1.). Та не лише поведене батюшків (з малими виїмками) було простаковате, грубе і відтручуюче, але і сам їх зовнішній вигляд (довге розхрістане волосє, коси, нераз і подерта рясa) був дуже нужденний, так що мало ся часами вражіне, що се не священник, а якийсь пройдисвіт вложив на себе священничу рясу.

Для лучшої ілюстрації наведемо деякі факти. В маю 1915 р. прийшов з війском один батюшка, чоловік і з вигляду і обходження крайно опущений, неотесаний і який не уважав за відповідне зголосити ся в канцелярії парохіяльній і поінформувати ся, який був досі порядок у відправі, а тільки прийшовши до церкви, зачав господарити, якби в власній хаті. Кілько разів заходила потреба порозуміти ся з управою парохії, то він переказував лише через церковного послугача, чого йому потреба, а завідатель парохії мав сейчас йому достарчити. Коли о. завідатель звернув ся до него з чемним запитом, чому, коли вже не устно, то бодай письменно не звертає ся до него з всякими справами церковними, а тільки через послугу церковну, батюшка аrogанцко відповів: „У нас в Расії тільки так ведеть ся, що переказує ся через паламара, що кому потреба“ — і відвернув ся тай відійшов. З того виходили часами колізії при відправі. Раз приміром наш священник, не знаючи, що батюшка має прийти, став на співану Сл. Божу. В половині прийшли салдати і мусіли більше як три чверти ждати — бо було багато людей до св. Причастія — заки церков була вільна. В часі сего впав якийсь адютант Станиславівського команданта до закрестії і зачав перед одним з наших священників висказувати своє „неудовольствіє“ з причини непорядків в відправі. Сей священник вияснив йому докладно, що всьому винен ту тільки їх батюшка, який ніколи нічого не скаже, ані не порозуміє ся з нашим священником що до відправи, тільки переказує через паламара, а часами, як се і тепер мало ся, цілковито нас ігнорує. Вправді названий офіцер по таким виясненню справи відкликав своє „негодование“, але батюшка поступав дальше так само як досі; аж коли один з о.о. крилошан лично представив цілу справу комендантові, батюшку забрано.

Інший батюшка знов хотів стати місіонарем в наверненню наших священників на православє. Заходив кілька разів до уряду парохіяльного, або і в розговори з нашими священниками та тут захвалював дуже православє і вельми некультурно висказував ся про католицизм. Про догми, яких церков православна не узнає, а тільки католицька, показало ся, немав найменшого понятя. А коли став еще їх висміювати і то в простацький і цинічний спосіб, один наш священник дав йому належну відправу словами: „швець знай своє шевство“, і батюшка як напишний сейчас виніс ся.

Вершком бруталного знущання ся над нашою Церквою було арештованє в лютім 1915 р. о. Мітрата Гордієвського, якого сейчас вивезено в глибоку Росію. Чоловік сей, правдивий пастир свого стада, цілий відданий своїм вірним, що своєю працею та заходами єднав в одно всіх осталих Українців в часі російської інвазії, а zarazом все і всюди ставив сильний опір всім схизматичьким затіям наших і чужих православних, — вже з самого початку був для уездної Управи немов солюю в оці.

Вже те саме, що о. Мітрат не дозволяв москоським батюшкам свобідного приступу до церкви, а відтак не явив ся на офіційальнім бенкеті в честь російського царя дня 19. грудня 1914 р., стягнуло на него марку „неблагодяжності“ уездної Управи. А коли опісля, в січні 1915, коли приїхав до Станиславова генерал-губернатор зі Львова граф Бобринський, о. Мітрат не витав його в дверях церковних (г. Гавінський навіть його про се не повідомив, а наші „домородні батюшки“ самі впрошували ся до сего повитання і то на ввипередки) арештованє о. Мітрата було вже порішене. По інформаціям одного знайтвердїйших місцевих „предподавателїв закона Божого“) о. Мітрат не був навіть гідний витати в церкві заступника російського царя, до сього мали право тільки люди істинно руської марки, яким, мовляв, не то мітра, але єпископський престіл давно вже належить ся, тай і рід їх старий і славний, вони тільки уміють як слід виконати сю задачу. (Раз бодай сказали правду). Та хоть вже було порішено арештувати о. Мітрата, виконати сеякось відразу не важили ся. Аж коли згаданий вище „предподаватель“ доніс п. Гавінському, що Пр. Єпископ Хомишин переслав до Станиславова лист з інформаціями, як належить поборювати православє (такого листу не було а був в чисто приватних справах), а понадто, коли різкі та сильні арматні вистріли в околици Надвірної та Солотвини приносили вістку, що австрійські війська наступають Москалям на пяти, уладив сам г. Уездний в асистії офіціра жандармерії і чотирох низшого чина жандармів, вельми основну ревізію у о. Мітрата,

*) о. Д-р Григорій Литвинович, катехит виділ. школи.

перешукуючи по всім усядам, ніби за тим небезпечним листом від 12. в ночі до 5. рано. Перешукали всі кишені о. Мітрата, шафу з бібліозною, бібліотеку, а забравши з собою кілька чисел „Руслана“ і „Станиславівського Вістника“ та кілька примірників статута „Руської Захоронки“ (страх що за небезпечні річі для російської імперії!), арештував о. Мітрата та казав завести до одного з бюро Магістрату.

Ранком обігла вістка цілий Станиславів, що о. Мітрат арештований. О 1. год. в полудне мали його вивести через Галич до Росії. Ще від 12. год. непроглядні маси народу і інтелігенції, а навіть і дівчоти без різниці народности, уложили ся по обох боках улиць, якими мав переїзджати арештований о. Мітрат. З сльозами в очах, з сердечним та голосним „пращайте“ спроваджали всі в справді княжім та триумфальнім поході свого духовного провідника, аж до мосту на Бистриці під Пасічною. Ті, що допняли свого і то так в мерзкий спосіб, навіть не догадували ся, що о. Мітрат тішить ся такою популярністю, любовію і пошаною не лише у своїх, але і чужих.

Вони чули се добре, що стали виновниками того злочину, а хочаби відвернути від себе погорду та обурене всіх горожан Станиславівських, толкували ся перед ким треба і не треба, що вони нічого не винні, що нічим о. Мітратови не шкодили, противно його боронили, а навіть остерігали перед ревізією та арештуванем; шож, коли о. Мітрат їх не слухав.

Як чисту мали вони совість, показало ся сейчас, як тільки наші війська зближали ся до Станиславова. Між першими, що удрали до матушки Росії, були і сі найневинніші.

З духовних арештували ще враз з о. Мітратором ректора духовного семинара о. Ломницького. За що? і того ніхто не знає. З інших священиків мало бути арештованих ще шістьох, та поспіх, з яким наші війська напірали на утікаючих Москалів, був всьому на перешкоді.

Належить піднести, що в цілій Станиславівщині, з виїмкою двох наших висше згаданих священиків, ніхто ні з інтелігенції, ні з поміж селянства не зраджував найменшої охоти покинути свою віру.

З приходом наших побідних військ дня 8. червня 1915 поплидо наше релігійне жите давним руслом.

(Дальше буде).

О. Н. Хмільовський.

Розважане кількох історичних подій в нашого релігійно - культурного життя.

(Відчитано на зборі духовних в Золочеві.)

І знов нова гроза впала на наш нарід. І знов вплела вона в предовгий історичних подій ланцух нове звено терпінь. А ціль сего звена-кайданів, вхопити в смертельні обійми культурний наш доробок, та з корінем вирвати так красно розвиваючу ся цвітку, св. католицьку віру.

Милий Боже! девять століть проминуло, як підготовано на нашій ниві під посів Христової науки рілю. Девять століть проминуло, як сотки святих робітників посвячувало працю, майно, житє, а нині в четвертині десятого століття від принятя віри Христової нашими предками, серед сумних обставин, на згарищах і руїнах, між цілими лісами могил, лежить наш нарід як кріпка людина, поцілена напрасно стрілою, на ложи страдання, а довкола него несуть ся стони плачу материй, ллють ся сльози безталанних вдовиць, квилять сумно серця плачем гірким, осиротілих дітей.

В такім хаосі загального плачу гляньмо на кілька дій історичних, зробім коротке розважане чи рефлексію з девяти століть ери християнського життя у нас.

Виступають ясні хвилі, сказати би золотий вік з часів князя Володимира, Ярослава Мудрого. Правдиве християнське житє ллєть ся скоро і обильно, захоплює всі відтїни житєві, стає товчком і підоймою здорової культури. Віра Христова знайшла дуже скоро податливий ґрунт у наших предків, вже з природи обдарованих такими прикметами, як фізичним здоровлем і духовим нахилом в напрямі аскетизму. В таку почву запустило християнство міцно своє коріне, з блискавичною скоростію розширилось як по містах, так і по найдальше розкинутих закутинах. Вже Володимир, а ще більше Ярослав Мудрий, засновував єпископства і монастирі, будував церкви там, де були храми поганських ідолів. В самім Києві в перших літах по хрещеню стає величава церков св. Василя, церков десятинна в честь Матери Божої, вивінувана десятою частию з доходів князя, церков Софійська, побудована по взорі церкви в Царгороді. За князями ішли бояри і весь нарід. Князі, бояри, дружина воєнна і нарід неначе йшли на взводи, хто більше з них потрафить віддати услуги славі Божій. Рік річно тисячі наших богомольців ішло в Царгород, заходили і в Болгарію, навязуючи тісну звязь з болгарськими черцями і їх монастирями. В Болгарії в тім часі були готові переклади церковних книг та богата

церковна література. Тож не з цікавості заходили наші богомольці в ті збірники культурні, а жадні знання входили у взаємини з розсадниками тогож і звідтам несли в наші землі світло просвітне. Звідси стала розвиватись праця літературна у нас. У почині оберталась вона виключно на полі церковнім, даючи тільки переклади з грецького, однак зачата праця дала імпульс до самостійного письменства. Місцем, де та робота зосередковувалась, були монастирі і монахи, а князі ревно попирали її, засновуючи при монастирах школи і бібліотеки. Чим була віра Христова і як її засади святі нарід, що так виражусь, поглочував, най буде історичним доказом особа св. Іларіона, монаха, відтак митрополита, особа св. Теодозія, ігумена київо-печерського монастира. А всьо то діє ся при кінци десятого і в першій половині одинацятого століття. Красно управлена ріля, старанно посіяний посів Христовий, ревні труженники-апостоли пильно працюють, стережуть винниці, леліють небесну цвітку. Правдивий золотий вік, гордість, що спомин його радостію наповнює народного духа.

Та ось в Царгороді на престолі патріяршім засідає гордий чоловік Керулярій, відновлює всі затії Фотія, виступає против апостольської столиці. Йдуть до него папські легати з Риму. Їм грозигь в осідку Керулярія небезпека, вони вертають через Русь. Єпископи наші, духовенство і нарід витають їх як відпоручників голови церкви, а князь дає їм гостинний приєм і охоронну сторожу до границі. Та дивна психольогія фактів. Нарід могучий, політично самостійний, на досить, як на ті часи, високім степені культури, спосібний без сумніву до культурної еволюції на високу скалю, даєсь скоро пірвати агітаційній філї одного гордого і амбітного авантюрика і його сторонників, иньшими словами, йде в низкий духово-релігійний сервілізм чужого собі цілком народа, з яким вязали його узи чисто дипломатичної натури та занадто велике оказуване славословя для блеску Царгороду, яким він імпонував тодішньому цивілізованому світови.

Ось темна сторінка на горизонті нашого житя. Вона ціхує нас ярко і тягне ся чорним пасмом аж по нинішний день. Крім того приходять ще домашні борби. Русь роздроблено на князівства під митрополією Київа. Кожде з них старає ся з під сеї зависимости еманципувати ся. Приходять прикрі конфлікти. На тім терпить дуже духово-релігійне жите, бо в руках єрархів, як і монастирів, спочиває культурно-просвітна праця, а за тим безмежний вплив на широкі народні маси. Той момент використовують царгородські патріярхи. Знаючи нарід обдарений глибоко релігійним нахилом, йдучим до найдальших границь аскетизму, що доказують численні монастирі зі строгими правилами і віддані

безмежному послухови духовенства, дають на найвисші духовні становиска людей своєї народности і в той спосіб втягають Русь в схизму. До того приходить страшний удар, а се монгольське лохоліте. Від того удару захиталась цілковито наша політична самостійність, а наші землі одні ідуть під пановане Польщі, а другі під пановане Литви. Такі події, як унія князя Данила з Римом, не відіграла найменшої політичної ролі, а була радше лебединою піснюю умираючої політичної самостійности галицького князівства. Духово-релігійне жите терпить ще й в наслідок того, що владики по монгольських нападах, не маючи ніде пристановиска, переносять ся з місця на місце. Наші землі, що перейшли правом наслідства під владу литовських князів, віднесли в части користь, бо при помочи Литви висвободились з під монгольського ярма, стали не тільки розвиватись на своїй землі, але заволоділи під релігійним і культурно-просвітним зглядом над народом литовським. Ті обставини бажав використати далекозорий і великий чоловік, митрополит Ізидор. Хоть чужий по народности, бо Грек родом, бажав він влити в релігійне жите правдивого духа Христового і сотворити в нашій церкві сильну організацію. Сеї цілі старав ся він діпняти в злуці з Римом. Вибравсь на собор до Фльоренції, щоби довершити святе діло, стає головним речником унії і майже головним чинником зі сторони східної церкви. Однак діло сего великого чоловіка кінчить ся дуже скоро, а історія занотовує його подвиг, як голий факт.

Кінець п'ятнадцятого віку і початок шіснадцятого для нашої церкви і для народа є прикрий і сумний. Нарід здавлений, як вязень, то політичними, то духовими течіями зі всіх усяюдів.

Під зглядом релігійно-духовим є він під впливом царгородської схизми зі всходу, а з заходу під впливом вольнодумних релігійних інновацій. І щож Царгород міг нашому народови дати, колиж він сам як раб повзав у ніг магомеданських володарів? На патріярших престолах засідали так звані фанаріони, що дохаплювали ся високою достойнства симонією. Денунціяціями перед високою портою скидав з престола один єпископ другого, а хто більше заплатив, той довше вдержав ся при власті. І щож ті люди позбавлені совісти і чести могли другим дати? Хиба гниль. А слід тої деморалізації дає ся відчувати і у нас. На наших єпископських престолах засідали симоністи і конкубінарі, архимандрії держали люди не маючи з монашим житєм нічо спільного. Низше духовенство було темне, а простий нарід неспосібний з природи статись глибоко релігійним, жив в релі-

гійнім суєвірю. Наша шляхта не ріжнила ся в нічім від шляхти польської, видячи в своїй церкві упадок, хилилась в сторону римо-католицької церкви і західних інновацій. Ті сумні обставини заставляють людей доброї волі шукати рагунку для народа. Кількох єпископів і наш вельможа Константин Острожський беруть ся до сего святого діла. То були люди висшої освіти і широких світоглядів, з виїмком Рогози, чоловіка слабого духа. Та ледви в Бересті вяжеть ся велике діло, Острожський стає завзятим противником унії. Чому? Бо ціль, до якої йшли наші єпископи з Острожським, була противна цілі польського верховодства. Перші бажали в злуці з Римом дати народови то, чого він потребував, то є живу віру, при помочи Риму бажали поставити сильне освічене духовенство, хотіли видіти нарід при помочи сего великого чинника, як сильно зорганізовану одиницю. Польща на відворот хотіла видіти в унії місток до латинізму, через який мала перевести наш нарід в польський табор. Полякам в часті їх план удав ся. В загальній метушні зуміли вони хитро увязнити благородні пориви під свій вплив. Козацтво з буйною натурою і чутливою вдачею стало під агітаційним кличем за православну віру до борби. Не було голови, щоби була спромогла ся зорієнтуватись в ситуації і цілу силу кинула на зломане політичних кайданів. То, що католицизм удержав ся серед так страшної бурі, завдячувати треба великому мужеві Веляминови Рутському і св. Йосафатові. Перед Веляміном Рутським мусить кожний схилити голову, як перед постаттю великою, історичною. Чоловік сей, що тільки літ провів на студіях за границею, в Празі, в Віршбургу і Римі, пізнав докладно, з як великою силою розпочалося нове жите в католицькій церкві по соборі в Триденті. Сею живоотною силою мав він за задачу відродити наш нарід релігійно. Як великої праці підняв ся сей муж і серед яких трудностей, свідчать о тім його листи і письма до Риму, заховані до нині в кодексі „*Familiae Santa Croce*“. Його особа просто помітувана польськими єпископами. В однім поході процесійнім, в яким митрополит Велямин брав участь, не хотів йому уступити місця в першенстві латинський канонік з правом понтифікаліїв. Двацять два роки його невсипучої праці дають красні плоди. З природи лагідної вдачі, високої освіти і бистрого ума, організує він монастирі василіянські, заводить освіту західно-європейську, а монастир св. Тройці в Вильні робить правдивим центром наук богословських і аскетичних. Світське духовенство двигає поволи з темноти, на єпископські престולי стараєсь дати світлих людей. Духовою дитиною, вицвітом його правдиво-апостольської праці в св. Йосафат. Та борба проти унії не оставала, а противно змагала ся щораз більше. Треба було аж мученичої крові св. Йосафата, аж мученича кров його

ожизнила Христову винницю, а німб його святости прояснив дорогу до жерела правди. По смерті святого унія ширить ся прекрасно і мимо дальшого гонення не було ані одного случаю апостазії серед духовенства. Та всьо на те, щоби відтак під панованем Росії вісім мільонів людей під пресією кнута і нечуваної мартирології піти знов в темну схизму.

Остались ми в Галичині під панованем Габсбургів. Під сю династію прийшли ми з діравою жебрачою торбою та жебрачим кийом. Такими дарами вивінувала нас.

Не стало у нас ані магнатів, ані інтелігенції. Прийшов темний мужик з кайданами панциззяними на руках і мало освічений священник, його провідник. Однак той священник жив житєм народа, болів його болем, ділив його нужду, словом, жив в народі і з народом. В наслідок того виробили ся відносини патріархальні, згуртували хлопську масу коло своєї церкви і се уратувало народність. Австрійський ряд пізнав в нас, як в хлопському народі, добрий і вірний матеріал, займив ся ним і просвітою старав ся двигнути його з темноти. Конституція однак і її метаморфози не дали нам всього, що ми яко нарід мали право мати,

Та мимо того нині ми з подивом дивимо ся на наш народний розвій в протягу кількох десятків літ під панованем Австрії. Чисто хлопський нарід, сей правдиво демократичний гельот, битий з одної сторони московським тараном,

йде на полі релігійнім, просвітнім, економічним вперед. Муравлиною роботою, кровавими лептами, без нічиєї матеріальної помочи, попираний тільки свободою ділання, здвигає культурні народні святині. На поли релігійно-церковнім робимо великанський поступ в трох останніх десятках літ. Реформа василіянського чина видала ревних апостолів-місіонарів. Сеж діти народа йдуть в нарід, лучать ся з ним його ніжною любовию, проповідують йому і пишуть його чисто українською мовою, вглублюють в його серця живу католицьку віру.

Праця митрополита Шентицького се праця чоловіка-гіганта. Працював сам невсипучо, до сеї праці взивав цілу суспільність, своїми ідеями старав ся овіяти всі сили народа проявляючі ся в різних напрямках. „Йдіть в нарід“ — кликав він на конференціях в семинари духовнім до кандидатів духовного стану. „З самовідреченем працюйте для народа, вглядajte пильно у всі відтінки його життя, зрозумійте його почування, робіть всьо з любови для него, а не для свого вигідного життя, бо він гідний тої любови. Старайтесь, щоби він заховав всьо то, що ціхує його народну окремішність і на тій чисто народній канві вишивайте ідею Христа“.

В галицькій церковній провінції, в Сполучених Державах, в Канаді, в Боснії, сягає його апостольська праця. Іде сам в наряд, гуртує коло себе духовенство, гіпнотизує його своєю роботою і своєю вдачею.

Іде по дорозі великого Велямина Рутського. Немов скоує поспішно всі національні сили нашого народу в одну цілість, готовить його до великих подій. Як камінь кинений на спокійну воду порушує її, заточує щораз далші колеса, обнімає своїми кругами цілу уroveň, так діяльність Владика поширювалась, захоплювала сильно проявляючеся народне жите в обійми. Йшла вона в родину, в школу і в жите публичне, хоть серед дуже трудних обставин, а подекуди і ворожих. Нічо однак не було в силі спинити благородного впливу. Ось примір. В семинарицькій церкві у Львові править ся тиха Служба Божа. Кілька-от дівчат з наших приватних львівських шкіл прегарно співає релігійні пісні. По заамвонній молитві клякає священник. Вся молодіж на колінах шле перед престол Всевишнього пісню-мольбу:

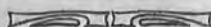
„Боже великий єдиний, Русь Україну спаси“.

Є присутний Владика. Ніжно глядить Він на сю релігійно-патріотичну громадку, надію і гордість народа і радіє серцем, бо росте красна цвітка в виноградї Христовім, вишиваєсь на народній канві ідея свята. А нині! нині біль-серце давить. Знищена винниця, руїнами, попелом і могилами вкрита.

А Ти Архієрею Мученику —
у неволі тюрмі.

а другі карають ся в сибірських снігах. Замовкли дзвони по церквах, а наряд обідраний сиротою над могилами плаче. Чи то останній акт смертельної трагедії відгріваєсь над нашим народним житем? Нам грозить винародовлене, бо гієни виють зловіщо над пораненим нашим народом, не дають йому навіть рідною мовою плакати. Грозить народови темна схизма

Ми відбули в часі інвазії страшні хвилі і як на наші сили нечувану агітацію проти католицизму відперли. Нині на нас лежить святий обовязок зломити дальше звено кайданів. Не оглядаючись на нічию поміч, ми мусимо злучені спільною думкою, огріті святою ідеєю, забувши на себе самих, йти в наряд — розбиток. З поміж нас мусять повстати святі люди, готові все віддати жите. Памятаймо, що відгріваєсь історична страшна подія, а колись на наші кости в могилах можуть наші потомки кинути проклоном.

До характеристики єпископа Чеховича.

В маю сего року поминала львівська громада пам'ять покійного єпископа Константина Чеховича, як читало ся в оповістках: „доброго пастиря і вірного сина та добродія українського народу“. При сій нагоді помістив о. А. Стефанович в фейлетоні „Діла.“ (ч. 121) під заголовком: „На могилу пок. єп. Константина“, кілька своїх, дуже теплих і симпатичних особистих споминів, в котрих читаємо:

Може п'ять років перед війною заїхав я якось осеню в Перемишль і зайшов до єпископа. Він прийняв мене радо, говорив про всякі річі, а відтак по обіді попросив до себе капеляна і передаючи спис численних місцевих українських товариств, поручив йому, щоби післав до них любая і пригадав, щоби ще того дня доставили свої просьби о соймові запомоги. Після того пояснив мені справу. „Ось бачиш, тут в місті є багато наших товариств; завтра їду на сесію сойму і там виедную для них щорічні запомоги. Але наші люди такі, що не тямлять про написане просьб, і я мушу в останній хвили нагадувати їм про се. Так мушу і в соймі ходити за справою і тут на місці екзеквувати написане петицій“. Се ніби дрібна річ, але вказує наглядно на ту щирість і печальність, з якою покійний займав ся не лиш своїми церковними, але й всякими громадянськими справами, котрі й не належали стисло до його урядованя.

В р. 1910 порішила львівська управа „Достави“. на зазив перемиських патріотів отворити в Перемишлі свою філію. З огляду, що там існувала вже „Ризниця“ і якийсь польський склад церковної утвари, не мав я великої надії на більший успіх. Тому відніс ся я лиш (як тодішний директор товариства) до пок. єпископа з письменною проською о благословенє діла, а не просив на саме посвященє, щоби на случай невдачі тої філії не ангажувати достоїнства архієрея. Єпископ, як завсїди вічливий, прислав нам зараз сердечне благословенє і обіцяв діло підпирати. Колиж я враз з д-ром Боцяном приїхав на саме отворене філії, запитав нас один поважний перемиський громадянин (світський чоловік): чи ви просили на сей акт преосв. єпископа? Я відповів, що не просив, і подав причину. На те заявив Перемишляк: „Преосв. єпископ питав вже про се і йому було би прикро, коли би його поминули; єпископ опікує ся у нас всіми ділами і без нього нічого тут не робить ся!“ Не було що діяти, і в останній хвили пішов я до владики і попросив. За годину був вже єпископ з цілою асистєю і хором і

довершивши чину посвящення, промовив до зібраної громади горячими словами, загріваючи до підпирання і розвивання нашої питомої церковної штуки. Відтак приглядав ся з великим заінтересованем ріжним оказам нашого рідного артизму (образам, гуцульським різбам, свічникам, тканинам і др.), тішив ся сими новостями, випитував про дотичних артистів і заохочував ще раз, щоби ми лиш своїх артистів підпирали і старали ся вводити в церковну утвар національну штуку і промисл. Вкінці взяв на памятку красний різблений хрест молодого гуцульського артиста, який красував ся потім на престолі його домашньої каплиці. Благословляюча рука архієрея була щаслива, і перемиска філія розвинула ся несподівано красно.

В загалі інтересував ся пок. єпископ живо всіми справами в Перемишли, церковними і громадянськими, брав участь у всіх товариствах, заходив у них з часта і підпирав їх морально і матеріально. Про деякі діла (як про величезні його заслуги для дівочого інституту) писало ся вже де-що в пресі, а не рівно більше моглиби ще розказати перемиські люди. Повисші слова: „без єпископа тут нічого не робить ся“, були характеристичні. Таким щирим поступованем ободряв і загрівав всіх до публичної праці, еднав їх і був осередком тамошного життя. Супроти того був там який небудь глибший дісонанс в громаді просто неможливий, — всі почувались в округ нього як би одна родина. Розуміється, все те виходило лиш на загальну користь, церковну і народну.

Важніші церковні справи своєї дієцезії мав в точній евіденції і займав ся особисто відповідним їх полагодженем. Що місяця можна було бачити його у Львові, як ходив по ріжних урядах і шефах та підпирав ті діла. Подібно їздив і до Відня. І не уступаючи нічого з своїх принципів, умів зеднати собі всюди незвичайну повагу і симпатію. Один визначний шеф сказав мені раз: „Для єпископа Чеховича робимо все!“ Тай в особистих справах був дуже людяний і учинний, та любив постояти за своїми, коли їм діяла ся кривда. Мені звісні деякі факти, що коли „твердий намісник“ гр. А. Потоцький являв ся незрушимий на представлене нашої репрезентації і других важних чинників, то на інтервенцію єп. Чеховича таки уступав.

Вкінці не можу поминути ще одної додатної характеристики. Покійний, походячи з давнього священничого роду і перебувши в практиці цілу душпастирську кар'єру, почавши від сільського сотрудника, та зазнавши всяких священничих невзгод, був перенятий давними священничими традиціями нашого духовенства як в відносинах його між самим собою, так і до свого обряду і народу. Через се відносив ся з глибоким поважанем до нашого духовенства і всего його жи-

тя, відчував і розумів різні його потреби і прикраси, та старався їм по змозі зараджувати. А коли прийшлося йому часом виступити проти якої похибки священика, то робив це оглядно без порушення духовної поваги. Сам правий і отвертий, бажав видіти також в цілїм духовенстві щирість, характерність і солідарність, якими воно у нас від давна визначалося, і власне при строгім зберіганні цих чеснот бачив в клирі найкрасший взір для вірних. Тому бажав від кожного отзергої гадки і не гнівав ся, коли хто був відмінної думки. Разом з тим йшло, що хоч визначав ся бистрим умом і скоро орієнтував ся, однак радо витав у себе поважних мужів, як духовних так світських, розговорював з ними про різні справи і старав ся пізнати погляди і бажання загалу. Не раз приймав своїх давних товаришів словами: добре, що ти прийшов, а то хотів би я про де що так отверто і щиро поговорити! В своїх судах не був арбітральний, і коли пізнав рацію у когось, то прихилив ся до його гадки. Нераз, занявши вже до погляду когось відмінне становище, розважував ще, чи мав таїтой слушність. Всіх священиків трактував як своїх братів, а світську громаду як своїх друзів. Очевидно при таких відносинах не було там поля для зловних донесників і лизунів, котрих уважав негідними духовного стану, — і не було місця для лицемірів і низьких духів, котрі як їдовиті гриби вилягають ся часом коло престолів, в вертають там свої душі, затроюють серця своїх необачних настоятелів, наносять шкоду їм самим і загальній справі і коли загал плаче, вони ликують з довершеної нікчемности. Все йшло тут по Христовій праведности і любови.

Словом, пок. єпископ був у всіх починах „кість з нашої кости“, котрий вийшовши з нашого духовенства і народа, і не закаризавши своєї душі ніякою чужою отруєю, віддав цілу чисту душу на службу церкві і народови.

Сю малу грудку кидаю у вдячний спомин на могилу мого доброго друга і щирого нашого громадянина. Нехай Бог буде Тобі за се милостивий!

*о. Микола Іжак,
ц. і к. полевий курат У. С. С.*

Проповідь виголошена дня 23. IV. 1916. до Укр. Січ. Війска в селі Соснові пов. Підгаєцького.

Христос воскрес!

Нечувана, непонята подія в світі сталась. Христа в могилу зложили, тяжким привалили каменем. Христос, Пан життя і смерті, що одним словом хорим здоровля, — життя мертвим вертав, — Сам у могилі спочив!

Зраділи вороги..., душею всею зраділи! Та не на довго! Настав день третій, — неділя, „Воскресення день!“ В часі, коли ще всі вороги Його солодким спали сном і о побіді мріли, — Христос воскрес!

Нерозривне пасмо терпінь та лихоліття України! Терпіла в княжій добі ізза домашньої незгоди князів, терпіла ізза нападів Печенігів та Татар; котились за правду і волю голови козацькі, „шматували“, „рознесли, розірвали Україну і розпняли царі московські і кровю нашою собак поїли!“

Прийшла Голгофга, — війна отся! Страшною бурею звалилась російська навала на нашу землю, горіли села за селами.... а кров лилась, землю зливала! До Карпат дійшов ворог, тих наших синіх гір, та прапор побіди заткнув. І як колись фарисеї Христа на дерево прибивши, — зраділи й наші вороги і над українським народом похорон справляли!

„Оковано, омурано, багрянницями закрито і розп'ятиєм добито!“

Не добито!

Воскресла батьківська слава, з могил широких піднялась, ожила в вас! Ви, коштом власного життя розярили потахаючу ватру, роздмухали на ново!

І потекли рідної, „живої крові чистої, святої“, криваві ріки!

Сотки-тисячі гинули з нас як в австрійських, так і наших стрілецьких рядах, щоб лиш „Вона“, — Україна, — не вмерла! Вирвалось з сердець розпуки слово: „Ненько“, та до життя її з важкого сну вернуло, ім'я її неначе молитвою стало!

Честь вам і слава борці народні за це! А в ній, у чести тій хай буде Вам найвисша на землі заплата.., заплата за посвяту рідні, матери і сестри, жінки і нареченої, за безсонні ночі і в голоді перебуті дні, за біль і кров!

Та не кінець ще! Сім повітів жде Вас, сизії Орлята, вижидає волі.

З'явивсь Ісус Хр. по своїм воскресенню ученикам та сказав „Мир вам!“

Тож і Ви, воїни хоробрі, Стрільці Січовії рук ще не складайте. А коли пора настане, всі як один за кріс хватайте, вороженьків наших „облавою пріть“, та другим покажіте, як серед куль ворожих стояти треба. Ідіть сміло в перед на врага, щоб родинам нашим правдивий мир принести.

„Або смерть, або побіда,
Се наш оклик боєвий!..
До відважних світ належить!“

Як вірили ученики в безсмертність Христа, вірте в безсмертність Неньки-України, в її Воскресення!

Прийде пора, настане день, в котрім зникнуть вороженьки, „яко тает воск от лица огня“ а ми „возрадуєм ся і возвеселим ся в онь!“

Прийде пора,
а оживуть степи озера
і не верстовії
а вольнії широкії

скрізь шляхи святі простелють ся, прийде пора, і —

воскресне Україна
світ правди засвітить,
і помолять ся на волі
невольничі діти!..

о. Д-р Андрій Ішак.

Перед панахидою за поляглих Укр. Січ. Стрільців.

(Проповідь).

Больши сея любви никтоже
имать, да кто душу свою положитъ
за други своя!

(Ів. 15., 13.).

Ті слова св. Письма приходять мені Др. Бр. на думку, коли стаю перед численним збором вірних в тій божій церкві, щоби віддати почесьт пам'яті поляглих Січових Стріль-

ців. Бо чимже, як словами божими відозвати ся треба до християнського серця в так поважній хвили? Що сильніше ділає на душу вірних, як не слово бже, про котре каже Апостол: „Жинко во сложе Бжје и джйсткннно и встркйше наче ксакжж меча ввбюдѣ встрд, и прохѣдѣще даже до раздкленїа дшнн же и дсха, члннокъ же и мозгекъ (Евр. 4., 12.). Сама повага хвилї, сам побожний настрїй численно зібраних і дошки хоть лише провізоричні сеї святинї і серед неї хрест чорний прикрашений рушниками а уставлений на сумну память наших Сїчових героїв наклонює нас до сего, щоби ми від слова божого зачали сеї сумний обряд.

З посеред веселих і сумних подїй за час дволїтної вже війни, в посеред кровавих переживань нашого народа перед московським і в часї московського наїзду впливає на поверхню нашої свідомости донеслий факт покликания до житя нової інституції У. С. С. На поклик Головної Народної Ради у Львові завязала ся в осени 1914 р. зараз по виповїдженю війни нова організація Укр. Сїч. Стрільців. Сотки нашої молодїжи як інтелїгентної, так і свідомої сїльської спїшили зі всїх сторїн краю, щоби вписати ся в ряди У. С. С. Покидували вони свїй батьківський дїм, покидували турботи буденного житя, а піднимали ся за велике діло. Крївавий протест проти відвічного нашого ворога, Москви, що закував 30 мїліоновий український нарід над Днїпром, Доном і Бугом в кайдани неволї і сї кайдани хотїв також і нам Українцям над Днїстром закинути на ноги, жадоба відплати за вікову неволю загорїла в молодих серцях. Пішли вони на тернисту дорогу боротьби з перемагаючим чисельно ворогом.

Коли видїло ся, як сеї цвіт нашого народа, сї молодї орли злітали до Львова, щоби звідси відступити на полудне, хотїло ся кликнути до них словами пророка Ісаїї: „Оукрїпїте сѣ скнѣкѣ Бенджмїнскї посередѣ Іерусалїма, коздрѣкїте трѣвою и над Бетахармомъ коздрїкїте херѣгомъ, ажк злѣл прїзвїнкѣша ѿ сккѣра и сѣтрѣнїє келїко вїкаєтъ“ (І. 6., 1.). Укрїпїть ся сили українського народа серед наших старинних городів Льва, Галича і Перемишля, затрубїть в трубу і піднесїть над ними хоругов, бо нещастє надходить з півночи і буде великий бїй... Але не відразу так судило ся. Перед переважаючим ворогом треба було відступити в Карпати, тут укрїпляти ся через цїлу зиму і доперва на весні прийшло ся розвинути побїдну хоругов, насамперед над Стриєм, потїм над Перемишлем, Львовом і Галичом. В Карпатах зачинає ся терниста дорога, повна трудів і кровавих змагань, засїяна кїстками і поляга горячою кровю наших Сїчових героїв, яка веде остаточнo до побїди.

Є се час проби для Укр. Сїчових Стрільців і час терпїня для цїлого українського народа.

Бо хто з нас, Др. Бр., не зазнав терпіня в часі російського наїзду на Галичину? Старий чи молодий, на становищі, чи без становища, інтелігент чи селянин, всі однаково терпіли. Терпіла церква, терпів нарід, терпіла власть духовна, запродовувана і зраджувана тими, що від нас вийшли, але не були від нас — як каже євангелист Іван — бо якби були від нас, то перебули би ту разом з нами: „ѡ насъ изыдеша, но не бѣша отъ насъ, аще ко би были ѡ насъ быша, прѣбыли оубо въша съ нами“ (1., Ів. 2., 19.). Терпіли врешті одиниці без жадної влади і сили. Де найспокійніший чоловік улягав закидови шпіонажі для того, що не признавав себе „руським“, але отверто казав, що є Українцем — де за „мазепинство“ вивезено тисячі на Сибір — де не пошановано найвисшої церковної влади в особі нашого Митрополита, але засуджено його на муки в казематах Курска — де і другого Владику в Перемишлі мучено трусами і приневолювано до зломаня присяги вірності католицькій церкві і австрійському цісареві, доки не приспінено в той спосіб його смерті — де найвідважніший мушкетер тремтів перед поліцейського нагайкою — де найспокійніша жінка не могла вийти свobodно на улицу, щоби не наразити своєї чести на сором — де таке і подібне діяло ся — там було терпінє, там була мука. І як би на глум, називали себе північні наїзтники освободителями. Певне... Освободили вони насамперед панські шпіхлірі зі збіжа, потім і селянина освободили з послідної корови, врешті брали ся освободжувати у не одного душу з тіла. Не один старий батько родини згинув від російських побоїв на форшпані, не одна стара мати пішла гризти землю з жалю за своїми синами, не одна молода жінка збожеволіла з розпуки, що Мискалі все спалили або зрабували та не буде чим дрібних дітий вижити. Сей смуток, се терпінє виспівала народна пісня отсими словами:

Возьми мати піску жменю,
Посій його по каменю;
Як той пісок з землі зійде,
Тогда син твій з війни прийде.

То був час загального терпіня, загального пригнобленя і упадку духа. По капітуляції Перемишля, рік тому назад

Темні духи ликували, а пригноблені матери плакали за своїми синами, яких не сподівали ся вже ніколи побачити.

Однак день радості зближав ся скорше, ніж того можна було надіяти ся. Зближав ся той день, про котрий каже пророк Ісаїя: „Бѣ той день накедѣтъ Гдѣ мечъ скатый и великій и крѣпкій на дракента змѣа лѣкаваго и оубѣдѣтъ дракента“ (Із. 27., 1.). І приспішили той день радості наші Січові

Стрільці. На Маківці і тухольських горах, радо ішли до штурму і клали свої голови за рідний край, за свободу наших поневолених родин, за ліпшу долю братів, що очікували їх приходу. Відомі були їм всі насильства російського ряду, всі безправства царської армії на нашій землі і нічого так не бажали для себе, як смерті в обороні прав свого народу. Тому ішли так неustraшимо до бою, що з сотки вертало нераз лиш 20 назад. „Болкше сел любви никтоже и матк, да кто дшнх свою положить за дршнх скоа“ (Ів. 15., 13.), каже Христос. Нема більшої любови над тоту, коли хто віддає жите своє за своїх приятелів. А таку власне надзвичайну любов виявили У. С. Стрільці для свого народу. Для свободи того українського народу, для повернення йому прав в конституційній державі Габсбургів, клали вони на жертвенник своє молоде жите. Божественний Спаситель вимагав від своїх учеників досконалости через се, що казав їм для себе і своєї науки виречи ся отця і матери і жени і дітей. „Ще кто градетк къ мнк и не козненакиднть отца своего и матеръ и женъ и чадъ и братію и сестеръ, еще же и дшнх свою, не можетъ быти мой оученикъ“ (Лук. 14., 26). За сю апостольську посвяту, за се велике самовідреченє обіцяє Христос своїм ученикам і їх наслідникам надгороду вже на тім світі і понадто надгороду вічну на другім світі. „Аминь, аминь глаголю камъ: никтоже веть, йже оставляхъ веть домъ, или братію, или сестры, или отца, или матеръ, или женъ, или чада, или сел мене ради и Евангеліа, аще не прїимаетъ сторицею нинк къ кремъ сіе домокъ и братій и сестеръ, и щца и чадъ и селъ ко изнаніи и къ ккккхъ градшій жикотъ ккчній“ (Мар. 10., 29. сл.). А якоїж надгороди мають очікувати від української суспільности наші добровольці, які також полишили свої дома, своїх родичів і братів і сестер, а вибрали тяжку боротьбу за вітчину? І що більше! Не лише покинули на якийсь час У. С. С. свою рідню, але сотки з них покинуло її на віки, кладучи ся до вічного сну на стоках Карпат і на рівнинах Поділля, а другі сотки стали досмертними каліками, нічим непридатними для своїх родин. Якої надгороди мають очікувати одні і другі? Перші, що лягли сном покійних, не хочять жадної надгороди, лише мають одно бажанє, щоби їх згадувала з вдячністю українська суспільність, як борців за волю і щоби переказала їх геройську смерть потомности.

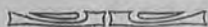
Тому ми сповнюючи се бажанє сходимо ся тут нині, щоби прилюдно помянути наших поляглих героїв. Струпило їх тіло, кости їх зісхли, надія на крашу будучність завмерла в їх серци, бо вони убиті. Зза гроба неначе відзивають ся вони до нас словами пророка Єзикїїла: „Осхн ккша кости наша, оувіни вьхемъ“ (Єзек. 37., 11.). А ми на се повинні відповісти рівнож словами пророка: „Ге азъ открьсхъ гробы наша и изведъхъ ксхъ ѡ гробовъ нашихъ“ (Єзек. 37., 11.).

Я і кождий з нас отворить ваші гроби і виведе вас звідтам, щоби пам'ять ваша жила між нами, коли ви вже не живете.

А другі, що лишилися каліками, але як і перші дали доказ великої любови для українського народу, тої любови, що гнала їх рівнож на жите і смерть проти ворога, ті другі — якої надгороди мають очікувати від української суспільности? Вони суть між живими і про них треба тямити, як про живі жертви війни. „Кола молотами не окретиши и достопишк естѣ дѣлатель мѣди своѣм“ (Тим. 5., 18.), каже ся в св. Письмі. (Волови, що молотять, не обвяжеш рота і варта робітник своєї надгороди). Треба забезпечити їх жите, треба тепер вже постарати ся, щоби мали що їсти. Бо квестія хліба є нині так дуже актуальна — нині, коли дає ся відчувати недобір (не кажу брак) поживи. Зі спокійною совістю сказати можемо, що не були ми глухими, коли відніс ся до нас стрілецький комітет, щоби ми зібрали на приют У. С. С. жертви в натурі. Стріліска і околиця дали доказ своєї жертволюбивости. І нині не змаліє наша щедролубивість, але поплинуть щедрі датки на наш Січовий Приют, на ранених Укр. Інвалідів, про котрих сердечно згадуємо.

Наконець і про третих треба сказати, про тих У. С. Стрільців, що живі і здорові стоять в поли і наставляють свої груди на ворожі кулі. До них відзиваєм ся словами Ап. Павла: „Братіє бодрствуйте, стойте къ крѣк, мѣжайте сѧ, вѣткерждайте сѧ“. Братя, будьте бодрими на душі, стійте в вірі і один другого піддержуйте в переконанню, що недалекий вже день, коли ворог буде присмирений: „День бо Гѣл Сакаота на кожного досадителя и горделикаго, на кнєскаго и кєлєнкаго и смиритъ сѧ“ (Іс. 2., 12.). І доперва по тім дни присмирєня північного ворога наступить мир. Доперва тоді сповняться слова пророчі: „И разкѣють мечи своѣ на орала и копѣя своѣ на серпи и не вѣдѣтъ кто мѣ ратєкати сѧ“ (Іс. 2., 5.).

Амінь.

о. Юліян Дзерович.

Проповідь на Вознесєне Господа Нашого Іс. Христа.

О любови рідного народа.

В сороковий день по своїм преславнім воскресєню з мертвих, взяв Ісус Христос своїх Апостолів зі собою на

гору Оливну і попрашавши ся з ними і поблагословивши їх, взніс ся перед їх очима на небо. Взніс ся тому, щоби :

1. відібрати нагороду від Небесного Отця за великанський свій труд, якого підняв ся Христос тут на землі для нашого спасення і щоби за се сісти: „дяснію Отця“.

2. щоби там перед Отцем бути ходатаєм, заступником у всіх наших потребах душі і тіла, а наконєць:

3. щоби там в небі приготувити для нас мешканя, бо небо є нашою метою, нашою вітчиною.

За тим небом, за тою нашою дорогою вітчиною повинно тужити наше серце, туди повинні бути звернені очі наші, всі наші гадки, стремління, бажаня.

Та не один з вас, мої дорогі, почувши отсі послідні слова, подумає собі в серци своїм: коли ми так в житю нашім лише о се небо, о сю нашу властиву вітчину старатися маємо, то для любови туземної вітчини вже не має місця і рідний край, рідні поля і ниви, рідна мова й пісня, рідний звичай і обичай се вже для нас річ меншеважна, річ бай-духа...

Так ні! Хто би так думав — зле би думав, хибною дорогою ішов би. Навпаки! Противно! Дорогим повинно і мусить бути для нас небо, але дорогою і цінною повинна бути нам вітчина наша, рідний край і рідний народ.

Власне в нинішній науці докажу вам, як конечним обов'язком нашим є любити свій народ, свою вітчину і в тій цілі поясню вам:

I. що називаємо вітчиною нашою і що се чувство любови вітчини є нам вроджене а в части II. подам приміри горячої любови до рідного краю.

I.

Отець і мати се найдорожші імена для нас. До них прилучаєть ся, за ними іде імя *вітчини*. Се є край, в яким жили наші предки, тут трудились вони і працювали; тут орали наші батьки з великим трудом народню ниву, і клали перші скиби під будуче зерно народних жнив. Тут стояла і наша власна колиска, тут мати наша вколисувала нас звуками рідної пісні до сну нашого, тут зложивши наші руки учила нас ненька наша о Бозі, о Ангеликах, о Матінці Божій, учила молитовці, пісні набожної. Тут в довгі зимові вечери оповідала нам наша старенька бабуса довгі байочки про сестрицю Галю і дванайцять братів розбійників, про Кирила Кожемяку, про царя соловія....

Тут то — під приспою в погідний місячний вечір наш батько розказував нам про славні подвиги наших славних предків, про їх лицарські борби з Печенігами, Половцями, Турками, Татарами, Москвою та іншими ворогами. Ми захоплювались нестримним запалом, коли батько наш доказував нам, як то вороги чотирох човнів козацьких більше боялись як вісти про чуму. Але тут zarazом плакало серце наше, ранилась душа, коли ми чули про вічні князівські крамоли, про колотнечі та занепад нашої славної минувшини, про велику „Руїну“, про того „Первого“, що розпняв нашу Україну, і про Вторую, що доконала вдову — сиротину!....

Земля наша, край наш рідний — сеж: земля свята перепоена кров'ю наших батьків, які за свою віру, за свої права, за свої вольности буйні голови клали, теплою кров'цею землю поїли, кістками засівали.

Земля наша се той талісман, що тепер мов чародійною різгою покликав у теперішню криваву, всесвітню війну наших легінів, наших січових стрільців, діти наші дорогі до борби за свою дорогу, за свою єдину Маму-Україну!....

Любов до вітчизни є нам вроджена. Не лише образовані, культурні народи люблять свій рідний край, не лише інтелігентний чоловік плекає сей огонь в груди своїй, — ні, любов сю найдем і у диких народів. Та не лиш мешканці урожайних багатих просторів люблять свою вітчизну; також Ескімос — мешканець далекої, непривітної зимної півночі любить свої леди, сніги, свою вічну ніч, хоч таке жите ні радостей земних не подає, ні ока не полонить своєю красою, ні уха не пестить своїми звуками. Се вічна борба з непривітною природою, зі скупством землі, яка небогата там в плоди, невесела там житєм своїм.

Рівнож і чорний мурина, мешканець сагарських пісків, які не мають, — хіба десь в невеличких оазах — трохи поживи для свого власника, чув би ся страшно нещасливим, колиб його пересадив на нашу почву, привіз на нашу урожайну землю і казав тут жити. Оба вони і той мешканець півночі і мешканець півдня будуть тужити, той за своїм зимном і снігами, а той за своєю спекою і пісками.

А наші переселенці, яких лиха доля загнала ген далеко поза море в Америку, Канаду. Він там і гроші має, він там і полотнянку селянську скине і прибереть ся з панська, і перстнями руки прикрасить, але в душі своїй певно кожний плекає своє одиноке горяче бажане: вернути до рідної землиці і тут на старість зложити бодай свої збіджені, струджені кости на ріднім цвинтарі, в могилу, яку йому рідна земля гостинно відступить.

А полонені у війні? Хто більше, хто щирійше бажає мира — як не ті бідні бранці, яких ворог зловив в бою і

пігнав етапами в неволю? і встидно їм бути полоненими від ворога і прикро їм, бо в неволі добра не має — і їсти дають скупі і працювати тяжко кажуть і збиткують ся, та найбільше їх болить се: що вони не бачуть рідної хати, не чують рідної мови, що вони далеко від рідної землиці.

Бо і гарна та наша землиця і богата і урожайна — адже ще в перші роковини смерти князя Володимира Великого хвалив митрополит Іляріон володаря її святого Володимира, що він: „Не вь худѣ бо и вь невѣдомѣ земли владычествова, но вь руской, яже вѣдома и слышима естъ вѣсми конци земля“.

Не дивно тому, що вона від непамятних часів була ласкомим кусником, за яким убивались сусідні ворожі її держави. На неї набігали і Турки і Татари і Половці і Ногайці, за неї билась Польща з Москвою довгі віки, а і нинішня велика світова війна се борба головно о українські багаті землі. І борба ся принесе — маймо в Бозі надію — для неї Дорогої знов свободу, вольности, панування!

II.

Коли ж, як я вже вам доказав — любов до вітчизни є нам вроджена, і коли її стрітимо у всіх народів, навіть найдикших, то чогож дивуватись, що для дорогої вітчизни люди — герої все найдорозше, що мали майно, жите, голови свої віддавали?....

І так, хто не подивляє славного спартанського короля Леоніда, який лише з малою горсткою триста мужів боронить против многотисячної армії Ксеркса переходу через Термопілі? І боролись хоробро сі мужі в обороні свого рідного краю, поки не найшов ся нужденний зрадник, який повів Перзів тайною стежкою через гори, так що вони впали зпоза плечий хоробрій дружині і поубивали хоробрих Спартанців враз з їх мужним провідником.

Хто не подивляє любов до вітчизни у римського консула Аттіля Регуля, який нещасливо воював з Картагінцями так, що був ними побитий і взятий в полон? — Небавом післали його Картагінці до Риму, щоби він посередничив в заключеню мира. Перед своїм відїздом зложив він Картагінцям торжественну обітницю — що він поверне назад у неволю, наколи його родимці не пристануть на услівя мира. Коли прибув до Риму, розповів він Римлянам, що лише неміч і слабосильність Картагінців пруть їх до згоди і мира. Він дораджував тому з любови до вітчизни до війни, хоч добре знав, що в Картагінї, коли поверне, чекають його найстрашнійші муки. Олісля, вірний зложеній присязі, вернув він до Картагінї в неволю і з любови до вітчизни згинув в муках страшною смертю.

Хто не подивляє хоробрости нашого славного князя Святослава, якому прийшлося всего з дванадцятьма тисячами воїнів бити ся з підступними Греками, які в силі стотисячного війська стали против него. Побачивши таку силу, військо Святослава злякало ся, а він спам'ятав їх: „Уже, каже, нема куди діти ся нам, хоч не хоч мусимо стати против них, отже не зробім сорому землі українській, а ляжемо тут кістками своїми! Мертвому сорому не має, а як нобіжимо, буде нам сором! Не тікаймо-ж, а станьмо кріпко! Я піду перед вами — а поляже моя голова, тоді промишляйте самі про себе!“. Тоді вояки крикнули: „Де, княже, твоя голова поляже, там і свої зложимо!“. І вдарили війська, і обступили Греки Русь і стала ся битва велика. Не завстидав хоробрий Святослав своєї України і побігли Греки, а Святослав побіг за ними аж у Царгород, і зібравши тут дари великі, пішов до Переяславця з славою великою.

З яким же подивом читаємо у нашого звісного письменника Бориса Грінченка історію маленької Олеси, яка жите своє віддала для ратования своєї вітчизни, свого рідного села. Вона чула від свого дідуся багато страшного про лютих Татарів, які вбили її батька і неньку а її Україну сплюндрували, спалили. Отже вибралась вона раз зі своїм братиком Михайлом в ліс на гриби. В тім показалась на шляху під лісом курява, дав ся чути тупіт коний — сеж ніхто инший, як не люта Татарва. Маленька Олеся порадила братчикови Михайликови, щоби вертав домів званою короткою стежечкою, та щоби остеріг всіх мешканців, що йдуть Татари, а вона сама пізнійше прийде. Михайлик послухав, а втім надіхали Татари. Вони побачивши Олесю, зачали в лісі допитуватись, куди найпростіша дорога до села. Олеся утішена, сказала Татарам, що вона дорогу знає і найкоротшою дорогою їх туди поведе. І почала їх вести в густий ліс, де було непрсходиме bagno, вічне, ніколи не висихане болото. Татари побачили, що отсе мала патріотка їх в поле вивела і закинувши їй аркан на шию, розрубали її шаблею голову, але і самі в болотах потопились. Отсе була гарна, патріотична, самопосвята за рідну землю!

Так само одушевляють нас та підносять нашого духа прегарні приміри любови рідного народа, які читаємо в святім Письмі.

Як милими і трогаячими суть послідні молитви патріярха Якова і Йосифа за їх вітчизну! — Іх бажанем є там колись спочати. Туди, в обіцяну землю мають Ізраїльтяни забрати їх кости, коли Господь сповнить Свої обітницї.

Любов до обіцяної вітчизни і до своїх поневоленних братів одушевляла і ніжного, образованого Мойсея. Задля тої любови зрік ся почестий на дворі Фараона. Ім по-

святить всі свої сили, ціле своє жите. І се було остаточно його потіхою, що побачить еще сей край перед своєю смертию.

З горячої любови до вітчизни пророки пророкували, наминали, перестерігали, карали, Божу кару заповідали для блудячих братів та наконєць переслідуваня і смерть перетерпіли. Хто не згадає тут пророка Ілію і його праці за вітчизну а також його переслідуванє через царя Ахава? — Як світло красуєть ся в історії вибраного народа імя пророка Єремії. Чого то всего він не робив, щоби лише вітчизну від погибели ратувати! Не злюбив його народ за його науки, в яких він сварив народ за зле поведене і тому замкнув його в королівській палаті. Коли Навуходносор в році 586 займив Єрусалим, увільнив він пророка і позіставив йому се до вибору, або з ним іти у Вавилон, де осягне повну свободу, або полишитись в опустошенім краю. Єремія, ведений любовю до рідного краю, вибрав послідне. Сидячи на розвалинах збуреного Єрусалима, складав він прегарні стихи, в яких плакав над минулою славою колись славного, дорогого міста. Опісля зістав він від своїх родимців змушений з ними іти в Єгипет, де його таки невдячники укаменували.

А наш божественний Спаситель, Котрий прийшов всіх людий спасти, котрий для всіх мав отворене любляче серце, Котрого Кров найсвятійша за всіх плила, є нам також прегарним приміром любови до рідного народа, бо перед всіми хотів Він видіти своїх родимців у стіп Своїх, бо він передовсім прийшов до „погибших овецъ дѣмъ Израїлевъ“. Отсі слова висказав він виразно, коли одна жінка-поганка з землі Хананейської просила Ісуса о уздоровленє її доньки від злого духа. Христос сказав їй тоді „Иѣсмъ посланъ, токмоу ко овцѣмъ погибшимъ дѣмъ Израїлевъ“ (Мат. 15.).

Христа Спасителя бачимо лише два рази, як плаче! Перший раз: над гробом свого покійного друга Лазаря, якого воскрешає, а вдруге плаче він при торжественнім візді до Єрусалима. І перші і другі сльози його, — се сльози спочуваня. Великий мусить бути се смуток, який самому Синови Божому сльози витискає. Христос плаче! Той, котрий був посланий „исцѣлѣти сокрѣщенѣмъ сѣрдцемъ“ (Іс. 61., 1.). Той, котрий тільки сльоз плачущих і сумуючих осушив, той плаче Сам!...

В торжественнім поході впроваджує вдячний народ Свого короля в столицю; одежі йому стелить під ноги, галузки кидає йому на дорогу; а з всіх сторін гомонять веселі оклики: „ѡсѣнна Сѣиѣ Давидовѣ; благословѣнъ градъ въ імѣѣ Господнѣ; ѡсѣнна къ кѣшннимъ“ (Мат. 21., 9.), а мимо того: плаче! — Плаче над судьбою Єрусалима, над судьбою свого

улюбленого міста, яке відкинуло подану руку помочи, замкнуло своє серце, ватулило свої уши на спасенні упімнення і так самохіть ішло на свою погибіль! **Любов до вітчизни, любов до рідного народу** витискали отже Ісусови сльози з очий. Наконєць Христос перемагає зворушенє Свого серця і дрожащим голосом нарікає: „Ійкѣ аще вы разсѣмѣте и тѣ“, так Він зітхає, кѣ днѣ сѣй тѣмъ, ѣкѣ кѣ смиренію тѣмъ, для твого ратунку, для твого спасеня! нѣкѣ же скрѣся ѡтѣ очіє тѣмъ. Ійкѣ прійдѣтъ днѣ на тѣ и ѣвѣжѣтъ крѣзѣ тѣмъ ѡстрѣмѣ тѣмъ, и ѡвѣдѣтъ тѣ, и ѡвѣмѣтъ тѣ ѡтѣмъ. И развѣжѣтъ тѣ и чѣда тѣмъ кѣ тѣмъ и не ѣстѣвѣтъ кѣмѣ на кѣмѣ кѣ тѣмъ, понеже не разсѣмѣте ѣмъ крѣмѣмъ посѣмѣмъ тѣмъ“. (Луки 19., 42., 44.). Горе Єрусалима, горе ізраїльської землі се — як бачимо — і горе Нашого Божественного Спасителя.

* * *

А Христос — се наш провідник, се наша провідна зізвѣзда. Його поступованє се норма, се вказівка для наших діл, для наших поступків. Коли-ж у Христа Спасителя бачимо таку сильну любов до вітчизни підчас Його перебуваня тут на землі, то се є і для нас святим приказом, попри вічну нашу вітчизну, попри дороге наше небо, до якого всі правцюємо, о яке всі боремось і до якого всі хотіли-б ми дістатись, любити також нашу рідну землю, наш рідний край, нашу славну Україну! Амінь.

О. А. Галандюк.

Зісланє Святого Духа.

„Утѣшитель Дух свѣтѣ, єгоже послѣтъ Отець во имя мое, той вы научить всему и воспоминаетъ вамъ вся, яже рѣхъ вамъ“.

Іван 14., 26.

Хто не знає, як важним і необхідним в житю природи є сонце? Хто не любує ся Його світлом, не тішить ся Його теплом? А чим є сонце для живої природи і розвою людського тіла, тим є Святий Дух для душі чоловіка. Він огріває нашу душу, просвічує наш розум, скріплює нашу волю та звертає наші гадки від річий дочасних до Бога. Він є на-

шим Просвітителем і учителем в усіх заплутанинах нашого життя, Утішителем і кріпкою опорою в небезпеках, покусах і терпіннях. В Нім пізнаємо бруди наших гріхів і під Його діланем топлять ся скаменілі від гріхів поволоки нашого серця, будять ся жаль і любов до Бога, що склонює нас до добрих і заслугоуючих на вічне жите діл.

Святий Дух зійшов на Апостолів серед шуму вітру й у виді огнених язиків в день старозавітної П'ятидесятниці, переобразив їх, просвітив і скріпив слабі сили їх духа своєю надприродною благодатю, закріпив і оживив їх до великого діла оновлення людства в Христовій Церкві.

Нині святкуємо Празник зіслання Святого Духа на Апостолів, тому застановім ся в нинішній нашій науці над тим, хто є Святий Дух і нащо зіслав Ісус Христос Святого Духа.

Святий Душе! Наповни наші серця святим огнем любови до Тебе і світлом своєї благодати просвіти наш розум, щоби ми достойно і гідно привитали і звеличали нинішній Празник Твого Зіслання.

I.

З уст самого Господа нашого Ісуса Христа довідуємо ся, що Святий Дух є нашим Утішителем, Просвітителем і Учителем. *„Утішитель же Дух Святий, якого пошле Отець у імя Моє, Той навчить вас усьому і нагадає вам усе, що я сказав вам“* (Іван 14., 26.). Він є третою Божою особою, живим, правдивим, відвічним, всемогучим Господом Богом. Він є Духом правди, що не мав ніколи початку і кінця мати не буде. Не був він сотворений, але походить від віків від Отця і Сина і творить з Ним одно неподільне єство, одну і ту саму Божу природу й є правдивим Богом, рівним Отцю і Синові. Як правдивий Бог є він Господом неба і землі і на рівні з Отцем і Сином причиняє ся до діла нашого духового відродження, як се зазначив сам Ісус Христос, коли приказав Апостолам хрестити всі народи во імя Отця і Сина і Святого Духа. Все, що зділав Бог Отець і Бог Син є разом спільним ділом Святого Духа, бо святий Дух є одним і тим самим всемогучим Богом, що Бог Отець і Бог Син.

Як правдивого й одного з Отцем і Сином Бога прославляли Святого Духа і поклоняли ся Йому Апостоли. Коли Апостол Петро картав і ганьбив Ананію, що обманив Святого Духа, дав йому рівночасно пізнати, що обманив не сотворіне, а Бога. *„Ананіє, чого сповнив сатана серце твоє, щоб обманити Святого Духа. Ти обманив не людей, а Бога“* (Д. Ап. 5., 3—4). Євангелист Іван говорить, що Святий Дух є одно, що Отець і Слово. *„Три є їх, що свідчать на небі, Отець, Слово і Святий Дух; і сі три одно“* (Посл. Іван 5., 7.). І Апостол Павло, коли звертає увагу Коринтіян,

що в Церкві є різнородність дарів, різнородність між служеннями і різнородність робіт та дає їм пізнати, що Святий Дух є підставою і жерелом тих різнородних дарів, служень і робіт, не занедбує zarazом поучити їх, що сей Святий Дух є Господом Богом^{*)}. В такий спосіб віддавали Апостоли один перед другим свідощтво Божеству Святого Духа, щоби спонукати також вірних всюди і завсїгди визнавати Святого Духа і поклонятися Йому як правдивому Богови, одному з Отцем і Сином.

Але, хоч Святий Дух є Богом подібно як Отець і Син і що до часу не різниться від Отця і Сина, бо всі три Божі Особи є вічні, то однак заходить між Святим Духом а Отцем і Сином ріжниця що до походження. Бог Отець є вічний і сам від себе, Бог Син є вічний, але родить ся від віків від Отця, Святий Дух є рівнож вічний, але походить від віків від Отця і Сина. Тому инша є Особа Отця, инша Сина, инша Святого Духа. Що Бог Отець, то не Бог Син, то також не Святий Дух, а що Святий Дух, то не Бог Отець, то також не Бог Син. Як се діє ся, се є і позістане для нашого мізерного розуму непонятною і незрозумілою таємницею. Як колись будемо мали щастє побачити в небі Бога лицем в лице, зрозуміємо лїпше сю правду, але зовсім зрозуміти не зможе її ніяке сотворінє. І хоч ми не зрозуміємо сеї правди, то однак цілим серцем віримо в неї, бо об'явив її нам правдивий Бог Ісус Христос. Подібно також вірить дитина своїм добрим і розумним родичам і тїшить ся їх словами, хоч може і не все розуміє як слїд.

От і все, що могли ми сказати в коротких словах про Божество нашого Утїшителя, Просвітителя, Учителя і Подателя житя, як зове Святого Духа сам Ісус Христос і ціла Христова Церква.

Послухаймо тепер, нашо зіслав Ісус Христос Святого Духа?

II.

Ісус Христос зіслав Святого Духа на Апостолів, щоби їх і всіх учеників наповнив всіма Своїми дарами і зділав їх учасниками благодатий відкуплення. Та не тільки Апостолів, але також людий всіх віків, мав зділати Святий Дух учасниками благодатий відкуплення. Святий Дух зійшов на все відкуплене людство і з того часу вже більше не опускає його. Божественний Спаситель сказав по Тайній Вечері до Своїх Апостолів: *„Не за сих же тільки благаю, але і за тих, що увірють в Мене через слово їх“* (Іван 17, 20.). *„І ублагаю Отця й иншого Утїшителя дасть вам, щоб був з вами во віки“*.

^{*)} 1. Кор. 12., 4—6.

(Іван 14., 16.). Пр. Діва Марія, Апостоли і ученики творили тоді Церкву в її першій початку. Ся Церква розширяла ся все дальше і дальше і пригортала до себе всіх тих, котрі через слово Апостолів в Ісуса Христа увірили. По словам Ісуса Христа вона має тревати по всі часи аж до кінця світа, учити і навертати всіх людей і провадити їх до спасення. А щоби вона не зійшла на манівці і могла як слід сповнити свою задачу, зіслав Ісус Христос Святого Духа, Котрий пробуватиме з нею по всі часи, щоби просвічувати, провадити й освячувати її. Як Податель і невичерпане жерело різних дарів і благодатий ділає Святий Дух в світі через видиму Церкву Христову подібно як ділав Син Божий через Своє чоловіцтво. В сей спосіб місце Сина Божого в світі займив святий Дух, а видиме приняте Сином Божим чоловіцтво заступила видима Христова Церква.

Святий Дух є для Церкви тим, чим душа для тіла. А як невидимою є душа, так невидимим є Святий Дух і Його вплив на Церкву. Сей вплив проявляє ся в безнастаннім удержуванню Церкви і заряджуванню. Святий Дух, неначе пильний і працюватий будівничий, безнастанно займає ся ділом нашого відкуплення й освячення. Святий Дух дальше провадить і до кінця доводить будову Церкви, котрій підвалини поклав Спаситель. Святий Дух хоронить Церкву від заглади, впливає на настоятелів Церкви і береже їх від блудів і похибок в справованню їх уряду. Його безпереривний охороні треба завдячити, що Христова Церква стоїть і стоятиме до кінця світа, хоч вороги Христа завзяли ся на неї і як гриби по дощі одні по других виступають проти неї; два тисячі літ стоїть Христова Церква непоколебима як скала, хоч буря віків шаліє довкруги, перевертає і пориває за собою престоли, гинуть царства і народи. Під Його безпосереднім впливом наука Христа і всі правди Його релігії через цілі віки переходять не змінені і не фалшовані з уст до уст і є тими самими, що їх голосили уста Спасителя. Під Його захистною кермою приносить ся і заховує ся в Церкві безкровна жертва Христа і святі Тайни, які преображують, освячують і провадять до найвисшої чесноти, совершенства і святости душі всіх людей, що довгі віки стогнали під ярмом гріха. Святий Дух справляє, що в Христовій Церкві по всі часи жили і живуть Святі, яких жите і чесноти блищать як ясне сонце на небі.

Під охороною, впливом і кермою Святого Духа поширює ся Христова Церква на землі, росте число її членів, які скріплені словом і св. Тайнами доходять до найвисших чеснот і совершенства. Подібно як незначне кинене з землю зерно пшениці росте і розвиває ся помалу в стебло і колосок, виповняє ся зерном і дозріває, так і Христова Церква безнастанно росте і побідоносно йде вперед через століття.

Вона переходить всі степені розвою, поки вкінці не заповнить ся призначене Провидінєм Божим число Святих і не зближить ся живо, якого женцем стане сам Ісус Христос.

Як членів Христової Церкви просвічує також нас Святий Дух світлом своєї правди, викорінює гріхи з нашої душі, наділяє її Своїми благодатями, освячує, скріплює і потішає нас, скоро з дитячою вірою відслонимо Йому свою душу, отворимо своє серце і підчинемо ся під Його благодатний вплив. Він ділає на нас підчас проповіді в Церкві і при читаню побожних книжок, в хоробах і незвичайних випадках, в терпіннях і нужді, в дома і на улиці, одним словом — в кождім часі і при різних обставинах і нагодах нашого життя. На одно тільки не забуваймо, що Бог ніколи не зносить нашої свободної волі, тому діланє Святого Духа на нас залежить виключно від нас самих. *„Ось стою під дверми і стукаю — читаємо в Святім Письмі — коли хто почує мій голос і відчине двері, то ввійду до него“* (Огкр. 3., 20.).

Достойно і гідно зустрічає Христова Церква Празник Зісланя Святого Духа. В живій зелени весни витає вона радісний день своєї найтіснійшої сполуки з Святим Духом, неначе пристроєна і під вінець зодягнена невинна дівчина. Приберімож і ми наші серця животворячими і житєдайними благодатями Святого Духа, радо підчиняймо ся під Його невидимий вплив і слухаймо Його натхнїнь, щоби достойно і гідно привитати і звеличати нинішний Празник Зісланя Святого Духа. Се буде для нас найліпшою і найкрасшою запорукою, що колись таксамо радісно в небі привитає нас Святий Дух в день Свого Зісланя. Амінь.

Допись з Порохницького деканату.

До історії життя нашого священства і народу за час війни і російської інвазії долучую на бажанє піднесене в „Ниві“ отсих кілька нотаток з Порохницького деканату, з „kresów“, за Сяном, де нарід український жиє в суміш з польським і під його впливом. В осени 1914 року, отжеж в сам час вибуху європейської війни, наші власти інтернували слідуєчих священників москвофілів: 1) о. Антонія Дигдалевича, пароха з Повнятич, деканату Порохницького, 2) о. Івана Демянчика, пароха в Скопові, 3) о. Анатолія Хилляка, пароха в Хиринці, 4) о. Юрія Падоха, пароха в Кривчи,

5) о. Івана Гнатишака, пароха в Бахові і 6) Українця о. Андрія Наконечного, пароха в Заміхові,

Крім сего вивезли і інтернували Паню Демянчикову зі Скопова враз зі старшими її дітьми. Молодші її діти вивезли Москалі під час свого відвороту до Росії; далі Паню Падохову з Кривча з її старшими доньками, Паню Хилякову з Хиринки і Паню Гнатишакову з Бахова. За радою і з припоручення наших військових властей виїхали з парохії з відворотом наших військ в осени того ж року з причини воєнних операцій близько кріпости Перемішля і Сяну Українці: о. Данило Бодревич, парох і містодекан Порохника і о. Сильвестер Коритко, завідатель Боратина, котрий якийсь час мешкав в горах, а відтак перебував в Угорці коло Порохника, а на кінці за дозволом Москалів вернув у Боратин. В деканаті Порохницьким за час російської інвазії лишилось лиш двох Українців священників на місці: старенький о. Корнило Винницький, парох в Розборі округлім, до котрого зіхались: син, молодий о. Винницький з женою з Архієпархії львівської і котрий за час ворожої інвазії адміністрував в парохії Повнятичі і зять о. Винницького, Українець, о. Ілія Ткачук з женою з деканату Яворівського, котрий завідував парохією Порохницькою і о. Петро Андрейчик, парох в Крамарівці, котрому була поручена адміністрація парохії сусідньої Скопів. Сей гостив у себе на приходстві евакуованих з терену воєнного оо. Українців з родинами якийсь час під час наїзду ворожого а то: о. Миколу Крайчика з численною родиною, пароха Маковиска, деканату Ярославського, котрий з браку місця на приходстві в Крамарівці і удержання пересилив ся на сусіднє село Скопів і замешкав в опорожненій школі; далі Українку, паню Терепенцеву, учительку з Маковиска, з матерію і дитиною через 2 місяці, старенького і немічного о. Корнилія Гнатишака, пароха з Угерць Незабитовських з женою, котрий там же 4. грудня помер, та на місцевім кладбищі, як на воєнний час відповідно до свого стану при участі 4. священників по християнські зівстав похоронений і о. Ореста Гнатишака, пароха з Сухова з родиною через 3. місяці, котрий за дозволом російських властей вернув назад до своєї парохії, де при відвороті Москалів в маю 1915 р. під час великої битви над Сяном, поцілений шрапнелем в голову трагічно біля церкви і приходства свого в окруженню рідні згинув. В Крамарівці перебував також тоді якийсь час у тестя свого брата в місцевім дворі Українець о. Михайло Мрозовський, неопрезбітер з матерію і своєю женою, а відтак переніс ся за пропускою до свого родинного села Корениці, деканату Ярославського і там завідував парохією під неприсутність свого швагра о. Стефана Дороша, пароха.

місцевого, котрий виїхав до Відня, аж до приходу наших хоробрих військ в маю 1915. В цілім деканаті порохницькім нарід наш заховував ся підчас московського наїзду зовсім поправно і льояльно для нашої Монархії. Зрад жадних на жористь ворога не було, з Москалями також ніхто не утік до Росії, ані на православє не перейшов, всі тримались кріпко свого обряду, віри і народности і вірили сильно в побіду і поворот наших військ, мимо хвилевого упадку сусідного Перемишля; віру сю підтримували серед народу священники Українці, їх геройська постава перед ворогом, безнастанні гуки армат з під Карпат і наші жовніри, котрі по упадку перемиської кріпости, масово втікаючи з перемиського полону російського перебували безпечно серед лісисгих сусідних сіл, як Крамарівка аж до приходу наших військ в маю. Навіть в тих селах і парохіях, де працювали священники москвофіли перед війною, люди заховувались коректно і льояльно зглядом нашої Монархії і династії, також завдяки українським священникам по части, котрі нераз доїзджали з помочію духовною в зимі до них і мимо намов російських салдатів ніхто з них не „удрал“ з ними в Росію і не покинув своєї віри. На велике щастє Москалі нікого з Українців не визезли у Росію і не арештували, а то відай з тої причини, що не було ніде агітаторів москвофільських, бо всі були інтерновані нашими властями, а по маєвім погромі, в горах і коло Перемишля утікаючи не мали часу упровадити нікого в Росію, мимо бажаня і погроз в зимі під адресою деяких Українців. З приходом наших славних військ повернуло на свої парохії і наше священство, ба навіть власть дозволила вернути без родин на свої парохії деяким о. москвофілам, як о. Іванови Гнатишакови до Бахова, а в інших опорожнених парохіях працюють хвилеві завідателі молоді, як в Повнятичах і Кривчи. Російський наїзд не одного добра навчив людей, передовсім наші сусіди Поляки, котрі часто з погордою прозивали Українців перед війною „схизматиками, Москалями“, тепер побачили і пізнали наглядно, а мали час підчас цілої зими, що Русин Українець а Москаль се не все одно, а наші темні неосвідомлені селяни прозріли також і пізнали, що треба дорожити своїм обрядом і привязанєм до церкви, коли їх душпастирі з цілою посвятою і неустрашимо підчас Московського наїзду обстоювали свою католицьку віру і маркували при кожній нагоді і приватно і в церкві привязанє для австрійської династії і монархії, тай тепер здаєсь і агітація передовсім тут на кресах за зміною на латинський обряд, яка була на порядку перед війною, не так легко вдасть ся, як передше, серед нашого народу.

о. А. П.

Бібліографія.

Prof. Franz S. Krus — Fragen der Predigtausarbeitung. Innsbruck 1916. (Накл. F. Rauch. Ціна 1'50 K., ст. 135.)

Книжка, про яку мова, належить до тих, що заслуговують в гомілетичній літературі на пильнішу увагу. А се — щоб сказати сейчас — тому, що її автор вмів поставити згідно поруч себе практику і теорію — що в проповідництві є нелегким завданням. Зміст своєї книжки вбрав о. Крус в форму відчитів, згідно соборчикових рефератів. В такій інтересній формі обговорює він головні моменти, на які мусить тямити проповідник при опрацюванні своєї проповіді, коли хоче, щоби його посів приніс обильні плоди.

Предметом першого засідання є: 1) св. Іван Золоті і апостольська любов священика. На основі твору Золотоустого „Περὶ ἱεροσύνης“ вказує референт на конче усліве проповіді, а іменно — має вона бути пронизана любовію до слухачів. Навіть тоді, коли священик приневолений скартати своїх мірян і сказати їм гірке слово правди, має він руководити ся апостольською любовію. Дальше проповідник повинен старати ся пізнати свою аудиторію. Бо лиш бесідних ознакочлений з хибами, потребами і недолегливостями своїх слухачів, зможе успішно підбадьорити упавших на душі, остерегти необережних і скрушити закамєнілі серця грішників — показати ідеал совершенства. Тоді його слово буде цілющим ліком для роз'ятрених ран! При тім для осягнення тої цілі не повинен проповідник послугувати ся натяганими і бомбастичними фразами. Протівно, його слово повинно бути шире, виголошене зі зрозумінєм і плинути з серця повного апостольської любові. Та однак се не значить ігнорувати штуку краснорічності. Задачею проповідника є її собі вповні присвоїти. Як примір ставить тут шанов. автор — Хризостома, найбільшого християнського проповідника. В своїх проповідях подає Золотоустий своїм вірним завсїгди справдішній душевний лік. Він всюди старає ся основно проаналізувати душевну недугу своїх пацієнтів, а до того материнська печаливість, щирість і любов — не дають ніде місця уїдливім дотинкам.

2) Другий референт говорить про засадниче правило проповідничої техніки а се — точне з'ясоване теми проповіді. Кождий проповідник мусить собі найперше усвідомити, про що властиво хоче говорити. Тоді певно проповідь не буде робити вражіня якогось хаосу, в якім ніяк не мож догланути ся провідної думки. Вибрана тема повинна проникати цілу проповідь. Всі мотиви, приміри, вискази і т. д. мають завсїгди до того стреміти — доказати стійність

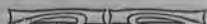
тези, яку проповідник має на оці. Майстром в будованню доцільних проповідей був Італієць Сенєрі (Segneri — помер з кінцем 17. віку). Його проповіді все будуть взірцями в тім згляді. Кілька примірів з него наводить о. Крус.

На слідуючім (II.) засіданню обговорює ся штука мотивованя головного реченя проповіді і розвиваня мотивів. З психології проповідництва підчеркує проф. Крус се, що проповідник не має послугувати ся поняттями, але радше образами і то взятими з обсягу знаня слухачів, опираючись на засаді — *nil volitum quin praecognitum*. В тім разі наведені яко примір уривки з проповідей Берхтольда з Регенсбурга, що мистецьким мотивованєм умів аж до очевидности виказати раціональність голошених правд.

В III. часті, чи скажім конференції, займають ся мнимі референти самим опрацюванєм проповіді. Передовсім повинен проповідник зробити начерк своєї проповіді (ст. 77.). Держись кріпко своєї віри (тема!), бо (мотив!) вона є найпевнішим провідником в житю. Яко примір служить історія Товії, подорожі Ізраїльтян в пустини і т. д. Приміри з власного житя — нікого віра не завела еще на манівці. Відтак розложити відповідно проповідь і розглянути ся еще за матеріялом по св. Письмі, аскетич. книжках, проповідничій літературі, катехизмі і и. Річ ясна, се в одній хвили за першим почерком пера не вдасть ся виконати. Гадки приходять доперва згодом. Спосіб будови проповіді має бути переведений дуже докладно. Вправді таке совісне опрацюване теми получене з трудностями і вимагає трохи напруження — однак воно устереже молодого проповідника раз на все від плиткого і банального говореня — а з часом через вправу дасть йому змогу в короткім часі приготувати справді річеву проповідь.

По кождім такім рефераті слідує дискусія, яка доповняє обговорений предмет. Яко доповнене уміщені еще деякі замітки і приміри в „Anhang-y“. Лучше би може було, колиб зміст тих доповнень був взятий в самі відчити або в дискусію. Через се сам твір зискав би на одноцільности. На кінці книжки доданий перевід св. Franz a Borgias-a „Ratio concionandi“, що містить дуже хосенні ради і для самої особи проповідника. Прочитуючи ту книжку, не один навіть трохи ліпше ознакочлений з теорією гомілетики, знайде много цінних заміток, на які може перше не звертав уваги. Навіть знане прибране тут в таку форму, що й не інтересуючий ся реторикою, прочитає книжку проф. Круса з зацікавленєм і хісном. Еще одно насуне ся читачеві на думку, а іменно, що ознакочлене з теорією проповідництва дасть кождому спромозу оцінити вартість давних проповідників та спонукає неодного заняти ся ними близше. Що до нас, то ми знаєм своїх до тепер на жаль — лиш з імен.

О. С.

ВСЯЧИНА.

З Мушинського деканату:

Відрадну прояву можна тут зауважати на поли церк. релігійного життя між Лемками. Як перше заснічував тутешні парохії в великій мірі радикально-русофільсько-православний „Лемко“, так тепер з приходом молодих священиків несе релігійну потіху і просвіту під лемківські стріхи наш католицький Василіянський „Місіонар“. В деяких парохіях є понад сто передплатників сеї красної, християнської газетки. Дай Боже, щоби сеї „Місіонар“ сповнив як найкраще свою місіюну працю, та щоби допоміг тутешньому духовенству викоринити до решти між Лемками давний кукіль, а натомість засіяти чисту Божу пшеничку!

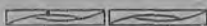
Памяти Еп. Чеховича. В неділю дня 14. с. м. відбулась за бл. п. преосв. Чеховича панахида в Преображенській Церкві у Львові. Патріотичну проповідь виголосив краснорічиво дир. о. Лежогубський, підносячи великі заслуги покійного Владики на полі нашого національного відродження. Панахиду відслужив офіціал Білецький в асисті майже всего львівського нашого духовенства. Велика церков була битком набита вірними. Між присутними переважала інтелігенція.

Оправдана обава. Відновлений „Громадський Голос“ подає довшу статтю про історію Церкви, написану, розуміється по „радикальному“, а як причину поміщення сеї статі подає очікуваний по війні зріст клерикалізму в Європі; щоби отже успішно з ним боротись, треба наперед пізнати його історію. На якій основі сподієсь „Громадський Голос“ зросту клерикалізму? Річ се зовсім ясна. На війні згине багато „поступових“ людей, а число священиків, котрі від військової служби звільнені, останесь те саме. Отже „чисельно сильніші“ заволодіють „клерикали“ Європою...

І в часі війни мають, видно, люди гумор, фантазію і час на писане таких — мудрощів...

З Радехівщини пишуть нам: Як ц. к. Староство в Радехові, так і ц. к. пов. Суд в Лопатині відносять ся у всіх справах до укр. кат. урядів парохіяльних виключно в польській мові. Також розпорядження ц. к. Намісництва, Радехівське ц. к. Староство передає до відома населенню українському в польській мові. Такі розпорядження —

— прибивають гром. уряди на стінах церковних дзвіниць.

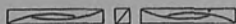
НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ
І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Адрес Редакції:
Львів, ул. Длугоша 21.

З М І С Т:

о. Іван Рудович: Наше духовенство на воєнній еміграції	317
Зміна календаря	326
о. Юліян Дзерович: Матеріяли до історії мартирології нашої Церкви в часі всесвітньої війни	336
Права української церкви в Злучених Державах	345
Фр. В. Ферстер: Школа мовчання	350
о. Михайло Дороцький: Науки про церкву	353
Всячина	363

ЛЬВІВ 1916.

З друкарні „ДІЛА“ Львів, Ринок ч. 10.

НИВА

Виходить з початком кожного місяця в об'ємі
чотирох до п'ятих аркушів друку.

ПРЕДПЛАТА ВІНОСИТЬ:

Річно 10 К. Піврічно 5 К. Поодинокі число коштує 1 кор.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

Львів, ул. Длугоша, ч. 21.

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 6.

Львів, червень 1916.

Рік XII.

о. Іван Рудович.

Наше духовенство на воєнній еміграції.

Без пересади можемо сказати, що між всіми народами австрійської держави України з найбільшим одушевленням ішли до борби проти Росії. Рівнож і українське католицьке духовенство повитало світову війну мов вістун розросту і поширення української католицької церкви, мов заповіт красшої долі, та вибодження українського народу до самостійного життя державного. Наш загал, а з окрема наше духовенство радо піднімалось всяких жертв для загального добра, всі Українці не жахались руїни, яку несе в край кожда війна; нам присвчував ідеал католицької, свободної,

України. Настрій нашої суспільности дуже влучно дасть ся схаактеризувати словами Гетого:

Leicht selbst schien uns der Druck des vielbedürftigen Krieges, Denn die Hoffnung umschwebte vor unseren Augen die Ferne, Lockte die Blicke hinaus in neueröffnete Bahnen.

Погляд нашої суспільности на світову війну висловив дуже влучно і ляпідарно „перший муж між українським народом“ Ексц. Митрополит Шептицький в своїм пастирськім листі з 21. серпня 1914 р. словами: „Війна ведесь о нас... В огни сеї страшної війни виковуєсь красша доля для нас. Ми з Божої волі злучені з австрійською державою і династією Габсбургів; спільна нам доля і недоля; коли військо нашого цісаря побідить — а з Божою ласкою побідить — чекає нас красша і ліпша будучність.“

Та злочинні руки працювали невпинно над тим, щоби здавити те одушевлене серед нашого загалу, а на те місце засіяти пригнобленє і паніку, зачались запопадливі заходи.

щоби скомпромітувати нас перед всіма австрійськими народами, та підготувати розгром нашої церкви та народу, а передовсім нашого духовенства, як найвпливовішого чинника між сільським населенням.

Тривожні вісти про знущання козаків над нашими священиками і їх родинами, про спалені парохіяльних будинків в деяких громадах в Равщині (в Гробичі корслівській і Белзці), в Сокальщині та на Поділю розносили збігці по цілій країні і тому з поступом російської інвазії на Галичину в серпні і в вересні 1914 р. багато священиків і їх родини лишали парохії, доми і свій добуток, та тікали в гори або на захід — за Сян, аж напослід опинились деякі на Угорщині або в західних австрійських провінціях. Військові власті евакуювали деякі священичі родини з місцевостей положених на боєвій лінії,

*) В доказ, що усуване священиків Українців в парохій, хочаби і на основі ложних доносів, було дуже на руку Росії, та що наші священики, оставші на своїх становищах в часі інвазії з нараженням на тяжкі обиди, увязнене і вивезене в глибину Росії боронили католицької церкви та престижа нашої держави і армії, псявogliamo собі навести кілька виїмків в ворожій нам часописи „Голосъ Народу“, яка виходила у Львові весь час інвазії. В ч. 30 тої часописи з 10. грудня (27. ноябра) 1914 р. висловлює якийсь „крестянин“ з під Львова такі „крестянські мисли“ „Мазепинское духовенство, як уже тепер, так тім більше в будущности буде отървато і підпольно вести агитацію против православія, унижати в очах крестьянства в'ру сіомилліонного русского народа; як досих пор, так і в будущности будут с той цілю злоупотребляти св. ісповідью, будут тайния сходки і т. п. Нині еще оевний час, нині Львов; так казати, на тилах армії, а смотрите, що дієт ся по селах в львовскім уїзді! Мазипинскіи ксендзи розвели бішенную агитацію против православія, угрожаючи крестьянам, що, перешедши в православіє, не умрут своей смертю, могили їх іколи не закрийт ся, якви їх не засиповати і т. п.“ В тім самім числі „Голоса Народу“ в окрема статья „Агитация мазепинских ксендзів“, яка зачинаєт ся як: „Як нам доносят із сел, мазепинскіи ксендзи, користаючи с отсутствія вивезених русских священников, начали бішенную агитацию по селах львовского уїзда против православія, угрожаю и тим, що намірают присеєдинити ся до православія адскими муками і т. д.“

Ще більше лютуєт ся на „прспаганду мазепинских священников“ якийсь дріпсець „до Зборова“: „Сдавалось б, що с прилученьем Галичини до Росіи для многотрадального галицького русского народа наступила пора прижкнути до родной общерусской родины важити с нею одним житьем. На дорозі духовного єдиненія с Россіей для галичан поставлена сильная перешкода. Зрадники і предатели мазепин і стараются отравити народню душу галичан ясом отщепенства. Непримиримыми врагами Росіи сят головно уніятскіи священники, которые утекли були с австрійцами при переході галиции русскими вой-

Значна пайка священників добровільно виїхала зі своїх парохій, щоби заздалегідь охоронитись перед наслідками доносів, які посипались навіть на найльотніших австрійських горожан, та на заслужених загально звістних наших передових людей.

Не стану описувати „Одиссеї“ та прикрих пригод наших збігців і евакуованих; може найдесь у нас мистець пера, що змалює ті страшні картини світової війни, а вже тепер можна сказати, що колиби змалював те пекло, через яке мусли переходити збігці священники, тоби і старого Данта налякав.

Вже заздалегідь витворено майже у всіх краях Австро-Угорщини настрої неприхильний — особливо — для нашого духовенства. Тому ціла струя священників емігрантів спрямувалась до Відня, де була наша парламентарна репрезентація, та де надіялись найти певніший захист на час примусової еміграції.

Протягом вересня 1914 р. приїхало до Відня 30 священників, а більшість з родинами. Через Угорщину дістав ся до Відня і Ексц. станиславівський владика Преосв. о. Григорій. Більшість збігців прибула до Відня без середників до життя та без відповідної одежі і біля. Дня 8. жовтня зійшлись они разом в цілі організації до Café Kaiserhof, де відбули перше засіданє. На нїм порішено:

Завязати свою станову організацію на час побуту у Відни; уважати сю організацію представницею українського католицького духовенства на еміграції; вибрати комітет, який виконував би всі важніші справи, ухвалені на сходинах; відбувати сходини що тижня; користуватись радою і помічню та стояти в зносінах з Ексц. єпископом Григорієм та українською парламентарною репрезентацією; повідомити про завязанє організації дотичну власть і назвати ту організацію: „Представництво українського католицького духовенства“. („Repräsentanz der ukrainischen katholischen Geistlichkeit.“)

Головою репрезентації вибрано пралата о. крилошанина Євгена Гузара, а секретарем о. катихита і професора Івана Туркевича.

сками, а нині преспокойно вернули на стария місця і ведуть усиленную пропаганду македонизма даже в тих приходах, гдї уже по нїс, олько місяцев служат православные священники“. Як примір наводить діяльність о. Василя Матвейка проха Беремовець, якого опсля вивезено до Росії за успішне поборюванє православної пропаганди в своїй парохії. Про патріотичну діяльність македонських єзуитов висловлюєсь дописець так: „Страшат крестьян, що ровбитая русская армія покидає Галичину, австрійскія войска переслїдуют і уничтожают русских, що с дня на день всі русскіе будут изгнаны в Россию, а вернут ся австрійскіе войска“.

Навели ми лише тих кілька цитатів з „Газети для крестьян“, а могли би ми навести ще цїнніші ваймки з „Прикарпатской Руса“. Та се єсть в слушний час.

Не всім священикам збігцям вдалось добитись до Відня; велика їх пайка мусіла остати довше або коротше по інших австрійських провінціях. Ще найспокійніше жилось нашим людям в Країні, де вже в жовтні 1914 р. було всіх Українців 2800 душ, а між ними 10 священиків. Наших збігців розміщено в Люблянї, св. Вайтї, Камніку, Постойнї, Віпаві, Жуженбергу, Верхніку і інших. Князь-єпископ люблянський о. Др. Антін Бонавентура Єгліч заняв ся широ нашими збігцями, а рівнож і словінське духовенство помагало і опікувалось нашими людьми. Загал Словінців відносив ся до нас Українців дуже приязно; їх священики в церковних науках запізнавали своїх парохіян з українським народом, його вірою, обрядом, історією, долею і недолею, а наші збігці з дякою публично згадували оо.: Франца Генїгмана, пароха і декана з Верхніка (Ober-Laibach), перекладчика Шевченкового Кобзаря, Осипа Абрама, пароха в Обльоках в Гориції, Матія Мрака, декана і пароха в Старій Луці і других.

Менше симпатичний був побут в Країні, де вже в падолистї 1914 р. було збігців Українців понад 5000, головно з Перемищини, а між ними досить священиків. В St. Andrä im Lavant thal перебувало 20 священиків з родинами і кільканайцять богословів. Священики, богослови, та наші інтелігенти були приміщені головно в тамошнім монастири оо. Єзуїтів. В повітовім місті Wolfsberg було ще більше переселенців, а й до тепер є там концентраційний табір для збігців. По кількасот наших людей було в Thürren, Schloss Mannsberg, Töscheldorf, Karlsberg і в Glansdorf. З початку спрямовано наших збігців і вивезених до Стирії до місцевостей: Graz з передмістями, Cille, Allenz, Kroisbach, Friedau, Dena-witz, Eisenerz, Leoben, Marburg, Bruck над Мурюю, Mürz-zschlag, Peltau, Weiz, Liezen, Indenburg, Hartberg, Feldbach, та до... Талергофу. В Моравії було до грудня 1914 р. до 4000 збігців і 12 священиків в місцевостях: Берно, Прерова, Оломунць, Моравска Острава, Красна, Угорске Городище і інших. В грудні 1914 р. прибуло багато наших людей на Мораву, які на жадане угорського правительства мусіли виїхати з Угорщини. Їх приміщено головно в Угорським-Городищи. На Шлеску було близько 1000 наших переселенців в місцевостях: Опава, Тішин, Bielitz, Oderberg, Ustron і інших. Також і в Чехії зібралось значне число наших збігців. В Празї була зорганізована українська колонія. З початку душпастирював там бл. п. о. сов. Юліян Федувич, а колиж він занепав, а опісля вмер, став українським грекат, душпастирем о. Теодор Василик, парох Гозїєва, а на послїдок о. Василь Лиско, катихит зі Львова.

Майже по тисячці українських збігців було в Сольногородї, Тироли і в Горішній Австрії, а всюда між більшою трупю емігрантів був один або й більше священиків.

Всеж таки до кінця 1914 р. найбільше наших людей перебувало на Угорщині, вижидajući тої хвилі, як будуть могли з нашою армією вернути назад до Галичини. Колиж угорське правительство стало перезозити українських збігців окремими поїздами до австрійських провінцій, особливо до Моравії, тої в наслідок заходів Українського запомогового комітету і нашої парламентарної репрезентації правительство рішило зібрати всіх українських емігрантів, розсипаних по цілій Австро-Угорщині в двох місцевостях — Wolfsberg і St. Andrä в Каринтії. Внедовзі показалося, що годі примістити в тих двох місцевостях всіх Українців і тому улажено табор щей в Гмінді в Горішній Австрії, а понад 9000 наших емігрантів приміщено разом з Поляками в Хоцені на Моравії. На приміщене збігців в Wolfsberg у і в Гмінді побудовано бараки, виставили церков і зорганізовано школи. Лише в Хоцені нема нашої церкви, а до кінця цвітня 1916 не було і священника, аж тепер став там душпастирем о. Іван Алиськевич, парох Ярославич.

В наслідок сего зарядження правительства наше духовенство спрямувалось до Долішної Австрії, головню до Відня та до поблизких сіл і місточок (Mödling, Baden, Perchtoldsdorf) і ту в близкім сусідстві зі столицею держави найшло супокійнійше пристановище, а навіть могло дешо ділати в цілі освідомлення німецьких кругів про нашу церков і народ. Майже кожного дня прибувало членів нашому Представництву; з кінцем цвітня 1915 р. було вписаних 285 українських священників, з яких у Відні перебувало 153.

Представництво переняло на себе веденє всіх найконечнійших і найактуальнійших справ нашого духовенства, а найперше оборону від закиду державної зради та матеріяльну підмогу зовсім незаосмотрених священників та їх родин.

Клевета, кинена на український народ, а з окрема на загал нашого духовенства, мов би воно спроневірилось католицькій церкві і було нельояльне супроти держави і династії, а кольпортована тенденційно пресою, находила віру у широких кругів населеня австрійських німецьких провінцій і на Угорщині. Здемаскувати клеветників та усунути нехить до нашого народу було трудно, бо наші противники

мали до розпорядимости столичну жидівсько-ліберальну пресу („Neue Freie Presse“, „Tagblatt“). Війнних справоздавців найпочитнійших органів („R da R da“ та німецького письменника з Монахова Д-ра Людвига Ганггофера) так настроїли, що вони в своїх дописах зі злорадною злобою писали про страданя і нужду війною зруйнованого українського населеня, а необізнаний з галицькими відносинами Ганггофер

писав в „Neue Freie Presse“, що муровані українські церкви в австрійській Галичині побудовано за гроші, прислані Росією *) Католицькі круги і католицька преса з початку зайняли супроти нас вижидające становище. Колиж в недовзі переконались про неправдивість клевет, кидань на весь український нарід, на наше духівство, а навіть на Ексц. митроп. Шептицького, тоді стали відноситись до нас досить прихильно, а особливо для особи Митрополита-мученика виявили багато широкого спочування. Щирі слова князя архієпископа віденського кардинала Фридерика Піфля, який в проповіді в базиліці св. Стефана змалював незаслужені страданя українського народу і його жертвенність в світовій борбі, знайшли відгомін між віденським населенням і духовництвом. На довгі часи остане мені в пам'яті проповідь, виголошена в марті 1915 р. парохом церкви Матери Божої на Josefstadt-і. Проповідник змалював важке положення і руйну українського народу в Галичині, який з великою жертвенністю ішов до борби в обороні спільної вітчизни та добровільно післав у бій своїх синів, а навіть добровольців-дівчат. В доказ ідейності українського жовніра захищував він німецькі переклади віршів осліпленого в битві під Лю-

*) Позвogliamo собі дословно зачитувати несконфлікований текст статті „Die Kirche von Wielkopole“, випечатаний в „Neue Freie Presse“ („Morgenblatt“, Nr. 18.057 vom 2. Dezember 1914), в доказ, як вірно і безсторонно (!) інформували німецьку публіку принагідні, прихильно (!) до нас настроєні, воєнні кореспонденти, та скільки пачування виявили вони невинним жертвам війни. Допишець описує страшну драму в родині священика Українця о. Алексія Пясецького, пароха Великополя коло Янова в городецькому повіті, а тепер заступника канцлера митроп. Консисторії у Львові. В часі битви під Яновом в вересні 1914 р. арматний стрільбив жену о. Пясецького і її дві сестри, а його самого поранив. Смерть і страданя невинних людей так освітлює допишець: Weiter gingen wir durch Qualm und Glut, um noch die Kirche zu besuchen. Auf einem Hügel stand sie, die schöne Kuppelkirche, wie man sie in Ostgalizien häufig sehen kann, von russischer Propaganda, von russischem Gelde erbaut. Dorthin lenkten wir unsere Schritte. Die Kirche war trotz der Beschiesung in gutem Zustande. In seiner Wohnung lag der Pöpe mit seiner Frau, beide schwer verwundet.

Ті вісвітничі спростував посол до парламенту п. меценас Д-р Евген Олесницький таки в „Neue Fr. Presse“ („Morgenblatt“, Nr. 18.061 vom 4. Dezember 1914) і на основі галицького закону конкуренційного з 1866 р. виказав, що будова гр. кат. церков переводить ся не лише під виглядом, але й при діяльній співучасіи політичних властей, а конкуренційні дати розділюють між зобов'язаних до конкуренції і стягають від них ц. к. податкові власти. Мабуть засміє було твердження, мов би то ц. к. австрійські власти стояли під впливом „russischer Propaganda“ і орудували „mit russischem Gelde“.

Та річеве спростоване п. Олесницького не зробило край ложним і газетним вістям про галицьких Українців, а Пресове Бюро українського духовенства мусіло опісля ще кілька разів спростувати тенденційно ложні казки різних німецьких кореспондентів, а навіть Ganghofer-а, про російських полів в Галичині, про російські церкви, про „руських“ мужиків, яких добачали гарно і совістно поінформовані чужинці в наших селянах.

блином однорічного охотника Андрія Волощака, який тоді був в віденському шпиталі:

Щирі слова відряди і потіхи для бідної мами подиктовані молодим темним поетом зробили вражіння на слухачів. Ми позволимо собі зачитувати німецький текст того вірша:

Meine Mutter hat geweint
Als ich ging gegen den Feind;
Doch das Schicksal hat gelacht:
Habt acht! Der Feind ist nah', —
[habt acht!]

— Es erschien die Tageshelle
Und der Schwarm war bald zur Stelle.

Liebe Mutter! Siehst du, siehst?
Hat die Kugel mich geküsst; —
In dem Kuss war solche Macht,
Dass der Tag wurde zur Nacht...

— Ach, kein Aug' hat mein Gesicht, —
Mutter, Mutter, weine nicht!

In dem Gliedern strömt der Schauer:
Ach! die Nacht wird ewig dauern;
Ewig dauern ohne Licht —
Mutter, Mutter, weine nicht!

— Jetzt die Welt ist schwarz und
[leer]
Sehen werde ich nicht mehr — — —

Doch, o Mutter! weine nicht,
Wenn m'r scheint kein Sonnenlicht:
In der Welt, an jeder Stelle
Scheinen wird die Geisteshelle.

Опісля змалював розпуку молодого, талановитого чоловіка, що рвав ся до життя, до праці, а якому шрапнелевий стріл випалив очи, знищив найцінніший орган, зробив нещасливим калікою, відняв можливість хосенної праці та здійснення молодечих мрій.

Bei Tag und Nacht die Finsternis
Umfasst die Brust so fest;
Mein Leben war vorher so schwer,
Noch schwerer wird der Rest.

Doch weinen kann ich nicht! Mein
[Aug']
Hat keine Träne mehr, —
Nur meine Brust drückt wie ein Stein
Die Sehnsucht — ach! so schwer.

Die Sehnsucht noch dem Sonnenschein
Zerreißt mein Herz in Stücke;
O schöne Jugendzeit, so hell,
Ach! kehre doch zurücke!

Jedoch umsonst In stiller Nacht
Mein Flehen wird verhallen:
Der Sonnenschein wird nimmermehr
In meine Seele strahlen!

Відтак на основі прозового перевodu Волощаківної поезії „Веснянка“ проповідник підкреслив ідейність і жертвенність української молодіжи. Поет не жалує своєї великої жертви, не нарікає на своє горе, годить ся з Божою волею, за свій народ, за Україну піднімаєсь нести важкий хрест, забуває про своє особисте горе, а лиш діймаючо відчуває неволю рідного краю і тому кличе:

І рветь ся клич палкий з грудий:
Проснись мій рідний краю!
Прийшла весна, прийшла красна,
Воскресний спів лунає...
О горе! В ворога руках
Мій рідний край конає...

Холодним Німцям покотились слези з очей. Годі не піднести з повним признанєм і з вдякою заходів Ексц. Преосвященного Григорія і нашої парламентарної репрезентації, а з окрема п. президента Дра Костя Левицького і пп. Дра Евгена Олесницького і Миколи бар. Василька, які і пером і совістними та вірними інформаціями в міродатних кругах старались розігнати ту мраку сплетень, якою оловили нас були люди, що позваляли собі на ось який дотеп: „W s ür ein Unterschied ist zwischen den Russ philen und den Ukrainern? W e zwischen einem Israeliten und einem Juden.“

„Представництво українського католицького духовенства“ передовсім занялось обороною українського духовенства від закиду державної зради. В тій цілі уложено пропамятне письмо (Denkschrift der ukrainischen kath lischen Geistlichkeit), яке депутація духовенства вручила президентови міністрів гр. Штіркови та подала до відома міністра просвіти Гузарека і міністра внутрш их справ бар. Гайнольда. В склад депутації входили: о. вікарій Плятонід Філяс, та оо. крилошани: Войнаровський Тит, Щепкович Франц і Хотинецький Киприян.

В початковім історичнім виводі пропамятного письма зображено вікове гоненє і нищенє автономії України та самостійного єствованя українського народу, а з окрема підкреслено руйнованє української католицької церкви великими князями московськими а опісля царями Росії і їх духовними та світськими властями. Сотки мучеників за віру служать незбитим доказом, що Українці все дорожили своєю католицькою церквою; від хвилі прилуки до Австрії у всіх прикрих хвилях як найщирійше і найвірнійше стояли при пануючій династії Габсбургів, з посватою боролись за цілість і розріст сеї держави, в якій надіялись добитись здійсненя церковних і національних ідеалів, а в теперішну світову війну ішли з ожиданєм і надією на скорий визвіл з вікових кайданів. Дотичний уступ звучить так:

Nachdem nun in allerletzten Tagen eine Zeit der endgültigen Abrechnung für dieses verbrecherisches Treiben (Russlands) kam, empfand es unser Volk mit hoher Freude, dass endli.h die Stunde der Befreiung von diesen feindlichen Angriffen für die Ukrainer schlug und mit voller Dankbarkeit schaute es zu denjenigen auf, die bei diesem Werke der Erlösung ihre mächtige Hand halten.

Та не так склалось, як ждалось!

Nichtsdestoweniger aber musste unser ukrainisches Volk, welches so viel durch moskowitzische Gewalt zu leiden gehabt hatte, noch dass empörendste Unrecht erleben, dass es nnd seine glaubenstfeste Geistlichkeit der verräterischen Untreue unserem Staate und der katholischen Kirche gegenüber von den Feinden des ukrainischen Volkes geziehen wurde!

Безперечно були одиниці між народом і духовенством, які своїми симпатіями звертались в сторону православної Росії, алеж український загаль, а з окрема українське духовенство все поборювало ті стремлення, шкідливі нашій церкві і народови.

Справу інтернованя духовенства обговорено в проп'ятнім письмі зовсім основно, опісля зображено руїну, яку заподіяла Росія українській католицькій церкві в Галичині за час інвазії, а в кінцець поставлено такі жаданя:

Angesichts der Vergewaltigung durch die Russen der Rechte der gr. kath. Kirche in Galizien und der Verhaftung und der Entführung durch dieselben des gr. kath. Metropolitens S. Ex. Gr. Andreas Szeptycky entsprechend Schritte und Massnahmen vorzunehmen und unsere gr. kath. Kirche wie auch ihr Oberhaupt in Schutz zu nehmen;

de
katholischen Geistlichen

ukrainischen

welche nach Galizien zurückkehren, durch die Erteilung entsprechender Bescheinigungen und durch eine an alle Zivil- und Militärbehörden und ihre Organen zu erlassende Weisung und Belehrung die anstandliche Rückkehr und ungestörtes Verbleiben im Lande, so wie auch das Wiederverlangen ihrer Ämter und ihrer Pflichten zu ermöglichen und zu sichern.

Провідник депутації генеральний вікарій о. Плятонід Філяс, вручаючи проп'ятне письмо, підніс в своїй промові до президента міністрів, що російські власти в Галичині переслідують, нищать та в'язнять Українців католиків, українське духовенство, а навіть самого Митрополита Експ. Шептицького одиноко лише тому, що держать ся широко своєї католицької віри і церкви, не хотять прийняти накидуваного їм православ'я та доховують вірність своєму монархови. Представники духовенства явились в міністерстві, щоби прилюдно дати вислів непохитної лояльності супроти держави і пануючого Дому, просити о належну клирову регабілітацію, та о охорону і поміч правительства в праці в хосен церкви, держави і свого народу. (Кінцець буде.)

Зміна календаря.

II. Пастирський лист о подвигах за добрі і святі справи.

Наш нарід у всіх змаганнях своїх і у борбі о своє існування на всіх областях житєвих, не доінів як слід впливу найважнішого чинника в житю народнім, а іменно чинника релігійного і не примінив ся як належить до прав і постулатів Церкви і віри. З сеї причини вплив Церкви і віри не поглибив нашого житя народного, а в останніх часах релігійний лібералізм з одної сторони, а русофільські струї з другої сторони до решти приголомшили благодатний вплив походячий з віри і релігії. Церков і віра остали у нас підпорядковані справам народним, вони як чинники вищі уважані остали як средства до цілий низших, а по части зовсім нехтовані. Одним словом ми в тім згляді майже вивернули порядок Божим правом объявленим і природним, установлений.

В слід за тим справи віри заняли у нас підрядне місце, а Церков порабощена. В справи церковні вмішались зовсім некомпетентні люди, а навіть ворожі для Церкви. Авторитет Церкви у нас підкопаний, а її свобода рухів спинена. На неї наложено кайдани, а уста її замкнені. Воля немов рабья прибита і схилена призначена лишень до невольничих прислуг, не сміючи упінутись о свої права і достоїнство....

Прийшла страшна війна. Удар за ударом зачав на нас спадати, а кожний тяжший від попереднього. Жаль і біль огорнув наші серця і душі. Однак позитивних і поважних рефлексій в справі віри і Церкви у нас трудно доглянутись.

Нашим і союзним арміям пощастилось перемогти ворожі війська і хотяй еще не прийшло до рішальної побіди, однак суть надії на її досягнене. Серед сего і нам блисла надія здійснення ідеалів о нашій красшій будучности національній і політичній. Зачали у нас виринати нові пляни і конюнктури що до нашого будучого становища. Серце стрепенулось на гадку, що зближаєсь хвиля, коли кордон між нами а нашими братами Українцями буде знесений і ми всі получимо ся в одну велику сімю. Порушено у нас всякі квестії, зачалося обговорювати всякі справи.... Але що буде з вірою, яке становище займе між нами Церков католицька, — на се питанє ніхто не звернув серйозно уваги. Бо серце і ум наш иншими справами заняті, бо Церков і віра заняли у нас підрядне місце...

Серед сих то злегковажених у нас справ релігійних, серед сих для Церкви і віри невідрадних і небезпечних обставин написав я своє Посланє: „О післанництві українського

народа в католицькій Церкві" і видав з ним сполучені розпорядження і постанови, а між ними і введене григоріянського календаря в численню церковнім. Сим актом я бажав піднести прапор Церкви католицької в нашій народі, хотів звернути увагу на високу ідею, яку маємо сповнити, а зараз дати притоку до скристалізованя у нас не тільки справ віри і католицької Церкви, але також і справи народної.

Всякі справи в Посланю тім порушені самі собою суть ясні і зрозумілі, серед обставин послідними часами витворених прямо пекучі, а крім сего я старався ще їх умотивувати і вказати їх значінє і далекосяглість не тільки для віри і католицької Церкви, але також для цілого культурного розвою українського народу. Посланє те написав я і видав дотичні розпорядження не для примилєня ся комусь, не під впливом чи під напором зовнішних чинників, ані не руководився якимись позакулісовими справами. Ні! Я був спонуканий до сего виключно совістю і мотивами св. віри, як також добром мого народу.

Тому з огляду на повисші причини я ніяк не сподівався опору з боку патріотичних кругів українських, хиба від причаєних русофілів або людей сграничених та короткозорих.

Не мало я однак здивувався, коли ще перед опублікованєм Послання і розпоряджень явилась у мене дня 27. лютого с. р. депутація від тут. повітового Комітету Загальної Української Ради і вручила мені на письмі меморіал з прошенєм о відложене наміреної реформи календарської до „слушного часу“.

Справи в меморіалі порушені не суть нові, бо я їх вже упередив і нестійність їх висказав в Посланю, однак для більшого виясненя сі заміти ще раз хочу обговорити.

І так найперше що до заміту, що через введене нового календаря послідує відчужене між нами а нашими закордонними братами на случай знесеня кордону, то сей заміт не має місця, бо календар зовсім не перешкоджує почуваням і зносинам національним. Закордонні наші брати на случай знесеня кордону як щирі Українці зірвуть не тільки з Росією, але і з накинутим їм російським календаром, як пр. се сталось вже тепер в Болгарії. Впрочім після сего заміту, що „хочемо іти до них не як чужі, а як рідні брати, рідні не лишень мовою, а звичаями, побутом, цілим способом життя“ то в дальшій поплідовности ми хиба повинні виречити ся також віри католицької і католицької Церкви, бо тогди справді не булоби вже ніякої ріжниці між нами а ними, бо тогди справді пішлиби ми до них як „рідні брати“. Введене проте нового календаря в році церковнім зовсім не значить „ставити мур поміж собою а православними“, як се між иншими сказано в меморіалі, але противно є тим біль-

шою нагодою потягнути наших братів до правдивої віри, а разом себе забезпечити перед схизмою.

Се забезпечене є тим більше конечно, що закордонні Українці остаючи до тепер в схизмі можуть як більшість потягнути нас як меншість до схизми. Се можна вносити з дотеперішних наших зносин з поодинокими закордонними Українцями, які до нас приходили і між нами перебували.

Що до заміту знов, що наш нарід під теперішну хвилю знаходить ся „в стані передразнення і перечулення“ і тому належалоби справу календаря усунути на тепер з порядку дневного, то се заносить на парадокс. Бо єсли нині розважувемо всякі інші справи як актуальні і жизнені, то чи лишень справи віри і Церкви мають нас дразнити і тому належить їх не доторкати?!

А вже впрост дивний є заміт, що „треба числити ся з консерватизмом широких мас і їх привязанем до існуючого порядку свят“. Шкода, що єще не піднесено в тім заміті, що треба числити ся також з всякими забобонами, які злучені суть з обходженем свят в декотрих околицях, а головнo на Гуцульщині. Календар отже господарський наших селян, свята ярмаркові, а навіть всякі звичай забобонні мають мати більшу вагу, чим справа віри і релігії?!

Впрочім велика є противорічність між сим замітом а поглядами і поведенем переважної частини нашої свіцької інтелігенції. Многі наші свіцькі учені, а головнo з ліберальних і та радикального табору зовсім не числять ся з консерватизмом широких мас, наколи пропагують свої ідеї, нераз навіть ворожі і погубні для віри і етики, бо як кажуть, вони се ділають в ім'я поступу, закидуючи при тій Церкві назадництво і заскорузлість за се, що вона береже і заховує справи святі, вічні і безсмертні. Коли однак Церков постановляє і оголошує справи і права жизнені і конечні, то сі панове закидують, що Церков не числить ся з консерватизмом широких мас!

Що до иншого заміту, що введене нового календаря „булоби кроком зверненим безпосередно проти політичного та мілітарного інтересу держави“ то він є нестійний, бо як попередно зазначено, се є якраз бажанем міродайних чинників.

Вкінці що до послідного заміту, що „реформа календаря далаби якраз ріжним елементам товчск до нарушенія хатньої згоди (Burgfriede)“, яка тепер є конечна в часі війни то заявляю, що не реформа календаря, яка є хосенна і конечна, може нарушити хатню згоду, але якраз сі ріжні елементи, котрі хотіли би ставляти опір і нарід баламутити та підюджувати. Хатня згода має право домагати ся злишення всяких сварок партійних, поррахунків особистих та инших незгод чисто людських, але ніяк не може домагати ся, щоб понехати актуальні і далекосяглі справи віри і Церкви.

На меморіал через висше сказану депутацію мені предложений, крім устних пояснень, я дав еще письменну відповідь під днем 28 лютого с. р.

По тім всім розіслав я Послання і був певний, що всякого рода опір чи заміти устануть. Тимчасом довідаюсь, що українські „рішаючі чинники“, головно в кругах львівських так світських як і духовних, а остаючих під командою українських патріотів у Відні, що сі „рішаючі крути“ опирають ся постановам мною порішеним для тут. дієцезії і то в області церковній і мені як єпископови компетентній, що підносять заміти і готовлять ся з протестами. Рівнож, що преса українська знана з неприхильного а навіть ворожого настрою релігійного стараєсь мої розпорядження понизити і здескредитувати, не наводячи при тім ані змісту Послання, ані не переповідаючи бодай мотивів і пояснень тамже поданих.

Не могучи вийти зі здивованя питаюсь, що є на річи? Дістаю від одних відповідь, що „рішаючі чинники“ українські тому невдоволені, бо се сталося без них, що се отже виходить більше з причини подразненої амбіції. Інші знов кажуть мені, що у нас так мусить бути, бо нема еще усталених і вироблених поглядів об'єктивних взагалі і що у нас судить ся справи поверховно. Вкінці отримую еще і таку відповідь, що брак симпатії до моєї особи се найголовніша причина і що єслиби хто інший порушив сю справу, а не я, то булаби легко пішла.

Не перечу, що і сего рода обставини відгрівають у нас свою роль, однак ту треба шукати дальшої і глибшої причини. А здогад сей еще тим більше є основний, єсли поставимо собі слідуєче питання: Єслиби Росія прийняла календар григоріянський чи то давнійше, чи тепер — чи сего рода опір у нас проти введеня сего календара мав би місце?... На се питання зробимо великі очі, а відповідь завмре на наших устах, бо со. омно і тяжко признатись до блуду, в якім доси знаходимось. Бо нам тяжко признатись, що єслиби Росія прийняла григоріянський календар, то тогди тим самим і у нас знайшовби своє повне примінене. Тогди ніхто не відважив би ся піднести замітів, що єпископ не є компетентний запровадити сей календар в своїй дієцезії, що ту вкорочує ся права Митрополита, що ту справа національна виставлена на небезпеку, що нарід не є ще підготований і всякого рода інші сумніви і тривоги видавали би ся тогди як смішні і невмісні. Тогди навіть в зло вміяло би ся єпископови, єслиби не хотів в своїй дієцезії запровадити того календара, котрий прийняла Росія.

Застерігаюсь ту рішучо проти всякої злобної інсинуації з боку ворожих людей, немовби я бажав через поставлене сего питання компромітувати справу українську, або ставити в підозріне наші почування національні і наш патріотизм.

тизм зглядом австрійської держави. Ні! Знана бо річ, що весь народ український аж надто відчуває сі тяжкі кривди і гноблене кнута російського і що між Українцями а деспотизмом російським пропасть непроходима. Я поставив се питанє лишень на се, бо се питанє дає нам можливість дійти до головного жерела опору „кругів“ українських проти введення нового календара, а з другої сторони дає нагоду до висвітлення цілої справи і до виказання, як сей опір є неосновний і згубний для нас під кожним зглядом.

Щоби довго не розводитись, приступаю впрост до річи і тверджу, що візантинізм орієнтальний є тою тайною силою, котра насвяже зі східним трупом російським, що вплив сего візантинізму орієнтального, котрий всяк в наші душі, доси еще в наших душах покутує і що він опирає ся кождому навіть зовнішньому зближеню нас до Церкви католицької, хотяйби то зближене було лишень в видї впровадження нового календара.

Сей візантинізм орієнтальний ми втягнули в душі наші вже в самім зароді приймаючи віру з Візантії. В тім часі, коли ми прийняли віру з Константинополя, вправді не було еще явної і довершеної схизми однак віра там була вже затроєна зародом схизми. Там зачав вже змагатись вплив двора візантійського над Церквою і класти основу до будущего цареславя православного або до так званого цезаропапізму. То вже не була та чиста і жива віра з перших віків християнських, але притемнена і ослаблена, маюча в своїм нутрі зарід мертвої схизми. З первісної животної сили віри лишив ся либа зверхний обряд, який опісля мав заступити правдиву віру і Церков. На се вказує також ся традиція, що наші предки, захоплені передовсім зовнішнім обрядом, прийняли віру християнську з Константинополя.

Розумієть ся само собою, що з Царгороду ся віра через нас принята не могла виконати свого могутного і благодатного у нас впливу, не могла всякнути аж до шпіку і кости нашого єства, не могла основно перетворити всі сили і прояви нашого житя душевного, якби належало. З сєї причини мимо сего, що цілий нарід після урядового приказу прийняв віру християнську і остав охрещений, однак у нутрі душі позістали по части давні традиції і звичаї з часів поганських, а жите душевне зазначилося радше зверхними релігійними звичаями, чим ділами і проявами живої і ясної віри.

Сей зарід орієнтального візантинізму перетворив ся відтак в явну схизму, яка по упадку візантійської держави знайшла свій повний вислів і примінене в російським цареславю. Через сю схизму Церков на сході до решти стра-

тила своє достоїнство і значінє, віра зовсім завмерла, а місце їх заступила пуста та мертва орієнтальна обрядовість.

Ми отже зроджені не з духа ясної, свідомої і живої віри католицької, але з орієнталізму візантійського, котрий не дав нам свідомого зрозуміння основ живої і правдивої віри, а з другої сторони відчужив нас від католицької Церкви і не дозволив віджити житєм католицьким і набрати змислу і смаку католицького. І хочай ми тепер не остаємо в схизмі, однак чуємось немов чужі для духа католицького. Єсьмо католиками і в Церкві католицькій, однак не можемо віджити в повній житєм з віри католицької.

З сеї причини ми майже відрухово боронимось проти впливу католицького, а кожде зближенє до Церкви католицької, хочайби навіть зовнішне, викликає у нас всякого рода підозріння і тревоги.

Если би ми жили повним духом католицьким, еслиби ми мали правдивий змисл і смак католицький, еслиб у нас католицизм був ясно понятий і спрецизований, тогди з певністю оцінилиби ми як слід кожду справу католицьку і відчулиби ми до живого кожду акцію католицьку. Тогди з не ностию введеє григоріянського календаря булоби само з сеї справою зрозумілою і бажаною.

Но сей візантинізм орієнтальний, в котрім ми зросли і з котрим ми зжили ся, не тільки затемнив наші душі і відчужив від духа і життя католицького, але з другої сторони заблахманив наші очі та запоморочив наші душі зовнішною та мертвою обрядовістю російсько-орієнтальною, котра якраз єсть впливом і повним висловом сего орієнтального візантинізму, і через се поставив нас немов в стан духового спорідненя з тим мертвим кольосом російським і немов прикув нас до него.

Через се ми впали немов в блудне колесо, з которого не видимо виходу. Немоз під впливом магічним пірвані в вир обертаємось як сателіти в округ темного молоха російського. Подібно як раби, що зросли в неволи. Відчуваємо єго тяжкий кнут над собою, боронимось проти него, а однак тяжко нам зовсім з ним зірвати. Подібно як Жиди старозавітні, хочай втікали з єгипетської неволі, а однак тужили за єгипетською цибулею та чісником. Так і ми. Бажаємо вирватись з впливів неволі російської, а однак бануємо за російським орієнталізмом.

Обертаючись вічно в тім блуднім колесі, остаючи неустанно в сїм душевнім розломі між Церквою католицькою а обрядовістю російсько-орієнтальною, навіть не здогадуємось, яку кривду ми самі собі заподіваємо. Бо через се ми не маємо можно-

сти віджити повним житєм і духом правдивої віри і католицької Церкви, або ишими словами, що через се справи віри і Церкви у нас занедбані і понехані. Через се рівнож і обряд поносить велику школу, бо не є нормований і оживлюваний духом віри, але стаєсь іграшкою химерних примх та сентиментів людських і сходить на пусту обрядовість, та карикатурну безобразність. Через се поносить необчислені шкоди справа народна. Бо се є історична правда, що віра і Церков католицька єдино двигнула і двигає правдивий культурний розвій народів. Се є рівнож історична правда, що католицька Церков ніколи не придавлює свідомости національної, але навряд противно підтримує і нормує після засад віри і етики. Видимо се на інших народах в Церкві католицькій, які живучи побіч себе, або помішані між собою, хотая мають не тільки спільний календар, але навіть спільний обряд і мову літургійну, а однак заховують свою окремішну національність як прим. Хорвати і Словінці, Чехи і Німці. Вкінці через се ми стоїмо перед лицем культурних народів, як нарід низший і менше важний, а крім сего даємо нагоду всяким ворожим елементам до кидання на нас всяких низких підозрів та нечесних клевет, через що ми поносимо тяжкі кривди і спадають на нас гіркі нещастя, як се наглядно виказали події підчас сеї світової війни.

Но розважмо справу єще дальше. Сей візантинїзм орієнтальний, як попередню сказано, затроїв живу і правдиву віру і знехтував достоїнство Церкви. Замість правдивої Церкви і живої віри двигнув він пусту обрядовість зовнішню. Під крилами знов сеї пустої зовнішньої обрядовости немов в пантеоні знайшли примішене всякі божки, а лишень для Христа Спасителя правдивого воплощеного Бога враз з Богопостулятами і правами нема місця. Се видимо найлучше в російській схизмі Там лишень пуста зверхність обрядова, там лишень великі храми, але жите релігійне там мертво. Лишень здеправоване чиновництво там дальше розпановує ся. Там всякі секти і ложновірства мають своє горюжанство, а лишень Церков католицька гноблена, лишень віра католицька придавлена.

Подібні позначки можна і у нас зауважити. Вправді у нас нема сект, бо правдива віра сему запобігла, однак зате у нас витворилась ріжнородна і неоднотайна обрядовість, а крім сего ми поставили сю обрядовість вище, чим віру. Через се у нас освідомлене в правдах віри є так притемнене, а жите з віри так занепало! Впрочім ся обрядовість є для нас вигідна, бо не ставить до нас своїх рішучих постулатів, як се робить віра. Тому за сею обрядовістю побивають ся навіть сі, що не мають нічо спільного з Церквою і вірою.

Ми отже, не живучи духом живої віри, а за-поморочені головно обрядовістю, не тільки не спостерігаємо, але навіть, може невідомо, пособляємо сему, що під крилами сеї обрядовости змагають ся на-прями ворожі вірі, що згубні кличі нуртують в душах вір-них, що низкі інстинкти і пристрасти беруть верх в нашій суспільности, що безвірство і безетичність щораз більше підносить голову. У нас всякі негативні і згубні струї знай-дуть для себе сприяючі обставини, а лишень напрями като-лицькі стрічають на підозріня, опір або протести. Звідси лишень можна зрозуміти, чому русофільські і ліберально-радикальні струї знайшли у нас так податне поле.

Звідси також лишень можна собі пояснити сей дивний у нас прояв, що круги українські, хотая ворожо відносять ся до русофілів і їх побивають, однак де ходить о акцію антикатолицьку, там одні і другі разом стають в одній бо-євій лінії, рамя в рамя побіч себе.

На доказ наведу таких кілька моментів. І так коли свого часу ходило о реформу Чина Св. Василя Великого, розпоряджену через Столицю Апостольську, тогди всі ра-зом, Українці і русофіли, піднесли голос протесту, хотая нині ніхто не заперечить благодатних впливів реформи сего Чина для Церкви і віри католицької в нашім народі.

А діяльність пок. Кардинала Сильвестра Сембратовича хто побивав спільно, як не Українці і русофіли? Сей єрарх був милої вдачі, був щирий Українець а ціле його неща-сте в тім, що головно звернув свою діяльність на скріплене духа католицького в нашім народі. Він один, хотая серед тяжких і противних обставин, по-сунув у нас найбільше наперед акцію католицьку.

Коли тому кілька літ русофіли викинули СС. Василянки у Львові з монастиря і церкви монастирської, тогди Укра-їнці піднесли голос обурення на так брутальний вчинок. А пізнійше подібного злочину чи не допустили ся і Укра-їнці супроти монастиря СС. Василянок в Станиславові? З монастиря вправді не викинули, бо не мали титулу правного, але було змагане знищити істнотане сего монастиря. Се є факт!

А сю уличну борбу проти дух. семинара в Станисла-вові за се, що станув на основах католицьких і в душі католицькій, хто підняв, як не Українці і русофіли ра-зом спільними силами?

В кінці сєї опір проти введення григоріянського кален-даря з боку українських „кругів“, аж надто ясно ста-вить їх з русофілами, бо еслиби русофіли мали нині голос, то зовсім не інакше поступилиби. Впрочім ту русофіли сугь ні причім, бо українські „круги“ в сій справі переймають на себе ролю русо-філів...

Ось наслідок візантинізму орієнтального. Під зглядом національним і політичним ми є Українці і сепаратисти т. є. не хочемо мати нічого спільного з русофільством, але на тлі католицизму, навіть на перекір нашим інтересам народним, ми працюємо на річ русофілів.

В кінці пригляньмося ще раз сему візантинізмowi орієнтальному. В цілїм своїм розивіті він є нічим иншим, як тільки деспотизмом світської влади над Церквою, над справами віри і релігії. Се видно найлучше в російській схизмі. Там цар російський є абсолютним зверхником і головою церкви. Управа церкви лежить в его руках, він рішає о справах віри і релігії. Одним словом, там церква є зовсім порабощена.

Се порабощенє Церкви і у нас має своє значінє. Нема у нас вправді абсолютного деспотизму світського над Церквою, але єсть неприродна зависимість її від своїх людей зовсім некомпетентних. Всякого рода брацтва церковні і нецерковні, всякі комітети, національні ради, організації світські, — всі вони присвоюють собі право розказувати і забирати голос в справах навіть чисто церковних. Церква через се у нас, хотїй ніби самостійна і свободна, а однак порабощена. Кождий рух і крок її самостійний стрічаєть з опором і протестами. Єсли єпископ видає розпорядженя в області церковній, отже в своїй компетенції, але без запитаня, зглядно без апробати світських комітетів, поповняє „злопамятний вчинок“ проти „загалу суспільности“.

Най віхто не думає, що ту може грає ролю звичайна людська амбіція і порожність. Ні! Ту ходить о принципіальну засаду, яка є впливом орієнтального візантинізму, котрий не зносить самостійности Церкви католицької. Звідси то походить ся боязнь, щоби Церква у нас не віджила і не змогла на силах, звідси та борба проти „клерикалізму“, звідси сей опір проти всякої самостійної акції Церкви, звідси вкінці і сей протест проти введеня календаря григоріанського без попередного запитаня і апробати світських „рішаючих кругів“, котрі уважають себе за покликаних стояти на сторожі всіх справ нашої суспільности отже і церковних. Після їх гадки, то вони мають перше кожду справу зріло розважити, нарід підготовити, а відтак дати свою апробату і санкцію. Горе однак єпископови, єсли він поважить ся щось без них учинити в границях навіть своєї компетенції. Бо тогди „рішаючі круги“ відклинуть ся до „волі народа“, котрий, розумієсь, через них „підготований“, не дозволить собі накинати влади і прав Церкви...

Справді жаль серце стискає, коли розважає ся, як згубні наслідки спричинив у нас сей візантинізм орієнтальний, як застрашаючу ситуацію він створив між нами. Нема яс-

ного освідомлення і розуміння правд віри. Жива віра не переняла наскрізь наших душ. Ми католики, — а не живемо повним духом Церкви католицької. Ми в Церкві католицькій, — а чуємось немов відчужені від неї. Обрядовість перша, а справи Церкви і віри понехані і стручені на підрядне місце. Правди і права висші надприродні, підпорядковані низшим, чисто земським, а навіть звичним справам. Лібералізм і радикалізм, русофілство і всякі інші негативні та згубні струї, пристрасти і інстинкти заняли домінуюче становище, — а Церков поневолена.

Що справді у нас так справа ся має, най буде доказом якраз той опір, з яким стрінуло ся моє попереднє Посланє: „О післанництві українського народу в католицькій Церкві“, як також з ним злучені розпорядження, а головнє введене григоріанського календаря в році церковнім. Супротивленє се і протести якраз свідчать, що мої помічєня і поясненя в тімже Посланю подані суть основні, що розпорядження мої суть хосенні і конечні, що я якраз ударив в найбільший боляк і подав успішний лік на найтяжшу хворобу, яка загніздилась в організмі духів нашого народу. Сї гнїви людські якраз мене утвердили також ще більше в совісті, що я добру справу начав, що я сповнив добру службу для католицизму і нашого народу. То Посланє враз з своїми постановами як також сї протесты, з якими воно стрінулось, дають лишень нагоду до висвітленя цілої ситуації між нами.

З сеї причини я не тільки не захитав ся з огляду на сї протести і гнїви людські, але навпаки я еще більше став ободрений. Наглядно показуєсь, що ту вже не ходить о формальну справу календарську, але о далекосяглі справи віри і Церкви, в за такі справи я готов пожертвувати не тільки честь і достоїнство єпископське, але навіть і моє житє. Відступити я не смію, хиба на приказ Найвисшої моєї влади духовної т. є. Апостольського Престола в Римі, котрого приказ є для мене висловом волі Божої.

Ту я звертаюсь до сих „рішаючих кругів“ українських так свіцьких як і духовних з тим, щоби добре розважили, яку роботу вони завели. Нехай зрозуміють, що вони своєю киринею готові зовсім пригвоздити судьбу цілого народу, котрий що іно тепер і то з тяжкими зусиллями зістав очищений з клейма русофілства та всяких підозрінь. Сї „рішаючі круги“ замість причинити ся до розясненя та відверненя всяких низких і негідних посуджувань, хотять своїм поступованєм немов еще удержати сю кривдячу опінію о нашім народі, а заразом дати

непокликаним чинникам страшне оруже до побивання нашого народу. Чи мало ще тих тяжких нещаст, чи мало тих страшних кар, які на нас впали? Най вони не тровять народу, бо се небезпечна гра. Колись се готово заважити катастрофальними наслідками на судьбі цілого народу.

Навіть єслиби не було на тепер успіхів (з введення нового календара), або єслиби деякі відпали і то не тільки поодинокі особи, але і парохії, чого однак не припускаю, то і тогди не лякаймо ся. Не на великім числі і масі спочиває царство Боже, але на інтензивній силі духа. Се лиш покаже нам, кілько у нас є правдивих вірних.

* * *

(Дай буде).

о. Юліян Дзерович.

Матеріяли до історії мартирології нашої Церкви в часі всесвітної війни.

Вернім ся еще у збірці напих матеріялів до нашого курського Вязня, та для змалювання безправности арештованя Його зробім собі паралелю під отсим наго товком:

Гр. А. Шептицький і гр. Вл. Ал Бобринський.

„Імеєт Галицкая Русь счастье к Бобринским“ писав львівський русофільський „Голос Народа“ в своїм першім, воскресім числі, бо отсе генерал-губернатором Галичини став генерал-лейтнант Георгій Александрович Бобринской, двоюродний брат друга і попечителя Червонной Руси, члена Государственной Думи графа Владимира Алексієвича Бобринского“, звісного комівожера царє і православя по нашій бідній землиці, який насміхаючись з австрійських законів їздив по наших „селах і деревнях“ і як пише „Прикарпатская Русь“ в ч. 1417 „не пугаясь навіттовъ мазепинцевъ и радѣтелей уніятской церкви, группировавшихся возлѣ митрополита Андрея Шептицкаго исходилъ всю Галичину, благословляя ея народ на страданье за вѣру и царя, утѣшая и суля ея дѣтям новую эру жизни, обновленіе „въ Руси“ и соединеніе“ съ старшимъ братомъ. Неразъ Вѣна оцѣни-

вала голову гр. Вл. А. Бобринського, разыскивала его, какъ шпіона и старалась схватить, какъ бунтаря. „Вражье оказалось — лѣпко, а Божье — крѣпко“.

З сихъ пеанівъ въ чистѣ Бобринського видно, що вінъ на своїхъ поїздкахъ сїявъ міжъ нашимъ народомъ зерна православної і політичної пропаганди „благословляя галицкій народъ на страданье за вѣру и царя“.

А тепер, коли навіть приймемо все за правду, що писала „Прикарпатская Русь“ о митрополиті А. Шептицькѣмъ, або коли навіть повіримо в се, що писало „Новое Время“ зъ дня 11. вересня 1914 о нашій Вязню, то побачимо, що провина нашого Митрополита сходить на невинну забавку. А якъ же инакше поступало наше правительство зъ своїмъ явнимъ ворогомъ, зъ пропагаторомъ зради стану і явнимъ провокаторомъ зради віри, зъ графомъ Бобринськимъ, а якъ инакше поступило російське правительство зъ чоловікомъ, який — (коли подані факти правдиві —) не міжъ православнимъ населенємъ Росії а міжъ старообрядцями, які склонюють ся більше до католицизму, якъ до православья, шукавъ мосту до споуки западу зі сходомъ. Ось що пише „Новое Время“ въ згаданімъ числі по увязненню Митрополита :

„Галицко-русскій уніятскій митрополитъ графъ Андрей Шептицкій привезенъ подъ конвоемъ изъ Львова въ Кіевъ. На этотъ разъ прибылъ въ Россію легальнымъ путемъ и съ требуемыми закономъ документами. А сколько разъ, бывало, раньше онъ прїѣзжалъ въ Россію съ поддѣльными паспортами, то какъ скупщикъ шерсти, то какъ комивояжеръ какой-то вѣнской фирмы. Его іезуитской изворотливости удалось обмануть наши пограничныя власти и онъ свободно занимался уніятской пропагандой среди нашихъ старообрядцевъ. Въ Москвѣ посѣдилъ пригнобленнаго іезуита і германскаго шпіона Верцинскаго, въ Петроградѣ — не менѣе знаменитаго Дейбнера, состряпалъ даже уніятскую часовню на петроградской сторонѣ и вездѣ мугилъ среди православныхъ.

Въ одинъ изъ его прїѣздовъ къ намъ въ 1910. г. его можно было поймать. Онъ былъ узнанъ въ Витебскѣ, и только благодущіе (?!) или опасеніе передъ осложненіями тогдашняго директора департамента иностранныхъ вѣроисповѣданій спасло его отъ русской тюрьмы. (Читаєсь ті стрічки якъ байку о тій наївності та добродушності (!) русскихъ властей). Судьба привела его, наконецъ, теперь въ то мѣсто, куда онъ давно стремился. Но не узникомъ мечталъ онъ прибыть въ Кіевъ. Съ покойнымъ эрцгерцогомъ Францомъ Фердинандомъ и своимъ другомъ принцемъ Максимиліаномъ Саксонскимъ думалъ онъ вступить триумфаторомъ въ Кіевъ и на Софійской площади провозгласить первое многолѣтствіе „украинскому“ королю Францу Іосифу І.

Всевишній судить іначе“.

Справді Всевишній судив інакше! Але певно не так! Як наміряли наші русскіє! Сидить вправді наш Вязень в своїй почесній тюрмі, але Його страдання не пропадає даром, воно не лиш звернуло увагу цілого цивілізованого світа на Його достойну Особу, воно не лише прикувало наші серця до Него нерозривно, не лише зєднало Йому щирю симпатію чужих нам людей, але воно і загальній українській справі принесло незміриму користь, бож Вязень наш се вязень за справу віри, за справу народню, за привязане до Династії, се вязень за свій австрійський патріотизм, який будучи під Австрією мав право оказувати і після міжнародного права і всякого людського права не повинен завоювателями бути караний і в'язнений.

Ось як культурно поступили „дикіє германи“ з латинським архієпископом Каковським. Коли Німці в осени 1914 року зі стратегічних зглядів відступили від Варшави, зателеграфував архієп. Каковський дня 12. червня до царя: „Изъ избавленной отъ наше твїя врага Божією помощью и волею Вашего Императорскаго Величества Вршавы, совершивъ торжественное благодарственное Богослуженіе, осмѣливаюсь повергнуть къ стопамъ Вашего Императорскаго Величества отъ имени своего и всей моей паствы чувства глубочайшей благодарности и вѣрнопопданческой преданности. Варшавскій римско-католическій архієпископъ Александръ Каковскій“.

На сю телеграму удостоїв ся Каковський слідуючої відповіді: „Римско-католическому архієпископу Каковському. Благодарю Господа Бога за избавленіе Варшавы о т занятія ея врагомъ. Сердечно раздѣляю радость Вашей паствы по этому случаю и благодарю вѣхъ за молитвы и за выраженныя чувства преданности. Николай“.

Архієп. Каковський зістав ся у Вавшаві і йому волос з голови не спав, хоч Німців у телеграмі називав ворогами і дякував Богу за вибавлене від них. Але годі! Як хто що розуміє! А ось „Ко локолъ“, орган Святійшого Синода еще вихвалює незвичайну гуманність русских властей супроти нашого Митрополита пишучи:

„Передаютъ, что при осадѣ Львова графъ Шептицкій не пожелалъ оставить городъ въ минуты его крайней опасности желая тѣмъ самымъ якобы „воспріять вѣнецъ мученичества“ за свою паству. Но эта совершенно непоходящая для него роль была розгадана; уніятскаго митрополита русскіє забрали без всякаго насилія, не причинив ему никакого вреда... Не смотря на рядъ темныхъ своихъ дѣяній по отношенію къ Россіи, (щож австрійського, уніятського Митрополита могла обходити Росія і чи обовязаний він був робити се, що їй подобалось або ні) графъ Шептицкій и въ рускомъ плѣну не испытываетъ ни малѣйшихъ лышеній.

Забравши Митрополита, печалива о нас Росія, постаралась як найскорше о се, щоби ми не були сиротами, та щоби нам була назначена єрархія. Ось як про се добродійство писали „Биржевыя Вѣдомости“.

Православная ієрархія въ Галичинѣ.

Архієпископъ Евлогій командированъ св. синодомъ въ Галичину въ качествѣ главы сосѣдней съ ней волинской єпархії и священо-архимандрита почаевской лавры, особливо почитаемой галичанами. Ближайшая цѣль командировки — присоединеніе къ православію желающихъ уніатовъ и удовлетвореніе очередныхъ нуждъ православія.

Древняя митрополичая кафедра во Львовѣ будетъ временно замѣщена архієпископомъ, до тѣхъ поръ, пока патріархъ константинопольскій не утвердитъ нового митрополита: или не передасть св. синоду своихъ правъ по высшему духовному управленію Галичиной. Въ качествѣ митрополита опредѣленно называютъ архієпископа харковского Антонія. (Шкода, що не назначили Антонія! мали б і Москалі свого єпископа *in partibus infidelium S-ti Synodi*). Во Львовѣ будетъ учреждена православная духовная академія, ректоромъ которой будетъ состоять одинъ изъ викарныхъ єпископовъ львовской митрополіи. (Не на жарті до нас брались вже в другім місяці (!) війни нашої освободителі — да Богъ судить иначе..)

Кромѣ того, предполагается учредить двѣ єпископскія кафедры въ Галичѣ и Ярославлѣ.

Антоній — Евлогій — Діонизій.

Мало було попеченія Антонієвого і Евлогієвого, — щоби нас таки успішно, скоро, певно перевести на „православну веру“, Евлогій еще одного собі підкамандіровал єпископа а то кременецького єп. Діонізія. Ось що про се донесла також ліберальна „Кіевская Мысль“:

„По полученнымъ здѣсь свѣдѣніямъ изъ Житомира, св. синодъ постановилъ поручить русскихъ галичанъ, отказавшихся отъ уніи, архипастырскому попечительству архієпископа волинскаго Евлогія. Вмѣстѣ съ тѣмъ, єпископу кременецкому Діонісію поручено совершить объѣздъ занятыхъ нашими войсками мѣстностей въ Галичинѣ, для возсоединенія русскаго уніатскаго населенія съ православною церковію и для рукоположенія православныхъ священниковъ.“

Єпископъ Діонизій командированный архієп. Евлогіємъ доносить, что имъ во многихъ селахъ возстановлено православіе и назначены православные священники..“

— Да Богъ судилъ иначе — скажемо ми їх власними словами. Війна привела нам тих непрошених гостей, війна їх і вимела еще скорше, як вони війшли. „Да! Богъ суди ъ иначе“.

Еще одно „Богъ судилъ иначе“.

І наші домородні янічари заінтересувались і занялись сильно православною пропагандою і з своєї сторони старались подавати різні проекти для „знищення“ унії а розширення православя.

І так С. Ю. Бендасюк поспішив аж над Черу і там 14. вересня в „Галицко рускомъ обществѣ“ сдѣлавъ докладъ о православномъ движеніи въ Галичинѣ, въ которомъ предложивъ галицко рускому обществу принять рядъ слѣдующихъ предложеній: Нужно присоединять уніатовъ ъ православію только въ томъ случаѣ, если они сами объ этомъ просятъ. Всякое вмѣшательство ъ это дѣло, не только со стороны властей, но и частныхъ лицъ, кромѣ вреда, ничего не принесеть Россіи. (Ми знаємо, аж надто добре, як слухали російські власти а найпачеж сам С. Ю. Бендасюк своїх власних рад що-до поширення православя. В першім числі „Голоса Народа“ розписав ся він широко і довго о своїм возсоединеніи з православем у преосв. Антонія харківського, виражаючись в так огидний спосіб о католицькій Церкві, до якої доси належав, що треба спорої дози цинізму і відваги, аби таку статю між нашого мужика пустити.)

Послѣ присоединенія слѣдує ъ оставить все ѣ обряды и обычаи, которыми до сихъ поръ рускіе уніаты ѣ Галичинѣ. (Отже очевидно, що ті обряди були тими „новшествами“, против яких слѣдувало руским православним виступити, але не затримувати їх, — але годі було се зробити, коли ті новшества мали певну узасаднену причину, як прим: тихі Служби Божі або певну гарну традицію і привязане нашого народа до них.)

„Необходимо закрыть орденъ іезуитовъ базильянь и конфисковать ихъ имущества, которыя должны быть переданы мѣстнымъ приходамъ“. („Да — Богъ судилъ иначе“ — бо отсе гніздо православної надграничної пропаганди Почаєвська Лавра вже може хвилі та дни числити, коли ті ненависні „іезуіти-базиліане“ змінять Віталіїв та Ілїодорів, які то словом то брошурами баламутили наш добрий та надто довірчивий народ).

„Слѣдуетъ отрѣшиться отъ должности митрополита уніатовъ гр. Шептицького, какъ руководителя іезуитовъ“. (Тимчасом „отрѣшиться“ не встигли, але хіба „аретировать и запереть въ русскую тюрьму, гдѣ ему и слѣдовало быть“ після слів „Нового Времени“.)

„Желательно, чтобы въ Галичину посылалось русское духовенство съ высшимъ образованіемъ“. („Желательно? но дѣйствительно“: послано нам різних неудачників, як: Стислів, Куриласів, Клубків, Ілечків і різних Цимбалів, бо ізвідки-ж взяти то, го „образованного“ духовенства, коли його в безмежній Росії мало, дуже мало!)

„Богослуженіє слѣдуетъ вести на древне славянскомъ языкѣ, но проповѣди въ церквахъ должны быть произнесены народу на малорусскомъ нарѣчій“. (Отже таки „мазепинство і сепаратизм“ у наших москвофілів також вийшли наверх, бо коли „русскій“ народ один, то повинен наш мужик зрозуміти і батюшку з Уфи або Архангелська і на що тоді употребляти: „жаргону“, як з погордою називали язык Шевченка і Франка наші янічари.)

Всѣ эти предложенія собраніємъ принято, и постановлено передать ихъ въ совѣтъ общества для ихъ редактированія“.

— Но Богъ судить иначе. — Наші москвофіли одні дали сими предлогами ще один зайвий доказ, яке то правдиве було їх католицтво і „преданность католической Церкви“, та яких гачин за пазухою виховували собі наші Пресвящені єпископи.

Генерал-губернатор у Львові.

На середу, дня 23. вересня о 10. рано мав прийняти новоназначений генерал губернатор гр. Георгій Ал. Бобрінской представителів духовної і світської інтелігенції. На сей „приказъ“ поспішили туди президент міста Львова д-р Т. Рутовський з обом віцепрезидентами д-р. Стальс і д-р. Ф. Шляйхером, римо-кат. архієпископ Більчевський, вірм. кат. архієп. Теодорович і офіціал о. Андрей Білецький, та крім того багато різних світських достойників, між ними і двох жидівських рабів д-р Брауде і д-р Гавзер.

Генерал-губернатора повитав привітною промовою президент д-р Тадій Рутовський, але зовсім у своїй промові не підчеркував „polskości miasta Lwowa“. На його промову відповів гр. Бобрінской, а з його промови наведемо лиш уступ, який відносить ся до релігійного питання. Гр. Бобрінской сказав :

„Въ вопросѣ релігiозномъ, Ваши Преосвященства, я не дѣлаю никакого различія между обѣими частями Галичины. Мой лозунгъ — полное уваженіе ко всѣмъ релігiямъ и полная вѣротерпимость. Вліяніе священнослужителей на народъ, слава Богу, велико и, отъ Васъ зависить внести духовное успокоеніе въ потрясенное бѣдствіями населеніе края. Но я конечно не потерплю никакихъ явныхъ или скрытыхъ выступленій противъ православной церкви“.

В теорiї отже зістала в Галичині признана свобода совѣсти і віротерпимість, але в практиці що до нашої греко-католицької Церкви то певно, що ми находились „внѣ закона“ — унія була переслѣдувана розличними способами. Вже сам розпорядок в справі релігiйній, який появил ся небавом в офіціальнім органі: „Львовское Военное Слово“, нїс для нас погибель, та драконські міри. Як незвичайно цікавий документ його тут в цілости наводимо:

Руководство по релігiозному вопросу Галичины.

По свѣдѣніямъ изъ достовѣрныхъ источниковъ, мѣстныя высшія административныя власти намѣрены руководствоваться въ релігiозныхъ вопросахъ Галичины слѣдующими началами:

Власти намѣрены проявлять (намерени... но в действительности нїкакєй не проявлялі) полную вѣротерпимость къ всѣмъ вѣроисповѣданіямъ, не допуская насильственныхъ обращеній на православіє;

Не допускать возвращенія скрывшихся уніятскихъ священниковъ на ихъ прежнія мѣста, какъ недостойныхъ іереевъ, бросившихъ паству въ столь трудную минуту ея жизни; (Ми знаємо, що ся власне постанова дала причину до страшної самоволї і знущання як над клиром, так і над вірними, а ми і се знаємо, що „батюшки“ перед приходом австрійських війск кидали свою паству, хоч після повисших слів також були „недостойними пастирями.)

Не допускать новыхъ священниковъ безъ особаго разрѣшенія генераль-губернатора, (і се дало фірточку до сего безправя, що на найліпші приходи вти скались москвофіли як прим.: Артемій Авдикович на Жидачів; Іван Гошовський з Крилоса на Стоянів; Іван Сваричевський на церков св. Петра і Павла у Львові і т. д. а щирі тружденники, ревні священники українські не могли добитись „разрѣшенія“, бо Глушкевича Лабенский „чіновніки до особих порученій“ не хотіли їм виставити свідоцтва „благодѣтельности“.)

Посылають же въ селенія православныхъ священникоѣ, согласно желанію жителей, только въ тѣхъ случаяхъ, если три четверти изъявляють желаніе имѣть именно православнаго священника". (В дійсности накидували селам нашимъ батюшківъ всюди, де не якатам трети-на села заявила за православем, але де три, чотири родини, підкуплені рублями або з баламучені агітацією забажали батюшки. Прим. Лешнів, Щирець, Ременіє, Броди, і мно-гі інші місцевости).

Православные священники въ уніятськихъ селахъ должны совершать богослуженіє съ православными антимирами, съ сохрaненіємъ мѣстныхъ обрядностей уніятівъ (ловкіє батюшки! неправда? і в своїй ловкості позволив Евлогій нашимъ москвофіламъ, щоби не надягали на себе православної ряси, голили вуса, ховали нагрудний хрест, щоби так підступом брати „упорствующихъ“) и только „Вѣрую“ читають непремѣнно по православному и не поминать папы.

Если въ селеніи есть уніятскій священникъ но три четверти жителей все же захотять православнаго священника, то уніятскій остається и церковь находится въ его распоряженіи, а для богослуженія православнаго священника отворится другіє помѣщеніє. Всѣ уніяти, желающіє перейти въ православіє, будутъ приняты съ распростертыми объятіями, но насильное обращеніє недопустимо. (В інтенції тихъ „распростертыхъ объятій“, почала „Прикарпатская Русь“ пускати майже що тижня вістки в „Хроникѣ“ о присоединеніи до православя „нѣскольکو“ священниковъ безъ поданя їхъ імен, нѣскольکو селъ безъ поданя їхъ назвъ, аби викликати відповідний настій, депримуєчий у католиківъ а піднеслий у москвофілівъ тимъ самимъ додати їмъ відваги і собівпасти в „распростерті объятія“).

І так „Прик. Русь“ з дня 10, жовтня донесла слідуєчу нотатку: „Завтра въ воскресеніє, 28. сентября, въ Почаєвѣ нѣскольکو галицко-руськихъ уніятськихъ священниковъ, безъ различія прежнихъ національно-партійныхъ направленій, будутъ присоединены волинскимъ архієпископомъ Евлогіємъ къ православію“. Ся нотатка мала на ціли і між українськимъ духовенствомъ через своє „vivat sequens“ викликати Юдів своєї Церкви, бо в дійсности нї одинъ Українець-священникъ ніколи і не думавъ присоединятись з чорносотеннимъ Евлогіємъ, хоч їмъ обіцували золоті гори, товсті приходи. По зрахованю тихъ „нѣсколькихъ“ у всіхъ числахъ „Прик. Руси“ повинні вийти

сотки, а в дійсности було їх не більше як 30 москвофілів з усіх трех дієцезій.

„Уніятская Церковь не имѣтъ будущности“.

Минуло пів року від коли Превосходительство Бобринской обняв управу Галичини. Поїхав тому Сіятельство в Петроград похвалитись результатами своєї управи і тут то допустив до розмови кореспондентів великих газет до себе. Кореспондент „Русскаго Слова“ помістив сейчас же в своїй газеті в 76. числі з 4 (17. апрѣля) 1915. р. свою розмову з голосним чоловіком. З сеї розмови приведемо лише сю частину, яка доторкає нашої Церкви. Граф Бобринской сказав:

„Я перехожу теперъ къ вѣроисповѣдному вопросу въ Галиціи. Что касается католическаго духовенства, то его отношеніе къ намъ вполне корректное, (дуже сумнівна похвала від ворога!) и вообще съ католической церковью у насъ никакихъ пререканій не возникаетъ. Самымъ труднымъ является для насъ такъ называемый уніятскій вопросъ. (Бо вмісто сподіваного переходу на православіє, о чім запевняли своїх хлібодавців за продані москвофіли, найшов гр. Бобринской „упорствующихъ до своєї віри уніятів“).

Вопросъ идетъ о переходѣ уніятскихъ прихожанъ на православіє. Мы собственно даже избѣгаемъ говорить объ обращеніи уніятовъ въ православіє, такъ какъ многіе уніяты не признають существенной разницы между уніятствомъ и православіємъ. Мы избѣгаемъ въ этомъ вопросѣ какой бы то ни было принудительности. Если какой либо приходъ выражаетъ желаніе перейти на православіє, то мы производимъ среди населенія закрытую баллетировку (голосованє) на бумажкахъ. Одинъ крестъ обозначаетъ православіє, а два креста — уніятство. Если такимъ образомъ $\frac{2}{3}$ населенія выскажутся за православіє, то я посылаю въ ихъ приходъ православнаго священника, но при этомъ уніятскаго священника мы не устраняемъ и онъ служитъ вмѣстѣ съ православнымъ священникомъ. Въ Галиціи, крімъ того, находится много пустующихъ приходовъ, изъ которыхъ уніятскіе священники ушли вмѣстѣ съ австрійскими войсками. Въ такіе приходы мы посылаемъ православныхъ священниковъ безъ баллетировки. (Припустім, що навіть ті душпастирі провинились покинувши свою паству, але звідки приходять за се терпіти прихожани, коли вони чужого їм батюшки анї не просили, анї не хотіли. Коваль завинив а шлюсара повісили!)

Конечно, въ томъ щекотливомъ вопросѣ не обходится безъ нѣкоторыхъ рѣзкостей(!) съ той или другой стороны, но постепенно намъ удастся занять надлежаще положеніе. Лично я все больше склоняюсь къ той мысли, что уніятская церковь не имѣеть будущности. (Цікаво знати, чи православна віра остоялась би навіть в Росії без такої всемогучої опіки, яку їй подає правительство. Мабуть і для неї не було б' будущности а її місце заняла би унія через свою живучість, рухливість, ріжнородність). Небольшая часть уніятговъ перейдетъ въ католичество, а основная масса, по моему мнѣнію, перейдетъ въ православіе, — повторяю, безъ всякой предупредительности съ нашей стороны“.

„Да! Богъ — судиль иначе“ По православію ні сліду нема, а унія хиба зачне свої найкрасші часи.

(Дальше буде).

Права української церкви в Злучених Державах.

Найновійший декрет св. Конгрегації.

Дня 17. серпня 1914. року видано в Римі новий декрет св. Конгрегації для розширюваня віри. Декрет сей, підписаний Еронімом Роллері єм, секретаром і кардинагом М. Готті, префектом, відносить ся до духовної управи церкви грецько-руської в Злучених Державах Північної Америки. Він звучить:

Коли єпископови грецько-руському в Злучених Державах наділа Апостольська Столиця в році 1912 повну і звичайну юрисдикцію над цілим клиром і народом грецько-руського обряду в Злучених Державах Північної Америки чи то на стало, чи лише на якийсь час, постановили найдостойніші і всесвітліші Огці Кардинали, котрі стоять на чолі св. Конгрегації для розширюваня віри та для справ східних обрядів, на повнім засіданю, котре відбуло ся дня 10. серпня біжучого року, слідуючи закони, котрі відносять ся до духовної управи грецько-руської церкви в згаданім краю:

ГЛАВА I.

Про грецько-руського єпископа.

Артикул 1. Іменоване грецько руського єпископа для Злучених Держав Північної Америки є застережене Апостольській Столиці.

Арт. 2. Єпископ грецько руського обряду і його правні наслідники в Злучених Державах зістануть під безпосередною юрисдикцією і властю Апостольської Столиці і будуть виконувати повну і звичайну юрисдикцію над всіми вірними грецько руського обряду стало чи на час, одначе під доглядом кожодчасного Апостольського Делгата з Вашингтону.

Арт. 3. Йому (єпископови) прислугує власть правити і вести своє стадо і власть видавати закони і статуги в тих справах, що не противлять ся загальним правам. Єпископ грецько руський має запровадити однакові церемонії, уживані при різних богослуженнях, одначе не при подаванню Тайн. Сі церемонії мають бути згідні з типіком, уживаним в грецько-руським обряді і їх однообразного виконувания має єпископ право домагати ся від своїх священників.

Арт. 4. Єпископ обов'язаний точно, часто і правильно візитувати грецько руські місії (значить церкви), щоб докладно міг пізнати стадо йому повірене та щоб міг тим ліпше подбати про все, що відноситься до його духовного добра.

Арт. 5. Підчас канонічної візитації парохій має жадати єпископ від пароха сповнення всіх парохіяльних обов'язків, головно відвідин хорих, науки хлопців, пильного голошення слова божого в неділі і свята; надто має переглянути метрики хрещень, вінчань і померших та інвентар церковного добра з послідних двох літ; має жадати також від кожного пароха рахунків церковних, значить має переглянути і оцінити книгу приходів і розходів кожної церкви, її матеріяльний стан, довги і т. д. Щоби також подбати старанно про забезпечене церковних маєтків, цвинтарів і всіх церковних справ, має грецько руський єпископ вислухати підчас переговорів ради досвідчених людей і своїх дорадників і заховати всі ті форми підстав (титулів) посідання та приписи, котрі відповідають законам поодиноких держав, а котрі є корисні для заряду церковним маєтком, для удержання і для певної передачі наслідникам.

Арт. 6. Річне удержане єпископа буде складати ся в prestaціях на взір катедратика, котре означить єпископ після справедливости по вислуханю своїх дорадників, а котрі то prestaції мають платити поодинокі церкви руської дієцезії. Настоятелі церков є відвічальні за плачене тих і інших prestaцій, котрі єпископ і його дорадники означать, як: на синар, сиротинець, місії і т. д.

Арт. 7. Звичайним місцем осідку грецько-руського єпископа буде місто Нью Йорк (*urbs Neo-Eb rancensis*) Н. Й., а осідок генерального вікарія і ректора семинарія місто Філядельфія, Па.

Арт. 8. Єпископ має кожного п'ятого року здати повний і докладний персональний, моральний і матеріальний звіт місії Апостольському Делегатови, котрий передасть його св. Конгрегації для поширення віри і для справ східних обрядів. Також після звичаю, прийнятого між єпископами Злучених Держав, має єпископ припасти кожного десятого року до святих апостольських стіп, щоби зложити поклін і заявити послух Святійшому Отцю та здати йому звіт з виконання обов'язків пастирських та зі справ, що відносять ся до стану церкви, обичаїв духовенства і народу і до спасення душ йому повірених.

Арт. 9. Коли би виринули які непорозуміння між єпископом грецько-руського обряду і латинського обряду в Злучених Державах, належить се предложити способом посереднім Делегатови у Вашингтоні, з застереженням відклику до Апостольської Столиці.

ГЛАВА II.

Про грецько-руське духовенство.

Арт. 10. Грецько-руські священники, призначені для релігійних справ Злучених Держав, мають виховуватись у власнім русько-американським монастирі, або і в інших колегіях як в Америці так і поза Америкою після потреби руської церкви і осуду єпископа. Щоб грецько-руська церква у Злучених Державах славно зростала та розширяла ся і могла сповнити свою місію між Русинами, мусить мати священників непорочних в життю, відданих побожності, відповідно вихованих, не жадних збитку і далеких від політичних стороництв. Обов'язком єпископа є виховати достаточне число таких місіонерів, удержувати їх в Америці і висилати поміж нарід. На удержанні семинарія і вихованні місіонерів — будучих парохів мають платити грецько-руські церкви в Злучених Державах.

Арт. 11. Заки буде відповідне число священників вихованих в Америці, коли би або опорожнилась парохія або утворилась нова, має єпископ зажадати відповідного священника від руських єпископів або з Галичини або з Угорщини за посередництвом святої Конгрегації для поширення віри і для східних обрядів. Тим священникам, що з власної охоти, ані не завізані єпископом ані не вислані святою Конгрегацією для розширення віри, сюди прибудуть, не може грецько-руський єпископ дозволити на ніякі чинности, чи то відправляти Службу Божу, чи то в який небудь спосіб сповняти церковні обов'язки.

Арт. 12. Священиків, що шукають гроша, або колибають ся у вірі та в обичаях, або люблять підхміле, в нійкий спосіб не можна висилати ані допускати до Америки; а коли такі знайдуть ся, належить їх чим скорше відіслати.

Арт. 13. Кождий священик, що походить з Європи і перебуває в Злучених Державах для обслуги грецько-руських вірних, буде все причисляти ся до первісної дієцезії; одначе єпископ первісної дієцезії не може під ніяким услівем виконувати над ним юрисдикції; такий священик буде підданий юрисдикції єпископа грецько-руського. Висше згадані священики не сміють відіхати до вітчизни ані бути відкликаними без дозволу грецько-руського єпископа Злучених Держав. Такий дозвіл має бути виданий на письмі. Первісні єпископи мають відвічати перед святою Конгрегацією для розширення віри, коли такі священики без письма виданого грецько-руським Ординарієм пойдуть до Злучених Держав.

Арт. 14. Всіх настоятелів грецько-руських місій у Злучених Державах може усунути Ординаріят відповідно до потреби. Одначе не можна їх усунути без важних і слушних причин.

Арт. 15. Усуненому священикови прислугує право предложена апеляції в посередній дорозі проти усуваючого декрету до трибуналу Апостольського Делегата, котрий протягом трох місяців від дня відклику має порішити справу з захованем права рекурсу до Святої Столиці, також в посередній дорозі.

Арт. 16. Про удержанє священика постараєть ся єпископ, визначаючи йому дохід, котрий він буде брати після відношення зі всіх доходів церкви чи то з загального маєтку, чи з окремих частий

Арт. 17. Треби й інші доходи з святих обслуг має означити єпископ в кожній парохії після місцевих звичаїв.

Арт. 18. Грецько-руський єпископ має юрисдикцію лише над своїм духовенством і народом; коли однак в деякій місцевості є вірні грецько-руського обряду, а там нема священика сього обряду, то може свою юрисдикцію над тими людсьми виконати і місцевий латинський священик, повідомивши Ординаріят.

ГЛАВА ІІІ.

Про грецько-руських вірних.

Арт. 19. Вірні грецько-руської церкви мають пильно ходити до своїх церков, їх піддержувати і заховувати приписи своєю обряду; в тих околицях, де нема церков і священиків власного обряду і де ізза віддаленя не можуть ходити до своєї церкви, мають обовязок слухати Служби Божої в католицькій церкві иншого обряду, одначе не є обовязані приймати Тайни від священика чужого обряду.

Арт. 20. Постійне ходжене до церков латинського обряду не потягає за собою зміни обряду. Одначе перехід з грецько-руського обряду на латинський, чи то на все чи на час, може дозволити Русинам мешкаючим в Злучених Державах лише свята Конгрегація для розширення віри і то за предложеном важних і слухних причин, котрі розгляне сама Конгрегація, по вислуханю грецько-руського єпископа.

Арт. 21. Не вільно священикам латинського обряду під карами наложеними Апостольською Столицею якогонебудь Русина перетягати на латинський обряд.

Арт. 22. Вірні латинського обряду можуть сповідати ся і одержати розгрішене від грецько-руського священика, одобреного своїм Ординаріятм, хоч би в місці був латинський священик. Також вірні грецько-руського обряду можуть важно сповідати ся у священиків латинського обряду, установлених їх єпископами. Одначе священики латинського обряду не можуть давати розрішення від цензур і кар і в випадках задержаних, постановлених грецько-руським єпископом, без його позволення. Те саме відносить ся і до священиків руських щодо цензур і резерватів Ординаріятів латинських.

Арт. 23. Всім вірним якогонебудь обряду дозволяється приймати з побожності Тайну Евхаристії після котрого-небудь обряду. Надто, де того потреба вимагає, а нема священика власного обряду, може латинський священик подавати Евхаристію освячену на хлібі, а руський священик освячену на оплатку, одначе кождий має задержати свій обряд при обслузі.

Арт. 24. Кождий вірний має так виповнити обовязок великодного Причастія, щоб приймив його після свого обряду і від свого священика

Арт. 25. На випадок смерти належить приймати найсвятійші Дари з рук священика власного обряду; одначе, коли, заходить konieczність, вільно прийняти від якогонебудь священика, котрий обслужить після власного обряду.

Арт. 26. Чин погребаня і належитости в родинях мішаних обрядів належить до священика того обряду, до якого належав небішик.

Арт. 27. Щоби виминути більші труднощі, на які були би наражені Русини через свій обряд, вільно їм заховувати свята і пости після звичаїв тих місцевостей, в яких живуть. Одначе се не змінє обряду ані не звільняє від обовязку слухати Служби Божої з тим часі в церквах свого обряду, коли вони є в місці.

ГЛАВА IV.

Про подружа мішаних обрядів.

Арт. 28. Подружа між католиками грецько-руського й латинського обряду не є заборонені, однак, щоби вими-

нути трудности, які звичайно виходять при різних обрядах в родині, жінка, підчас подружжя має йти за обрядом мужа, хоч би через те мала вийти зміна її питомого віроісповідання.

Арт. 29. По розв'язанню подружжя жінка має вернути до свого первісного обряду.

Арт. 30. Подружжя як між вірними грецько-руського обряду так і між вірними різних обрядів належи́ть заключати після декрету „Не темере“, стже має їх благословити парох судженої.

Арт. 31. Диспенз в подружжях мішаних обрядів уділяє єпископ судженої.

Арт. 32. Діти, уроджені в Злучених Державах від родичів різних обрядів, мають бути хрещені після обряду батька, бо потомки обох полів мають взагалі йти за обрядом батька.

Арт. 23. Хрещенє, довершене з konieczности після чужого обряду, коли то дитина була близка смерті, або уродила ся в такій місцевості, де не було власного пароха (після обряду батька) — таке хрещенє не змінє обряду. Священик, що довершив хрещення, має відіслати метрику власному пархови.

Арт. 34. Діти належать під юрисдикцію того пароха, до котрого належить після обряду їх батько, з виїмкою неправесних дітей, котрі йдуть за обрядом матери.

Отсі постанови потвердив Святійший Отець Пій Х., по зреферованню йому справи секретарем Конгрегації для розширення віри на авдієнції дня 12. серпня бжучого року і розказав, що сей декрет має обов'язувати через 10 літ, коли не зайдуть які перешкоди.

Дано в Римі, в канцелярії св. Конгрегації для розширення віри дня 17. серпня 1914 р. — Фр. Єронім Роллері, секретар; Кардинал Готті, префект. (Печать).

Фр. В. Ферстер.

Школа мовчання.

Одною з найліпших доріг, що ведуть до запам'ятовування над самим собою є без сумніву — школа мовчання. Як велике значінє мало мовчанє вже в старині, як середник для скріплення людського духа, свідчать правила Пітагорейців, що наказували їх ученикам цілі літа триваючу пробу мовчання. А причиною було не лиш то, що мовчанє сприяє спокійному думанню, але також і се, що є найтяжшою і най-

успішнішою вправою в запанованню над собою і панованню духа над зовнішніми повабами і перепонами. Першим середником, при помочи якого реагує чоловік на всякі зачіпки і напасти є голосові знаряди. Ними обявляє ся найперше заворушений і подразчений організм. Тому то мовчане є найсильнішою перемою духа над природними пристрастями — початком рішучого визволення від всесильности зовнішнього світа. Чоловік вчить ся через се зробити свою бесіду незалежною від всяких зовнішніх подразнень і віддати її виключно на услуги своїй внутрішній холодній розвазі. Той виховуючий і успокоючий чинник мовчання мав рівнож Тома з Кемпіс на гадці, коли казав: Мовчане уст є могучим середником для осягнення спокою серця.

Треба зачинати від того, щоби старати ся вислухати противну гадку спокійно і ввічливо, в неї глибоше вдумати ся, в її історію і виводи — а не сейчас нападати на неї і опрокидувати. Не значить се однак, щоби о ній на все замовчати, але щоби виступити проти неї доперва по зрілім передуманню — і то так виступити, щоби перемочити і переконати. Та чи се можливе без попередньої вправи в холоднім вислухованню противника? Можемо переконати лиш того, чие розумоване ми передумали справді безсторонно. А може противник й нас переконає? Хто не вміє слухати так, щоби сейчас не відворкнутися, той на все остане короткозорим і обмеженим. Через мовчане приходимо також нераз до пересвідчення, що маєм до діла з людьми, яким недостає під деякими зглядами життєвого досвіду, без якого і найбільше переконуючі слова не принесуть хісна. А часто знова пізнаєм, що розходить ся о квестії, в яких не розумовий доказ — але примір взятий з життя, повалить опір противника. Вкінці як часто подибуєм крикунів, яких поважна відповідь єще більше роззухвалює, а яких противно тільки через жалісне і чемне мовчане можна допровадити до належної самооцінки — коли взагалі є єще на стільки спосібні, щоби дали ся повчити.

А вжеж передовсім треба вправляти ся в тім, що звемо дискрецією — в безгляднім замовчуванню повірених нам тайн або подій, про котрі ми довідали ся на основі особливого довіря до нас, — бо їх виявлене могло би иншим справити клопіт а навіть зашкодити і кинути на них ложне світло.

Зовсім отже зрозуміле, що до людей дійсно дискретних самотетно чуєм безграничне довіре, бо вони дають нам переважкі докази правдивої внутрішньої карности. Проста бабакливість, охота стати забавним і дотепним склонює нас на жаль аж надто легко до відслонення справ, які в ніякий спосіб не належать до нас. Ради веселої розривки крають люди чуже серце і нищать його долю. Недивно тому, що опісля говорять о таких: їм нічого не варто повірити. То правда! Воно має єще той глибший змісл, що через се пе-

реконуєм ся, що такий чоловік не має взагалі поважного почуття внутрішньої відвічальности ані не є в силі запанувати над самим собою і оперти ся принагідно зовнішнім впливам. Ми все заключаєм з малого о великім, бо знаєм як дуже передовсім в етиці усе велике полягає на сильнім загартованю в малім. Щоб стати „мужем гідним довіря“, треба зачати від мовчанки!

Таку вправу можна улексити і приспішити через те, що не будем доперва чекати на сприяючу нагоду, коли нам хтось повірить якусь тайну, але час від часу старати ся спокійно проковтнути якусь відомість, ізза якої свербить нас язик. Передовсім бути повздержливим в осудах особистих справ людей з нашого окруження! Ледви чи є яке успішнійше средство до виобразовання в собі правдивої мужеської гідности понад завзяту боротьбу з пустомельством і ледви чи є яка конечнійша і відповіднійша сила навіть для найніжнійшої жіночости, як гармонійне злученє мови з розвагою і любовию!

Впрочім є много не лиш зовнішних, але й внутрішних сильних покус до необережного говореня, що zarazом є знаменитою нагодою для самовихованя. Є се замилованє до дотепу і гумору, яке є — виплідом вигідного і бержурного житя, злоби, посміху або дармуючої уяви. Вони спонукують нас нераз сказати щось такого, що відтак осуджує ліпша часть нашої совісти. Проби в промовчуваню жартобливих помислів і смішних вражінє є дуже трудною, але зате і дуже корисною гімнастикою волі, тим більше спасенною для нашого характеру, чим ліпше з'ужиєм тяжко набуту мовчальність на то, щоби з'увагою приглянути ся нашому дотепови. Тоді бачим, скільки облесности і легкoduшности криє ся на жалє в кождім жарті. А як дуже притуплює ся через то і в собі і в других ніжне почутє любови ближного! Вкінци яку застрашаючу глузливість і брутальність показує регіт слухачів — так що чоловік нагло отямившись, з великим жалем кличе: Ох чомуж я не змовчав — тричи щасливі замкнені уста!

Спасенна школа мовчаня! Як обильна нагода для образованя волі і любови і основного приготованя до справді животворних слів і діл!

Пер. О. Слїний.

о. Михайло Дороцький.

Науки про церкву

християнсько-католицьку і схизматичько-православну.

НАУКА I. (Вступна).

Правдива Церква Христова переховує всі правди християнської віри.

„Ідїть і навчайте всі народи.....
навчаючи їх заховувати всьо, що я
заповідав вам, і се я з вами по всі
дні до кінця світа“.

Мат. гл. 28. ст. 19. 20.

Дорогі християни католики!

Тяжкі часи допустив Господь Бог на нашу греко католицьку Церкву і на наш український народ. Переживаємо днесь часи важкого досвіду, часи страшної кари за свої і не свої, за вольні і поневольні гріхи.

За мало було того, що ми в послїдних роках мусїли з боєм в серцю глядїти, як майже безкарно за Юдин гріш поширювалась між нашим народом деморалїзуюча агїтація за відступством від нашої Церкви і від нашої народности. Загнав ся днесь уже сам наш північний сусїд, православний Росіянин, якому ми нї в чїм не провинились, загнав ся він яко страшний бич Божий, як грізний гураган, страшною війною на наш край, на Галичину. Загнав ся він аж тут, щоби довершити страшного дїла знищення нашої народности і нашої греко-католицької Церкви, того дїла, яке розпочали в нас і так ревно провадили доси його платні, перекуплені, скриті і явні агенти.

Та маймо надїю, що Господь щедрий в милости своїй не на віки гнїватись буде на нарід наш, не дасть нам загинути, а піднесе нас, оживить нас, вибавить нас із руки тих, що на нас сїти заставляють, і додасть нам єще сили, щоби ми, воскресши до свободного житя, могли сповнити велику задачу приєднання і православної України і православної Росїї та всього православного Востока до християнсько-католицького правовїря, до одного стада Христового, до одного Божого Царства Правди і любови.

Щоби ж на разї вас самих уоружити в ще більшу силу відпорну проти всяких можливих нападїй і спокус на ваше релїгійне і національне житє, щоби в вас самих вашу релїгійну і національну свідомість укрїпити і утвердити, в слїдуючих кількох науках старатись буду за Божою помочию розяснити вам історїю і взаїмні відносини нашої Церкви ка-

толицької і восточно-православної, позістаючої до нині в роздорі з нами, чи з грецька, в схизмі. Ниніж розважимо над тим: що правдива Церква Христова є та, котра переховує всі правди христової віри.

Господи! Дух Твій Святий най справить нас усіх на путь Твоєї Істини!

1.

Дорогі! Загляньмо наперед до св. Євангелия. Ото що сказав Ісус Христос до своїх Учеників і Апостолів, висилаючи їх голосити слово Боже: „Ідїть же і навчайте всі народи... навчаючи їх заховувати всьо, що я заповідав вам, і се я з вами повсі дні до кінця світа“.

Маємо тут записану виразну волю Спасителя: „заховувати всьо“, що Господь заповідав своїм Апостолам, а тіж своїм наслідникам, і так аж по нинішній день.

Не вільно тому лише дещо заховувати, а дещо відкинути, не можна одну правду узнавати, а другу відкидати, але треба конечно прийняти і держати всі правди віри, які полишив Спаситель.

А й св. Ап. Яков говорить: „Кождий, хто весь закон заховає, а згрішить в одному, то став винуватий у всьому“. Таксамо хто відкидає хочби й одну правду віри, той грішить і проти всім іншим правдам. Християнська віра мусить обнимати в собі всі правди Христової науки. Бо хто одним словам Спасителя і його св. Церкви вірить, а другим не вірить, то такий властиво не вірить по правді і в то, що Ісус Христос є Сином Божим, і що св. Дух управляє неустанно судьбою Христової Церкви. І тому то є гріхом проти св. Духа, противити ся пізнаній і обявленій правді віри християнської.

А тепер возьмім так на розум. Чи може до Америки безпечно доплисти такий корабель, котрому по дорозі не стане головного керманіча, а надто, як попсуєсь дещо в машині? Правда, що ні! А коли хоче доплисти, то мусить насамперед постаратись о доброго і певного керманіча, та уряджене машини доповнити чи направити, бо інакше їзда таким кораблем вельми небезпечна, грізна, а то й грішна, бо ж не можна свого життя в той спосіб наражувати та виставляти та очевидну небезпеку.

Таксамо має ся річ і з кораблем Христовим, з нашою Церквою. Хто хоче щасливо доплисти до берега вічної щасливости, той мусить плисти на тім кораблі, котрий є в цілости так уряджений, як се приказав Г. Н. Ісус Христос, значить, в котрім переховують ся всі а всі правди Христ. віри, та котрим за ласкою Ісуса Христа, яко невидимого

Управителя з висоти небес, кермує один верховний видимий Керманич. Огже лише ся Церква, де є одна віра, одна надія і одна велика св. любов, ся Церква, котра остає під управою одного видимого Керманича, наслідника св. Петра, т. є. Папи Римського, є тим певним, безпечним кораблем, який тебе брате, сестро щасливо доведе до нового краю, до краю небесної щасливости по розбурханих філіях житейського моря горя.

І як нездалий корабель, котрому бракує керманича і дещо з кінцевого урядження, так є нездала й непевна і така Церква, котра би не хотіла узнати над собою одного видимого Управителя і то в особі наслідника св. Петра, Архієрея Римського, та крім того не хотіла прийняти та держатись усіх правд христ. віри. Така Церква, не признаючи одного свого правного керманича, була би здана на ласку неспокликаних до того і нездалих до управи людей, які моглиб їй більше зашкодити чим допомогти.

2.

Знаємо однак, що, на превеликий жаль, є деякі такі церкви, котрі також християнськими називають ся, а котрі є подібні до того корабля, який покинув свого керманича правного, а враз з тим відкинув і деякі річі кінчні до повного урядження. Такими церквами є церкви т. зв. протестантські, які беруть свій початок від Лютра, Кальвіна і других; до таких церков належать і всі церкви восточні, отже грецька, російська і другі, які відорвали ся від свого правного видимого Керманича, наслідника св. Петра, Архієрея Римського, а в наслідок того відорвання, чи то з грецька, схизми, не мають вони днесь і деяких точок правд віри християнської; заховали вони вправді зверхне православє, але затратили чистоту християнського правовіря; чи то іншими словами: задержали вони вправді красний зверхний обряд, але позбавились деяких точок Христової віри; а яких іменно, то о тім буде наука пізнійше.

3.

А днесь єще запитаймо ся: чи порадно плисти на таких кораблях до вічної пристани? Чи можна таким церквам з чистою совістю повірять свою дочасну і вічну долю? Якаж є на сі питання відповідь? Лише одна, а то що гріхом є на непевнім кораблях таку далеку і важну подорож відбувати, а треба глядати корабля певного, безпечного. А тим кораблем є християнсько-католицька Церква, котрої прообразом єсть євангельська лодка Петрова.

Памятаєте, дорогії, як то на тій лодці плив Спаситель разом з Апостолами і як то Він здавався був заснути на колінах св. Івана. Зірвала ся тоді страшна буря. Вже кидали лодкою спінені морські філі, та як здавалось, грозили їй неминущою загибеллю. І що ж сталося? Чи потонула лодка в морській глибині? О ні! Св. Петро, видячи небезпеку, збудив Спасителя благальним голосом: „Учителю, ратуй нас, бо гинем“. І встав Спаситель, та зганив Апостолів за їх маловірність і трусливість, що маючи Його між собою, убоїлись погібелі, та успокоївши так Апостолів, приказав вітрам утишитись. І буря в мить устала, філі на морю вигладились, і Петрова лодка щасливо доплила до своєї пристани.

Ось вам, дорогі, красний і вірний прообраз Церкви; ось вам її судба, її доля. Нераз в протягу століть розбурхані філі ворожих елементів нападали на нашу католицьку Церкву, нераз грозили їй розбитєм, але надармо! Над Церквою католицькою чуває неустанно сам Ісус Христос; в Церкві християнсько католицькій св. Петро і його наслідники; Церкви католицької не одоліють і пекольні сили.

Щасливі ми, братя і сестри, що й ми належимо до сего єдиноспасенного стада Христового, що й ми пливемо на Петровій лодці до вічної нашої пристани, що й ми є в єдності з тою Христовою Церквою, котрою кермує з висот неба небесний її основатель, а на землі один видимий її управитель, наслідник св. Петра, Папа чи то Отець Архієрей Римський. Та що є багато християн, які остають з нашою Церквою в роздорі, о, дорогії, стараймо ся всі по нашим силам, отворити їм очи на той погубний роздор церковний, і молім Отця небесного словами Спасителя: „Отче небесний, Отче Святий, най всі єдино будуть“, най всі Христові ісповідники творять одну святу Родину Христову.

Та коли ще днесь особливо на нашу греко-католицьку Церкву і на наш народ повстають ворожі сили, о піднесім за приміром св. Петра свої благальні очи до неба і кличмо: „Встань Господи, поможи нам, бо гинемо від лютої бурі, яку ворог засіяв по нашій землі. О дай же нам Господи побачити ласку Твою, і пошли нам Спасенє Твоє!“

О най уже раз любов і правда, справедливість і мир завитають між дітий Твоїх, між усі народи, які Ти відкупив своєю дорогоцінною Кровию на Голгофті, най усі християни, всі люди заховують усьо, що Ти, Господи заповідав нам, бо лише в той спосіб заявимо і засвідчимо, що надармо для нас і за нас розпинався Ісус на Хресті. Амінь.

НАУКА II.

Єдність Христової Церкви і східна схизма.

„Отче святий, захорони їх в Ім'я Твоє, най усі єдино будуть, як і Ти, Отче, в мені, і я в Тобі, най і вони в нас єдино будуть, щоби світ увірував, що Ти мене післав“.

Іван 17 гл., стих 21.

Дорогі християни католики!

В попередній науці чули ми, що є волею Спасителя, щоби Його Церква на землі держала всі а всі правди віри, які їй Ісус Христос передав.

І Христова Церква се робила. Все стояла вона на сторожі всіх правд віри. А коли тільки появлялися які єретики-лжеучителі з нападами на деякі правди, сейчас Церква ставала до оборони тих загрожених правд.

Сталося однак з часом, що вже не поодинокі люди, але вся восточна галузь Христової Церкви відчахнула ся від свого пня, відділила ся від верховного свого церковного начальника, Папи Римського, попала отже в розкол церковний, чи то з грецька, в схизму, тай понадто відкинула деякі правди християнського правовіря.

Як се саме сталось, над тим розважимо в нинішній науці.

О св. священомучениче Йогафате і всі св. мученики за єдність Христового сгада моліть ся за нами.

1.

Менше більше около 1.000 літ була в цілій Христовій Церкві єдність. І на сході і на зході була одна віра. Були там вправді вже тоді обрядові різниці, однак і тут і там придержувано ся ще всіх правд християнської віри. Повставали часами незгоди, але ті, одні скорше, другі пізнійше, всеж таки наконєць зникали, так що загально панувала єдність у цілім християнським світі около тисячу літ.

Бож і о ту єдність так горячо молив Ісус Христос Бога Отця перед своїми страстями: „Отче святий, захорони їх в ім'я Твоє, най усі єдино будуть, як і Ти, Отче, в мені, і я в Тобі, най і вони в нас єдино будуть, щоби світ увірував, що Ти мене післав“.

Ся єдність була наглядна особливо в перших початках. Між усіми християнами було тоді „одно серце й одна душа“, як прекрасно о тім споминають апостольські діяння.

Не інакше було й відтак. Як з початку коло Ісуса Христа, так знов по Його вознесенню гуртували ся всі вірні коло верховного Апостола св. Петра, яко свого начального

видимого Пастиря. Були вони тісно злучені з собою узнанням одної верховної влади, визнанням одної віри, захоуванням між собою взаємної любови, та живленням одної св. надії на вічне жите у другім світі.

Коли і тоді повставали які спори, як пр. коли деякі почали звати себе Петровими, другі Павловими, і т. д., то св. Ап. Павло зумів їх скоро заспокоїти. Він закликав до них: „Чи Христос поділив ся? Чи то Павло за вас розпинав ся, або Петро, або Апольос, чи Христос Господь? А коли Христос, то ви всі Христові!“ І сі короткі слова переконали всіх і всіх успокоїли.

Коли знов повстали спори між Греками і Юдеями новоохрещеними, закликав знов той сам св. Апостол: „Ви всі, що в Христа охрестили ся, ви в Христа приоділи ся... Тому нема вже ні Грека, ні Юдея, ні вільного ні невольника, а всі ви одно в Господі Ісусі Христі“. І сей час всі сю правду порозуміли і спори устали.

В важніших справах скликавав св. Петро наради всіх Апостолів і старших з громади, і в той спосіб при співділанню св. Духа однодушно всі спірні справи полагоджувано.

Так пр. коли лжеучитель Арії почав голосити, що Ісус Христос не є Сином Божим, то на Соборі в Нікеї 325 р. по Христі зібрані св. Отці осудили фалшиву науку Арія і проголосили згідно з св. Євангелиєм, що Ісус Христос єсть єдинородним Сином Божим, правдивим Богом, єдиносущним Богу Отцю.

Коли відтак повстав знов Македоній, і то сам царгородський єпископ, з фалшивою наукою, а то, що св. Дух не єсть Богом, але виведеним через Божого Сина сотворінням, зібрали ся знов єпископи і орekli згідно з св. євангелиєм, що св. Дух походить від Бога Отця, і що Йому належить ся та сама честь і слава, що Богу Отцю і Богу Сину. То порішене собі запам'ятаймо, бо про нього згадаю ще в пізнійшій науці.

Повставали ще відтак всілякі інші ложні науки, але всі вони зістали згідно і спільно через цілу Церкву, і східну і західну відкинені і осуджені.

І так еще згадаймо, як то на початку 8. стол'тя повстала була на сході завзята борба проти релігійному почитанню образів. Ся борба тревала довший час. Діялись страшні річі. Грецькі цісарі казали нищити і палити образи, а непослушних їх приказови переслідували, катували і мучили. Аж вкінці цісарева Ірена просила Папу Адріяна I. о скликанє вселенського собору. Собор зібрав ся дійсно в Нікеї 787 р. і тут оголошено, що можна почитати образи Ісуса Христа і Святих, бо та честь відносить ся не до того матеріалу, з якого образи зроблені, ані до самих малюнків.

а до тих Святих осіб, що на тих образах є представлені, і так спори закінчено. А на сю памятку привернення в Церкві правдивого прославлювання Бога і Святих установлено в 1. неділю вел. посту память православя.

І так то утверджувало ся між народами християнськими на сході і на заході правовіре, то є правдива віра в людських серцях, і православє, т. є правдиве зверхне прославлюване Господа Бога, а враз з тим удержувалась єдність цілої католицької Церкви Христової.

Коли тут згадуємо про слова: правовіре і православє, прошу вас, запам'ятайте собі добре значіє сих слів. Правдивий християнин є і правовірний, то зн. має в серцю правдиву віру, і православний, то зн. правдиво і красно Бога на зверх, зверхніми обрядами прославляє. Хто є правовірним християнином, той є все і православним, так що вистарчить на означенє правдивого християнина одна тота назва: правовірний християнин, так як хто має в своїм серцю правдиву віру, правовіре, то він все з'уміє сю віру на зверх заявити правим-красним славленем Бога, чи то православєм. Хто-ж є православним християнином, то той повинен бути також і правовірним, але так є, на жаль, у світі, що не всьо то є золотом, що блистить ся. Так і тут, не кождий християнин, що на зверх лише славить Бога, має і в серцю правдиву віру. Бо може хтось на зверх, перед світом красно Бога прославляти, а внутр, у серцю може він не мати правдивої віри. Одним словом, сей світ спосібний є до лицемірства. Тому не можна звати себе лише сею одною назвою: православний, бо з сеї назви, як учить нас досвід, єще ніхто не може бути пє ний, чи сей православний є також і правовірний. І тому то, щоби ані собі самому кривди не робити, ані нікого иншого в сумніві і в блуді не держати, ми християни католики мусимо себе звати християнами правовірними. Така назва раз на все положить кінець всякому релігійному, ба навіть і національному баламутству між нами. Тому собі добре се виясненє памятаймо.

А тепер вернім дальше до властивого предмету нашої нинішньої науки.

2.

До сего часу, як ми бачили, ціла Христова Церква і на сході і на заході згідно і спільно держалась одного правовіря і одного православя; хоч західна галузь мала свої окремі обряди, а східна знов свої власні, відповідно до окремих, відмінних характерів світа східного і західного, всеж таки ті різні, відмінні обряди довгий час не перешкаждали суспільній єдності цілого стада Христового.

Бо що на заході витворились инші обряди ніж на сході, сеж нічо дивного, ані протизаконного. Таж инший характер

у Греків і всіх народів східних, а інший у Римлян і других народів західних. Та колиж між християнами почала пригасати згодом сама чиста ідея християнства, т. є, коли згодом почато забувати на найважнішу заповідь любови, та коли в житю народів почала брати верх політика партикулярного самолюбства, коли понадто грецько-взантійські цїсарі почали занадто втручатись в чисто релігійні справи, хочаби зробити з Церкви вигідний для своєї політики чинник, тоді, коли, на жаль, дійсно самі церковні достойники грецькі віддалились на услуги політики племінної, політики світської, о тоді почато глядати за найменшими ріжницями звичаєвими, обрядовими, і задля тих ріжниць почали ся незгоди, сварні, дошкулювання. Відлетів десь дух св. любови, який доси держав усіх в єдності а натомість почав ликувати дух незгоди і крамоли, та згодом заволодїв він не лише людьми світськими, але й закрив ся до сердець грецьких-царгородських єпископів-патріархів. Ті то, замість іти слідом своїх попередників, та в згоді, єдності і послуші церковнім жити з верховним своїм настоятелем, Папою Римським, почали самі приписувати собі найвищу владсть над усею Церквою. Не досить їм сего, що Папи Римські надали їм, царгородським єпископам, гідність і владсть патріархів; вони хотіли конечно посісти еще саму найвищу владсть, відібравши її від Папів Римських. Знаємо, що може гордість наробити. Гордість скинула з неба самих світлих духів в пропасть пекельну. Так почала собі гордість панувати і в Христовім стадї, і над тим лише працювала, щоби конечно то стадо Хр. розбити, роздвоїти. Та діялось се повільно. Насамперед отже видвигали Греки ріжницї обрядові між сходом і заходом, і почались над ними спори.

І так примірились Греки тим, що на заходї священники не женились, що голили зарїст на твари, що там пощено в суботи, що великий піст скорочено там до 40 днів, що на заходї хрестити ся лише раз і п'ятьма пальцями, що Службу Божу правлено на прїснїм хлїбі і т. п. Не хотіли Греки того ніяк зрозуміти, що, як їх грецько-східні обряди мають свій змисл і своє значінє, таксамо і обрядові звичаї західної Церкви крїють у собі також глибокі думки і мають символїчне значінє.

І так священники на сходї є жонаті, бо то привілей переняли і задержали від апостольських часів, а священники на заходї не женять ся. На заходї голять ся священники, щоби зазначити і на зверх цілковите відданє ся, повне посвяченє Господу Богу на службу; посять західні християни в суботу, щоби заявити жаль і смуток по тій причинї, що в суботу лежав Ісус Христос у гробі; хрестять ся раз в ім'я св. Тройці п'ятьма пальцями, щоби зазначити свою віру в Бога в св. Тройці одного, а заразгм пригадати собі на п'ять ран Спасителя, заданих Йому на хресті; правлять Службу Божу

на пріснім хлібі, щоб зазначити, що Ізраїльтяни споживали на Пасху хліб прісний, і т. д.

Отже не лише в нашім східнім обряді, але і в обрядах церкви західної є красний змісл і глибоке значіне, тай нема розумної причини тому противитись. Не годить ся так нерозумно лише всьо своє за найлучше держати, а всьо чуже ненавидіти: і своє треба розумно шанувати і любити, але й чуже треба вміти вирозуміти і пошанувати, ба що більше, оба обряди повинні взаїмно доповнюватись, спомагатись, щоб взаїмно богатитись, взаїмним добром збогачуватись на славу і хвалу Всевишнього, а не взаїмно понижуватись та поборюватись. Тоді доперва буде можна о таких християнах сказати, що вони правдиві ісповідники Христові, коли будуть мати між собою таку взаїмну любов, таке взаїмне вирозуміне і пошанованє.

Та Греки, переняті тоді політикою грецько візантійських цісарів, засліплені тою світовою політикою, яка не узнає закона любови, а яка живе майже лише завистю і ненавистю до ближніх, винаходили найменші ріжниць обрядові, звичаєві, і ними почали що раз то докучливіше докоряти Церкві західній і Папі Римському.

Коли надто державна політика грецько-візантійських цісарів почала на заході що раз то більше банкрутувати, так що нарешті утворилось на заході цілком независиме від грецьких цісарів західно-римське цісарство, і то при помочи Папів Римських, тоді треба було лише якої небудь причини, щоби і на церковнім полі і на полі віри прийшло до вибуху, до ворогованя, до роздору. І так воно дійсно стало ся.

3.

Причина гайшла ся скоро. Ото коли Папа Николай І. не хотів затвердити на патріяршім престолі в Царгороді Фотія тому, що цісар прогнав з сего престола побожного Ігнатія, котрий виступив остро проти страшноі розпусти на цісарськім дворі, гордий Фотій, який був перше цісарським світським урядником, щоби не стратити патріяршого престола, відмовив Папі Римському послуху, заявляючи, що він має таку саму власть, як і Папа Римський. Надто закинув Фотій цілій західній Церкві єресь, тай відлучив ся в той спосіб цілком від єдности з Римським Апостольським Престолом. Побіч тих ріжниць обрядових, о яких була згадка висше, закинув Фотій Римській західній Церкві, що вона вірить в походженє св. Духа і від Сина Божого, між тим, коли св. Отці опреділили на св. Соборі, що св. Дух походить від Бога Отця. Ми знаємо тепер, по чий стороні правда, а в пізнійших науках про се єще обширніше будемо учитись, але щож, сліпа гордість царгородського па-

тріярха довершила сего першого роздору між церквою грецькою і римською 866 р. по Ісусі Христі.

Вправді не довго тривав сей перший роздор між обома Церквами, бо сейчас за три роки вселенський собор в Царгороді 869 р. осудив поганний поступок Фотія, його самого виключив, викляв з Церкви, і він вкінці скинений з патріяршого престола помер на заслання, на вигнання в монастири, якби в вязниці, вправді по єго смерті привернено знов єдність між церквою грецькою і римською, всеж таки Фотієва їдь роздору, раз пущена в організм Церкви грецької, доти нуртувала в тім організмі, поки грецька церква цілком не відпала від Церкви римської в XI. століттю, і то знов за причиною гордого царгородського патріярха, Михайла Керулярія. Той то патріярх Керулярій підніс наново Фотієві закиди і докори проти римської Церкви, і навіть зі злости і злоби позамикав латинські церкви в Царгороді. Коли ж Папа Лев IX. о тім дізнав ся, вислав до Керулярія своїх посліз з письмом, повним любови, де основно відповів на всі зроблені закиди. Однак Керулярій, засліплений гордостю, не прийняв ані послів, ані письма, заявлячи таксамо як Фотій, що Папа Римський не має йому ніякого права до розказу, бо він має таку саму власть, як і Папа. Супроти такої своєї гордості Керулярій зістав з церкви також виклятий, 14. липня 1054 р. Ся кара однак його не опам'ятала. Він далше робив страшне діло церковного роздору. З часом удало ся йому втягнути в той роздор і прочі церкви на сході, а між ними і молоду ще християнську Церкву на нашій Русі-Україні.

Про історію нашої Церкви буде наука пізнійше. Днесь ми переконали ся, що найбільшим бажанєм Спасителя було, удержати всіх християн в єдності стада, в єдності віри і в єдності любови.

Бачили ми однак також, як то злий дух, дух незгоди, неустанно засівав між християн кукіль крамоли і роздору, аж наконєць таки удало ся йому через гріх гордості, який і його самого з неба скинув до пекла, і то через гордість царгородських патріярхів відорвати від єдності стада Христового весь християнський Восток.

О, мої дорогі, просім Господа Бога, щоби вже раз устав церковний роздор, щоби вже наконєць пропала, щезла нещасна церковна схизма, а натомість, щоб на землі між усіма народами воцарилось одно Царство Правди і Любови святої. Амінь.

ВСЯЧИНА.

Памяти о. Николи Весоловського. Дня 3. мая с. р. упокоївся на Буковині б. п. свящ. Никола Весоловський. Син б. п. свящ. Михайла і Ольги з Вітковицьких остав сиротою ще маленькою дитиною. Середні і вищі школи покінчив у Львові під опікою і проводом загальнознаних і поважаних вуйків, пп. Потелицьких. Тут утвердився в чеснотах і благородних прикметах, які ясніли в його молодечім життю. Правого і чистого характеру, веселої вдачі, повний ідейности — був любимцем всіх, що його пізнали і з ним зносились. По укінченню богословських наук звінчався з ще більшою сиротою, учителькою Анною Кадайською, в Чернівцях дня 14. липня 1914 р. Та кому біда з ранку, тому й до останку. По вінчанню виїхав в Надвірнянські гори до Зеленої на літний воздух. Тут заскочила його мобілізація і не дозволила йому явитись до рукоположення, зарядженого Ексцел. кир Андреем в серпни того року. В горах, серед трудів і невигід перебув цілу рос. інвазію, перебув і тяжку хоробу тифу. Освободжене Львова і дальше прогнане Москалів освободило і його. Віджив надією красної будучности для нашого народа. Писав: „Чей в наше віконце засвітить сонце — надія в Бозі“. Робив старання о приспішене ординації. „Рік минає, писав, як ми з жінкою тягарем других — без власного кутка — власної хати — без місця; знов літо минає та зима туй туй надійде і що буде... Важко, страшно подумати!“ Та ще цілих 8 місяців мусів побиватись, нім дочекав щасливої хвилі, діпняв своєї ціли. Дня 5. марта с. р. став священиком. Слабий тілом та бодрий духом рвався до праці. Обставини і тут йому не сприяли. Пішов на завідательство Тустаня з надією, що по Великодни перенесеся на зелену Буковину ближше жени і дитини. Брак опіки, тяжкі обставини житя, надмірна праця стягнули на нього тяжку недугу, яка перенесла його до вічно зеленої вічності!

Память праведного з похвалами!

Поминаю його горячу любов до своєї рідні; його привязане до своїх товаришів і любов, якою тішився між ними за свою ширість і отвертість; його ревність в сповнюваню своїх обовязків. Піднесу лише його ширу побожність, якою відзначався від дитинства. Не було місця, не було дня, щоби він опустил вислухане Служби Б, наколи лише міг. А вже любов Вітчини, праця для неї занимала його душу від шкільної лавки. Всі поля нашого народнього житя обходили його; читальні і инши товариства дуже радо витали його у себе. Найкрасше свідощтво — загальний жаль серед селян і міщан, з якими зносився, у котрих лишив як найкрасшу память по собі.

Брав діяльну участь в пам'ятнім вічу українського студентства і заняв ся ревно похоронами б. п Коцка, щоби стягнути як найбільше число підльвівських товариств і священників. Посвячене Народного Дому в Заліщиках завдячує неугомимій кількоденній праці б. п Небіщика своє гарне пристроєне на се торжество. Словом жив житем нашого народа і радів кожним проявом свого життя.

А як рвав ся до душпастирської праці, як тішив ся, що буде міг мати своє власне і ближе поле діяльності. Найліпше свідчать його власні слова, які сказав до мене на мою увагу, щоби уважав на себе, не рвав ся, не палив ся занадто, поволи все зробить ся: „А чому вуйко так не робили?“

Не послухав ревний борець, пішов, незагартований ще, до тяжкої праці серед незavidних обставин. І не видержав. Поляг на полі духовної Слави! Застигло його серце, палаюче огнем любови, щоби горіти огнем вічної любови! Нехай-же присвічує воно і на землі його товаришам і наслідникам в семінарі і душпастирстві! Помяніть його душу в Ваших молитвах і Службах Б. на потіху його безталанної трійці: Матери, Жени і Сирітки! *о. Мих. Баричко.*

Високі відзначення. Цісар надав золоті хрести заслуги на ленті медалю хоробрости в узнанню знаменитої патріотичної діяльності підчас війни сліду ючим українським священикам:

1. Впр. о. Карлови Бардинови, парохви в Ланах.

2. Впр. о. Павлови Бачинському, парохви в Глинянах-Заставю, деканови глинянському.

3. Всч. о. Михайлови Ганушевському, парохви в Дорі.

4. Всч. о. Михайлови Левицькому, парохви в Князівску.

5. Впр. о. Анастасієви Лотоцькому, парохви в Тростянці, деканови бережанському.

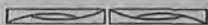
6. Впр. о. Василеви Небиловцєви, парохви в Перегінську.

7. Всч. о. Григорієви Сапруці, сотрудиикови в Перегінську.

8. Впр. о. Ксенофонтови Сосєнкови, парохви в Конюхах.

9. Всч. о. Омелянови Трєшньовському, парохви в Хороброві.

10. Всч. о. Теодозієви Царови, парохви в Мешищові.

НАРОДНА ТОРГОВЛЯ

:: У ЛЬВОВІ ::

— повідомляє, що —

ЦЕРКОВНІ СВІЧКИ НА ПРЕСТОЛ І ДО ПАВУКІВ

мають на складі всі склепи Народ-
ної Торговлі, а вже вд 50 кг. кож-
дої сорти висилає впрост з фабри-
ки вддїл ::

„ПОСЕРЕДНИЧЕНЄ”

ЛЬВІВ, РИНОК Ч. 36.

Нині ціна в „ПОСЕРЕДНИЧЕНЮ“ без з'обовяза-
ня на підвижку:

Свічки І-а К. 7'20. Свічки воскові К. 8 за 1 кг.

∴ У ФАБРИЦІ. ∴

Належитість при замовленнях.